LIBRARY
BUDDHIST INSTITUTE

ដើមកំណើតអក្សរ

៥២០
១

ចំណេះដឹងគ្រប់វិនាទី

ដើមកំណើតអង្គរ

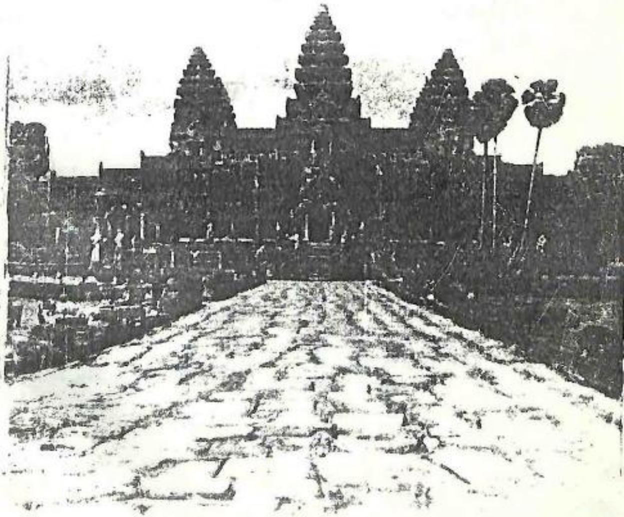

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៥២០.១

កំណើតប្រាសាទអន្តរ

រៀបរៀងដោយ

ម៉ាវ - ប៊ូ

ធ្វើការនៅក្រសួងអភិរក្សអង្គរសៀមរាប

LIBRARY
BUDDHIST INSTITUTE
១៩១១/៧០
16-1

ការផ្សាយរបស់

បណ្ណាគារភ្នំពេញ

ព.ស. ២៥១៣ គ.ស. ១៩៦៩

រក្សាសិទ្ធិ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បញ្ជីរាយឈ្មោះប្រាសាទ

លេខរៀង	រាយឈ្មោះប្រាសាទ	ទំព័រ
១–	ប្រាសាទអង្គរវត្ត	១
២–	ប្រាសាទតាព្រហ្មកិល	៦២
៣–	ប្រាសាទបក្សីចាំក្រុង	៦៤
៤–	ប្រាសាទភ្នំបាខែង	៦៩
៥–	អង្គរធំ, បាយ័ន	៨៣
៦–	បាពួន	១៤៦
៧–	បរិវេណវាំងស្ដេច (វិមានអាកាស)	១៦៨
៨–	ព្រះទេពប្រណម្យ	១៨៤
៩–	ព្រះបាលិល័យ	១៨៧
១០–	ប្រាសាទព្រះពិធូ	១៨៧
១១–	ព្រះរាជលានអង្គរធំ	១៩០

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

វង់តូច

លេខរៀង	រាយឈ្មោះប្រាសាទ	ទំព័រ
១២–	ប្រាសាទធម្មនន្ទ	១៩៣
១៣–	ប្រាសាទចៅសាយទេវតា	១៩៦
១៤–	ប្រាសាទតាកែវ	[illegible]
១៥–	ប្រាសាទតាព្រហ្ម	២០៣
១៦–	ប្រាសាទបន្ទាយក្តី	២១២
១៧–	ស្រះស្រង់	២១៦
១៨–	ប្រាសាទក្រវាន់	២១៨
១៩	ប្រាសាទប្រែរូប	២១៩
២០–	ប្រាសាទមេបុណ្យទិសបូព៌	២២៦
២១–	ប្រាសាទនាគព័ន្ធ	២៣០
២២–	ប្រាសាទព្រះខ័ន	២៣៥

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប្រាសាទក្រៅបរិវេណប័ក្សអង្គរ

លេខរៀង	ភយឈ្មោះប្រាសាទ	ទំព័រ
២៣-	ប្រាសាទលលៃ	២៤២
២៤-	ប្រាសាទព្រះគោ	២៤៧
២៥-	ប្រាសាទបាគង	២៥០
២៦-	ប្រាសាទបន្ទាយសំរែ	២៥៤
២៧-	ប្រាសាទបន្ទាយស្រី	២៥៨

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ផែនទីអង្គរ

(វត់ធំ និង វត់តូច)

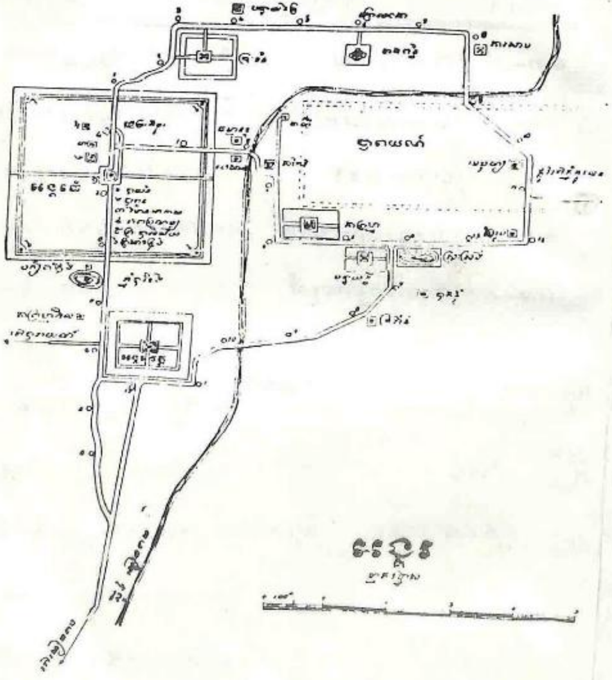

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បុព្វកថា

ហេតុដែលនាំឲ្យកើតជាសៀវភៅនេះឡើង គឺដោយខ្ញុំបាទបានស្តាប់ជាញឹកញាប់ នូវការកោតសរសើរពីអ្នកទេសចរណ៍បរទេសជាច្រើន ដែលគេមកទស្សនាប្រទេសយើង តែងតែនិយាយថា ប្រទេសកម្ពុជា ជាប្រទេសរុងរឿងបំផុត សម្បូណ៌ដោយអារ្យធម៌ វប្បធម៌ សិល្បៈយ៉ាងល្អឯក តាំងពីអតីតកាល នៅក្នុងចំណោមប្រទេសទាំងឡាយ ដែលស្ថិតនៅទិសនិរតីនៃទ្វីបអាស៊ី ។ បើយើងមិនបានត្រិះរិះឲ្យបានហ្មត់ចត់ទេ យើងមុខជាយល់ច្រឡំថា ប្រាសាទទាំងឡាយ ជាស្នាដៃនៃទេពនិម្មិតថ្វាយចំពោះព្រះរាជាខេមរជាតិយ៉ាងពិតប្រាកដ ដូចមានពាក្យខ្មែរភាគខ្លះថា ប្រាសាទអង្គរព្រះឥន្ទ្រប្រើ ពិស្ណុការមកសាងថ្វាយព្រះកេតុមាលា ។

បើតាមពិត ប្រាសាទទាំងឡាយដែលស្ថិតនៅក្នុងអតីតរាជធានីអង្គរ ជាប្រាសាទសាងដោយស្នាដៃនៃមនុស្សពិត ៗ ដែលមានព្រះរាជាជាប្រមុខនៃអារ្យធម៌ វប្បធម៌ និងសិល្បៈយ៉ាងស្ទាត់ជំនាញ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ដូច្នេះ យុវជនទាំងឡាយ អ្នកត្រូវច្រៀតទៅទស្សនាប្រាសាទទាំងនោះកុំឲ្យខាន ពេលអ្នកទៅទស្សនានោះមិនខាតប្រយោជន៍ឡើយ :

១ – អ្នកនឹងបានឃើញប្រាសាទប្រកបដោយក្បាច់រចនា យ៉ាងថ្លៃក ៗ ពីជើងរហូតដល់កំពូល ។

២ – អ្នកនឹងបានដឹងនូវរឿងថ្លែកខ្លះក្នុងប្រាសាទ ។

៣ – អ្នកនឹងបានចេះនូវប្រវត្តិសាស្ត្រ ក្នុងជំនាន់នោះ ។

៤ – អ្នកនឹងមានចិត្តកោតសរសើរ ចំពោះបុព្វបុរសរបស់ យើង ដែលខំដឹកជញ្ជូនថ្មសិលាធំ ៗ មកដាប់ ផ្ទាក់ដាក់បន្តុបលើគ្នា កសាងប្រាង្គប្រាសាទទុកជា កេរ្តិ៍ដំណែលឲ្យកូនចៅជាន់ក្រោយ ។

៥ – អ្នកនឹងបានឃើញនូវរបៀប នៃសាសនាក្នុងជំនាន់ នោះ ។

៦ – អ្នកនឹងបានគោរពចំពោះវិញ្ញាណក្ខន្ធបុព្វបុរសយើង ដែលទុកជាបូជនីយស្ថានដ៏ប្រសើរ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៧ – អ្នកនឹងបានគោរពបូជាចំពោះព្រះបដិមាករ "ព្រះ-ពុទ្ធរូប" ។

ហេតុដូច្នេះហើយ បានជាខ្ញុំប្រមូលឯកសារផ្សេងៗមករៀបរៀងជាសៀវភៅនេះឡើង ឲ្យឈ្មោះថា "កំណើតប្រាសាទអង្គរ" ដើម្បីទុកជាសតិបញ្ញាស្មារតី ដល់យុវជនគ្រប់រូប ដែលប្រាថ្នាទៅទស្សនាបុរាណវត្ថុរបស់យើង គ្រាន់បានជាមិត្រជាប់នៅដៃជួយគ្រាលចំភ្លឺផ្លូវ ។

ទីបំផុត សូមអ្នកចាំឲ្យជាក់ថា ប្រាសាទនិមួយៗ សុទ្ធតែមានក្បាច់របនាល្អប្លែកៗ ថ្មនេះចាក់ក្បាច់ក៏ នេះនិយាយស្តី នេះសើចញញឹមព្រាយ នេះប្រៀនចំពោះអារម្មណ៍របស់លោកអ្នក ដែលបានអញ្ជើញទៅទស្សនាបុរាណប្រាសាទរបស់យើងៗ អ្នកដែលបានទៅទស្សនាបុរាណប្រាសាទ ទុកជាមានកិត្តិសនាយ៉ាងប្រសើរខ្ពង់ខ្ពស់ អ្នកដែលមិនបានទស្សនាបុរាណប្រាសាទ ទុកដូចជាមនុស្សគ្មានកិត្តិសនាសោះឡើយ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ការទស្សនាបុរាណប្រាសាទនោះទៀតសោត សូមកុំតែមើលទទេ ៗ ត្រូវមើលពិនិត្យពិច័យឲ្យបានហ្មត់ចត់ថា បុរាណប្រាសាទដ៏ធំសម្បើមអស្ចារ្យនេះ ពិតជាស្នាដៃនៃបុព្វបុរសរបស់យើងជាអ្នកកសាងដោយពិតប្រាកដ ព្រោះគេឃើញមានស្នាមពន្លាកដែកដាប់ជាប់នៅរហូតសព្វថ្ងៃនេះ មិនមែនព្រះឥន្ទ្រទេវតា ព្រះពិស្ណុការកងជំនាន់នោះ ប៉ុន្មានឹងពាក្យថា វិស្វករកងជំនាន់សព្វថ្ងៃនេះដែរ គេគ្រាន់តែលើកតំកើងវិស្វករដែលមានស្នាដៃយ៉ាងចំណាន ៗ ក្នុងកាលនោះ ឲ្យមានឋានៈជាព្រះពិស្ណុការ ជាជាអ្នកបេះរចនាកសាងប្រាសាទយ៉ាងល្អបញ្ចាប ហាក់ដូចជាទើបផុសលេចឡើងពីក្នុងផែនដីមក នៅក្នុងអាស៊ីអាគ្នេយ៍នេះ ។

ម៉ោរ - ឬ

ប្រាសាទអង្គរវត្ត

ប្រាសាទអង្គរវត្តជាបុរីឬជាទីក្រុង ហើយថែមទាំងជាវិហារ ឬ ក៏ជាចេតិយទៀតផង ។ ប្រាសាទនេះ សាងឡើងនៅពាក់កណ្ដាល សតវត្សទី ១១ ដោយស្នាព្រះហស្តព្រះបាទ " សុរិយាវរ្ម័ទី ២ " ដែលទ្រង់មានព្រះបរមនាមក្រោយទិវង្គតថា " ព្រះបរមវិស្ណុលោក " ។ សាសនានៅសម័យនោះ គឺព្រហ្មញ្ញសាសនា មានការគោរពបូជាព្រះនារាយណ៍ជាដើម ។ ក្រោយមកក្នុងគ្រិស្តសករាជ ១៩០៨ ក្រសួងអភិរក្សអង្គរ បានកាប់ឆ្ការព្រៃសំអាតក្នុងប្រាសាទ ហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

ប្រាសាទអង្គរវត្តមានសណ្ឋានទ្រង់ទ្រាយរាង ៤ ជ្រុងទ្រវែង ដែលមានបណ្ដោយប្រវែងប្រមាណ ១៥០០ ម៉ែត្រ ទទឹងប្រមាណ ១៣០០ ម៉ែត្រ ។ ផ្ទៃដីទាំងមូលនៃប្រាសាទ រួមបញ្ចូលសរុបទាំងស្រះបោក្ខរណី ទទឹង ៨០០ ម៉ែត្រផង មានទំហំផ្ទៃទាំងអស់ ២០០ ហិកតារ ។

2 ទាំងក្នុងស្រះ ដីដែលមានជញ្ជាំងជាកំពែងថ្មបាយក្រៀមព័ទ្ធជុំវិញនោះ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

មានបណ្ដោយប្រវែង ១០៦៤ ម៉ែត្រ ទទឹង ៨០០ ម៉ែត្រ ។ បើគិតជាទំហំផ្ទៃដីវិញមាន ៨៤ ហិកតារ ។ ដូច្នេះប្រាសាទនេះមានទំហំធំជាងគេបង្អស់ ក្នុងចំណោមប្រាសាទនានានៅក្រុងអង្គរធំ ។

ប្រាសាទអង្គរវត្តតាំងនៅខាងត្បូងក្រុងអង្គរធំ ហើយស្ថិតនៅក្នុងលង្វែកប៉ែកខាងត្បូង ទៀងខាងកើតនៃអតីតបុរីអង្គរ "យសោ-ធរបុរៈ" ។ ក្រុងយសោធរបុរៈនេះសាងឡើងដោយស្នាព្រះហស្តព្រះបាទ "យសោវរ្ម័ន ទី ១" ហើយមជ្ឈមណ្ឌលសម័យនោះតាំងនៅលើភ្នំបាខែង ។ ព្រំប្រទល់នៃបុរីអង្គរក្នុងគ្រានោះ ខាងកើតទល់នឹងស្ទឹងសៀមរាប ខាងលិចទល់នឹងទំនប់ខ្នងបារាយណ៍ ។ អាស្រ័យហេតុដូច្នេះ ព្រះវិហារអង្គរវត្តស្ថិតនៅទាំងសងខាងមាត់ប្រេកផ្លូវធំចូលទៅអង្គរធំ ជាការប្រសើរបំផុត ។ បើគេយកសំអាងនៃ-ស្ថានលេខាមកពិចារណាដោះស្រាយវិញ បុព្វហេតុដែលនាំឲ្យប្រាសាទនេះបែរកេ្រ្តឈមទៅរកទិសបស្ចិមនោះ គឺមកពីការងាយស្រួលក្នុងការដឹកនាំផ្ទាំងសិលា តាមផ្លូវទឹក ពីភ្នំគូលេន ហើយ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

និងការធ្វើដំណើរបានរហ័សដោយនៅជិតស្ទឹងសៀមរាបផង ។

ដោយការសង្កេតពិនិត្យ អ្នកទស្សនាទាំងឡាយក៏អាចយល់ច្បាស់ថា ប្រាសាទអង្គរវត្តបានចាប់ផ្ដើមសាងឡើងពីទិសបស្ចិមមកមុនគេបង្អស់ ព្រោះយើងបានឃើញយ៉ាងច្បាស់ណាស់ នៅផ្នែកខាងកើតមានភាគច្រើនមិនទាន់ឆ្លាក់រចនារូបនៅឡើយ ។ តាមធម្មតាគេតែងធ្វើអ្វីពីចម្ងាយមកមុន ហើយគ្រាក្រោយបំផុតទើបទីជិតក្រោយគេបង្អស់ ។ ក្បាច់ក្បូរចម្លាក់ភាគច្រើន នៅខាងលិចសឹងរួចស្រេចទាំងអស់ តែដោយអកុសលឯផ្នែកខាងកើតវិញ ឃើញហាក់ដូចជាមិនទាន់ហើយ ម្យ៉ាងទៀតភាពក្បាច់ហាក់ដូចជាធ្វើឡើងដោយប្រញាប់ប្រញាល់ផង ។ នៅផ្នែកជវផែលនេះ បើយើងចូលតាមក្លោងទ្វារខាងកើតមកវិញ យើងនឹងជួបប្រទះនូវគំនរដីខ្ពស់ ៗ មិនទាន់បានស្ថាបនាអ្វីពីលើនៅឡើយ ។ ការមិនហើយស្រេច ការធ្វើដោយបន្ទាន់ និងគំនរដីមិនទាន់បានប្រើការអ្វីសោះនោះ ទាំងនេះជាហេតុបណ្ដាលមកពីសង្គ្រាមដ៏កាចសាហាវយង់ឃ្នង់នៃប្រទេសជិតខាងដែលចូលមកលុកលុយ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ការអធិប្បាយដោះស្រាយបែបនេះ ពិតជាមិនអាចទទឹងសង្កតជាគ្រប់គ្រាន់បានការទៅឡើយ ហើយគេមិនអាចលះបង់ចោលច្បាប់ក្បួនប្រពៃណីដោយឥតយកមកដោះស្រាយបានដែរ ។ ដូច្នេះតាមប្រពៃណីវិញ ហេតុដែលបណ្ដាលឲ្យមានការបំបែរមុខប្រាសាទទៅបស្ចិមទិសផ្ទុយពីប្រពៃណីយ៉ាងដូច្នេះនោះ គឺដើម្បីសម្របឲ្យស្របតាមទ្រឹស្ដីនៃលទ្ធិព្រាហ្មណ៍សាសនា « សាសនាព្រាហ្មណ៍ » តែប៉ុណ្ណោះ ដោយអាស្រ័យទៅលើការស្រាវជ្រាវរបស់លោក ហ្វីណូត៍, លោកសេដែស និងលោក ព្រសីលុស្គី ហើយនិងលោកវ៉េជបណ្ណូត ចូសហ៏ ដែលជាអ្នកតម្រួតនៃក្រសួងបុរាណវត្ថុនៃប្រទេសឥណ្ឌា លោក ពិតឡើងដែល បានពន្យល់ថា ប្រាសាទអង្គរវត្តជាព្រះវិហារផងជាចេតិយសម្រាប់ដំកល់ព្រះអដ្ឋិ សម្រាប់ជាទីរម្លឹករូបនៃព្រះវិញ្ញាណក្ខន្ធរបស់ព្រះរាជាដែលយាងចូលទិវង្គត ទៅកាន់បរលោកនាយតែប៉ុណ្ណោះ ។ សេចក្ដីបន្ថែមទៀតថា ព្រះវិហារអង្គរវត្តជាគំរូដល់ប្រាសាទទាំងឡាយដែលសម្រាប់ដំកល់ព្រះអដ្ឋិនៃព្រះរាជា ។ ព្រះបាទ « សុរិយាវរ័ន្តទី២ »

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

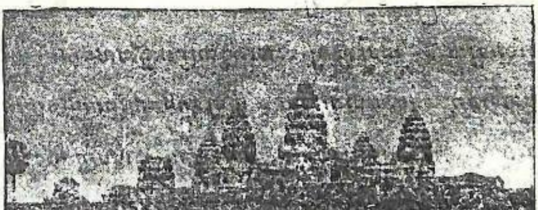

ប្រាសាទអង្គរវត្ត

មើលពីត្រុងខាងលិចខាងជើង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ទ្រង់បានសាងប្រាសាទនេះឡើង កាលព្រះអង្គទ្រង់គង់ព្រះ
ជន្មនៅឡើយ ដើម្បីទុកឲ្យគេគោរពបូជាព្រះអង្គដែលជានិមិត្តរូបនៃ
ព្រះអាទិទេព ហើយជាពិសេស ដើម្បីទុកដំកល់ព្រះអដ្ឋិនៃព្រះអង្គ
ផង ។ លោកវេជ្ជបណ្ឌិត បូសហ៍ បានពោលបញ្ជាក់ទៀតថា
ប្រាសាទអង្គរវត្តបែរត្រទៅរកទិសបស្ចិម មិនខុសពីប្រាសាទនានា
នៅប្រទេសជ្វា ដែលជាប្រាសាទមានមុខបែរផ្សេងគ្នាស្រឡះ
ពីប្រាសាទសម្រាប់ទុកធ្វើសបូជាថ្វាយព្រះអាទិទេព ។ ម្យ៉ាងទៀត
បើតាមបទបញ្ញត្តិគន្ថព្រឹស្តិព្រាហ្មណ៍សាសនា ក្បួនហែពទ្ធជុំវិញ
បាំធាដើម្បីធ្វើឈាបនកិច្ច ត្រូវធ្វើឡើងមិនដូចប្រក្រតីឡើយ ។
ដូច្នេះរូបភាពម្ចាក់ទាំងឡាយ ក្នុងរោងវែងនៃប្រាសាទអង្គរវត្ត ៦
បង្ហាញឲ្យឃើងឃើញច្បាស់នូវក្បួនហែទាំងឡាយដែរ ដូចជាក្បួនហែ
នៃពិធីបុណ្យទ្វាចជាអាទិ៍ ; ក្បួនហែនៃពិធីបុណ្យឈាបនកិច្ចនេះ
ធ្វើឡើងមិនដូចក្បួនច្បាប់ប្រពៃណីបុរាណធម្មតា គឺតាមវិធីតោបព្រះ-
អាទិត្យ ពីខាងស្តាំវត្តុឡើយ (ប្រទក្សិណ) គេប្រតិបត្តិបញ្ច្រាស

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

វិធីគោរពព្រះអាទិត្យទៅវិញ ។ ចុងក្រោយបង្អស់លោក សេដែស បានថ្លែងបញ្ជាក់ថា គ្មានព្រះអាទិទេពអង្គណាឡើយក្រៅពីព្រះបាទ « សូរ្យវរ្ម័ន ទី ២ទេ » ដែលបានសាងប្រាសាទអង្គរវត្តសម្រាប់ជាវិមានស្ដេចទេវតា ឬទេវរាជ « គឺព្រះបាទ សូរ្យវរ្ម័ន ទី ២នេះឯង » ដោយបង្កើតឲ្យមាននូវមូលស្ថាបនាជាព្រះនារាយណ៍ ហើយតាំងព្រះអង្គឯងជាព្រះឥសូរ ដោយពុំបង្កើតឲ្យមានលិង្គដូចបុព្វការីមុនៗទេ ជាពិសេសទ្រង់តាំងព្រះអង្គជាព្រះនារាយណ៍ផង ដែលមានសមាគមសិង្ហាប់ខ្លួនទាក់ទងទៅនឹងបស្ចិមប្រទេស « ប្រទេសឥណ្ឌា » យ៉ាងសុខុសាច ។ អាស្រ័យហេតុដូច្នេះបានជាព្រះអង្គបង្កើតឲ្យមាននូវការបែរមុខប្រាសាទបែបដូច្នេះ ។

នៅចុងសតវត្សទី ១៣ អ្នកដំណើរជាតិចិនម្នាក់ឈ្មោះលោក ជីវ-តាក្វាន់ បានបញ្ជាក់ថា ផ្នូរខ្មោច « ល្វប៉ាន់ » ដែលស្ថិតនៅខាងត្បូងរាជធានី ហើយមានដីនៃប្រាង្គ ១០នោះ មានលក្ខណៈដូចគ្នានឹងប្រាសាទអង្គរវត្តដែរ ។ ហេតុដូច្នេះចាប់តាំងពីសម័យនោះមក

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប្រាសាទអង្គរវត្តមានលក្ខណៈកាន់តែប្រសើរណាស់ ជាទីសម្រាប់ដំកល់ព្រះអដ្ឋិ ។ ម្យ៉ាងទៀតរឿងព្រេងខ្មែរបុរាណមួយនិទានពីព្រះកេតុមាលា ដែលព្រះឥន្ទ្រាធិរាជទ្រង់ត្រាស់បញ្ជា សូមឲ្យយានចុះមកយោនយកកំណើតជាមនុស្សលោក ។ លុះដល់ព្រះរាជកុមារមានវ័យចំរើនឡើង ទើបព្រះឥន្ទ្រាធិរាជត្រាស់ប្រើឲ្យទេវតាស្ថាបត្យករ "វិស្សុករ ឬ ពិស្ណុការ" មកនិម្មិតជាប្រាសាទអង្គរវត្តទុកជាវាំងស្ដេចដែលប្រកបដោយលក្ខណៈ សណ្ឋានទ្រង់ទ្រាយដូចគ្នាសុទ្ធសាធនឹងស្ថានសួគ៌ "តាវតឹង្សទាំង ៣៣ ជាន់" ដើម្បីជាវិមានថ្វាយដល់ព្រះកេតុមាលា ហើយនិងសម្រាប់ដំកល់ព្រះរូបនៃព្រះអង្គ ដែលគេទុកជាព្រះអាទិទេព ឬ ទេវរាជ ក្រោយពេលព្រះអង្គចូលទិវង្គត ។

ពិពណ៌នា

ប្រាសាទអង្គរវត្ត ស្ថិតនៅលើទីតាំងដ៏ប្រសើរជាងពួកប្រាសាទឯទៀត ហើយដាច់ឆ្ងាយពីព្រៃព្រឹក្សលតាវល្លិ៍ ដោយមានស្រះបោក្ខរណីពីក្រៅ ដែលជាហេតុញាំងឲ្យប្រាង្គប្រាសាទនេះប្រាសផុតពីគ្រោះកាច

អន្តរាយ ដែលកើតឡើងពីការរុករានទន្ទ្រាននៃក្រុមជាតិធំនានា ។ ប្រាសាទនេះ ស្ថិតនៅជាបូជនីយដ្ឋានរបស់ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរគ្រប់កាលវេលា ៖ នៅក្នុងបរិវេណប្រាសាទមានវត្តជាច្រើនដែលស្ថាបនាឡើងតាំងពីយុគនៃព្រះពុទ្ធសាសនា ដែលបន្តហូរហែមកកើតមានឡើងទៀត ។ ការពារតាំងនេះកាលជំនាន់ដើមសង់នៅលើដីលានធំមួយផ្នែកមុខប្រាសាទ ហើយក្រោយមក គេបានរំកិលបន្តិចទៅនៅចំហៀងបន្តិច ដើម្បីកុំឲ្យខូចខាតនៃគ្រោងស្ថាននៈរបស់ប្រាសាទ ។

ក្នុងការរៀបចំប្រាសាទនេះ គេបានបំពេញបេសកកម្មក្នុងកិច្ចប្រតិបត្តិការបាចគាស់ផ្កាវៃព្រលតាវល្បិព្រាន ពង្រាបដីតាំងគំនរៗជាច្រើនម៉ែត្រគ្រីគុណ ដើម្បីរកវិធីដោះស្រាយធ្វើយ៉ាងដូចម្ដេចឲ្យប្រាសាទបានជាប់មាំទាំជាយូរអង្វែង ហើយនិងការរៀបចំដាក់ឲ្យមានសណ្ដាប់ធ្នាប់ឡើងវិញ ខ្លោងថ្មលំអក្បូរដែលចូលទៅកាន់ប្រាសាទ ។

ប្រាសាទអង្គរវត្តជាវិមានមួយ ដែលកាចយកទៅប្រៀបធៀប

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

នឹងអច្ឆរិយវត្ថុដែលមនុស្សប្រឌិតដ៏ធំ ៗ ល្អ ៗ ជាងគេក្នុងសាកលលោក ដោយប្រាសាទនេះមានលក្ខណៈធំទូលាយ នៅគង់វង្សល្អជាងវិមានទាំងឡាយ ជាពិសេស ដោយមានលក្ខណៈនៃថាវរភាពស្ថាបត្យកម្មល្អឆើតផុតគេទាំងអស់ ។ ម្យ៉ាងទៀត ប្រាសាទអង្គរវត្តអាចចាត់ទុកជាសិល្បគ្គាភិវុឌ្ឍិ ដោយសំអាងទៅលើខ្នាតផែនទីសំអិតសំអាងត្រឹមត្រូវសមសួនក្រៃលែង ទៅលើសហមាត្រដែលមានសុខុមរមនា និងការបរិសុទ្ធនៃរេខាស្ថាបត្យកម្មយ៉ាងកម្រ ដែលខ្មែរយើងពុំសូវបានជួបប្រទះផងឡើយ ។ ភាពពិបាកសាំញ៉ាំស្មុគ្រស្មាញនៃសិល្បៈវិស័យនៃការឆ្លាក់ប្រកបទៅភាពរហ័សយ៉ាងចំណាន ដែលមានវិស័យហាក់ដូចជាមិនបានផ្ចិតផ្ចង់ទេ ទាំងអស់នេះអាចចាត់ទុកជាទីស្ញើចសរសើរក្រៃពេកណាស់ ។

ព្រះវិហារអង្គរវត្ត អាស្រ័យទៅលើអ័ក្សទាំងឡាយដែលកើតមានឡើង អាចទុកជាវិមានមួយប្រកបដោយការតាក់តែងយ៉ាងជិតស្និទ្ធទៅនឹងទស្សនទាន " ឡាតាំង ,, ដែលសំអាងទៅលើឯកភាពនិង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សណ្ដាប់ធ្នាប់បុរាណ ដែលកើតមកពីសម័យមហាណ ។ អាស្រ័យហេតុដូច្នេះ ប្រាសាទអង្គរវត្តសឲ្យឃើញនូវថ្វីដៃនៃពលានុភាពនិងវិចារណញ្ញាណរបស់ខ្មែរយើងសម័យបុរាណ ។

តាំងពី គ.ស. ១៨៦៦ មក លោក ធំសុន ជាតិអង់គ្លេស បានសង្កេតឃើញថា ប្រាសាទអង្គរវត្តជានិម្មិតរូបនៃភ្នំព្រះសុមេរុ ដែលជាមជ្ឈមណ្ឌលនៃសកលទ្វីប ។ អ្នកស្រី កូរាល រេមុសត៍ បានបញ្ជាក់ស្របនឹងលោក ធំសុន ជាមណ្ឌលទាំង ៧ នៃប្រាសាទកណ្ដាលមានលក្ខណៈដូចគ្នានឹងមណ្ឌលទាំង ៧ នៃថ្នាំងសិលាខ្ពស់ ៗ នៃភ្នំព្រះសុមេរុ កនហានទាំងបីនៃប្រាសាទដូចគ្នានឹងឋានទាំង ៣ ជាទីនៃដី ទឹក ភ្លើង ខ្យល់ ហើយនៅឋានទាំង ៣ នេះមានភ្នំព្រះសុមេរុ ហើយទីបំផុតស្រះដែលពេញទៅដោយទឹក មានលក្ខណៈដូចគ្នានឹងមហាសមុទ្រ ។

ចំពោះផែនទីអង្គរវត្ត សឹងមានការដោះស្រាយជាមជ្ឈត្តិកភាពបញ្ចូលនូវរូបមន្តនៃសាជីជ្រុងប្រកបទៅដោយថ្នាក់ ហើយទិសព្រះ-

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

នឹងអច្ឆរិយវត្ថុដែលមនុស្សប្រឌិតដ៏ធំ ១ ល្អ ១ ជាងគេក្នុងសាកលលោក ដោយប្រាសាទនេះមានលក្ខណៈធំទូលាយ នៅគង់វង្សល្អជាងវិមានទាំងឡាយ ជាពិសេស ដោយមានលក្ខណៈនៃថាវរភាពស្ថាបត្យកម្មល្អលើតផ្ដាច់គេទាំងអស់ ។ ម្យ៉ាងទៀត ប្រាសាទអង្គរវត្តអាចចាត់ទុកជាសិល្បក្តាគិរុឡិ ដោយសំអាងនៅលើខ្នាតនៃទំសំអិតសំអាងត្រឹមត្រូវសមសួនក្រៃលែង នៅលើសហមាត្រដែលមានសុខដុមរមនា និងការបរិសុទ្ធនៃទេសស្ថាបត្យកម្មយ៉ាងកម្រ ដែលខ្មែរយើងពុំសូវបានជួបប្រទះផងឡើយ ។ ភាពពិបាកសាំញ៉ាំស្មុគស្មាញនៃសិល្បៈវិស័យនៃការឆ្លាក់ប្រកបនូវភាពហ៊ាសយ៉ាងចំណាន ដែលមានវិស័យហាក់ដូចជាមិនបានផ្ទុកផ្ទួនទេ ទាំងអស់នេះអាចចាត់ទុកជាទីស្ញើច IC សរសើរក្រៃពេកណាស់ ។

ព្រះវិហារអង្គរវត្ត អាស្រ័យនៅលើអ័ក្សទាំងឡាយដែលកើតមានឡើង អាចទុកជាវិមានមួយប្រកបដោយការតាក់តែងយ៉ាងជិតស្និទ្ធនៅនឹងទស្សនទាន " ឡាតាំង ,, ដែលសំអាងនៅលើឯកភាពនិង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សណ្ដាប់ធ្នាប់បុរាណ ដែលកើតមកពីសមប្បមាណ ។ អាស្រ័យហេតុដូច្នេះ ប្រាសាទអង្គរវត្តសឲ្យឃើញនូវថ្វីដៃនៃពលានុភាពនិងវិចារណញ្ញាណរបស់ខ្មែរយើងសម័យបុរាណ ។

តាំងពី គ.ស. ១៨៦៦ មក លោក ធំសុន ជាតិអង់គ្លេស បានសង្កេតឃើញថា ប្រាសាទអង្គរវត្តជានិមិត្តរូបនៃភ្នំព្រះសុមេរុ ដែលជាមជ្ឈមណ្ឌលនៃសកលទ្វីប ។ អ្នកស្រី កូពល រេមុសត៍ បានបញ្ជាក់ស្របនឹងលោក ធំសុន ថាមណ្ឌលទាំង ៧ នៃប្រាសាទកណ្ដាលមានលក្ខណៈដូចគ្នានឹងមណ្ឌលទាំង ៧ នៃថ្នាំងសិលាខ្ពស់ ៗ នៃភ្នំព្រះសុមេរុ រានហាលទាំងបីនៃប្រាសាទដូចគ្នានឹងឋានទាំង ៣ ជាន់នៃដី ទឹក ភ្លើង ខ្យល់ ហើយនៅឋានទាំង ៣ នេះមានភ្នំព្រះសុមេរុ ហើយទីបំផុតស្រះដែលពេញទៅដោយទឹក មានលក្ខណៈដូចគ្នានឹងមហាសមុទ្រ ។

ចំពោះផែនទីអង្គរវត្ត សឹងមានការដោះស្រាយជាមជ្ឈត្តិកភាព បញ្ចូលនូវរូបមន្តនៃសាជីជ្រុងប្រកបទៅដោយថ្នាក់ ហើយទិសព្រះ-

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

វិហារនៅទិសស្នា ដែលផ្សំគ្នាជាអាគារសន្ធឹងបណ្ដោយទៅតាមទ្វារ ។ ពីក្បែរខាងកើតទិសខាងលិច ។ ផ្ទះប្រាសាទអគ្គិវត្តជាសាជី ៣ ជាន់ ដែលនៅជាន់និមួយៗ មានកំណត់ព្រំដែនមឹងកេងដែរតាំងឡាយ ដែលមានទ្វារធំៗបួន ហើយនិងបណ្ដូលមុខ ។ លានខាងលើ មានកង ៤ ជ្រុងស្មើផ្សំប្រតិកជាប្រាសាទបញ្ចូលបូល៍ ៖ គឺមានបណ្ដប មួយខ្ពស់នៅកណ្ដាល, ៤ ទៀតនៅខាងមុមតាំង ៤ ។ មានពីរ ទៀត សហទាក់ ពីខាងមុខតាំង ៣ នៃលាន មានសណ្ឋានច្រង ក្រោយកង ៤ ជ្រុងទ្រវែង បណ្ដោយទៅខាងលិច ។ លានតាំងពីរ ដែលមានសណ្ឋានផ្ទះ បើតាមការយល់ គឺដើម្បីទុកសម្រាប់ ស្ដាបនានៅជាន់ទី ២ ខ្ញុំប្រាសាទបណ្ណាល័យ នៅជាន់ទីមួយមាន អគារពីរទៀតកំពង់ប្រាសាទ នៅអមអាគារដែលរៀនគ្នាជាកាកបាទ ដោយដែរតាំងឡាយ ។

ស្រះបោក្ខរណី

ពីខាងក្រៅបរិវេណនៃកំពែងប្រាសាទអគ្គិវត្ត ៖ កំពែងទី ៤

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ដោយយកប៉ុតកណ្តាលមក ,, មានស្រះពោក្ខរណីព័ទ្ធជុំវិញ ។ ស្រះនេះមានជាន់ជាថ្នាក់ ៗ ដូចកាំជណ្តើរ ហើយរចនាជាក្បាច់ផើងទៀនព័ទ្ធជុំវិញបរិវេណស្រះទាំងអស់ មានប្រមាណ ៤ គីឡូម៉ែត្រ៤០០ ។ ស្រះនេះនៅជាប់គ្នាពីមួយទៅមួយ ដែលកាលសម័យបុរាណគេទុកសម្រាប់ដឹកជញ្ជូនសិលាសម្ភារៈដែលយកមកតាមស្ទឹង ។ ឯខាងលិចវិញ ភ្ជាប់គ្នាដោយទ្រនំថ្មល់ក្រាលថ្មដែលមានបណ្តោយ២០០ម៉ែត្រ ទទឹង ១២ ម៉ែត្រ ទ្រនំថ្មល់ចូលកាន់ប្រាសាទនេះ ត្រូវគុបតែងលំអដោយសសរធំ ៗ ខ្ពស់ស្រឡះ ដែលនៅខាងចុងមានក្បាច់រចនាដ៏ល្អវិចិត្រ ។ ក្នុងពួកសសរទាំងនេះ មានសសរខ្លះមាននៅសល់នៅឡើយ ជាពិសេសសសរបញ្ឈរនៅតាមជាន់ទាំងសងខាងជណ្តើរដែលចុះទៅក្នុងផ្ទៃទឹកស្រះ ។ ក្បាច់ចន្ទាខាងមុខទ្រនំថ្មល់ធំចូលទៅកាន់ប្រាសាទ , បែកខាងផ្លូវដម្រូវ គេឃើញមានលាន ១ រាងជាកាកបាទ ។ នៅអមសងខាងផ្លូវថ្មល់ចូលទាំងពីរមានបង្កាន់ដៃនាគ ដែលមានជើងទៀនរចនាជាក្បាច់យ៉ាងល្អសុក្កសាន្ត ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

កំពែងក្រៅ

កំពែងក្រៅប្រាសាទអង្គរវត្ត ធ្វើពីថ្មបាយក្រៀម ហើយបិត នៅដាច់ឆ្ងាយពីមាត់ស្រះដោយទីធ្លាមួយ ប្រវែងទទឹងប្រមាណជា ៣០ ម៉ែត្រ នៅចំអ័ក្សប្រាសាទ ជាប់នឹងកំពែងនេះ មានរោងថែវទទឹងក្លោងទ្វារមួយប្រវែងប្រមាណជា ២៣៥ ម៉ែត្រ ។ នៅក្នុងរោងថែវទទឹងក្លោងទ្វារនេះ មានក្លោងទ្វារមួយយ៉ាងធំហៅ "គោបុរៈ" ប្រកបដោយកំពូលប្រាង្គ ៣ និងទ្វារចូល៣ផង ធ្វើពីវត្ថុជាតុពង់ជាកាគបាទ, ព្រះពន្លាខាងចុងពីរ សម្រាប់ឡើងជិះលើខ្នងដំរី និងរោងថែវបន្តភ្ជាប់គ្នាជាច្រើន ។

ចំណែកឯផ្លូវខាងចុងរោងថែវទទឹងក្លោងទ្វារវិញនោះ សឹងបិទនៅត្រង់ត្រឡែងកែងល្វែងមុខទីងហោជាង ៗ ប៉ែកដែលបែរឆ្ពោះទៅរករោងថែវ ត្រូវបិទជិតដោយទ្វារបញ្ឆោតជាច្រើនដែលគួរតែងយ៉ាងល្អវិសេស ។ ទ្វារទាំង ៣ នៃក្លោងទ្វារធំចូលទៅកាន់ប្រាសាទអង្គរវត្តនេះ អាចផ្តល់ឲ្យមានផ្លូវចរាចរណ៍ចេញចូលបានដោយងាយ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ហើយសុទ្ធសឹងតែមានកំពូលប្រាង្គមួយពីលើតាំងអស់ តែកំពូលប្រាង្គតាំងនោះត្រូវបាក់កំបុតតាំងអស់ ។ ជាន់លើខ្នះដែលមានស្នាមសណ្ដាកថ្មជាបន្តបន្ទាប់គ្នានោះ ឥឡូវនេះរលំវិនាសបាក់បង់គ្មានសល់ ។ កេនថែវតាំងឡាយ ផ្នែកដែលបែរឆ្ពោះទៅរកប្រាសាទ មានជញ្ជាំងជិតឥតបង្អួច បិទយ៉ាំងជិតស្អិត ថែមតាំងតុបតែងរចនាជាក្បាច់ក្បាំងក្បាលជញ្ជាំងនិងចំរឹងរូបទេពអប្សរ ។ ជារបៀបក្បាច់វិចិត្រសិល្បៈគ្រឿងព្រំ ។ កេនថែវតាំងនេះចង្អៀតណាស់ មានទទឹងតែ ២ ម៉ែត្រ ២០ ហើយមានព្រំដែនខាងក្រៅកំណត់តែត្រឹមជួរសសរ ៤ ជ្រុងស្មើមួយជួរ ដែលមានល្វែងចំហៀងទ្រង់ត្រាយជាពងក្តោងតែពាក់កណ្ដាល ពីលើសសរតាំងនេះ ទៅអមសងខាងកេនថែវ ។ ឯស្នាមដំណែលនៃល្វែងចំហៀងនេះ នៅសល់តែបន្តិចបន្តួចប៉ុណ្ណោះ ។ ការបាក់បង់នូវល្វែងចំហៀងនេះ អាចបំបាត់ពោលស្រឡះនូវភាគផ្សំផ្នែកណាមួយនៃសសរតាំងនោះ ហើយថែមតាំងធ្វើឲ្យខូចខាតនូវសហមាត្រតាំងស្រុងនៃគ្រោងទ្វារធំនេះ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បើទស្សនាកំពែងតាំងមូលចំពីមុខ ហាក់ដូចជារបាំងអ្វីមួយគ្រប ដណ្ដប់បាំងបិទប្រាសាទតាំងមូល ឲ្យឃ្លាតចាកការពិនិត្យនៃអ្នកដំណើរ ដែលចូលចិត្តមើលនូវរូបភាពខ្លះទៅនៃប្រាសាទដោយមាត្រាសាស្ត្រ ។

នៅចំពីក្បែរនៃល្វែងខាងលិចដែលនៅជ្រុងខាងជើង មាននាគ ១ ធំសំបើមអស្ចារ្យ បញ្ជាក់ឲ្យឃើញយល់ច្បាស់នូវគុណសម្បត្តិដ៏វិសេសវិសាលក្រៃលែងនៃក្បាច់រចនាអង្គរវត្ត ។

ក្បាច់ក្បាលសសរនិងក្បាច់លើធ្នឹម សឹងប្រកបដោយភាពចំហៀងដ៏បរិសុទ្ធ ដូចគ្នានឹងក្បាច់សិល្បៈនៃប្រទេសក្រិកដែរ ។ ឯចំណែកសសរ ៤ ជ្រុង ដែលផ្ដុំបជាប់ទៅនឹងជញ្ជាំងដូចជាមេទ្វារខាងលើដែលនៅគង់ទ្រង់ល្អគ្រាន់បើ ដូចជាក្បាំងទ្វារខាងកើតជាដើម សឹងតែមានសុខុមាលភាពយ៉ាងចំណាន ។

មុខខាងកើតនៃកេងដែលតាំងឡាយ បញ្ជាក់ឲ្យកាន់តែច្បាស់លាស់ទៅទៀត នូវភារៈនៃការចាប់ការណ៍រំលោះសម្រស់ដ៏ល្អផុត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ដែរ, បន្ទប់ទាំងឡាយសឹងប្រកបដោយកូនសសរ ដើរទៀនក្រឡឹង យ៉ាងស្អាត ហើយមានចម្រឹងឆ្លាក់ជារូបសត្វគ្រប់យ៉ាងដាក់បន្ដើត ពីលើ នៅអមសងខាងរូបទេពធីតាទាំងឡាយ ៗ រូបទេពធីតាទាំងនោះ នៅគង់វង់ល្អនៅឡើយ ហើយជួនកាលនៅផ្គុំគ្នាជាក្រុមពីរ ឬ បី ៗ ម្យ៉ាងទៀតរូបទេពកញ្ញានេះក៏ចាត់ទុកជារូបដ៏ល្អមួយផ្នែកក្នុងពពួករូបទេពធីតាទាំងឡាយនៃប្រាសាទអង្គរវត្តដែរ ៗ

តពីនេះទៅយើងនឹងទាញចក្ខុនៃអស់លោកអ្នក ទៅទស្សនាត្រួស ៗ នូវក្លោងទ្វារធំ ៗ ទាំងឡាយ នៅកំពែងទី ៤ នៃស័ក្យបន្ទាប់បន្ទប់ទាំងបី ព្រោះថាមិនសូវមាននរណាទៅទស្សនាឡើយ ៗ នៅកន្លែងខ្លះមានសហមាត្រដ៏ទន្ទុមតែមិនទាន់ហើយនៅឡើយ ជាពិសេសប៉ែកខាងក្នុងនៃក្លោងទ្វារ, ក្លោងទ្វារទាំងនោះមានកងបួនជ្រុងទ្រវែង គ្រង់គ្រឡែងនៃកន្លែងពុះខិនល្វែងចំហៀង ហើយថែមទាំងតូចជាងក្លោងទ្វារខាងលិចជាច្រើនដង ៗ គេដើរឆ្ពោះទៅកាន់ព្រះវិហារកណ្ដាលបានដែរ ដោយផ្លូវដើរដែលត្រាយក្នុងគុម្ពោតព្រៃជា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ព្រឹក ហើយចិត្តគាពពីក្លោងទ្វារខាងជើងទៅលើស្រះទឹកភ្នំបាខែង ·
ជាទីបេតនាក្រៃលែង ។

ត ប្រាសាទអង្គរវត្ត

ក្នុងខណៈដែលដើរក្រោមម្លប់ដើមត្រដាក់នៃក្លោងទ្វារចំលបស្ទឹម
អ្នកទស្សនាទាំងឡាយកេចក្រឡេកមើលតាមរន្ធនៃក្លោងទ្វារធំ នូវ-
ស្បៀសនៃព្រះអាទិត្យ ដែលរះបាំងមកលើកំពូលទាំងប្រាំនៃប្រាសាទ
អង្គរវត្តដ៏ល្បីល្បាញ លើសលប់ពេញសាកលលោក ។ កំពូល
នេះសង់លើដីលើកមួយផ្ទៃមានបណ្ដោយ ៣៥០ ម៉ែត្រ ទទឹង៩ម៉ែត្រ
៤០ ចន្លោះសម្រាប់ដើរ ៨ ម៉ែត្រ ហើយនៅខ្ពស់ផុតពីដីកបចម្ងាយ
ចំនួន ១ ម៉ែត្រផង ។ នេះអយសង់ខាងកំពូល មានសំពែតសំពង់
បេនាះដោយប្រការដៃរូបនាគ ដែលបានជាជើងទៀនទ្រពីក្រោមយ៉ាង
ល្អលើសលប់ ។ នៅពេលដែលព្រះអាទិត្យជះកាំរស្មីមកលើ
ពន្លឺដែលលោតចេញពីកម្ពស់ទាបទៅខ្ពស់ជើងទៀនប្រការដែលតូចៗនោះ មាន
លំអហាក់ដូចជាក្បូរក្បាច់ ។ នៅសងខាងកំពូលដែលនេះ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

មានជណ្ដើរប្រាំមួយប្រកបដោយក្បាលនាគបើកពពារដូចជាធ្លិត ៗ តាមការពិនិត្យសង្កេត ជណ្ដើរទាំងប្រាំមួយនេះ មានលក្ខណៈហាក់ដូចជាជួយជ្រែងកុំឲ្យថ្នល់ទាំងមូលទ្រេតរលំ ជាពិសេសធ្វើឲ្យទ្រូងថ្នល់នេះកុំឲ្យមានសភាពជ្រែល ១ ផង ៗ

នៅចំពាក់កណ្ដាលថ្នល់ ខាងឆ្វេងនិងខាងស្ដាំ គេឃើញមានប្រាសាទតូចៗពីរបែរមុខឈមរកគ្នាតាមបណ្ដោយទ្រូងថ្នល់ ប្រាសាទតូចនេះ គេហៅថា ប្រាសាទបណ្ណាល័យ បើតាមពាក្យចាស់ទុំធ្លាប់ហៅថា "ក្រយាចំអិន" តែតាមការសង្កេតទូទៅ ប្រៀបបាននឹងវត្តជំតូបក្នុងសម័យបុរាណ ៗ ប្រាសាទតូចៗនេះ មានលក្ខណៈដូចជាសាលាសំណាក់ សម្រាប់ឲ្យអ្នកចូលទៅកាន់វត្តផ្លាស់សំលៀកបំពាក់ចាស់ចោលហើយស្លៀកពាក់ជាថ្មី មុននឹងចូលទៅកាន់វត្ត អាស្រ័យហេតុនេះហើយបានជាមានស្រះពីរនៅជិតនោះ ដែលមានវិស័យហាក់ដូចជាអណ្ដូងនៅជិតសាលាដូច្នោះដែរ ៗ

ក្រៅពីនេះទីតាំងនៃប្រាសាទបណ្ណាល័យនេះ ដែលស្ថិតនៅក្នុង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ផ្នែកប្រាសាទសម័យដើមបែបផ្ទះ ជាការប្រសើរម្យ៉ាងដែលអាចឲ្យ
សាសនិកជនទាំងឡាយ ឈៀងចូលទៅមើលក្បួនច្បាប់ផ្សេង ៗ បាន
ដោយងាយផង ។ ប្រាសាទនេះមានសណ្ឋានទ្រង់ទ្រាយតាមបន្ទិច
ហើយមានសភាពប្រហែលគ្នានឹងក្លោងទ្វារទាំង ៤ នៃប្រាសាទអង្គរវត្ត
ដែរ ។ ទីតាំងក្នុងផ្នែកមួយនៃអង្គរវត្ត នឹងសហមាត្រដ៏ទាប លក្ខណៈ
ទាំងពីរនេះបើតាមការពិចារណា ជាភាពវិសេសរបស់ប្រាសាទ
បណ្ណាល័យនេះ ដែលប្លែកខុសស្រឡះពីភាពប្រក្រតីនៃប្រាសាទ
ទាំងឡាយ ។ យើងនឹងឃើញតទៅទៀត នៅក្នុងប្រាសាទអង្គរវត្ត
ក៏ដូចជានៅក្នុងអាគមសម័យក្រោយៗនេះដែរ នូវសាលសម្រាប់ប្រជុំ
សាធារណជនឬសាសនិកជនទាំងឡាយ ។ នៅសម័យដែលយើង
ចូលទៅកាន់ប្រាសាទមានស្រះពីរកង ៤ ជ្រុងស្មើ ស្រះទាំងពីរនេះ
មាននៃស្រះមួយៗ ដែលមានមាត់ព្រាំងព្រោះថ្មហើយមានទឹកពេញ
ជានិច្ច ។ ប៉ុន្តែពេលណាយើងឈរនៅមើលពីមុខខាងជើងឈៀង
ខាងលិចស្រះនេះ នោះនៅនឹងប្រាសាទ ខ្សែចក្ខុយើងនឹងបានជួប

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប្រទះឡូវស្រះមោលប្រាសាទតាំងមូលដ៏ល្អក្រៃលែង ពោលៈទៅក្នុងទឹក ថ្លឹងថ្កុល់ដូចផ្ទាំងកញ្ចក់ ទីនេះហើយដែលទេសចររមែងចូលចិត្តថតរូបរបស់គេទុកជាអនុស្សាវរីយ ។

ឯតួប្រាសាទវិញ សាងឡើងខ្ពស់ពីដីលានពបស្មើជាន់ផងមួយ ប្រកបទៅដោយកំពូលតំណជាតិទៀតផង ហើយមានដើមត្នោតជាច្រើនដុះក្រូតលាស់ទៅលើអាកាស ហាក់ដូចជាចង់ប្រកួតប្រជែងនឹងកំពស់ប្រាសាទ ។ នៅជុំវិញប្រាសាទមានដើមស្វាយធំ ៗ ជាច្រើន ពោរម្លប់ត្រឈឹងត្រឈៃក្រោលមកលើទីលាន ធ្វើឱ្យមានសភាពត្រជាក់ល្ហឹមជានិច្ច ។

នៅមុខផ្លូវចូលទៅកាន់ព្រះវិហារ មានព្រះលានមួយខ្ពស់បែកជាពីរថ្នាក់ សណ្ឋានទ្រង់ទ្រាយរាងកាកបាទ ដែលគេហៅថាព្រះលានកិត្តិយស នៅពេលបុណ្យទាននិងពេលហែក្បួនទាំងឡាយនាសម័យបុរាណ ព្រះលាននេះអាចក្លាយទៅជាវេទិកាមួយសម្រាប់ព្រះមហាក្សត្រគង់ប្រថាប់ ហើយនៅវេលាយប់ជាផាកសម្រាប់ទុកព្រះរាជទ្រព្យ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ផង ។ ក្បាច់ក្បាលជញ្ជាំងប្រកបដោយក្បាច់រចនាល្អវិចិត្រ មានសសរជាច្រើនទ្រទ្រង់ក្រោមប្រកាន់ដៃរូបនាគ ដែលមានលំអយ៉ាងសុទ្ធសាធ ។

✓ នៅខាងណោះ គេឃើញមានកាពស្រ្តកមួយនៃជាន់ទី ១ នៃអាគីស្រផងបីថ្នាក់ ជាន់និមួយ ៗ មានរោងថែវព័ទ្ធជុំវិញ ដែលមានប្រវែងវាស់អស់ ១២០០ ម៉ែត្រ ✓។ រោងថែវទាំងនេះបន្ទៀតណាស់ ហើយមានសណ្ឋានទ្រង់ទ្រាយជាកំពែង យ៉ាងមាំព័ទ្ធជុំវិញព្រះវិហារកណ្ដាល ។ នៅក្នុងព្រះវិហារកណ្ដាលមានព្រះកាទេព កាសនសាលាមួយ ដែលមានជ្រុងនីមួយ ៗ ប្រវែងមិនលើសពី ៥ ម៉ែត្រឡើយ ។

ការខ្វះភាពធំទូលាយគ្រប់កន្លែងដែលមានសារៈប្រយោជន៍ ជាចារិតលក្ខណៈមួយក្នុងពពួកចារិតលក្ខណៈនានា នៃស្ថាបត្យកម្មរបស់ប្រាសាទអង្គរវត្ត ម្យ៉ាងទៀតទស្សនវិស័យបែបនេះហាក់ដូចជាធ្វើឲ្យយើងយល់និងចូលស់ថា ជាស្នាដៃនៃមនុស្សស្ថាបនាឡើយ ។

✓ ថែវខាងក្រោម ប្រកបដោយចម្លាក់យ៉ាងល្បីល្បាញជាងគេ ដែលអ្នកទេសចរចូលចិត្តមើលនោះ មានទទឹងប្រវែង ១៨៧ ម៉ែត្រ និងបណ្តោយប្រវែង ២១៥ ម៉ែត្រ ។ ក្រៅពីទ្វារឬគោបុរៈសឹងមាន តួប្រាសាទតូច ហើយភ្ជាប់គ្នាត្រង់ក្រឡៀងនៃកន្លែងល្វែងមុខ នៅខាង កើតខាងមុខ ដែលមានជណ្តើរឡើងចុះ ដោយកូនប្រកតូចមួយកង ក្តោងជាត្របកផ្កាឈូក ទទឹង ២ ម៉ែត្រ ៤៥ ✓ ។ ផ្នែកដែលបែរ ទៅរកប្រាសាទ គ្មានបង្អួចទេ មានតែជញ្ជាំងជិតស្និទ ។ ឯចំណែកដែលឈមមកខាងក្រៅវិញនោះ គ្មានជញ្ជាំងទេ មានតែ សសរជ្រុង ៗ ជាច្រើនតែប៉ុណ្ណោះ ។ នៅផ្នែកខាងក្រៅនេះ មាន
23 ល្វែងចំហៀងពីរខ្នង កង់ក្តោងពាក់កណ្តាលបន្តើតគម្រូតពីលើសសរ ទាំងនេះ ។ ដំបូលកេនថែវទាំងអស់មានពណ៌ប្រផេះធ្វើពីថ្មសណ្តាន ជាក្បឿងប្រក់ពីលើគ្នា ។

មើលពីចម្ងាយគេឃើញកំពូលប្រាង្គទាំងឡាយនៅមុខនៃបរិវេណ ទី ២ ដែលបាក់កំពូលខ្លះ និងកំពូលទាំងឡាយនៃប្រាសាទកណ្តាល

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ពេលអាចហាក់ដូចជាផុសពីក្នុងដីលេចធ្លោឡើងលើអាកាសវេហាស៍ៗ កំពូលប្រាសាទមានសណ្ឋានរៀវមូលស្រួចទៅលើ ហាក់ដូចជា ផ្កាឈូកក្រពុំទើបនឹងលេចចេញពីទឹក ហើយប្រកបដោយក្បាច់រចនា យ៉ាងល្អពិចិត្រ ។

✓កំពូលប្រាសាទនិមួយៗ ចែកជា ៤ ជាន់ បន្ថយ ទំហំតម្រួត ពីលើគ្នា ។ នៅជាន់នីមួយៗ មានរូបស្រីទេពអប្សរកំពុងទន់ភ្លន់ ក្បូតល្អឈរខ្នាំ វិស័យហាក់ដូចជាពេលដ៏តែរស់ពិត ហើយមិនមាន ក្បាលដាក់ជើងតោរហើសកាយសាហាវ ឈមមុខទៅទិសទាំង ៤ ។ នៅកំពូលប្រាសាទមានត្រួយផ្កាឈូក ៣ ស្រទាប់ទៀតក្រោមកំពូល ។ តាមរូបចម្លាក់ក្នុងប្រាសាទបាយ័នបានបញ្ជាក់ថា នៅលើកំពូល ទាំងនេះ មានកំពូលតូចបន្តស់ទៀតធ្វើពីសំរិទ្ធជារបៀបលំពែង✓ ត្រីសូល ។

✓កោះថែវនៃបរិវេណទី ២ មានបណ្តោយ ១១៥ ម៉ែត្រ ទទឹង ១០០ ម៉ែត្រ ភ្ជាប់គ្នានឹងកោះថែវនៃបរិវេណទី ៣ ត្រង់ជ្រុងខាងលិច

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ដែលមានសណ្ឋានជាកាកបាទ មានសភាពដូចគ្នានឹងប្រាសាទ « បឹងមាលា » ដែលជាប្រាសាទមួយប្រកបដោយបែបផែនមិនខុសគ្នាពីប្រាសាទអង្គរវត្តឡើយ ។ វិសាលភាពទាំងនេះផ្សំកើតឡើងពីប្រកសម្រាប់ដើរ ឬ ពនហាលមានដំបូលមួយដែលភ្ជាប់ទៅនឹងគោបុរៈទាំងពីរ និងប្រកកាត់ទទឹងមួយទៀត ដូច្នេះសភាពដំវិសាលនេះមានរាងជាកាកបាទ ។ តាមការពិនិត្យ វិសាលភាពនេះស្ថិតនៅអមសងខាងថ្នាក់ទី ១ និងទី ២ នៃសាជីជ្រុង ។ បើគេដើរតាមវិសាលភាពនេះឆ្ពោះទៅហោជាងខាងលើបង្អស់ គេនឹងស្ញើចសរសើរដល់ស្នាដៃនៃស្ថាបត្យករជាមិនខាន ព្រោះថា មានតែកន្លែងត្រង់នេះហើយដែលប្លែកខុសពីកន្លែងឯទៀត ។ បើគេដើរពីខាងកើតឡើងមកប្រាសាទកណ្ដាលវិញនោះ នៅកន្លែងត្រង់នោះគ្មានតែគូជាបម្លែកឡើយ ។ តាមការវិនិច្ឆ័យគេសន្មតថា ប្រាសាទអង្គរវត្តមានលក្ខណៈល្អវិសេសជាងគេ ព្រោះជាប្រាសាទប្រកបដោយភាពហាក់ដូចជាស្រាលបំផុត អាចផ្ដល់ឲ្យមានការស្ថាបនាបានខ្ពស់ស្រៀវដូចជា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

អណ្តែតត្រសែតនៅលើអាកាសវេហាស៍ ។

✓ ឯចំណែករានថែវទាំងពីរនៅចុងខាងជើងនិងខាងត្បូងវិញ មានទទឹងប្រវែង ២ ម៉ែត្រ ៩០ ✓។ ផ្នែកខាងក្រោមមានជញ្ជាំងជិត ប៉ុន្តែចំណែកដែលឈមទៅកើតទីលានវិញ មានសសរពីរជួរ តែគ្មានជញ្ជាំងឡើង ។

✓ ល្វែងទាំងពីរដែលខ្វែងគ្នាជារាងកាកបាទនោះ មានភាពធំទូលាយជាងគេ ល្វែងកណ្តាលមានទទឹង ៣ ម៉ែត្រ ១៤ ។ រួមជាមួយនឹងល្វែងទាំងពីរផងមានប្រវែង ៧ ម៉ែត្រ ៧០ ✓។ នៅជ្រុងទាំងឡាយនៃត្រឡែងកែងមានថ្មចំនេររាងជាអាងទឹកឬជាលាន ដែលមានផ្នែកខាងក្រោមប្រកបដោយក្បាច់ចម្លាក់ជាច្រើន ហើយមានជណ្តើរតែមួយសម្រាប់ចុះទៅក្នុងអាងទឹក ។ នៅផ្ទៃស្រះអាងនោះសឹងពេញដោយទឹក ប៉ុន្តែផ្ទៃទឹកមានកំរិតមិនហួសពីកាំជណ្តើរខាងលើគេនោះឡើយ ។ ដំបូលធំ ៗ ដែលខ្វែងគ្នាជាកាកបាទនោះ កាលពីសម័យបុរាណ មានពិតានឈើឆ្លាក់ក្បាច់ផ្កាចន្ទ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឯពិតាននេះនោះ សព្វថ្ងៃមានទៅសល់ខ្លះនៅឡើយ តពីនោះទៅ នៅក្តោងកណ្តាលនៃល្វែងចំហៀង គេឃើញមានពិតានថ្មសុទ្ធ ។ ដែលខ្ចុកប្រក្សណ៍លាបទឹកមាសមានពន្លឺភ្លឺផ្លេក ៗ នៅតាមក្បាច់ គ្រោងទ្វារគេឃើញរូបព្រះនារាយណ៍ ជាជំនួយដល់ការកូរសមុទ្រទឹកដោះ ទីងព្រះកាទេពមួយអង្គជុំលើនាគរាជឈ្មោះ " កានន្ទ " ជាពិសេសនៅតាមជើងសសរ មានរូបមហាឥសីអង្គុយពត់ភ្លូនការទាធម៌ ដៃកាន់ពីរប្រណម្យសំពះទៅមុខ ៗ ចាប់បន្តពីកន្លែងនេះមក អ្នកទស្សនាទាំងឡាយនឹងមានមនោសញ្ចេតនា ស្ញើចសរ-សើរក្បាច់ចេនា នៃស្រីទេពអប្សរដែលមានកក្រញាញីមប្រិមប្រិយ ពាក់ដូចជាវែករាយនឹងទទួលទស្សនិកជន ព្រមទាំងស្ញើចសរសើរ ដល់ថ្វីដៃនៃស្ថាបត្យករ ដែលចេះក្រឡឹងជើងទៀនបន្ទិចឲ្យមានក្បាច់ក្បូរម្ហូលក្រឡឹង មានវិស័យដូចជាក្រឡឹងឈើធម្មតា ៗ ✓ជញ្ជាំងកេណៃថែរទាំងឡាយ សឹងប្រកបដោយក្បាច់ចេនា ដែលឆ្លាក់បំផុសលើផ្ទាំងសិលាយ៉ាងល្អឆើតឆាយ ដែលស្ថិតនៅផុតពីការអន្តរាយ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ដោយទឹកភ្លៀង ។ ម្យ៉ាងទៀតអ្នកត្រូវអញ្ជើញចូលទៅកាន់ថែវទី២ អ្នកនឹងឃើញព្រះបដិមាករជាច្រើនអង្គ ដែលគេហៅថា "ព្រះពាន់" នៅពីស្តាំដៃនៃទ្វារចូល ។ ព្រះពុទ្ធរូបទាំងអស់នេះ គេបាននាំយកពីកន្លែងផ្សេង ៗ មកដំកល់ទុកនៅទីនេះ តាំងពីសម័យក្រោយអង្គរវត្តម្លេះ ។ បើបានទស្សនាព្រះពុទ្ធរូបរួចហើយ សូមអញ្ជើញដើរតាមផ្លូវខាងជើងនៃថែវទទឹង អ្នកនឹងបានដល់កន្លែងមួយហៅថា "កន្លែងគក់ទ្រូង" ព្រោះនៅកន្លែងនេះកាលណាគេគក់ទ្រូងទៅ គេនឹងឮសំឡេងលាន់ខ្ទរមកវិញជាមិនខាន ។ ផុតពីកន្លែងនេះទៅមានជម្ពូទ្វារមួយនៅខាងជើង ហើយនឹងមានជម្ពូទ្វារមួយទៀតនៅខាងត្បូងព្រះពាន់ ។ ឡើងផុតពីទីនេះមួយថ្នាក់ទៅ អ្នកនឹងបានឃើញប្រាសាទកំពូលប្រាំ ដែលគេធ្លាប់ហៅថាប្រាសាទ "បាកាន" ដែលនៅខ្ពស់ជាងគេ ហើយមានជណ្ដើរ ៣៧ កាំ ។

ចំណែកឯទីធ្លា ដែលនៅអមបរិវេណទី ២ និងទី ៣ ពុំសូវមានវត្ថុអ្វីចំឡែកទេ មានតែកនហាលវែង ៗ តែប៉ុណ្ណោះ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

នៅក្នុងទីធ្លានេះមានបណ្ណាល័យធំ ១ ពីរ ប្រកបដោយក្លោងទ្វារពីរ ព្រមទាំងមានចម្រឹងបង្អួចជាច្រើន នៅល្វែងខាងមុខ ។

ក្រៅពីនេះ យើងត្រឡប់មកកាន់កេងថែវខាងជើងវិញនៅមុខព្រះពាន់ យើងនឹងបានជួបប្រទះផ្ទាំងសិលាចារឹកមួយផ្ទាំង ដែលសាងឡើងក្រោយសម័យអង្គរវត្ត រួចយើងត្រូវត្រឡប់បែរមកខាងត្បូងឡើងតាមជណ្តើរស៊ីម៉ងត៍ ដែលមិនមែនដូចជណ្តើរនៅអ័ក្សកណ្តាលហើយដើរតម្រង់ទៅថ្នាក់ទី ៣ ។

កេងថែវនៃបរិវេណទី ៣ មានទទឹង ២ ម៉ែត្រ ៤៥ ផ្នែកខាងក្រៅមានជញ្ជាំង ផ្នែកខាងទីធ្លាមានបង្អួចចម្រឹងជាច្រើន ។ ថែវនេះគ្មានពនបោលទេ មានតែរូបទេពកញ្ញាជាច្រើនដែលមានសក់គួបតែងលំអផ្សេង ១ គ្នាជាអនេក ។ ទិដ្ឋភាពពីជើងបន្ទប់មុខខាងជើង ទៀងខាងលិច នៅវេលាថ្ងៃទេរ និងពីមុខខាងជើងទៀងខាងកើត នៅវេលាយប់ខែភ្លឺស្រឡះចាំងផ្ទៃលើវិមានកណ្តាល អាចផ្តល់ដល់យើងនូវការចាប់អារម្មណ៍មួយយ៉ាងអស្ចារ្យ ដែលមិនអាច

www.budinst.gov.kh   www.elibraryofcambodia.org

បំភ្លេចបាន ។ នៅផ្នែកខាងក្រោមប្រាសាទវិញ មានភាពមាំ ទូលាយអស្ចារ្យចែកជាពីរជាន់ កំពស់ទាំងអស់១៣ម៉ែត្រ រាង ៤ ជ្រុង ស្មើដូចគ្នាទីងបញ្ចូស្ទូលដែលមានជ្រុងនិមួយ ៗ ប្រវែង ៦០ ម៉ែត្រ ។ ជណ្ដើរទាំងអស់ដែលសម្រាប់ឡើងទៅកាន់ប្រាសាទ សង់ប្រកប ដោយការជាជាន់ជាថ្នាក់ សណ្ឋានទ្រេតលយទៅមុខ នៅពីលើផ្លូវផ្នែក ខាងក្រោមនេះបន្តិច ។ ជណ្ដើរទាំងនេះចោត ៗ ណាស់ ខ្លះមាន ជម្រាលដល់ទៅ ៧០ អង្សា ហើយមានបង្អួចតែមួយផង ។ នៅពីលើ ផ្នែកខាងក្រោមនេះ គេជួបប្រទះរោងថែវជាច្រើន ។ រោងថែវ និមួយ ៗ មានគោបុរៈជាស័ក្យ ប្រកបដោយមុខក្លោងទ្វារមានសសរ ជាច្រើន ។ កណ្ដាលប្រាសាទទាំងមូលមានតែរោងថែវទាំងនេះទេ ដែលត្រូវការស្មើនឹងព្រះអាទិត្យចាំងចូលទាំងសងខាង ទាំងព្រឹក ទាំងល្ងាច ។ ពន្លឺអាចចូលទៅបំភ្លឺក្នុងរោងថែវទាំងនេះបាន អាស្រ័យ ដោយបង្អួចចម្រឹងនៅតាមជញ្ជាំង និងប្រហោងរាងសសរពីផ្លូវនៃល្វែង ខាងជិត ៗ ។ ✓ នៅចំកណ្ដាល មានក្លោងទ្វារស្របបួនមុំជាងគេ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

កំពស់ ៤២ ម៉ែត្រ ផុសលេចចេញពីទ្រនុងតាំងពីបួននៃដំបូល ដែលខ្វែងគ្នាជាកាកបាទ ប្រកបដោយហោណាំងពីរជាន់ ៗ ប្រាង្គនេះមានកំពស់ពីទ្រូងថ្ពល់ខាងមុខចំនួន៦៥ ម៉ែត្រ ហេតុដូច្នេះប្រាង្គនេះខ្ពស់ផុតគេ ៗ

ក្នុងខណៈដែលយើងដើរវង់តាមលានដែលព័ទ្ធជុំវិញជាន់ទី ២ យើងនឹងបានឃើញក្បាច់លំអ នៃក្លោងទ្វារចូលតាំងឡាយនៃកេងថែវបរិវេណប្រាសាទ ហើយជាពិសេសយើងនឹងបានឃើញក្បាច់ក្លោងទ្វារខាងកើតនៃកេងថែវខាងជើង និងក្បាច់ក្លោងទ្វារចូលកណ្ដាលនៃកេងថែវខាងត្បូង ៗ ធ្លាយពីទីនេះបន្តិចមក យើងនឹងបានជួបប្រទះតទៅទៀត នូវក្បាច់ក្លោងទ្វារនៃប្រាង្គមុមតាំងឡាយនៃក្រុមប្រាសាទកណ្ដាល ដែលនៅក្នុងចំណោមក្លោងទ្វារទាំងនេះ ហានតែក្បាច់ក្លោងទ្វារខាងជើងវៀងខាងកើតទេ ដែលមានឆាកចំបាំងតាំងឡាយដ៏ច្រើន ហើយជាពិសេសនៅគង់វង់ល្អជាងគេ ៗ នៅមុខខាងលិច អមសងខាងអ័ក្សផងនោះ មានបណ្ណាល័យតូច ១ ពីរ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប្រកបដោយទ្វារពីរនិងបង្អួចបញ្ឆោតជាច្រើន ។

បណ្ណាល័យនេះ មានទ្រុងថ្នល់មួយកងជាកាកបាទ ហើយមាន សសរខ្ពី ៗ ជាច្រើនសម្រាប់ទល់ទ្រុង ។ ជណ្តើរចុះមក ជាន់ទី ៣ មិនសូវចោតដូចជណ្តើរទាំង ១១ ឯទៀត ៗ ទេ ជម្រាល ប្រហែល ៤០ អង្សាតែប៉ុណ្ណោះ ។ ប៉ុន្តែអ្នកទស្សនាចូលចិត្តចុះតាម ជណ្តើរភាគខាងត្បូងជាង ព្រោះជណ្តើរមានការជួសជុលធ្វើដោយ ស៊ីម៉ងត៍ជាថ្មី ហើយមានបង្កាន់ដៃដែកមួយផង ដែលអាចឲ្យយើង ចុះបានយ៉ាងស្រួល គ្មានភ័យព្រួយនឹងរអិលធ្លាក់ឡើយ ។

កេងវែងជាបរិវេណខាងលើគេបង្អស់ មានទំហំតែ ២ ម៉ែត្រទេ ហើយត្រូវបែងចែកជាធ្លាតូច ៗ បួន ដោយកេងវែងដែលមានភក្ត្រ ទទឹង ២ ម៉ែត្រ ៤០ និងវែងពីរផង ។ អ្នកទស្សនាកាលបានមក ដល់ទីនេះហើយ សូមកុំភ្លេច ត្រាច់ចរមើលកេងវែងខាងលើនេះឡើយ ហើយសូមកុំភ្លេចចោលភ្នែក មើលដំបូលនៃកេងវែងខាងក្រោមទាំង- ឡាយ និងទៅលើភូមិស្រុក ឬទេសភាពព័ទ្ធជុំវិញប្រាសាទ អ្នកនឹង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បានឃើញផ្លូវបាញ់គ្រន់សំដៅទៅចំណតយន្តហោះ ហើយទិនខ្ទន់ក្ដី បារែន ជាពិសេស សូមកុំភ្លេចពិនិត្យខ្លួនក្រុងផ្ទល់ទីធ្លាប្រាសាទកណ្ដាលឡើងនោះ ។

តាមការពិនិត្យគ្រប់បែបយ៉ាងទៅលើក្បាច់ចម្លាក់ លើស្នាមទឹកមាសដែលជិតនៅសល់ដោយកន្ទេនខ្វះៗ នោះ យើងអាចសន្មតបានថា ប្រាសាទអង្គរវត្តទាំងមូលសឹងលាបថ្នាំពណ៌ លាបទឹកមាសទាំងអស់ ។ តាមការសង្កេតខ្លះទៅ នៅលើប្រាសាទកណ្ដាល គេអាចដឹងថាក្នុងសម័យបុរាណបាន មានរូបទេវរាជជាដំណាងព្រះនារាយណ៍ នៅគ្រប់មុខប្រាង្គទាំងបួន ។ ដល់ក្រោយមក ពុទ្ធសាសនិកជនទាំងឡាយមានព្រះរាជាជាដើម បានយករូបទេវរាជទាំងនោះចេញហើយដាក់ថ្មបំពេញឆកទាំង ៤ ជាទ្វារខ្វែង ហើយឆ្លាក់ព្រះពុទ្ធរូបទ្រង់ឈរជាជំនួសវិញ ។ ក្នុងឆ្នាំ ១៩០៨ លោក កុម៉ៃយ ក៏បានទំលុះបើកទ្វារខាងត្បូងធ្វើជាទ្វារធម្មតាវិញ ហើយថែមទាំងបានរកឃើញអណ្ដូងមួយផង ។ ក្រោយមក ក្នុងឆ្នាំ១៩៣៤ លោក ហ្សកទ្រូវ

បានធ្វើប្រតិបត្តិការក្នុងអណ្តូងនោះ ។ អណ្តូងកណ្តាលបានជីកក្នុងដីទាបជម្រៅ ២៥ ម៉ែត្រ ស្មើនឹងផ្ទៃដីនៃបរិវេណខាងក្រៅធម្មតា ។ កាលដែលចុះទៅក្នុងអណ្តូងនោះ គេមិនបានប្រទះឃើញកំណប់អ្វីដ ដ៏១ ចំរៀកឡើយ ព្រោះតាមការពិត កំណប់នោះត្រូវបានគេលួចយកទៅអស់តាំងពីយូរយារណាស់ទៅហើយ តែគេបានរកឃើញក្នុងជម្រៅ ២៣ ម៉ែត្រ នូវយ័ន្តពីរសន្លឹកនៃគ្រឹះពងមូល ធ្វើអំពីមាសដែលមានទំហំ ០,១៥ម. និងទម្ងន់ ៦៥ ក្រាម ស៊កបញ្ចូលទៅក្នុងផ្ទាំងថ្មបាយក្រៀម ។

យើងសូមទាញសតិអារម្មណ៍លោកអ្នកទស្សនាទាំងឡាយថាព្រះសង្ឃខ្មែរយើងកាលពីសម័យបុរាណ បានជួយប្រតិបត្តិការរៀបចំជួសជុលប្រាសាទឲ្យបានស្អាតល្អដែរ តែគួរឲ្យស្តាយទៅវិញព្រោះអគ្គិខៈបានផ្លាស់ប្តូរជំនួសមេក្បាំងថ្មខ្លះ ដែលខូចខាតបាក់បែកដោយយកសសរ ពីផ្នែកផ្សេងៗទៀតនៃប្រាសាទនោះ មកជំនួសតាំងឲ្យខូចភាពដើម និងបាត់បង់គាត់ម្យ៉ាងខ្លះនៃប្រាសាទទៅវិញ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

រូបចម្លាក់

ផ្ទាំងសិលាជាផ្ទាំងកែងថែវនៃបរិវេណទី ៣ សឹងប្រកបដោយរូបចម្លាក់ជាច្រើនអនេក ដែលមានកំពស់ ២ ម៉ែត្រ និងផ្ទៃក្រឡាទំហំពីរគីឡូម៉ែត្រទ្វេគុណ ដោយឥតរួមបញ្ចូលមណ្ឌបពីរខាងក្នុងផង ។ រូបចម្លាក់ទាំងនេះ និទានអំពីរឿងព្រេងនិងឆាកប្រវត្តិសាស្ត្រ ។ តាមការសង្កេតពិនិត្យយ៉ាងម៉ត់ចត់ ក្បាច់ចម្លាក់ទាំងឡាយមិនមែនធ្លាក់ជ្រៅទៅក្នុងថ្មប៉ុន្មានទេ ហើយច្បាស់ជាថ្វីដៃបរិសុទ្ធរបស់វិចិត្រករដោយពិតប្រាកដ ព្រោះសម័យនោះអ្នកឆ្លាក់
35 គ្រាន់តែធ្វើតាមលំនាំស្នាមគំនូសនៃអ្នកគូរតែប៉ុណ្ណោះ ។ លោកគ្រូដែលបានពោលបញ្ជាក់ថា ក្បាច់ក្បូរនិងរូបចម្លាក់ទាំងអស់មិនមែនជាស្នាដៃរបស់ជាងឆ្លាក់តែមួយរូបឡើយ គឺជាស្នាដៃរបស់វិចិត្រករច្រើនរូបរាប់មិនអស់ ។ ព្រោះគេបានសង្កេតឃើញថារូបចម្លាក់ខ្លះមានភាពយ៉ាងប្រណីតល្អជាងគេ ដែលជាស្នាដៃសិល្បករឆ្លាក់ជំនាញ ហើយយល់ច្បាស់នូវទម្រង់រូបដែលត្រូវគូរ រូបខ្លះ

ទៀតមានភាពអន់ថយជាងគេ ដោយអ្នកឆ្លាក់មិនសូវយល់ច្បាស់លាស់នូវទម្រង់រូប ហើយក៏បណ្ដោយឲ្យមានភាពមិនដូចគេឯង ដូចការកន់មូលក្រឡុបហួស ដូចការកន់ស្គមស្តើងហួសកំរិតមាន ។ តាមធម្មតា អ្នកទស្សនាដែលមកមើលជាបន្ទាប់ ច្រើនតែចូលចិត្តទៅគន់ពិនិត្យរូបចម្លាក់ក្នុងរោងថែវ ដែលនៅខាងត្បូងអ័ក្សចំនៃប្រាសាទ និងការតបន្ថែមនៃរោងថែវដែលនៅខាងត្បូង រហូតទៅទល់គ្នានឹងមណ្ឌបមុមខាងជើងឆៀងខាងលិច ។ រោងថែវនេះប្រកបដោយរូបចម្លាក់ល្អចំឡែក ។ ម្យ៉ាងទៀត ក្រៅពីនេះនៅក្នុងផ្នែក ១/៤ នៃរោងថែវខាងជើងឆៀងខាងកើត រូបចម្លាក់មានភាពអន់ថយជាងគេ ព្រោះកន្លែងនេះ ហាក់ដូចជាធ្វើឡើងដោយប្រញាប់ប្រញាល់មិនសូវផ្ចិតផ្ចង់ឡើយ ។ លោក គោឡូប៊ែវបានពិនិត្យយ៉ាងច្បាស់លាស់នូវលក្ខណៈនៃក្បាច់និងរូបចម្លាក់ ហើយបានធ្វើអត្ថាធិប្បាយថា ប្រាកដជាមានអន្តរាគមន៍នៃអ្នកប្រតិបត្តិការជាតិចិនមកជួយបន្ថែមជាបន្ទាប់ នូវកិច្ចការដែលបានគ្រោងទុកជាមុន

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

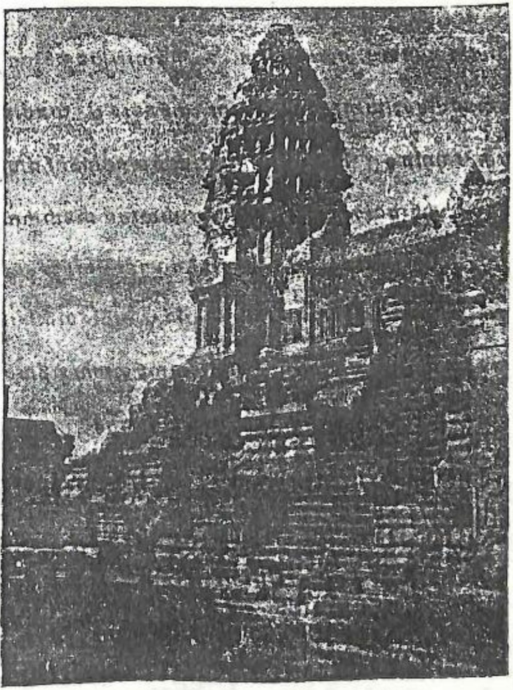

អង្គរវត្ត

មើលទៅលើថ្នាក់ទី ៣ កំពូលខាងលិចជ្រុងខាងជើង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ហើយដែលមិនទាន់ហើយនៅឡើយ ។ ក្នុងការរៀបចំផ្ទាំងរូបចម្លាក់ គេបានជួបប្រទះឃើញភាពផ្សេងៗគ្នាពីរ ផ្ទាំងគំនូរទី ១ ប្រកបដោយសមាសភាពតែ ១ ដែលពោរពេញទៅដោយធាតុចំបាំងកំផែលមួយធំ , ផ្ទាំងរូបឯទៀត ៗ សឹងប្រកបដោយរូបជាជាន់ជាថ្នាក់តាមរបៀបជារូបចម្លាក់ដ៏ថ្លៃថ្នូរ នៃសម័យពាក់កណ្តាលសតវត្សទី ១១ ។ បើតាមការពិនិត្យពិចារណារបស់លោក សេដែស សឹងតែទាំងអស់នោះ អ្នកទស្សនាត្រូវដើរមើលរូបចម្លាក់ ចាប់ពីក្រោមទ្វារចូលខាងលិចទៅខាងត្បូង តាមទិសវៃហាឡាច មិនត្រូវដើរមើលពីកើត ទៅជើងតាមទ្រឹស្តីប្រមាណរបស់លោក បូស ដែលយកមូលដ្ឋានកាលសម័យនៃព្រឹត្តិការណ៍ដែលបញ្ជាក់ពីរជ្ជកាលនៃព្រះទេវរាជឡើយ ។

ក្រៅពីនេះ រឿងរ៉ាវនៅផ្ទៃផ្ទាំងនៃពេលទងសឹងតក់ទងទឹង រឿងព្រះនារាយណ៍ស្ទើរតែទាំងអស់ ។

រោងទងខាងលិច ផ្នែកខាងត្បូងអ័ក្ស

នៅតាមពេលទងខាងលិចផ្នែកខាងត្បូង មានរឿងចំបាំង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

នៃក្សត្រ កុរុ រវាងពួកខាងស្តាំកៅរវៈ ខាងឆ្វេង បាណ្ឌវៈ ។ ក្នុងផ្ទៃរឿងព្រេងហិណ្ឌូនេះនៅចែកជា ៤ សង្កាត់ដូចតទៅនេះ ។

ជំពូងបន្ទស់ នៅខាងចុងតាំងពី មានក្បួនហែមួយ ដែលគេឃើញមានអ្នកក្សត្រ និងកងទ័ពថ្មើរជើងប្រកបដោយគ្រឿងអាវុធយុទ្ធភណ្ឌសម្រាប់ចូលប្រយុទ្ធ ។ គេឃើញមេទ័ពធំ ១ ជិះដំរី និងរទេះសេះ នៅលើផ្នែកកណ្តាលមានការប្រយុទ្ធយ៉ាងឃោរឃៅដូចជាមានសេះត្រូវព្រួញនិងមនុស្សត្រូវស្លាប់ គួរឲ្យអាណោចអាធម្មជាងខ្លាំង ។ ក្នុងផ្ទៃចំបាំងគេឃើញមេទ័ពខាងកៅរវៈ ឈ្មោះ ភិស្មៈ ត្រូវព្រួញដួលដេកស្លាប់នៅកណ្តាលចំណោមក្រុមគ្រួសារ ដោយបញ្ចេញទឹកមុខញញឹម ឥតតក់ស្លុតដល់សេចក្តីស្លាប់ ហើយនិងព្រោណៈដែលមានសក់ចួនទៅក្រោយតាមរបៀបព្រាហ្មណ៍ ដោយគ្មានពាក់មកុដឡើយ ។ នៅខាងស្តាំ គេឃើញមេទ័ពឈ្មោះ អធិនៈ ជិះលើរថដែលមានសារថីដៃ ៤ ជាអ្នកបររថ ។ អធិនៈនេះ ជាអវតារនៃព្រះនារាយណ៍ ក្លាខ្លួនផង ហើយជាមេទ័ពពួក បាណ្ឌវៈផង ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ដោយការស្លាបអន្ទិលនៃទេវស្រទិកផងប្រើប្រយោគាន់ខាត់ រូប-ចម្លាក់ខ្លះឡើងរលោងស្រិលរលើយដូចជាសំរិទ្ធ ហើយតាំងស្មើគ្រឿងផ្ទុក លេចពីផ្ទាំងក្បាច់គួរឲ្យស្ញាប់ស្ញែងក្រៃលែង ។

មណ្ឌបមុមខាងត្បូង ឆៀងខាងលិច

ក្រៅផ្ទៃនៃសាលាទាំង ៤ ជ្រុងខាងត្បូង ឆៀងខាងលិច មានក្បាច់ក្បូររូបចម្លាក់ជាច្រើន តែក្បាច់ខ្លះត្រូវខូចខាតអន្តរាយអស់ជាច្រើនអន្លើ ដោយហេតុមកពីត្រូវទឹកភ្លៀងដែលជ្រាបចូលតាមគ្រោងថ្មបូលដែលបិទមិនជិតល្អ ។

ទី ១.– នៅលើទ្វារខាងជើង : “រឿងរាមកេរ្តិ៍,, : ព្រះរាមទ្រង់ដេញបាញ់ពិឃាដប្រើសមាស ដែលយក្សឈ្មោះ មារីច មកនិម្មិតខ្លួនបញ្ឆោតព្រះរាមនិងព្រះនាង សីតា ជាឧបាយកលឲ្យក្រុងរាពណ៍លបលួចយកព្រះនាងសីតា ។

ទី ២.– នៅសាខាខាងជើង, ផ្ទាំងខាងកើត : “ក្រឹស្ណៈនិងព្រះនាង ផលាកមា ជាអគ្គមហេសី,, : ក្រឹស្ណៈទ្រង់ទ្រភ្នំ គោវទ្ធនៈ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ដែលមានពាក់ជាចតុរស្ស ឬ បួនជ្រុងញ្ញា ដើម្បីជានិមិត្តរូបនៃការជួយការពារដល់ក្រុមគង្វាលគោទាំងឡាយ ឲ្យរួចផុតពីគ្រោះថ្នាក់អន្តរាយនៃព្យុះសង្ឃ្រា ដែលកើតឡើងដោយឥន្ទ្រាធិរាជ (កំហឹងនៃព្រះឥន្ទ្រ)។

ទី ៣.– សាខាខាងជើង ផ្ទាំងខាងលិច នៅលើបន្ទប់ :

« រឿងទាញនាគកូរទឹកសមុទ្រ » : ពួកទេវតាគ្នានិងពួកអសុរម្នាង ទំទាញនាគដែលធ្វើជាព្រ័ត្រកូរកូរទឹកសមុទ្រ ដើម្បីដណ្ដើមយកទឹកអម្រឹត ។ ទីបំផុតជ័យជំនះត្រូវបានដល់ទេវតា ដែលត្រូវបានទឹកអម្រឹតគឺ « ទឹកដែលផឹកទៅមិនចេះស្លាប់ » ។ នៅខាងលើវង់បក្រពីរ គឺជាឋានព្រះអាទិត្យនិងព្រះចន្ទ្រ ។

ទី ៤.– សាខាខាងលិច ផ្ទាំងខាងជើង នៅលើបន្ទប់ :

ក្រុងរាពណ៍ក្លាយខ្លួនជាសត្វតុកកែ ដើម្បីចូលទៅក្នុងក្រឡាបន្ទំព្រះជាយានៃព្រះឥន្ទ្រាធិរាជ ។

ទី ៥.– នៅលើទ្វារខាងលិច : ព្រះរាជកុមារក្រឹស្ណៈ ទំប្រឹងទាញត្បាលថ្មធំសិលា ដែលព្រះមាតាយកទៅចងភ្ជាប់នឹងដើមឈើ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឈ្មោះ អរជុន បណ្ដាលឲ្យរលំរលើងដើមអរជុន អស់ពីរដើម ។

ទី ៦.– សាខាខាងលិច ជញ្ជាំងខាងត្បូង នៅលើបង្អួច : ក្រុងរាពណ៍សម្ដែងឫទ្ធិនិមិត្តខ្លួនជាមុខ ១០ ដៃ ២០ ចាប់អង្រួនភ្នំកៃលាស់ ដើម្បីនាំទានដល់ព្រះឥសូរ និងព្រះនាង ឧមាភគវតី ជាព្រះអគ្គមហេសីនៃព្រះអង្គ ។

ទី ៧.– សាខាខាងត្បូង ជញ្ជាំងខាងលិច នៅលើបង្អួច : ព្រះឥសូរគង់ធ្វើសមាធិលើភ្នំកៃលាស់ ព្រះនាងឧមាភគវតី និមិត្តខ្លួនជាក្រមុំមួយអង្គចូលទៅអង្គុយគាល់ ។ ព្រះកាមៈ "កាមទេពនៃសេចក្ដីស្នេហា" យឹតកាងធ្នូសរគក់កែវបាញ់ដម្រង់ព្រះឥសូរ ។ ដោយបាញ់ឫទ្ធិព្រះឥសូរ ព្រះកាមៈ ក៏ចូលទៅផ្ដិតខ្លួនឯងក្នុងផ្ទៃព្រះហស្ដទាំងទ្វេ នៃព្រះអគ្គមហេសីព្រះនាមរតិ ។

ទី ៨.– នៅលើមាត់ទ្វារខាងត្បូង : មានកម្មនៃព្រះលមព៌ និងការលត់អគ្គិភ័យដោយព្រះក្រឹស្ណ: ។

ទី ៩.– សាខាខាងត្បូង ជញ្ជាំងខាងកើត នៅលើបង្អួច :

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

រឿងរាមកេរ្តិ៍ក្រង់ក្រុង ពាលី និង សុគ្រីព ច្បាំងគ្នា ហើយព្រះរាមជួយ សុគ្រីពដោយយកកៅទណ្ឌបាញ់សម្លាប់ក្រុង ពាលី ។ នៅផ្នែកក្រោម គេឃើញស្តេចស្វាឈ្មោះ ពាលី ដាក់មកុដត្រីសូលលើក្បាល ចូល ទីវង្គតលើវេទ្ធន៍ព្រះហស្តនៃព្រះនាង តារា ជាអគ្គមហេសី ហើយ មានពួកពលស្វា កំពុងយាសយំសោកសៅអាណិតអាសូរដល់សព ក្រុងពាលីជាម្ចាស់នៃខ្លួន ដោយធ្វើទឹកមុខនិងកាយប្បកិរិយាផ្សេងៗគ្នា ។

ទី ១០.– សាខាខាងកើត ផ្ទាំងខាងត្បូង នៅលើបន្ទប់ : ផ្ទាំងរូបចម្លាក់នៅកន្លែងនេះ ត្រូវវិនាសខូចខាតអស់ខ្លះទៅហើយ គេមិនអាចសន្និដ្ឋានបានថា ជារឿងអ្វីឡើយ ។ តែគេ ឃើញមាននៅកណ្តាល នូវរូបបុរសម្នាក់អង្គុយសន្ទនាជាមួយអ្នក ឯទៀត ១ ជាច្រើន ។ នៅពីលើរូបនេះ មានរូបមហាឥសី ។

ទី ១១.– លើបន្ទប់ខាងកើត : ក្រឹស្ណៈ ទ្រង់ទទួលផ្កាយ ដែលគេយកមកថ្វាយ ។

ទី ១២.– សាខាខាងកើត ផ្ទាំងខាងកើត : " បុណ្យកុំឌូក "

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ទ្វារកើត គេឃើញមានសំពៅពីរពោរពេញដោយមនុស្សកុះករ ។ នៅក្នុងទូកខាងលើ មានអ្នកលេងចត្រង្គ ទូកខាងក្រោម មានមនុស្សកំពុងប្រឡែងលេងជាមួយនឹងកូន ។ នៅខាងស្តាំ មានមនុស្សប្រជល់មាន់នៅលើទូក ។

រោងទងខាងត្បូង ផ្នែកខាងលិច

នៅផ្ទាំងនៃរោងទងនេះ ថ្លែងបញ្ជាក់ពីប្រវត្តិសាស្ត្រ ដែលមានផ្ទាំងចម្លាក់តែមួយផ្ទាំងប្រវែង ៩០ ម៉ែត្រ ត្រង់ព្រះបាទ សុរិយាវរ្ម័នទី ២ ដែលជារាជស្ថាបត្យករនៃប្រាសាទអង្គរវត្ត លុះដល់ក្រោយទិវង្គតគេថ្វាយព្រះនាមថា " ព្រះបរមវិស្ណុលោក " ។

ផ្នែកខាងចុងនៃផ្ទាំងរូបចម្លាក់ ថ្លែងត្រង់នាយកប្បបណ្ឌិតយកផ្កាយមកថ្វាយស្តេច ព្រះបាទសុរិយាវរ្ម័នទី ២ ដែលទ្រង់ជាអ្នកសាងប្រាសាទអង្គរវត្ត គង់ប្រថាប់ក្រោមស្វេតច្ឆត្រ ដែលលំអដោយរូបនាគរាជ នៅលើភ្នំកំពែង ហើយទ្រង់ប្រជុំនាម៉ឺនសព្វមុខមន្ត្រី ដែលគង់គាល់ជិតស្តេច មានព្រះរាជវង្សានុវង្សរាជបណ្ឌិត ព្រាហ្មណ៍

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បុរោហិត និងមន្ត្រីធំម្នាក់ឈ្មោះ ស្រីវធិនៈ អង្គុយប្រណម្យយកដៃ ខ្ទាន់ដាក់លើដើមទ្រូង បែរមុខឆ្ពោះទៅរកព្រះរាជា ដោយសេចក្ដីគោរពកោតក្រែង ។ នៅខាងក្រោម ក្បួនហែនៃព្រះអគ្គមហេសីគង់លើអង្រឹងស្នែង ដែលមានពលបរិពារកាន់ សិតហែហមហោមរោមយ៉ាងអធិកអធម ។ តទៅទៀត ពួកពលសេនាពាក់មួកក្បាលសត្វយាត្រាចំពុះពីលើភ្នំ ដែលមានពួកមេទ័ពជិះដំរីបាំងក្លស់ព្រោងព្រាត ឯកងទ័ពថ្មើរជើងវិញ ហែហមដោយកងទ័ពសេះ មានព្រាហ្មណ៍បួនសក់រាយឈ្មោះ នាយចៅហ្វាយជិះលើអង្រឹងស្នែង និងមានពួកតាហានសែងជើងក្រានភ្លើងសក្ដិសិទ្ធ ដើម្បីបូជាទេព្ដាក្បាតាហានចំបាំង មានពួកផ្លុំត្រែដើរជួរមុខដូចដែលយើងឃើញសព្វថ្ងៃនេះដែរ ។

ចាប់ពីឆ្វេងមក គេឃើញព្រះបាទសុរិយាវរ័ន្មទី ២ តែងគ្រឿងក្រោះជាព្រះអគ្គប្រមុខនៃកងទ័ព គង់លើដំរីក្បាលពាក់មកុដចមប្រាសាទ ចាំងខ្ពស់ ១៥ ជាន់ ព្រះហស្ដកាន់ផ្គាក់ ។ នៅខាងចុង ផ្នែកខាងស្ដាំក្បួនហែនៃកងទ័ពសៀម ដែលជាចំណុះជាតិខ្មែរ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ស្បៀកពាក់ប្លែក ៗ ខុសគេ ដោយសំពត់សំឡាយរំសាយ ក្បាលពាក់ស្វាបសត្វ ដូចទាហានជើងទឹក សណ្ឋានជាពួកព្រៃដ៏កាចសាហាវ ។

រោងទងខាងត្បូង ផ្នែកខាងកើត

ផ្ទាំងចម្លាក់នៅផ្នែកនេះ ចែកជា ៣ ថ្នាក់ស្របតាមទ្រឹស្តីនៃព្រះពុទ្ធសាសនាគឺ: ១ ស្ថានទេវលោក, ២ ស្ថានមនុស្សលោក, ៣ ស្ថាននរក ដែលផ្ទាំងនេះ គេហៅថាផ្ទាំងនរក មានប្រវែង ៦០ ម៉ែត្រ ។

សេចក្តីអធិប្បាយតាមផ្ទាំងចម្លាក់ : ព្រះយមរាជជាម្ចាស់នៃត្រៃលោកមានព្រះហស្ត ១៨ គង់លើគោឧសភរាជ ហើយមានលេខាធិការផ្ទាល់ព្រះអង្គម្នាក់ឈ្មោះ ចិត្រគុប្ត: អង្គុយពីខាងមុខកំពុងវិនិច្ឆ័យទោសចំពោះសត្វដែលធ្វើអំពើអាក្រក់ ។ តាមសិលាចារឹកប្រាប់ថា "យមធម៌ជាធំ" ។ ចាប់ពីត្រង់មក នៅខាងលើ មានផ្លូវទៅកាន់ស្ថានសួគ៌ទាំង ៣៧ ជាន់ ដែលមានជាវិមានអណ្តែត ហើយពួកទេវតាហោះលេងកំសាន្តសប្បាយខ្ញៀវខ្ញារ ។ តែផ្ទុយទៅវិញ នៅខាងក្រោម មានផ្លូវទៅកាន់ស្ថាននរក ដែលគេឃើញពួកសត្វនរកកំពុង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

នៃទុក្ខទោសស្រែកថ្ងូរហ៊ោះ ដោយអំពើអាក្រក់ដែលខ្លួនបានធ្វើ ។ ស្ថាននរកនេះមាន ៣៤ ជាន់ ។

គេឃើញសត្វនរកខ្លះ ត្រូវពស់នាគកផចាប់ស៊ី ខ្លះត្រូវមាស ខ្លា ខ្លែ ចចក ហែកជញ្ជែងទាំងស៊ី ខ្លះត្រូវគោះឃ្នាងតាមកណ្ដា ខ្លះត្រូវក្របីជ ជីរព្រួចសម្លាប់ ខ្លះត្រូវក្អែកត្មាតចំពុះដែកចឹកបំបែកលលាដ៍ក្បាល ខ្លះឡើងដើមរកាដែកដោយអំពើលបលួចសាហាយស្មន់ប្រពន្ធ ប្ដី កូនគេ ខ្លះត្រូវនាយនិរយបាលបោះដែកគោលភ្ជាប់ដៃជើងភ្ជាប់នឹងជញ្ជាំង ខ្លះទៀត ត្រូវនាយនិរយបាលយកដែកចុងដើមភ្លោតបុកចំលុះពីក្បាលដល់គូថ ពីឆ្វេងទៅស្ដាំ ចាក់ទាត់ខ្វែងគ្នាយ៉ាងទារុណ ។ នៅចន្លោះកណ្ដាលផ្នែកខាងកើតបន្តិច មានវាំងដោយរូបគ្រុឌជាច្រើន ដែលជានិមិត្តរូបនៃស្ថានមនុស្សលោក នៅជាកណ្ដាលនៃស្ថាននរក និងស្ថានទេវតា គេឃើញស្រីទេពអប្សរបវរកញ្ញាហោះអណ្ដែតត្រសែតយ៉ាងសប្បាយរីករាយ ។

នៅស្ថាននរកវិញ គេឃើញសុទ្ធតែអំពើបាបនៃពួកសត្វនរក

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ដែលរងទុក្ខទោសយ៉ាងទារុណ ។ នៅជិតនុ៎ះ មានអក្សរសិលាចារឹកខ្លី ១ ចំនួន ៣៦ កន្លែង សម្រាប់ពន្យល់ឲ្យការកាត់ទោសចំពោះពួកសត្វដែលបានធ្វើអំពើល្អនិងអាក្រក់ ។ អ្នកធ្វើល្អព្រះធម៌ឲ្យទៅកើតស្ថានសួគ៌ ឬស្ថានមនុស្ស អ្នកធ្វើអាក្រក់ស្តេចយមរាជឲ្យចាប់ជើងទម្លាក់ចុះក្រោម បោះបញ្ចូលក្នុងស្ថាននរក ។

រោងទងខាងកើត ផ្នែកខាងត្បូង

នៅផ្ទាំងនេះ ផ្នែកខាងត្បូង : កងទ័ពខាងពួកអសុរកំពុងត្រៀមខ្លួនចាំមេទ័ព , ផ្នែកខាងជើង : កងទ័ពខាងពួកទេវតាកំពុងត្រៀមខ្លួនចាំមេទ័ពខ្លួនដែរ ដើម្បីចូលប្រយុទ្ធក្នុងការទាញព្រ័ត្រយកជ័យជំនះ ។

នៅចំពាក់កណ្ដាលជញ្ជាំង ថ្លែងអំពីរឿងកូរទឹកសមុទ្រដែលមានចែកជា៣ថ្នាក់ : ថ្នាក់លើគេឃើញពួកទេវតា និង ទេពអប្សរហោះហើរលើអាកាស ដែលមានព្រះនាង លក្ស្មី ហោះចំពីលើពាក់កណ្ដាលខ្លួននាគ , ថ្នាក់កណ្ដាលគេឃើញពួកទេវតា និង ពួកអសុរកំពុងប្រឡង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ដែនប្អូនគ្នា ដោយយកនាគពស់ឈ្មោះ វាសុកិ មកធ្វើជាព្រ័ត្រ ថ្នាក់ទី ៣ គេឃើញមានត្រី អណ្តើក និងសត្វសមុទ្រជាច្រើន នៅថ្នាក់ក្រោមបំផុត គេឃើញតួនាគពស់ឈ្មោះ វាសុកិ ។

តាមរឿងនេះ សេចក្តីបញ្ជាក់ថា : ទេវតានិងអសុរចង់បានទឹកអម្រឹត ដែលជាទឹកផឹកទៅមិនចេះស្លាប់ ទើបបណ្តាលជាហេតុឲ្យនាំគ្នាកូរទឹកសមុទ្រ ដោយយកនាគពស់ឈ្មោះ វាសុកិ មកធ្វើជាព្រ័ត្រ យកភ្នំមន្ទរជាស្នូល ។ ពួកអសុរ ទាញខាងក្បាល ពួកទេវតាខាងកន្ទុយឈរលើភ្នំមន្ទរ ស្ថិតលើខ្នងអណ្តើក ដែលជាអវតារនៃព្រះនារាយណ៍ ។ ការកូរទឹកសមុទ្រនេះ ជាភ័យមួយយ៉ាងធំដល់សត្វសមុទ្រទាំងឡាយ ដូចជាត្រី, អណ្តើក, ក្តាម, មករ ជាដើមដែលមានខ្លួនដាច់ខ្ទេចខ្ទីស្លាប់យ៉ាងគគុញ ហើយបានទៅកើតជាស្រីទេព-អប្សរបរកញ្ញា ហោះហើរត្រៀបត្រាលើអាកាស ។ គេឃើញនាងលក្ស្មី ដែលជានាងបញ្ចពណ៌កល្យាណី កកើតពីការកូរទឹកសមុទ្រ
5 នេះដែរ ។ ការកូរទឹកសមុទ្រអស់រយៈវេលាជាង ១.០០០ ឆ្នាំ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ហើយពួកទេវតាត្រូវបានជ័យជំនះលើពួកអសុរ ដោយបានទឹកអម្រឹត យកមកប្រើប្រាស់ដើម្បីការពារសេចក្តីស្លាប់ ។

នៅត្រង់ផ្នែកកណ្តាលនៃខ្លួននាគរាជ ព្រះនារាយណ៍បែងភាគជា មនុស្ស ចុះមកជួយយកអាសាពួកទេវតា ។ ពួកអសុរ មានភ្នែកធំក្រឡោត ៗ ហើយពាក់ក្បាំងកំពូល រីឯពួកទេវតាពាក់មកុដ កំពូលស្រួច ធ្វើទឹកមុខបែបគិតភ័យ ហើយមានដងខ្លួនទ្រេតទៅមុខ បន្តិច ចំណែកឯស្តេចស្វាឈ្មោះ ហនុមាន ឈរកាន់កន្ទុយនាគ ជាជំនួយដល់ពួកទេវតា ។ នៅផ្នែកក្រោមគេឃើញនាគរាជឈ្មោះវាសុកិ ដែលជាព្រ័ត្រសម្រាប់ទាញកូរទឹកសមុទ្រ ។

រោងទងខាងកើត ផ្នែកខាងជើង

ក្នុងខណៈដែលគេដើរកាត់តាមក្លោងទ្វារខាងកើតនោះ គេឃើញ តាមជញ្ជាំងនូវសិលាចារឹកមួយផ្ទាំង ដែលមានមកតាំងពីសតវត្ស ទី១៨ សិលាចារឹកនោះមានសេចក្តីថា មានចៅហ្វាយខេត្រខ្មែរម្នាក់

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បានធ្វើបុណ្យក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា ព្រមទាំងបានកសាងចេតិយអដ្ឋ
មួយ បញ្ចុះអដ្ឋិធាតុបុត្រករិយា ប៉ុន្តែសព្វថ្ងៃនេះ ត្រូវវិនាសខូច
ខាតស្ទើរតែអស់ទៅហើយ ។

តពីទីនោះបន្តិចទៅ គេឃើញរូបចម្លាក់នៃគង់ទ័ពអសុរយាត្រា
ចេញទៅច្បាំង ព្រះនារាយណ៍ជិះលើគ្រុឌ បែរព្រះភក្ត្រទៅរកទិស
ទក្សិណ ព្រះឥសូរទ្រង់ត្រីសូល៍ ព្រះគណេស និង ក្រឹស្ណៈដៃប្រណម្យ
ហើយមានពួកទ័ពជិះសត្វចំឡែកៗជាច្រើន ។ ការរចនានៅកន្លែង
នេះមិនសូវចំណានទេ ព្រោះមានសណ្ឋានគគ្រោតគគ្រាតជាខ្លាំង ។

រោងទងខាងជើង ផ្នែកខាងកើត

នៅកន្លែងនេះ ក្បាច់រចនាក៏មិនសូវចំណានដែរ ។
ក្បាច់ចម្លាក់ទាំងនោះនិទានពីរឿងច្រើន ត្រង់ចំបាំងទេវតា និង អសុរៗ
ព្រះនារាយណ៍មានព្រះភក្ត្រច្រើន ព្រះហស្ត ៨ ជិះលើគ្រុឌ មានគង់
ទ័ពក្មេងដើរមុខ ផ្នែកកណ្ដាលជាទីសមរភូមិ មានក្មេងមួយគំនរធំ
ឃាំងគង់ទ័ពទាំងសងខាង ក្មេងនេះគ្រុឌសំដែងឫទ្ធិយកទឹកទន្លេ

វិទ្យាស្ថានពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត បណ្ណាល័យ LIBRARY BUDDHIST INSTITUTE

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ហើយពួកទេវតាត្រូវបានជ័យជំនះលើពួកអសុរ ដោយបានទឹកអម្រឹតយកមកប្រើប្រាស់ដើម្បីការពារសេចក្ដីស្លាប់ ។

នៅត្រង់ផ្នែកកណ្ដាលនៃខ្លួននាគរាជ ព្រះនារាយណ៍បែងភាគជាមនុស្ស ចុះមកជួយយកអាសាពួកទេវតា ។ ពួកអសុរមានភ្នែកធំក្រឡេត ៗ ហើយពាក់ក្បាំងកំពូល រីឯពួកទេវតាពាក់មកុដកំពូលស្រួច ធ្វើទឹកមុខបែបភិតភ័យ ហើយមានផងខ្លួនទ្រេតទៅមុខបន្តិច ចំណែកឯស្ដេចស្វាឈ្មោះ ហនុមាន ឈរកាន់កន្ទុយនាគជាជំនួយដល់ពួកទេវតា ។ នៅផ្នែកក្រោមគេឃើញនាគរាជឈ្មោះវាសុកិ ដែលជាព្រ័ត្រសម្រាប់ទាញកូរទឹកសមុទ្រ ។

រោងទងខាងកើត ផ្នែកខាងជើង

ក្នុងខណៈដែលគេដើរកាត់តាមក្លោងទ្វារខាងកើតនោះ គេឃើញតាមជញ្ជាំងនូវសិលាចារឹកមួយផ្ទាំង ដែលមានមកតាំងពីសតវត្សទី ១៨ សិលាចារឹកនោះមានសេចក្ដីថា មានចៅហ្វាយខែត្រខ្មែរម្នាក់

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បានធ្វើបុណ្យក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា ព្រមទាំងបានកសាងចេតិយឥដ្ឋមួយ បញ្ចុះអដ្ឋិធាតុបុត្រករិយា ប៉ុន្តែសព្វថ្ងៃនេះ ត្រូវវិនាសខូចខាតស្ទើរតែអស់ទៅហើយ ។

គតិទីនោះបន្តិចទៅ គេឃើញរូបចម្លាក់នៃគង់ទ័ពអសុរយាត្រាចេញទៅច្បាំង ព្រះនារាយណ៍ជិះលើគ្រុឌ បែរព្រះភក្ត្រទៅរកទិសទក្សិណ ព្រះឥសូរទ្រង់ត្រីសូល៍ ព្រះគណេស និង ក្រឹស្ណៈដៃប្រណម្យ ហើយមានពួកទ័ពជិះសត្វចំឡែកៗជាច្រើន ។ ការរចនានៅកន្លែងនេះមិនស្រួលចំណានទេ ព្រោះមានសណ្ឋានគគ្រោតគគ្រាតជាខ្លាំង ។

រោងទងខាងជើង ផ្នែកខាងកើត

នៅកន្លែងនេះ ក្បាច់រចនាក៏មិនស្រួលចំណានដែរ ។ ក្បាច់ចម្លាក់ទាំងនោះនិទានពីរឿងព្រេង ត្រង់ចំបាំងទេវតា និង អសុរ ។ ព្រះនារាយណ៍មានព្រះភក្ត្រច្រើន ព្រះហស្ត ៨ ជិះលើគ្រុឌ មានគង់ទ័ពភ្លើងដើរមុខ ផ្នែកកណ្តាលជាទីសមរភូមិ មានភ្លើងមួយគំនរធំឃាំងគង់ទ័ពទាំងសងខាង ភ្លើងនេះគ្រុឌសំដែងឫទ្ធិយកទឹកទន្លេ

LIBRARY BUDDHIST INSTITUTE

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

គង្គាមកលត់ ហើយឆ្លងគំនរភ្លើងនេះទៅ ៗ គេឃើញយក្សក្បាល ៦ ជិះលើមាស ឈរពាំងពីមុខគ្រុឌ ប្រុងប្រៀបនឹងច្បាំងគ្នា ៗ កងទ័ពព្រះក្រឹស្ណៈវាយលុកកងទ័ពស្តេចអសុរឈ្មោះ ពាណៈ ដើម្បីដណ្តើមយកជ័យជំនះ ៗ គេឃើញក្រឹស្ណៈដៃ ៤ ជិះលើគ្រុឌ ៗ តទៅទៀត គេឃើញក្រឹស្ណៈ ជិះលើរថទឹមដោយសីហៈ មានស្នំពីរនាក់ចូលលុកវាយស្តេចអសុរ ពាណៈ តបន្តិចទៅទៀត គេឃើញព្រះឥសូរ, នាងបារវតី , ឥសីគន្ធរ គណេសជាបុត្រ គង់លើភ្នំកៃលាស ហើយឃើញក្រឹស្ណៈក្បាលច្រើន មានជ័យជំនះលើអសុរឈ្មោះពាណៈ ចូលទៅអង្គុយលើដៃប្រណម្យព្រះឥសូរ ៗ ព្រះឥសូរមានបន្ទូលថា: « អើក្រឹស្ណៈ បាឯងមានមហិទ្ធិឫទ្ធិខ្លាំងណាស់ នៅក្នុងលោកសន្និវាសនេះ ឥតមានអ្នកណាមួយហ៊ានប្រឡងឫទ្ធីជាមួយបាឯងទេ ៗ ធ្វើម្តេចឥឡូវនេះ យើងបានជួយអសុរឈ្មោះ ពាណៈ ទៅហើយ សំដីយើងមិនឥតប្រយោជន៍ទេ» ៗ ក្រឹស្ណៈឆ្លើយតបវិញដោយឈ្លាសវៃថា: "សូមឲ្យអសុរៈ ពាណៈ មានជ័យជំនះចុះ ខ្ញុំព្រះអង្គ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

មិនបន់បានប្រសើរជាងគេទេ ទ្រង់សព្វព្រះទ័យដូចម្ដេច ទូលបង្គំសូមធ្វើតាមព្រះអង្គទាំងអស់ ព្រោះព្រះអង្គទ្រង់បានជួយស្រោចស្រង់ដល់គេហើយ ” ។

រោងទងខាងជើង ផ្នែកខាងលិច

នៅរោងទងនេះ ចម្លាក់រស់រវើក និទានអំពីចំបាំងរវាងទេវតា ២១ អង្គ និង ពួកអសុរ ២១ រូប ដែលគេឃើញមេទ័ពធំ ១ បះញួញឫទ្ធិដឹកនាំកងទ័ពខ្លួន ។

លោក សេដែស បានអធិប្បាយថា ផ្ទាំងចម្លាក់នេះ ជារឿងចំបាំងក្នុងសាសនាព្រាហ្មណ៍ (ព្រហ្មញ្ញសាសនា) ដែលមាន
3 ទេវតាម្នាក់ច្បាំងនឹងអសុរម្នាក់ គេសំគាល់បានដោយទេវតាពាក់មកុដ និង ក្បាំង ច្បាំងតតាំងគ្នាគួរឲ្យរំភើបញាប់ញ័រក្រៃលែង ។ នៅមុខគឺទេវតាឈ្មោះ កុវេរៈ ជាទេវតាសម្បូណ៌សប្បាយដោយទ្រព្យសម្បត្តិ ជិះលើស្មាយក្ស , ទេវតាឈ្មោះ ស្កន្ទៈ ដៃ ១២ មុខច្រើនជិះលើក្ងោក , ព្រះឥន្ទ្រាធិរាជ ជិះលើដំរី ពួកវណ្ណ ភ្លុក ៤

ដែលមានប្រមោយ ចាប់ព្រួញបញ្ចាមិត្រនៅក្នុងសមរភូមិ , ក្រឹស្នៈ ដៃ ៤ ជិះលើគ្រុឌ , គរទៅទៀត គេឃើញក្រុងយក្សក្បាលច្រើនដៃច្រើន កាន់អាវុធគ្រឿងជាវង់ចក្រ , ទេវតាឈ្មោះ យមៈ គង់លើគោ , ព្រះព្រហ្ម គង់លើហង្ស , ព្រះសូរ្យៈ មានរស្មីភ្លឺចិញ្ចាចគង់រាជរថ ដែលមានគ្រុឌរាជបក្សីជានាយសារថី , ព្រះឥសូរ កំពុងយឺតកោទណ្ឌ ធ្នូសរបាញ់សត្រូវ ។ នៅចុងគេងទង គេឃើញព្រះវរុណៈ ទេវតាខាងទឹកកៀនជិះលើនាគក្បាល៥, ក្រៅពីនោះ គេឃើញទេវតា អគ្គិធំ ១ ទូះទៀត ជិះរាជរថទឹមសេះ ឬទឹមសីហៈ ចូលច្បាំងគ្នា ដោយឥតខ្លាចសេចក្ដីស្លាប់ ។ គេឃើញពលអសុរត្រូវសរដាច់ក្បាលដួលដេកពាសពេញលើប្រឹថពីគួរឲ្យអាណោចអាធម្មក្រៃលែង ។

បណ្ដាបមុមខាងជើង ឆៀងខាងលិច

នៅមណ្ឌបនេះ ការតុបតែងលំអមិនខុសគ្នាពីមណ្ឌបមុមខាងត្បូង ឆៀងខាងលិចឡើយ ព្រោះមានរឿងបុកណាដូច ១ គ្នា ដែលចែកជាច្រើនសន្លឹកគឺ :

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១.- នៅលើទ្វារខាងកើត ថ្ងៃនត្រង់ព្រះរាមនិងព្រះលក្ស្មណ៍ កំពុងចរចាចងស្ពានមេត្រីនឹងសុគ្រីព ដើម្បីប្រមូលយកកងទ័ពទៅច្បាំងនឹងយក្សក្រុងលង្កា ។

២.- សាខាខាងកើត លើផាត់បង្អួចជញ្ជាំងខាងជើង ព្រះនារាយណ៍ ផ្ទុំលើនាគរាជ « អានន្ត » ដែលមានផ្កាឈូកដុះចេញពីព្រះនាភី (ផ្ចិត) ព្រះអគ្គជាយាទ្រង់កាន់ព្រះបាទ ។ ផ្នែកខាងលើពពួកស្រីទេពអប្សរ ហោះហើរលើអាកាសបាចសាចបុប្ផាទិព្វថ្វាយជោគជ័យចំពោះព្រះអង្គ ផ្នែកខាងក្រោមមានរូបចម្លាក់ជាច្រើន ដែលគេឃើញមានព្រះអាទិទេព ៩ អង្គ គឺ: សូរ្យ: ជិះរាជរថ , កុវេរ: ជិះស្នាយក្ស , ព្រះព្រហ្ម ជិះហង្ស , ស្កន្ទ:ជិះក្ងោក , ទេវតាមួយអង្គដែលគេមិនស្គាល់ព្រះនាមជិះសេះ , ព្រះឥន្ទ្រ គង់លើដំរីឰរាវណ្ណភ្លុក ៤, យម:ជិះគោ និងព្រះឥសូរ គង់លើគោណន្ទិន, ព្រះអាទិទេពមួយអង្គទៀតគង់លើសីហ: ។

៣.- សាខាខាងកើត ជញ្ជាំងខាងត្បូង គ្រឹស្ណ:ទ្រង់សួយក្ខុំ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បណាបតិត: នៅផ្ទាំងនេះ គេឃើញគ្រឹស្នៈដៃ ៤ ជិះគ្រុឌជាមួយមហេសី សត្យាភាមា ។ ព្រះអង្គមានជ័យជំនះលើពួកសត្រូវហើយច្រឹងនាំពួកពលសេនាដឹកជញ្ជូនគ្រឿងកស្តុការផ្សេងៗមានដាវ លំពែងជាដើម ដែលបានរឹបយកពីគូបំបាំងនាំចូលទៅកាន់ព្រះនគរវិញដោយសេចក្ដីសុខសាន្តត្រាណ ។

៤.— សាខាខាងជើង ផ្ទាំងខាងកើត លើមាត់បង្អួច : ការសន្ទនាអំពីកិច្ចការផ្សេងៗ នៅក្នុងព្រះបរមរាជវាំង នៅខាងក្រោមមានមនុស្សពីរនាក់ដេកផ្កាប់មុខ ហើយមានស្រីស្នំជាច្រើននៅក្នុងវាំង ។

៥.— លើទ្វារខាងជើង : គ្រង់ព្រះរាមនិងព្រះលក្ស្មណ៍ ថ្លែងសរព្វាំងតទល់នឹងយក្សឈ្មោះ ពិរាធ ជាបងកពណ៌ដែលលបលួចយកនាង សីតា បញ្ជិះលើស្មាហោះចេញទៅ ។

៦.— សាខាខាងជើង មាត់បង្អួចទិសលិច : គ្រង់នាង សីតា យាងចូលគំនរភ្លើងកំពុងឆេះពេញក្រមុំ ដើម្បីសំដែងសេចក្ដីបរិសុទ្ធ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ស្មោះត្រង់ចំពោះព្រះរាជស្វាមី ក្រោយពេលដែលត្រឡប់មកពីនគរលង្កាវិញ ។

នៅក្នុងនេះមានការខូចខាតអស់ជាច្រើនណាស់ ដោយត្រូវទឹកភ្លៀងហូរច្រោះ ប៉ុន្តែគេឃើញនៅគង់វង់ល្អខ្លះ ដូចជារូបព្រះរាមព្រះលក្សណ៍ សុគ្រីព ហនុមាន និងរូបក្រៅពីនោះ ដូចជារូបនាងសីតានិងគំនរភ្លើងជាដើម ត្រូវវិនាសខូចអស់ជាងពាក់កណ្ដាល ។

៧.- សាខាខាងលិច ផ្ទាំងខាងជើង លើមាត់បង្អួច : ដែងពីព្រះរាមប្រាំងឈ្នះក្រុងរាពណ៍ គង់លើរាជរថ បុស្បក គួងក្រុងលង្កា រួចយាងត្រឡប់មកនគរ អយុធ្យាវិញ ដែលមានគង់ទ័ពស្វាយ៉ាងគគ្រឹកគគ្រេង ញ៉ាញទឹកមុខរីករាយសប្បាយយ៉ាងក្រៃលែង ។

៨.- លើទ្វារខាងលិច : គង់ព្រះរាមនិងព្រះលក្សណ៍ចងសម្ពន្ធមិត្តជាមួយ វិភីសនៈ (ពិភេក្សណ៍) ជាបងរាពណ៍នៅកណ្ដាលចំណោមពួកពលស្វា ដែលគេឃើញពិភេក្សណ៍អង្គុយប្រណម្យព្រះរាមនិងព្រះលក្សណ៍ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៩.- សាខាខាងលើ ផ្ទាំងខាងត្បូង លើមាត់បង្អួច : ថ្ងៃពីនាងសីតា នៅក្រុងលង្កា ព្រះរាមប្រើហនុមាន ទៅមើលនាងសីតា នៅនគរយក្ស ដែលឃើញសុទ្ធតែនាងយក្ខិនីមានមុខផ្សេង ៗ គ្នា នៅវេរក្សាគ្រប់គ្រងព្រះនាងក្នុងការសោកទុក្ខបាន រួចគេឃើញនាងសីតា ទ្រង់ប្រទានចិញ្ចៀនព្រះទម្រង់ដល់ហនុមាន ឲ្យយកទៅថ្វាយព្រះរាមជាព្រះរាជស្វាមី ដើម្បីជាសក្ខីភាពនៃសេចក្តីស្មោះត្រង់របស់ព្រះនាងចំពោះព្រះអង្គ ដែលទ្រង់បានប្រើរាជបំរើហនុមាន មកយកពត៌មាន ។

១០.- សាខាខាងត្បូង ផ្ទាំងខាងលិច ពីលើមាត់បង្អួច : រឿងត្រង់នេះគេមិនដឹងជាជារឿងអ្វីឡើយ ប៉ុន្តែឃើញក្រិស្ណៈទ្រង់ទទួលផ្កាយពីនាងទេពធីតា ដែលនាំគ្នាដើរដយដម្រង់ចូលមក ។

១១.- លើមាត់ទ្វារខាងត្បូង : ព្រះរាមនិងព្រះលក្ស្មណ៍ចូលប្រយុទ្ធជាមួយកុម្ភណ្ឌយក្ស គឺមហាយក្សដែលមានខ្លួនធំ ឥតក្បាល

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

តែមានមុខនៅត្រង់ដើមទ្រូង ។

១២.– សាខាខាងត្បូង ផ្ទាំងខាងកើត : ត្រង់ព្រះរាមប្រឡងធ្នូសរដើម្បីឲ្យបានព្រះនាងសីតា ជាវគ្គាន់ ។ គេឃើញព្រះនាងសីតាទ្រង់មកុដកំពូល ៣ គង់នៅលើគ្រែ ហើយមានរាជបរិវារនៅហែហមផង ។ នៅខាងក្រោម មានពួកព្រះរាជបុត្រក្សត្រច្រើនកកកុញចូលទៅប្រឡងធ្នូជ័យ ប៉ុន្តែជ័យជំនះត្រូវបានទៅព្រះរាម ។

រោងទងខាងលិច ផ្នែកខាងជើង

នៅរោងទងនេះ មានក្បាច់ចម្លាក់យ៉ាងល្អស្រស់បំព្រង ញឹកស្មើៗគ្នា ហើយធ្លាក់ជ្រៅៗផង សូម្បីតែរូបយក្សនិងស្វាក៏លេចក្រឡោតឡើងហើយក៏រលោងស្រិល បញ្ចេញទឹកមុខកំញើញដាក់គ្នា មានឫកពាជាអ្នកក្លាហានក្នុងសង្គ្រាម ។

ផ្ទៃត្រង់ព្រះរាមលើកកងទ័ពស្វាវាយលុកចូលក្រុងលង្កា ដែលគេឃើញកងទ័ពយក្សនៅបែកខានដើរជាក្បួន ៗ មានមេទ័ពខ្លះកាន់ក្រឹះមុខពីរ ខ្លះកាន់ជុំមួល ឬដំបង និងខ្លះទៀតដៃទទេ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ចំណែកកងពលស្វាវិញ មានខ្លះកាន់មែកឈើ ខ្លះកាន់ដាវលំពែងជាដើម ដើរចូលលុកក្រញាំខាំសត្រូវ ។ នៅខាងមុខព្រះរាម មានកងទ័ពតូច ដែលក្នុងក្រុមនេះ មានពលស្វាយកស្មា, ដង្គង់, ប្រមុះ, ថ្លាស, ក្បាល ឬ គ្លួចទល់ទ្រូងនិងទង់ជ័យដើរយ៉ាងសង្ហា ។

នៅផ្នែកខាងត្បូង មេទ័ពយក្សកំពុងបញ្ជាកងពលយក្សឲ្យចូលធ្វើសង្គ្រាមជាមួយកងពលស្វា ដែលមានមេទ័ពធំៗ ជិះរថទឹមសត្វផ្សេងៗ មានសេះជាដើម, ដៃកាន់លំពែង, ព្រះខាន់, ធ្នូសរ, ចំណែកឯពលយក្សប្រដាប់ដោយខែល, លំពែង, ដាវ, ដំបង, ធ្នូសរគ្រប់ដៃ ។

នៅកណ្ដាលផ្ទាំងចំឡាក់ គេឃើញព្រះរាមទ្រង់ធ្នូសរជិះលើស្មាហនុមាន ដែលកាន់ដុំមូលមួយនៅដៃហើយក្រញាញខ្លួន ច្បាំងតទល់នឹងក្រុងរាពណ៍ទសមុខដៃម្ភៃ ជិះលើរថទឹមសីហៈ ។ ឈរនៅជិ ពីក្រោយព្រះរាម គឺព្រះលក្ស្មណ៍ដែលទ្រង់ធ្នូសរ និងវិភីសនៈ (ពិភេក្សណ៍) ដៃកាន់ព្រះខាន់ ។ តទៅមុខទៀត មានមេទ័ពស្វាដ៏កាច

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សាហាវពីរូប គឺក្រុងឱលកាដ ដែលទំចំពោងជើងលើក្បាលសីហៈ តាប់ត្រូវនឹងសត្វរំពាកលើផែនដី និងអគ្គិត បុត្រក្រុងពាលី ដែលតាប់ផកក្នុកដ័រមានកំពូលត្រីសូល ។ នៅផ្ទាំងរូបមួយទៀតគេឃើញមេទ័ពស្វាតាប់យួរជើងក្រោយសត្វសីហៈពីរជំ ១ សម្រុកក្បាលចុះក្រោម ។

ការពិពណ៌នាអំពីរូបចម្លាក់រឿងរាមកេរ្តិ៍នៅកន្លែងនេះ មិនបានសព្វគ្រប់ទេ ព្រោះមានការញឹកស្មុគ្រស្មាញខ្លាំងណាស់ ប៉ុន្តែការចនារូបចម្លាក់ទាំងនេះ ជាទីស្ញើចសរសើរដល់សិល្បករសម័យបច្ចុប្បន្ននេះពន់ពេកណាស់ ។

ប្រាសាទតាព្រហ្មកិល

សាងនៅចុងសតវត្សទី ១២ ដោយស្នាព្រះហស្តព្រះបាទជ័យ-វរ្ម័នទី៧ បណ្តាមរណៈព្រះនាម មហាបរមសំគតបទ: ដើម្បីឧទ្ទិសចំពោះព្រះពុទ្ធសាសនា ប្រាសាទនេះបានទទួលការថែរក្សាដោយក្រសួងអភិរក្សអង្គរ តាំងពី គ.ស. ១៩១៩ រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

នៅចម្ងាយ ៣០០ ម៉ែត្រ ពីខាងជើងអ័ក្ស ខាងលិចក្លោងទ្វារប្រាសាទអង្គរវត្ត គេប្រទះឃើញគុហាមួយតូចសាងពីថ្មភក់ ស្ថិតនៅខាងឆ្វេងដៃត្រង់បង្គោលគីឡូម៉ែត្រ ។ ប៉ុន្តែសព្វថ្ងៃនេះអន្តរាយអស់ជាច្រើនអន្លើ ។ ដោយសារការរុករកកាលពី គ.ស. ១៩២៨ គេបានរកឃើញសិលាចារឹកមួយ ដែលមានចុះព្រះរាជបញ្ជាផ្សេង ៗ នៃព្រះបាទ ជ័យវរ្ម័នទី ៧ ដែលធ្លាក់ជាប់នៅនឹងមន្ទីរព្យាបាលរោគ ។ តាមសិលាចារឹកនៅប្រាសាទតាព្រហ្មប្រាប់ថា ប្រាសាទនេះជាធម្ម-មន្ទីរសម្រាប់ស្វាធ្យាយន៍ធម៌ផ្នែកខាងព្រះពុទ្ធសាសនា ។

បើតាមរឿងព្រេងវិញ លោកសេដែស បាននិទានថា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប្រាសាទតាព្រហ្មកិលនេះ មានការតាក់តែងទៅនឹងរឿងពញាក្រែក ដែលជាជនពិការអវយវៈ ធ្វើដំណើរចេញទៅណាមកណាពុំបាន លុះគ្រាតែព្រះឥន្ទ្រប្រទានសេះមួយព្រមទាំងគ្រឿងអម្ពរណ៍ , លុះដល់ក្រោយមក ទើបពញាក្រែកយកគ្រឿងអម្ពរណ៍មកស្លៀកពាក់ហើយ ឡើងជិះសេះហោះចេញបាត់ទៅ ។

នៅប្រាសាទនេះ គេប្រទះឃើញរូបព្រះពោធិសត្វ អវលោ-កេស្វរៈ ដែលជាអ្នកជួយព្យាបាលរោគសត្វលោក ។ ការធ្វើដំណើរចូលទៅ ត្រូវដើរតាមគោបុរៈមួយតូចសាងពីថ្មកក់ ទើបចូលដល់តួប្រាសាទ ដែលស្ថិតនៅជ្រុងប្រកបដោយថ្នាក់តូចៗ ៣ ទៀតរួចជាប់គ្នាតាមកំពូលមុខខាងជើងនិងខាងកើត ។ តួគុហាបែរមុខទៅខាងកើត ប្រកបដោយទ្វារបញ្ឆោត ៣ និងបល្លង្កមួយដែលមានក្បាច់ជាច្រើន ហើយនិងមានប្រឡាយបង្ហូរទឹកមួយ នៅតាមច្រហោងប្រាសាទទិសខាងជើង ។

ការរចនាប្រាសាទនេះ មិនសូវមានការផ្ចិតផ្ចង់ប៉ុន្មានទេ ប៉ុន្តែ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

មានទ្រង់ទ្រាយដូចប្រាសាទបាយ័នដែរ ព្រោះក្បាច់ចម្លាក់មានសភាពគោង ៗ និងមានឆ្លាក់ជារូបទេវតានៅតាមសសរជ្រុងប្រាសាទ ។ នៅសសរមាត់ទ្វារចូល គេឃើញក្បាច់រចនាយ៉ាងល្អឆើត ហាក់ដូចជាកម្រាលព្រំទៀម ។ ក្បាច់ចម្លាក់នីមួយៗ មានឆ្លាក់ជារូបមនុស្សម្នាក់តាមទម្រង់ធម្មតា ហាក់ដូចជាមានជីវិតរស់រវើកនៅឡើយ ។

ប្រាសាទបក្សីចាំក្រុង

សាងរវាង គ.ស. ៩៤៧ ដោយស្នាព្រះហស្តព្រះបាទរាជេន្ទ្រវរ្ម័ន បច្ឆាមរណៈ ព្រះនាមសិវលោក ឧទ្ទិសចំពោះព្រហ្មញ្ញសាសនា (ថ្វាយព្រះនារាយណ៍) ប្រាសាទនេះបានទទួលការថែរក្សាពីក្រសួងអភិរក្សអង្គរ តាំងពី គ.ស. ១៩១៩ រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

នៅចម្ងាយ ១៨០ ម៉ែត្រ ពីជណ្ដើរបុកណតាមអ័ក្សខាងកើត ក្ដបាវែង នៅត្រង់ផ្លូវ គេនឹងប្រទះឃើញប្រាសាទតូចនេះលេចឡើងកណ្ដាលព្រៃឈើស្រោង មានថ្នាក់កាំជណ្ដើរស្ពានដោយថ្មបាយក្រៀមនិងឥដ្ឋពណ៌ក្រហម ដែលជាសម្ភារៈម្យ៉ាងគេតែងប្រើប្រាស់ក្នុងជំនាន់សតវត្សទី ១០ ។

ប្រាសាទនេះ មានកំពែងឥដ្ឋព័ទ្ធជុំវិញដែលត្រូវវិនាសខូចខាតអស់ទៅហើយ នៅសល់តែស្លាកស្នាមគោបុរៈមួយខាងពីថ្នាក់ត្រង់ផ្នែកខាងកើតប៉ុណ្ណោះ ។ តួប្រាសាទបែកជាពីរថ្នាក់ : ថ្នាក់ក្រោមជាកង ៤ ជ្រុង ក្នុងមួយជ្រុងៗ ប្រវែង ២៣ ម៉ែត្រ ជ្រុងថ្នាក់លើប្រវែង ១៨ ម៉ែត្រ កំពស់ ១៣ ម៉ែត្រ ស្ពានទាឡើងដោយថ្មបាយក្រៀម មានជណ្ដើរ ៤ នៅគ្រប់ទិសទាំង ៤ របនាតាមសម័យនិយមនិងតាមប្រពៃណីខ្មែរ ។ ជណ្ដើរទាំងអស់នេះ មានតែជណ្ដើរ ៣ ទេ ដែលមានទម្រង់ល្អផុតគេ ប៉ុន្តែគ្មានដំកល់រូបម្នាក់អ្វីនៅលើក្បាលជណ្ដើរទេ ។ ឯជណ្ដើរមួយទៀត ដែល

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សាងភ្ជាប់នឹងគ្រឹះប្រាសាទនោះ មានឆ្លាក់ជាក្បាច់ត្របកឈូកគួរជា
ទីមនោរម្យក្រៃពេក ។

បើឡើងទស្សនាប្រាសាទនេះ សូមប្រុងប្រយ័ត្នបន្តិច ព្រោះ
កាំជណ្ដើរញឹកពេក ហើយរិចរិលអស់ជាច្រើនអន្លើណាស់ទៅ
ហើយ ។

គូហាសាងដោយឥដ្ឋ តែគ្មានប្រើកំបោរឬបាយអដើម្បី
ភ្ជាប់មុខដែលគេមើលឃើញជាខ្សែធ្នារៗនោះទេ គេដាក់បង្គុំឈើ
ផ្ទៃគ្រឹះទុកឲ្យឃើញតែតែបន្តិច ៗ ។ គុហានេះមួយជ្រុង ៗ
ប្រវែង ៨ ម៉ែត្រ សាងបែរមុខទៅទិសកើត ហើយមានទ្វារ
បញ្ជោត ៣ ដែលមានសសរខឿនផ្ទឹមសាងពីថ្មភក់ ព្រមទាំង
មានឆ្លាក់ក្បាច់ជាកន្ទោងគោមរូបបណ្ដូលផ្កា ។ ជាពិសេសទៅ
ទៀត ក្បាច់ដែលនៅលើផ្ទឹមទទឹងទ្វារទិសខាងកើត មានឆ្លាក់
ជារូបគនេស្វរៈ មានប្រមោយវែង ដូចជារូបដែលគេ
ឃើញនៅប្រាសាទមេបុណ្យទិសបូព៌ាដែរ ។ នៅចំកណ្ដាល

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

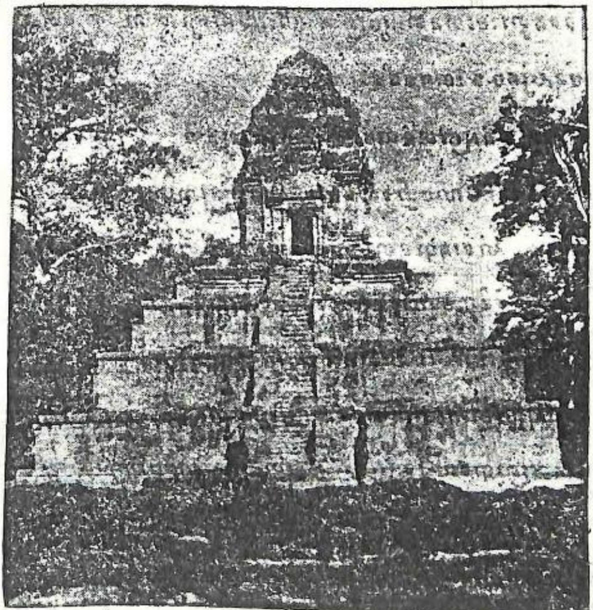

ប្រាសាទបក្សីចាំក្រុង

មើលចំពីខាងកើត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ផ្ទៃមុខទីជង្គាននេះមានឆ្លាក់រូបព្រះឥន្ទ្រជិះលើដំរីក្បាល ៣ ព្រមទាំងរូបមនុស្សតូចៗនៅគមផង ។

នៅខាងក្រៅមានឆ្លាក់ជាក្បាច់ភ្ញីផ្កាផ្សេងៗ ព្រមទាំងរូបទេវតាដែលមានលាបថ្នាំខ្លះៗផង ដើម្បីកុំឲ្យដាច់សឹកក្បាច់ ។ នៅក្នុងប្រាសាទគេបានដាក់ដីបំពេញជំរៅ ១ ម៉ែត្រ ហើយមានព្រះពុទ្ធរូបបរិនិព្វានមួយអង្គធំនៅប្របទិសជញ្ជាំង ព្រះពុទ្ធរូបបរិនិព្វានអង្គនេះ គេសាងនៅពេលក្រោយទេ ។

សិលាចារឹកនៅតាមជើងសសរក្លោងទ្វារ រៀបរាប់អំពីរជ្ជកាលព្រះបាទរាជេន្ទ្រាវរ្ម័ន ព្រមទាំងអធិប្បាយបញ្ជាក់អំពីស្ថាន- ៦៩
ភាពនៃប្រាសាទនេះក្នុង គ.ស. ៩៤៧ ទៀត ។ មានរូបសំណាកព្រះនារាយណ៍មួយ ដែលមានបិទមាសហើយសមមេតាមភាពប្រាសាទក្នុងជំនាន់នោះណាស់ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប្រាសាទភ្នំបាខែង

សាងសង់ គ.ស. ៨៩០ ដោយស្នាព្រះហស្តព្រះបាទយសោវរ្ម័នទី ១ បច្ឆាមរណៈ „ បរមសិវលោក ” ឧទ្ទិសដល់ព្រហ្មញ្ញសាសនា ថ្វាយព្រះឥសូរ ។ ការថែរក្សាដោយក្រសួងអភិរក្សអង្គរ ចាប់តាំងពី គ.ស. ១៩១៩ រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

នៅចម្ងាយ ១៣០០ ម៉ែត្រ ពីខាងជើងក្លោងទ្វារអ័ក្សខាងលិចនៃប្រាសាទអង្គរវត្ត ហើយនៅពីខាងត្បូងក្លោងទ្វារប្រាសាទអង្គរធំចំនួន ៤០០ ម៉ែត្រ ។ នៅពីខាងឆ្វេងដៃ គេឃើញប្រឡាយទឹកមួយធំ និងភ្នំមួយតូចកំពស់ ៦០ ម៉ែត្រ មានព្រៃឈើដុះពាសពេញ នេះគឺជាភ្នំបាខែង ដែលជាទីតាំងនៃប្រាសាទដំបូងមួយ ។ ប្រាសាទនេះជាមជ្ឈមណ្ឌលនៃទីក្រុងមួយឈ្មោះថា „ យសោធរបុរៈ ” ដែលមានរាង ៤ ជ្រុងស្មើ គឺមួយជ្រុងៗ ប្រវែង ៤ គីឡូម៉ែត្រ ។ បើធ្វើដំណើរតាមផ្លូវធំមក

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សៀមរាប គេនឹងប្រទះឃើញព្រំប្រទល់ទីក្រុងនេះ នៅត្រង់ដីទួល ដែលមានចម្ងាយ៦០០ម៉ែត្រ ពីស្រះបាក្សីណីគន្ធវត្តខាងត្បូង ។

គេបានបោះបង់ចោលយសោធរបុរៈក្នុងរវាង គ.ស. ៨៨៩ ប៉ុន្តែទីក្រុងនេះនៅតែជាទីក្រុងដំបូងបង្អស់នៃអង្គរ ។ ដើម្បីនឹងរក្សាកេរ្តិ៍ដំណែលរបស់ឲ្យដូចជាទីក្រុង " ហរិហរាល័យ " ដែលកសាងដោយព្រះបិតាព្រះអង្គនៅលើទីវាលមួយ ក្នុងស្រុកសូទ្រនិគម " រលួស " នោះ ព្រះបាទយសោវរ្ម័នទី ១ ទ្រង់សាងប្រាសាទក្នុងកោះខ្លួនឲ្យមានឈ្មោះថា ប្រាសាទមហេន្ទ្រាបតិត ជានិមិត្តរូបក្នុងព្រះសុមេរុកជ ដើម្បីបូជាចំពោះទេវតាដែលមានសក្តិធំ ៗ ហើយ 70
យកស្ទឹងសៀមរាបធ្វើជាទន្លេ ។ ដោយការនៅដាច់ស្រយាលពីស្ទឹងសៀមរាបដូច្នេះហើយ ទើបទ្រង់សាងទីក្រុងថ្មីនៅពីខាងលិចស្ទឹងវិញ ។

ការសំខាន់នៃប្រាសាទបាគង ដែលស្ថិតនៅក្នុងស្រុកសូទ្រ-និគម " រលួស " នោះក៏មានគំនិតគាត់ប្រហែលគ្នានឹងប្រាសាទ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ភ្នំបាខែងដែរ ព្រោះមានទ្រង់ទ្រាយយ៉ាងល្អឯក បើមើលពីចំងៀង ទៅ គេនឹងឃើញគ្រប់ផ្នែកទាំងអស់សុទ្ធសឹងជាកន្ទុនថ្ងៃថ្មសេម ទីងស្ពានគាពតាំងមូល ។ ព្រោះទីនេះជាអាសនៈរបស់ព្រះអាទិ- ទេពមួយព្រះអង្គព្រះនាម ទេវេសៈ ហើយទិនយោងព្រះអង្គម្ចាស់ ក្សត្រីទៅចំកណ្ដាលក្រុងយសោធរបុរៈ ។ តាមសិលាចារឹកប្រាប់ថា វត្តនេះជាព្រះរូបមួយ ដែលគេគោរពបូជាយ៉ាងក្រៃលែងនៅក្នុងព្រះ រាជាណាចក្រ ។ ការសាងរូបនេះទុកជាអនុស្សាវរីយ៍មួយបេសំដៅតាម លក្ខណៈប្រាសាទ ដំបូងគេបានដំកល់ទុកក្នុងគុហាដែលសាងពី ថ្មកក់មានក្បាច់របៀបដូចជាមកុដគ្របពីលើតួប្រាសាទ ឲ្យមាន លំអឆើតឆាយស្រស់បំព្រងគួរឲ្យចាប់អារម្មណ៍យ៉ាងក្រៃលែង ។

ព្រឹកព្រហាមឬល្ងាច ជាពេលដែលត្រូវឡើងមើលប្រាសាទ ភ្នំបាខែង ។ គេអាចឡើងតាមផ្លូវចំពីមុខ ឬតាមផ្លូវដំរីមួយនៅពី ឆ្វេងដៃដែលពួកទេសចរ តែងជួលដំរីជិះឡើងលេងកំសាន្ត ។ ពីលើខ្នងភ្នំទៅ គេអាចមើលឃើញកំពូលភ្នំពីរដូចគ្នាប្រកបដោយ

ប្រាសាទដែលព្រះបាទ យសោវរ្ម័នទី ១ បានកសាងគឺ : ប្រាសាទភ្នំក្រោមនាទិសខាងត្បូងក្បែរបឹងទន្លេសាប និងប្រាសាទភ្នំបូក នាទិសឧត្តរឆ្ងាយពីភ្នំគូលែន ដែលមើលទៅឃើញខ្ពស់ៗ មិនតែប៉ុណ្ណោះនៅទិសបស្ចិម គេនឹងឃើញទឹកបារាយណ៍ល្ហល្ហប និងព្រៃឈើស្រោង ព្រមទាំងការពារកើតឆាយពណ្ណរាយនៃប្រាសាទអង្គរវត្ត ដែលបញ្ចេញរស្មីភ្លឺផ្លេក ៗ ហាក់ដូចជាទឹកមាស ឬ ជាដុំពេជ្រដែលគេដាក់ពាយលើផែនដី ក្នុងពេលដែលព្រះអាទិត្យជិតអស្តង្គតរលត់ក្បាលក្នុងព្រះសុមេរុ ។

លោក ហ្គូល្សប៊ែរ បានអធិប្បាយថា តាមការពិនិត្យលក្ខណៈផ្សេង ៗ គេអាចប្រៀបប្រដូចភ្នំនេះទៅនឹងភ្នំធំមួយ ។ តាមសិលាចារឹកគោកពាលថា នេះជាទីក្រុងដំបូងបំផុតដែលកើតក្នុងសតវត្សទី ៩ ក្នុងបរិវេណអង្គរ ។ នៅលើភ្នំបាខែងគេបានឃើញទីធ្លាមួយមានបណ្តោយ ៦៥០ ម៉ែត្រ ពីកើតទៅលិច ទទឹងប្រវែង ៤៤០ ម៉ែត្រ ពីជើងទៅត្បូង ប្រកបដោយ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

គោបុរៈមួយនៅក្បែរជើងភ្នំខាងកើត គ្រង់ចន្លោះផ្លូវទិសជើងភ្នំ ។ ស្លាកស្នាមដ៏ច្បាស់ៗនេះ គេតែងប្រទះឃើញនៅតាមស័ក្យដែលជាទីតាំងនៃគុហាតូចៗ ដែលមានកាំជណ្ដើរដូចជានៅតាមជណ្ដើរធំទិសខាងកើតដែរ ។

វិចិត្រកម្មទាំងឡាយនៃព្រះបាទយសោវរ្ម័នទី ១ នេះ បានបង្ហាញឲ្យដឹងនូវសភាពខ្វល់ខ្វាយយ៉ាងខ្លាំងពុំមានល្ហែ តាមភាពនៃការរៀបចំប្រាសាទ ។ ដោយសាអ្នកបច្ចេកទេសយ៉ាងចំណាន ៗ ឥឡូវនេះ ភាពនៃប្រាសាទក៏បានស្រស់បំព្រងខ្លះឡើងវិញ ។ ភ្នំនេះសម្បូណ៌ដោយប្រាសាទ ដែលមានគុហាតូចៗ ជាច្រើនលើកលែងតែកន្លែងខ្លះ ដែលមានភាពរឹងប៉ឹងមិនបាច់រៀបចំជួសជុលឡើងវិញដូចជាផ្នែកគ្រឹះនិង ស៊ុម ដែលមានឆ្លាក់ជារូបទេវតានៅតាមសសរផ្ទង់ប្រាសាទហើយនិងមានសសរមួយតូចៗ ជាច្រើន ។ ប្រាសាទទាំងនោះពុំសូវមានល្វែងបន្ទប់ធំទូលាយ ហើយប្រកបដោយក្បាច់រចនាក់ប៊ុកកំបុកសមតាមភាពនៃប្រាសាទ ដែលជា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ហេតុនាំឲ្យផ្ទុយស្រឡះពីក្បួនខ្នាតនិងជញ្ជាំងបញ្ឈរ ។ ក្នុងការ គាស់គាយរុះមើលទៅតាមថ្នឹមនិងទ្វារ ដែលមានកិនកាតដូចជា ថ្នឹមទទឹងទ្វារទាំងឡាយនោះ គេបានឃើញសម្រស់យ៉ាងល្អសម ដូចក្នុងគូលេនដែរ ព្រោះមានក្បាច់ចេញយ៉ាងគ្រេះគ្រងប្រពាក់ ពាក់ស្រេះគ្នាយ៉ាងរឹងប៉ឹង ដូចជាក្បាច់នៅប្រាសាទបាគងនិង ប្រាសាទព្រះគោដែរ ។ ក្បាច់ទាំងឡាយមានការកោរទេទៅក កាតល្អិតឆ្មារ ហើយស្ដើង ៗ ស្របទៅតាមសម័យនិយម ដូចជា ក្បាច់លើបាយអដែលបូកលើវិមានស្លាបនាគពីឥដ្ឋ និងក្បាច់ ឈើឆ្លាក់ ដើម្បីជាព្រះកិត្តិយសដល់ព្រះរាជា ។

ពិពណ៌នា

រូបគោពីរ ដែលឆ្លាក់ដាក់នៅលើជម្រាលជើងភ្នំត្រង់ផ្លូវឡើង ទៅខ្ពង់កប មានសភាពហាក់ដូចជារស់រវើក នេះជាស្នាដៃ សិល្បករខ្មែរឃើញក្នុងសម័យនោះ ។ នៅលើកំពូលភ្នំមានគុជ ព្រះសង្ឃប្រុះព្រោម ដោយហេតុស្លាបនាយូរណាស់មកហើយ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

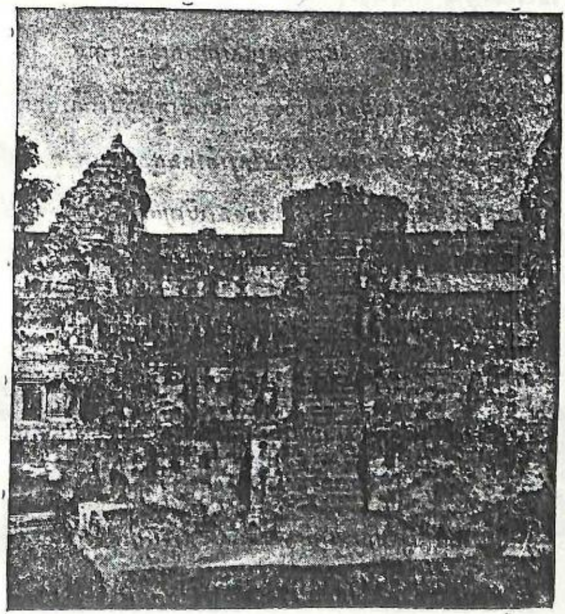

ប្រាសាទភ្នំបាខែង

(មើលពីខាងកើត)

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

នៅខាងស្ដាំដៃ មានផ្ទះតូច ១ សង់លើសសរថ្មកក់ តពីនោះទៅ មានព្រះវិហារតូចមួយ ដែលមានរូបសំណាកព្រះពុទ្ធបាទ ដែលគេបានសាងឡើងនៅជំនាន់ក្រោយ ហើយត្រូវធ្វើដំណើរចូលទៅកាន់ប្រាសាទ តាមគោបុរៈមួយក្បែរកំពែងថ្មបាយក្រៀម ។ នៅសងខាងអ័ក្សដែលចូលទៅ គេនឹងឃើញអគារពីរ ដែលមានភិនភាគជាបណ្ណាល័យ ប្រកបដោយប្រហោងចតុរង្គញាយ ជាប្រយោជន៍ដល់ពន្លឺនិងខ្យល់ចេញចូលបានស្រួល ។ អគារពីរនោះមានទ្វារតូចនៅទិសខាងកើត ។

តួប្រាសាទតាំងមូលនេះលេចឡើង ព្រមទាំងកាំជណ្ដើរតាំង ៥ ថ្នាក់ តម្រួតលើគ្នានៅគ្រប់មុខប្រាសាទទាំង ៤ ទិស តាំងពីក្រោមរហូតដល់ផ្ទៃលើមានកំពស់ពីដីទៅ ៤៧ ម៉ែត្រ ឯដំបូលប្រាសាទកណ្ដាលមានកំពស់ ១៣ ម៉ែត្រ ។ អមសងខាងមានថ្នាក់ជារូបរាង ឈរចំអើតឆើតឆាយស៊ីគយ៉ាងសង្ហាគ្រប់ក្បាលជណ្ដើរ មានទាំងតួគុហាតូច ១ គ្រប់ ១ ថ្នាក់ នៃជ្រុង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប្រាសាទទាំង ៤ ទិស ។ ផ្លូវបស្ទើទាំងលើសានភ្ជាប់ទៅ ឬគុហាតូច ៗ ដែលសព្វថ្ងៃខូចខាតអស់គ្មានសល់ ។ នៅខាងក្រោម តាមជុំវិញគួរប្រាសាទធំគេឃើញមានប្រាង្គតូច ៗ សានពីឥដ្ឋ ។ ប្រាង្គតូចៗ ទាំងនេះមានចំនួន ៣៦ គូ ស្ថិតនៅជាប់ពីគ្នា ។

ប្រាង្គតូច ៗ ដែលសានដោយឥដ្ឋនោះ គេតែងប្រទះឃើញច្រើនពីខាងកើត តែជួនកាលមានប្រាង្គខ្លះនៅបន្ទាប់ពីខាងក្រោយទ្វារខាងលិច ។ លើកលែងតែគុហាតូច ៗ ដែលនៅតាមស័ក្យ ដែលតែងមានមួយគូៗ ស្ថិតនៅលើផ្លូវគ្រឹះជាប់គ្នា ។ គុហាតូចៗ ទាំងអស់មានចំនួន ៤៤ គូ ។ មានគុហាជាច្រើនទៀត ដែលត្រូវបាក់បែកអស់ដោយសារការសានពុំទាន់បានរួចស្រួលបួល ។

នៅក្នុងដៃគេសង្កេតឃើញបល្ល័ង្កធំៗពីរ ដែលបានគេឃើញក្នុងពេលត្រួសត្រាយកាប់ឆ្ការ ៗ គេបានដំកល់ទុកបល្ល័ង្កនេះនៅមុខគុហាតូចៗទាំងនោះ ព្រោះជាបល្ល័ង្កមានក្បាច់រចនាយ៉ាងល្អវិចិត្រ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប្រាសាទភ្នំបាក់ខែង ជាប្រាសាទមួយដែលនៅក្នុងផ្ទៃគ្រឹះ គេពុំបានយកដីមកចាក់បំពេញដូចជាប្រាសាទទាំងឡាយទេ គឺគេបានកាត់យកតើនថ្មឲ្យរាបស្មើទើបគេរៀបក្រាលថ្មភក់ពីលើ ដោយហេតុនេះ ទើបគេឃើញកន្ទុនដែលថ្មរបៀលធ្លាក់នៅជ្រុងទិសឦសាន ហើយនិងជ្រុងទិសអគ្នេយ៍ ។ នៅតាមមុខប្រាសាទធំៗ មានកាំជណ្តើរសម្រាប់ចុះឡើង ជណ្តើរនេះមានទទឹង ៤ ម៉ែត្រ ហើយគុហាតូចៗនៅបាំងពីមុខ ។ គុហាតូចៗទាំងឡាយដែលសាងពីថ្មភក់នៅលើមណ្ឌលប្រាសាទធំ មានចំនួន ៦០ តួ សុទ្ធតែជាគុហាដែលមានទ្វារទៅទិសខាងកើត ឯមុខខាងលិចពុំមានសាជីរូបៗ គុហាតូចៗទាំងនេះសាងបង្កើតតាមគែមគ្រប់ថ្នាក់មណ្ឌលគ្រឹះធំ ។ ប្រាង្គទាំងនេះមានថ្នាក់មួយធំកងដូចមកុដ ហើយមានប្រង់ព្រាយដូចជាគុហាដែលមានថ្នាក់ ៤ ជាប់ៗគ្នានោះដែរ ។

នៅតាមស័ក្យប្រាសាទដែលលាតសន្ធឹងពីជើងទៅត្បូងមានភាពបែបបង្អិតទៅខាងលិច ព្រោះទីនេះជាទីតាំងនៃជណ្តើរថ្នាក់ទី ៥

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ដែលមានផ្លូវនៅតាមគែមដែលមានទទឹងខុសគ្នា គឺប្រវែងពី ៥ ម៉ែត្រ ទៅ ១៦ ម៉ែត្រ ជាកន្លែងដែលសម្រាប់រៀបចំក្បួនហែឲ្យបានស្រួល ។

នៅតាមជញ្ជាំងទល់ទ្វារ មានឆ្លាក់ជាក្បាច់តាមផ្នែកកំពស់ ១ ម៉ែត្រ ៦០ ជញ្ជាំងនេះស្ថិតនៅពីលើថ្មគ្រឹះ ដែលមានប្រវែងមួយជ្រុង ៗ ៣១ ម៉ែត្រ ។

ដោយការទំខ្វះខ្វែនថែរក្សា នៅពេលនោះ ទើបនៅមូលដ្ឋានទាំងអស់ មានការទើសទែងដោយផ្ទាំងថ្មធំ ៗ ដែលព្រះសង្ឃបានយកទៅតម្រៀបជុំទួសតាមផ្នែកខាងក្រោម ដើម្បីជានិមិត្តរូបយ៉ាងសមរម្យដល់ព្រះពុទ្ធរូប ដែលមានព្រះកាយនៅផ្តេកក្នុងទីនោះ ។ គេតែងមានការងឿងឆ្ងល់យ៉ាងខ្លាំងចំពោះការរីកចំរើននៃការកសាង ដែលគេបានប្រទះឃើញនៅក្រោមពើនថ្មតាមសំណាក់តូច ៗ ដែលស្ថិតនៅជាជួរគ្នាប្រទះនឹងខឿនប្រាសាទ ។ គួប្រាសាទកណ្តាលខាងលើ សាងនៅលើថ្នាក់ខ្ពស់បង្អស់ ប្រាសាទ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

នេះមួយជ្រុង ១ ប្រវែង ៨ ម៉ែត្រ ហើយនៅតាមជ្រុងថ្នាក់ខាងលើ ដែលមានគុហាតូច ១ ៤ ទៀត មួយជ្រុង ១ ប្រវែង ៦ ម៉ែត្រ សាងប្រហទីងចម្រាក់ជញ្ជាំងគ្រឹះ ។ ប្រាសាទក្មុំបាខែងតាំងមូលមានចំនួនគុហា ១០៩ តួ ប៉ុន្តែស្ថិតនៅជាប់ ៗ ពីគ្នា ។

តួប្រាសាទធំកណ្ដាលមានសភាពប្លែកគេ តែសមតាមទំនងដែលសាងថ្វាយព្រះអាទិទេព ហើយជាប្រាសាទមានមុខ ៤ បែរទៅគ្រប់ទិសទាំង ៤ ។ នៅតាមផ្ដែកបខាងក្រោមប្រាសាទនេះគេឃើញរូបគោឧសុភរាជ ៣ ។ គោឧសុភរាជនេះជាព្រះទីនាំងរបស់ព្រះឥសូរ ដែលកំពុងតែបញ្ចេញមហិទ្ធិឫទ្ធិយ៉ាងអស្ចារ្យ ក្នុងពេលដែលយាងត្រួតមើលទិសទាំង ៤ ក្នុងទ្វីបលោក ។ នៅខាងក្នុងមានអណ្ដូងមួយជំរៅ ២ ម៉ែត្រ អណ្ដូងនេះសម្រាប់ទាំងទប់ថ្មកុំឲ្យរមៀលធ្លាក់ទៅក្រៅបាន ។ មានស្ដូបមួយសាងពីថ្មភក់កង ៤ ជ្រុងទ្រវែង បណ្ដោយ ១ ម៉ែត្រ ៤០ ទទឹង ០ ម៉ែត្រ ៨០ កំពស់ ០ ម៉ែត្រ ៧២ មានជាប់ចុះជា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប្រហោងដែលលោក ស៊ីដែស បានយល់ឃើញថា ជាមូលដ្ឋានមានទ្រង់ទ្រាយដូចជាចេតិយ សម្រាប់បញ្ចុះព្រះអដ្ឋិធាតុព្រះពុទ្ធដែលព្រះសុវណ្ណគតទៅ ដើម្បីទុកឲ្យគេធ្វើសក្ការបូជា ។ នៅពីខាងមុខ ទិសខាងកើត គេឃើញមានគុហាតូចៗសាងលើថ្មផ្ទាំងក្រាលថ្មកក់ ដែលមានស្នាកស្នាមសសរនៅសល់ខ្លះមានពន្លឺក្បូរលើចរលោង ។ មានគុហាដំកល់លិង្គ ៤ ទៀត ប្រកបដោយបាទដ្ឋានកនមូល ។ គុហានិមួយៗមានទ្វារ ២ នៅឈមមុខគ្នា ។

ឯវិចិត្រកម្មដែលគេបានឃើញនៅតាមគុហាទាំងនេះសុទ្ធតែសាងឡើងប្រកបដោយគុណសម្បត្តិ ព្រមទាំងគុណវិបត្តិយ៉ាងច្បាស់តាមអត្ថ៌ គឺគេតែងប្រទះឃើញកិនការអស់នេះនៅក្បែររូបចម្លាក់ទេវតាធំៗដ៏មានមហិទ្ធិឫទ្ធិយ៉ាងខ្លាំងក្លា ដែលឆ្លាក់ជាប់ ។ គ្នាតាមសសរទ្រនុងផ្តៅទ្វារចេញចូល មិនតែប៉ុណ្ណោះមានឆ្លាក់ជារូបស្រីទេពអប្សរជាលំអទៀតផង ។ តាមការវិនិច្ឆ័យនៅលើផ្ទាំងចម្លាក់ដែលមានរូបគំនូរតូច ។ និងបរិវេណទៀតខ្ពស់ ។ ដែលមានរូបគំនូរតូច ។ ដែរ នោះជាមណីយភាពមួយយ៉ាងគ្រប់

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

គ្រប់សមទៅតាមសេចក្ដីត្រូវការ ។ ឯចំណែកតាមប្រហោងវិញគេសង្កេតឃើញក្បាច់ក្បាំងសឹងមានពន់ ៤ ជ្រុងស្មើ ព្រមទាំងមានរូបចម្លាក់ផ្សេងៗមិនសូវល្អទៅលាយឡំគ្នា ។ រូបចម្លាក់ទាំងនេះមានកាត់រឹងបុឹងទៅបានក៏ដោយសារមានរូប មករ នៅចប់ទ្រហូកដល់កន្ទុយកន់កោងដូចផង្ហូ ។ ឯប្រហោងទាំងនេះមានពន់ដូចជាពុន្លុតកាំភ្លើងធំដែលបង្កាំផែក ហើយមានរូបចម្លាក់មនុស្សទឹងក្បាច់របនាផ្សេង ៗ ទៀតដ៏មានរំលោល ដើម្បីជាគ្រឿងលំអសម្រាប់បូជាបំពោះក្បាលមនុស្សដែលមានគត្យានុភាព ។ ទ្រង់ត្រាយទាំងឡាយនេះ តែងមានទៅក្នុងក្បាច់របនាខ្មែរក្នុងជំនាន់នោះ ។

សិលាចារឹកមួយផ្ទាំងដែលដំកល់នៅលើបល្ល័ង្កខាងកើតទ្វារទិសខាងជើងត្រង់មណ្ឌលប្រាសាទថ្នាក់ក្រោម មានចារឹករៀបរាប់អំពីរជ្ជកាលព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី ៥ ពី គ.ស. ៩៦៨ រហូតមកដល់ គ.ស. ១០០១ មិនតែប៉ុណ្ណោះមានចារឹកពីការកសាងនៃព្រះបាទយសោវរ្ម័នទៀតផង ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

អង្គរធំ

បាយ័នអង្គរធំ

ប្រាសាទនេះ សាងនៅចុងសតវត្សទី ១២ ដោយព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី ៧ បច្ឆាមរណៈ ព្រះនាម មហាបរមសុគតបទ: ឧទ្ទិសចំពោះព្រះពុទ្ធសាសនា "មហាយាន" បានទទួលការត្រួសត្រាយពី គ.ស. ១៩១១ ដល់ គ.ស. ១៩១៣ ហើយបានទទួលការសាងឡើងវិញនូវប្រាសាទកណ្តាលក្នុងឆ្នាំ ១៩៣៣ ទិនផ្ទួសផុលវង់ខាងមុខតាំងពីឆ្នាំ ១៩៣៩ ។

នៅក្នុងចំណោមប្រាសាទទាំងអស់ មានតែប្រាសាទបាយ័ននេះទេ ដែលមានការពិបាកយល់ច្រើនជាងគេខាងបុរាណវត្ថុវិទ្យា ។ ក្នុងប្រវត្តិរបស់ប្រាសាទ ការវិវាទគ្នាបានកើតមានឡើងមកដល់ឆ្នាំ១៩២៣ ចំពោះការដាក់កាលបរិច្ឆេទតាមសិលាចារឹកនៃស្រុកកោះធំ ចំពោះ "ប្រាសាទកណ្តាល" ។ ប្រាសាទនេះមានការទាក់ទងនៅទីន

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ភ្នំបាខែង តែមិនមែនចាក់ចង់ទៅទីងបាយ័នទេ ព្រោះបាយ័ននេះ មិនមែនជា "វិហារ-ភ្នំ" នៃ "យសោធរបុរៈ" ទេ គឺជាប្រាសាទ មួយនៃពជ្ឈធានីនៃស្តេច ជ័យវរ្ម័នទី ៧ នៅចុងសតវត្សទី ១២ ។ បាយ័នបានក្លាយទៅជាវិហារយ៉ាងពិតប្រាកដ នៅក្នុងទីក្រុងអង្គរធំ ដែលសាងឡើងដោយព្រះបាទ ជ័យវរ្ម័នទី ៧ ក្រោយពេលដែល ពួកចាមបានលុកលុយ ។

គេពុំសូវមានការជឿនលឿនពីសភាពដែលជួយគ្នាក្នុងការរៀប ចំវិហារដ៏សំខាន់នេះ ដែលត្រូវទុកខ្ទះក្រោមមណ្ឌលខាងក្រៅទីង ភ្លាមគ្រោះជុំវិញទៀន ទីងប្រឡាយបង្ហូរទឹកតាមតួរដែលនាគ នៅបាំ ។

បណ្ឌលខាងក្រៅ

នៅតាមមុមមានប្រាសាទតូច ៗ បួន ប្រាសាទនេះប្រកប ទៅដោយរូបសំណាក ហើយមានសិលាចារឹកសាងឡើងដោយព្រះ ប្រាទជ័យវរ្ម័នទី ៧ នៃជយគិរី បានគោរពប្រគល់ទៅខាងលើដោយ ឯកម៉ែង ទីងជយសិទ្ធ បានក្បួលដល់កុជន្ធ្យាគ ។ លោកសីដែស

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បានពន្យល់ថា យើងមិនអាចយល់បាននូវគ្រឿងនិងគំនូសនោះបានទេ លុះត្រាតែមានសំដីពោលហារខ្លះទៀតជាភាសាខ្មែរ ទើបយើងអាច ពន្យល់បាន ។ ប្រាសាទនិងស្ពាមក្ពាះនៅអង្គរធំហាក់ដូចជាភ្នំ និងមហាសាគរដែលព័ទ្ធជុំវិញដីយើង ។

នៅប្រាសាទជ្រុងនីមួយ ៗ មានរបៀបធ្វើដូចជានៅអង្គរធំដែរ ហើយសង់ដូចជាចក្រនៃពោធិសត្វ លោកេស្វរៈ ដែលប្រកប ដោយវិហារមួយធ្វើពីថ្មបាយក្រៀមមានរាងជាជើងក្អែក ដម្រង់ទៅ ខាងលិចមានពីរជាន់ដោយសន្ធត ហើយធ្លាក់លំអដោយក្បាច់ ត្របកឈូក នៅលើខ្លួនខាងតាំងពួន ។ ជញ្ជាំងខាងក្រៅ លំអដោយទេវតាជិះលើយានជំនិះ និងនៅតាមបង្អួចបញ្ឆោតមាន ជើងទៀនបិទបាំងដោយរនាំង ។ ខាងលិចមានរូបសំណាក នៅលើបែបផែនជាកូនជ្រុងស្មើ និងមានមុខតាំងពួនបើកចំហដោយ រន្ធធំរកានដូចជានៅចក្រាន ។ នៅជញ្ជាំងនីមួយ ៗ នៃមណ្ឌល មានទ្វារមួយជ្រុងខាងលិច ។

ការទស្សនាប្រាសាទជ្រុងនិងមុមខាងទិសនីរតី គេអាចធ្វើ

www.budinst.gov.kh , www.elibraryofcambodia.org

ដំណើរដោយជើងឬដោយសេះទៅផ្លូវប្រាំង តាមផ្លូវជើងដោយដើរក្នុងព្រៃដែលមានចម្ងាយ ៣ គីឡូម៉ែត្រ ដែលគេឃើញមានកំស្រែហួតដល់ទ្វារខាងត្បូង ។ គេអាចត្រឡប់មកវិញតាមទ្វារខាងកើត ក្រោយពេលដែលយើងបានដើរជុំវិញក្នុង ១/៤ នៃចក្រង ។ គេឃើញនៅកន្លែងខ្លះមានគ្រឿងដំណែលបុរាណធ្វើពីថ្មបាយក្រៀមដែលបានគេឃើញដោយលោក គ្រោឡូប៊ែរ ដែលនៅសព្វថ្ងៃនេះ ដាច់តាក់ទងទៅនឹងមណ្ឌលស្នាមក្លោះនៅអង្គរធំក្នុងសតវត្សទី ១១ ។

ទ្វារទៅអង្គរធំ

នៅចក្រងប្រជាជនបានបង្កើតគ្រឿងសម្ភារៈ ពុំសូវមានប្រយោជន៍ទឹងនៅតាមកន្លែងដែលបាំងជិត គេដាក់វត្ថុពុំសូវសំខាន់ទេ នៅចំកណ្ដាលបាយ័នគេចែកចក្រងនេះជា ៤ សង្កាត់ ដោយមានផ្លូវជើងបួនទៅជិតមាត់ស្នាមក្លោះ ។ ផ្លូវទី ៥ ដែលជាផ្លូវសំខាន់ជាងគេបានកាត់ដំរង់ទៅក្នុងកំផែង នៅផ្នែកខាងលិច ។

ទ្វារទី ៥ នៃប្រាសាទទាក់ទងទៅនឹងក្រូច ។ មកពីខាង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

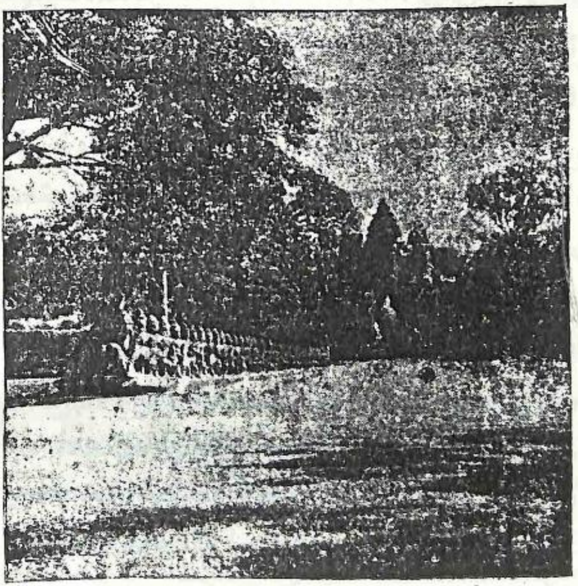

ខ្លោងទ្វារអង្គរធំ

មើលចំពីខាងត្បូង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ក្រៅត្រូវចូលកាត់ប្រឡាយទឹក ហើយត្រូវចូលផ្លូវមួយដែលយើងបាន
រៀបរាប់ពីមុនមកគឺផ្លូវដែលកាត់ដីបង្កើតបានជាស្ពាន ដែលសព្វ
ថ្ងៃនេះនៅជ្រុងខាងជើងនៅតាមការនៃបណ្ដាយ បន្តមកទៀត
មានវិជ្ជាសាស្ត្រសិក្សាពីការហូរទឹកជាថ្មី ។ នៅជ្រុងពីរទៀត
តាមអ្នកប្រវត្តិសាស្ត្រចិនម្នាក់ឈ្មោះ ចៅតាក្វាន់ បានប្រាប់យើងថា
មានថ្ម ៥៤ ប្រភេទដូចគ្នានឹងផ្លូវទៅ ដែលធំសម្បើមនឹងគួរឲ្យខ្លាច ។
បង្កាន់ដៃធ្វើសុទ្ធតែថ្មឆ្លាក់ជារាងពស់ក្បាលប្រាំពីរ ។ ថ្ម ៥៤
ប្រភេទនេះ មាននៅតាមដៃពស់ទាំងបានការពារយ៉ាងហ្មត់ចត់
ប្រយោជន៍កុំឲ្យរលុប ។ បើតាមគតិមានលោក សីដែស និង
លោក ប៉ូលមូស យើងឃើញថាបង្កាន់ដៃនាគនេះមានកងជានាគ
ជានិមិត្តរូបនៃឥន្ទធនូ ដែលមាននៅក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រនៃប្រទេសឥណ្ឌា
គឺជាការរួបរួមគ្នារវាងមនុស្សនឹងទេវតា ដែលបង្កើតបានជារូបកង
ទៀងនៅក្នុងផ្ទាំង ។ បើយើងក្រឡេកមើលទៅទៀត យើង
នឹងឃើញថាមានពីរផ្លូវ គឺមានពួកទេវតាមួយផ្លូវ និង ពួកអសុរ
« យក្ស » មួយផ្លូវទៀត អ្នកបង្កើតលោកបានឲ្យដំបូន្មានថា ឲ្យតាំ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

គ្នាកូរទឹកសមុទ្រ « សមុទ្រទឹកដោះ » ដែលធ្វើឡើងដោយសាមគ្គីភាពរវាងពួកទេវតានិងពួកអសុរ ដើម្បីចម្រាញ់យកទឹកអម្រឹតដែលជាទឹកពូកែសក្តិសិទ្ធិមិនចេះចាស់ស្លាប់ មានរូបភាពនៃការកូរទឹកសមុទ្រ ធ្វើនៅក្នុងស្នាមក្បោះជាជំនួសមណ្ឌលនៃសមុទ្រជាពិសេសទៅទៀត នៅតាមទ្វារមានដំបងចម្លាក់ ដើម្បីជំណាននូវក្ដីគឺជាការប្រយុទ្ធម្យ៉ាងនូវមន្តអាគមដែលសម្រាប់ការពារប្រទេសឲ្យបានសុខសប្បាយនិងឲ្យមានកិត្តិយសល្បីសុសសាយ ។

ហេតុមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ គេឃើញនៅតែគ្រឿងឥស្សរិយយសរបស់ពួកអសុរនៅតាមទ្វារជ័យ « ទ្វារដែលបែរមុខទៅខាងលិចចូលទៅកាន់ស្តេច » ហើយគ្រឿងឥស្សរិយយសរបស់ពួកអសុរនៅទ្វារខាងកើត ដែលមុខម្យ៉ាងផ្ទុយពីមុខរបស់ពួកទេវតាដែលស្រស់ញញឹម ។

ទ្វារទាំង ៥ មានគំនិតភាពដូច ១ គ្នា និងមានភាពជាបន្ទប់ក្នុងការរក្សាទុក ។ ក្នុងចំណោមទ្វារទាំងអស់ ទ្វារដែលមានភាពគ្រប់គ្រាន់ គឺទ្វារដែលនៅខាងមុខបែរទៅខាងលិចនៃទ្វារខ្មោច

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ផ្លូវដែលមានភាពល្អគង់វង់ គឺទ្វារខាងកើតដែលមានចំនួនជាមុម ខាងក្បៀសាននៃទ្វារជ័យ ។

វិសាលភាពនៃផត " ៣ ម៉ែត្រ និង ៧ ម៉ែត្រ កំពស់ " ឃើញមានភាពប្លែកដោយរំលេច ដោយធ្មឹមទ្វារបង្អួចនិងក្បាច់ក្បាំង ជាដើម ក្បាច់តាំងនេះបានធ្លាក់ជាប់ទៅនឹងទ្វារឈើ ដែលមានសន្លឹកទ្វារពីរដាក់លើក្តៅសម្រាប់វិលចុះឡើងបាន និងមានប្រហោងដែលអាចមើលឃើញទៅផ្ទាំងទ្វារនេះ ហាក់ដូចជាមានទុកសម្រាប់បិទបើក ។

ទៅកំពស់ពី ២០ ម៉ែត្រមក ទ្វារទាំងអស់នេះធ្វើពីថ្មបាយក្រៀម បានបង្កើតជាសភាពមួយមាន ៣ ជុំយ៉ាងគ្រង់ ដែលសំខាន់ជាងគេ គឺទ្វារដែលមានមុខពីរផ្ទុយគ្នាទៅអមទ្វារតូចពីរទៀត ដែលមានមុខតែមួយសម្រាប់ចូល ដែលទាក់ទងទៅខាងក្នុងដោយភាពខ្ជួន បង្កើតជាបន្ទប់ៗ ទាក់ទងទៅនឹងទ្វារមួយៗ ដោយកំពែងខាងក្នុងពីរយ៉ាងងងឹត ។ ទាំងអស់នេះមានភាពជាឧបនិយកម្ម

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ដែលព័ទ្ធជុំវិញមុខទាំងបួននៃបាយ័ន គឺជាឥទ្ធានុភាពនៃកំងស្ដេច ដែលបង្ហាញខ្លួនទិសទាំង ៤ ។

បាយ័ន

១៨០០ ម៉ែត្រពីផ្លូវខាងស្ដាំបែកពីទ្វារខាងត្បូងនៃអង្គរធំ យើងដើរជុំវិញប្រាសាទនេះតាមផ្លូវស្ដាំ តាមផ្លូវខ្លួនខាងកើតតាមមុខកំពែង ដែលលយជាជ្រុងចេញក្រៅ យើងនឹងឃើញសុទ្ធតែតោនឹងនាគមានជើងទ្រ ផ្លូវនេះតាក់តែងទៅនឹងផ្លូវចូលដែលសំខាន់ជាងគេ ហើយគេតែងសង្កេតឃើញមានគម្របគ្របស្នា ដែលមាននៅក្នុងរយៈកាលក្រោយសម័យ មានទំនងជាគ្រឿងបាច់នាគជាចំណី នឹងនៅជ្រុងម្ខាងទៀតមានកេរ្តិ៍ដំណែលបុកណាចាស់ៗ នៅមាត់ស្រះ ។

នៅពេលព្រឹកប្រាសាទបាយ័នបញ្ចេញខ្លួនរស្មីយ៉ាងស្រស់ ត្រូវឲ្យចាប់អារម្មណ៍ ។ គេមិនគួរលះបង់បាយ័ននៅពេលយប់ដែលចាំងដោយពន្លឺព្រះចន្ទ្រ ផ្ទះចេះហើយបានជាស្រមោលនៃម្លប់ឈើទាំង-ឡាយបានផាត់ជាពណ៌នៅតាមថ្ម ឲ្យទៅជាពណ៌បែកយ៉ាង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

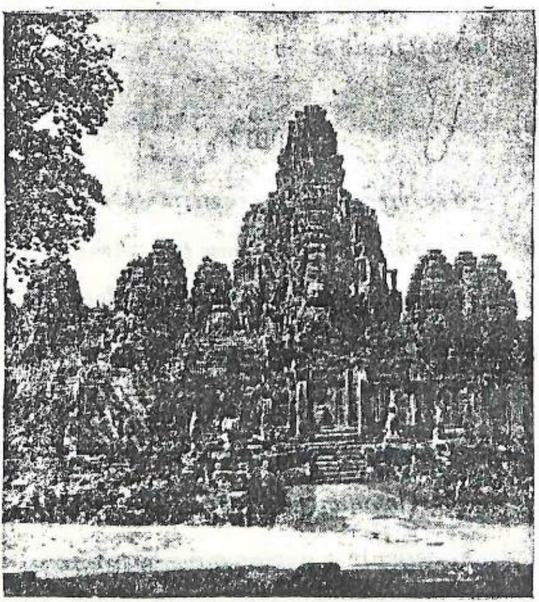

ប្រាសាទបាយ័ន

មើលចំពីខាងជើង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ស្រស់បំព្រង ។ មុខទីមួយ ១ គួរឲ្យចាប់អារម្មណ៍យ៉ាងរំភើប ដូចជាទោង ឬ តន្ត្រី បណ្ដាលឲ្យមានគំនិតចូលទៅរកសក្ដិភាពក្នុងលទ្ធិព្រះពុទ្ធសាសនា ។

នៅសម័យពីដើមលោក ព្យាខ្សូទី បានប្រាប់យើងថា បាយ័នមានសុទ្ធតែដើមឈើមានបន្លាទិនវល្លិ ដែលដុះប្រទាក់គ្នា ហើយនាំធ្វើដំណើរចាល់តែរកផ្លូវដើរដោយដំបង ។ នៅក្នុងព្រៃដ៏ពោរពេញទៅដោយដើមឈើ ដុះយ៉ាងបន្ដៀតគ្នានៅគ្រប់កន្លែង មានដើមជ្រៃធំ ១ ជាច្រើន ដែលដុះចំប្រាញក្នុងជាតិឯទៀតរហូតដល់លើកំពូលប្រាសាទ ។

ដូចជាលោក កុំម៉ៃ ដែលបានត្រួសត្រាយ យើងតាំងអស់គ្នាជាអ្នកទីមួយ ដែលមានសេចក្ដីសោយស្ដាយធម្មជាតិដែលពេញទៅដោយបុប្ផាឧកាតនិងប្រិយភាព ។ មួយខែ ១ ឬ មួយថ្ងៃ ១ មានថ្មជាច្រើនដុំធ្លាក់ចុះមក ។ ភាពខូចខ្ទេចខ្ទីនៃប្រាសាទនេះ នឹងកើតមានឡើងបើពុំឲ្យយូរទៅ ដូចេះត្រូវត្រួសត្រាយយ៉ាងឆាប់ហើយ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

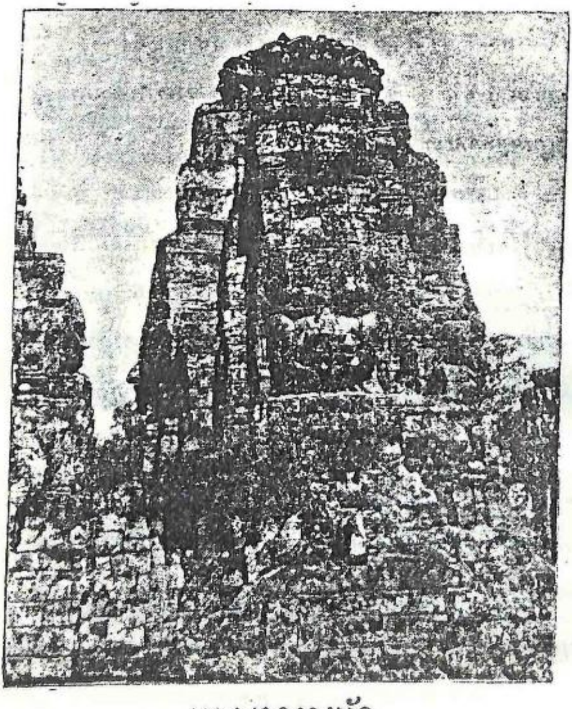

ប្រាសាទបាយ័ន

មើលនៅលើថ្នាក់ទី ៣ កំពូលខាងជើងជ្រុងខាងកើត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប្រមាណប្រហែលជាមួយសតវត្សយ៉ាងតិច បាយ័នមានភាពផុយពីអង្គរវត្ត ។ ប្រាសាទអង្គរវត្តស្ថិតនៅក្នុងកំពែងច្រើនជាន់ បង្កើតឲ្យមានជាបែបផែនយ៉ាងទូលាយ មានខ្យល់ចេញចូលយ៉ាងស្រួល និងមានភាពស្រឡះខាងស្ថាបត្យកម្មដែលប្រកបដោយភាពចើតឆាយនៅជុំវិញនិងនៅរោងទង ។ ចំណែកឯបាយ័នវិញ ស្ថិតនៅក្នុងមណ្ឌលរាង ៤ ជ្រុងទ្រវែង មាន ១៤០ ម៉ែត្រ ទទឹង និងបណ្ដាយ ១៦០ ម៉ែត្រ នៃកំពែងទី ៣ គឺ "រោងទងក្បាច់ចម្លាក់" ធ្វើឲ្យយើងចាប់អារម្មណ៍ថាស្ថិតនៅក្នុងមណ្ឌលមួយដ៏ចង្អៀត ។ មានវិសាលវិហារខ្លះទៀត សង់នៅកន្លែងខាងវិហារមណ្ឌលកណ្ដាល បានកប់បញ្ចូលទៅខាងក្នុងនៃរោងទងទី ២ ដែលមាន ៧០ ម៉ែត្រ ទទឹងនិង ៨០ ម៉ែត្រ ។

នៅឆ្ងាយបន្តិចមក មានបន្ទាត់ជើងមេឃរុញច្រានទៅក្រោយមណ្ឌលខាងផ្នែកក្រោម មិនគ្រាន់តែមានតំនរជុំជុំណោះទេ មានភាពច្របូកច្របល់ ម្យ៉ាងទៀតដែលមានបលអាគួរឲ្យក្ដៅក្រហាយដល់លើមេឃនៅគ្រប់ទីកន្លែង គេឃើញជុំថ្មនៅតាមបន្ទាត់ពុះប្លុក

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

នៅផ្នែកខាងមុខ នៅវង់ ៤ ខាងមុខមានសភាពប្លែបផែនខុស ៗ គ្នាបានផ្តល់នូវការចាប់អារម្មណ៍ជាខ្លាំង ។

នៅលើដំបូលខាងលើ មានសភាពស្ងប់ស្ងាត់ គ្មានការរន្ធត់ ដោយដុំថ្មខាងមុខ គេមិនអាចមើលឃើញទៅទស្សនីយភាពយ៉ាងប្រចូកប្រចល់ទាំងអស់ទេ បើសិនជាដើរកំសាន្តពីកន្លែងមួយទៅមួយនៃមុខទាំង ២០៨ ដែលនៅឆ្ងាយពីវិសាលភាពនិងកន្លែងនៃស្ថាបនិក គេនឹងគោតស្ញប់ស្ញែងនូវរូបសំណាកដែលមិនអាចដឹងបានជាមុន ។ បន្តិចម្តង ៗ ភាពភ្ញាក់ផ្អើលក៏បានស្រួលឡើងវិញ ហើយគេបានឃើញវង់មណ្ឌល មានភាពមិនទៀនបែកជាសង្កាត់យ៉ាងសមរម្យដាក់ជាពួកជាក្រុមតាមកន្លែង ។ ចំណែកគ្រឹះស្ថានពីឥដ្ឋគេមិនពប់បញ្ចូលផងទេ គេសង់គ្រាន់តែជានិមិត្តរូបតែប៉ុណ្ណោះ ។

បាយ័នជាស្នាដៃមួយនៃអ្នកកសាង ដែលមានប្រពៃណីនៅគង់លោកយើងនេះ ដែលគេនិយមពីគ្រឿងអាថ៌កំបាំង និងចិត្តជាធំដូចជាស្តេចជ័យវរ្ម័នទី ៧ ដែលជាស្តេចនិយមនូវព្រះពុទ្ធសាសនា ។ ព្រះភក្ត្រទាំង ៤ នៃស្តេចបានក្រឡេកមើលទៅ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

គ្រប់ទិសទាំង ៤ គឺជានិមិត្តរូបនៃព្រះពោធិសត្វ លោកេស្វរៈ ជាការសំគាល់នូវទិសទាំង ៤ ។ បើតាមជំនឿរបស់លោក សៅផេស បានពោលថា ព្រះភក្ត្រទាំង ៤ គឺជារូបភាពនៃស្តេច ដែលដូចគ្នានឹងព្រះគាទិទេព បើតាមលោក ប៉ូលមូស វិញបានពោលថា មណ្ឌលដែលពាក់ព័ន្ធទៅនឹងគណៈនៃត្រកូល ១ គ្នានេះ បានបង្កើតនូវការបំរើនលូតលាស់ ទានឫទ្ធានុភាពនៃស្តេចគាទិទេព ដែលនៅក្នុងស្រុកទាំងអស់ ។

ម្យ៉ាងទៀតប្រាង្គមានមុខបួននេះជាវិហារ ដោយមានអក្សរចារឹកខ្លះ ១ ទាក់នៅតាមផ្ទឹមទ្វារ ឬ បង្អួចរំលឹកគុណព្រះគាទិទេព ដូចមានរូបព្រះពោធិសត្វ លោកេស្វរៈ ជាភស្តុតាងស្រាប់, នៅវង់កណ្ដាលឃើញមានរូបសំណាកនៃប្រទេសខ្មែរ គឺ " ស្តេចព្រះពុទ្ធ " ត្រូវនឹង លិង្គ ឬ ទេវរាជ នៃលទ្ធិព្រាហ្មណ៍: រូបនោះគង្គុយលើនាគ ហើយគាបបញ្ជាក់ឲ្យឃើញដឹងថាជារូបព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី ៧ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

នៅក្នុងឆ្នាំ ១៩៣៣ លោកទ្រូវេ បានរកឃើញនូវរូបសំណាក មួយបាក់បែកអស់ នៅក្នុងអណ្ដូងជំរៅ ១៤ ម៉ែត្រ នៅក្នុងវង់កណ្ដាល ។ រូបចម្លាក់នេះមានកំពស់ ៣ ម៉ែត្រ ៦០ បានយកទៅរៀបផ្គុំឡើងវិញ ហើយបានថ្វាយចំពោះព្រះបាទ ស៊ីសុវត្ថិ-មុនីវង្ស យ៉ាងឱឡារិកនៅថ្ងៃទី ១៧ ខែឧសភា គ.ស. ១៩៣៥ ។ រីឯការដែលដំកល់ព្រះបដិមាករនេះ ផ្ទះបណ្ដោះមានដំបូលប្រក់ក្បឿងស្អិតនៅចិញ្ចៀមខាងក្នុងនៃផ្លូវទៅកាន់ទ្វារជ័យ មិនឆ្ងាយប៉ុន្មានពីព្រះពន្លាជំណាក់អង្គរធំ ។

ការពិពណ៌នាអំពីប្រាសាទ

ការកែប្រែប្រួលនៃបែបផែននៅបាយ័ន និង ការពង្រីកសង់ថែមនៃគ្រឹះស្ថាន មកពីការរៀបចំច្រើនដងពេកដែលនាំឲ្យប្រាសាទប្រែភាពផ្សេងៗទៀត ហើយគេបានឃើញស្នាមនៅសឹងតែគ្រប់ទីកន្លែងទាំងអស់ ។ ការប្រែភាពយ៉ាងដូច្នេះហើយការមានការសាងប្ដូរៗគ្នា ដោយមានពេលសម័យខុសៗគ្នា សរុបសេច-

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ក្តីទៅ មិនមែនទៅក្នុងរជ្ជកាលព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី៧ប៉ុណ្ណោះទេ ។

ក្នុងស្ពានកាតសព្វថ្ងៃ ប្រាសាទនេះបែកជាកេងទង នៅខាងក្រោមមួយ នៅមណ្ឌលទី៣ជាមួយនិងមណ្ឌបមុមបួននិងខាគបួនទៅព័ទ្ធជុំវិញទីធ្លា ។ នៅខាងលិចមានបណ្ណាល័យពីរ នៅលើមណ្ឌលទី២នៃកេងទងមួយនិងនៅមុមបួននិងនៅទី៣កណ្ដាល ។ នៅមុខនិមួយៗនៅនៃកណ្ដាលមានគោបុរខាគមានរបៀបដូចនៅកេងទង មានកំពែងលយចេញជាកន្លែង និងនៅមុមហើយមានច្រកចូល ៤ កាត់កែង មានលានខ្ពស់មួយ មានចន្ទ្រាយតាមបរិវេណនៃកេងទងកន្លែង ។ មានកំពូលកណ្ដាលកងមូល ដែលមានកំពស់ ៤៥ ម៉ែត្រ ពីផ្ទៃដីគ្រងកំពូលប្រាសាទនេះបាននោះជាប្រពោងម្យ៉ាងនៅខាងលិចបន្ទប់តូច ១ និងនៅយ៉ាងខាងមុខនៅជិតនៃខ្ពស់ ។

១- នៅប្រាសាទកណ្ដាលមានតាក់ទង់ទៅទឹងកេងទងខាងមណ្ឌលទី២ គឺជាផ្នែកខាងក្រៀងបរិធាននៃកេងទងមានកំពែងខ្ទង់ព័ទ្ធជុំវិញៈដោយទីហោគណ្ដាលមួយដែលខ្ពស់ ដើម្បីធ្វើឲ្យទៅ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឆាកន៏ជួនជ្រុងទ្រវែង ដោយមានការតភ្ជាប់ទៅនឹងបែបផែនខាង
ក្រោមនៃកេងទង់ដែលព័ទ្ធជាគូបតាំងបួន ។

២- នៅលើលានខ្ពស់កង់ខ្ទង់មានវិហារកណ្ដាល ដែល
កសាងឡើងដោយព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី៧ នៅពេលក្រោយបំផុត
គឺក្រោយដែលទ្រង់បានសម្រេច នឹងសាងបាយ័នជាវិហារនៅ
លើភ្នំនៃអង្គរធំ ដោយទ្រង់ជាព្រះឧបត្ថម្ភនៃព្រះពុទ្ធសាសនា ។

៣- ទីធ្លាព័ទ្ធជុំវិញបានចាក់ទង់នៅនឹងការប្រតិបត្តិពីរយ៉ាង
ដែលត្រូវបំពេញបន្តបន្ទាប់គ្នា ។ នៅផ្នែកខាងក្រោមធ្វើពីថ្ម
បាយក្រៀម មានកេងទង់នៅមណ្ឌលទី៤ បានតភ្ជាប់រហូតដល់
២ ម៉ែត្រ ៨០ នៅខាងក្រោមហើយនឹងការដាក់គេបានបង្ហាញ
នៅកន្លែងក្រាលថ្មបាយក្រៀម ផ្នែកទី ១ និងនៅកណ្ដាលមាន
ជម្រៅ ១ ម៉ែត្រយ៉ាងខ្ពស់ ដោយមានធ្លាក់ជារូបនៅលើថ្ម ។

៤- នៅកេងទង់នៃមណ្ឌលទី៣ និងនៅតាមបណ្ណាល័យ
បានចាក់ដីបំពេញរហូតដល់រូបស្រេច ។

៥- មានទីធ្លាព័ទ្ធជុំវិញបានបែកប្រហោងនេះទៅជាគ្រឹះស្ថាន

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

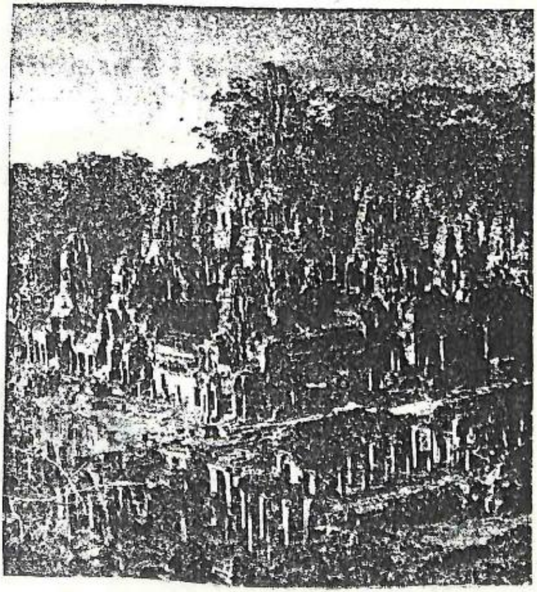

ប្រាសាទបាយ័ន

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៦ តែនៅសព្វថ្ងៃនេះ គេឃើញផុតអស់តែ ៤ នៅមុខម្ខាង ១ និងមានកន្លែងសម្រាប់អង្គុយធ្វើដោយថ្មបាយក្រៀម ប៉ុន្តែអាចមើលឃើញដីដែលគ្លាប់ពីរកងទងទី ២ និង ទី ៣ ខាងស្តាំ នៅវង់និមួយ ១ នៃមណ្ឌលទី ២ ។

ជណ្តើរមួយដែលនាំឲ្យយើងមកដល់លានខាងលើ មានកាំពីដើមមកនៅតាមអ័ក្សនីមួយ ១ នៅជណ្តើរខាងលិចមានជញ្ជាំងព័ទ្ធជុំវិញ នៅក្នុងសម័យមិនកំណត់ អាចប្រើជំនួសជណ្តើរពីរទៀត ដែលមានភាពជាអតិបរមាណ ជណ្តើរទាំងនេះមានភាពយ៉ាងនាំនិងរលោងស្រិល ។ កាំជណ្តើរធ្វើពីស៊ីម៉ង់ត៍ មានប្រវែងនិងទទឹងពុំសូវធំល្មមក្នុងការធ្វើដំណើរយ៉ាងស្រួលឡើងទៅខាងជើង – ខាងត្បូងនិងខាងលិច ជណ្តើរខាងកើត ។

មកដល់ប្រាសាទដោយលានខាងកើត គេចូលដល់ពាក់កណ្តាលនៃមណ្ឌលទី ៣ មានសសរជារូបនាគខ្វែងនៅផ្នែកខាងក្រោម គេបានសង្កេតឃើញមានរូបចម្លាក់នៅជញ្ជាំងដែលធ្វើ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឲ្យយើងយល់យ៉ាងច្បាស់នូវអត្ថន័យនៃការតុបតែងនេះ «ដោយធ្លាក់ទៅជើងជញ្ជាំង» មានដំណើរយ៉ាងទន់ភ្លន់នៃស្រីទេពអប្សរ ពីរ ឬ បី នាក់កំពុងនៅលើផ្កាឈូក ។ នៅទីនេះបើគេបត់ពីខាងត្បូងហើយចូលទៅក្នុងកន្លែងនៃក្បាច់ចម្លាក់ ដែលគេធ្លាក់តាមក្បួនប្រពៃណីពីបុរាណកាល ដោយទុកនូវប្រាសាទជាកេរ្តិ៍ដំណាលទៅខាងស្តាំរហូតដល់ខាងខាងត្បូង ។

រោងខាងនេះបានបែកជាល្វែងខណ្ឌ ដោយជញ្ជាំងមាន ៤ ម៉ែត្រ ៥០ កំពស់ ដែលមាន ៣ ម៉ែត្រ ៥០ ធ្លាក់ នៅជ្រុងម្ខាងទៀត មានសសរគម្រៀបជាពីរជួរ មានបង្គោលទាបៗ ។ នៅតាមបរិវេណប្រាសាទគ្មានទ្វារពុកផែកអស់ ដូចជានៅមណ្ឌបមុខ និង រូបនាគ នៅត្រង់តែបែបផែនខ្វះ ។

អ្នកទស្សនាទាំងឡាយ ដែលមានពេលទំនេរគួរពិនិត្យនូវក្បាច់ចម្លាក់នៅផ្នែក ១/៤ នៃទិសអាគ្នេយ៍ ដែលមានខ្ទមសារជាតិគេ រូបឈរនៅតាមទ្វារនីមួយ ៗ ដែលបើកចំហទៅទិសខាងក្នុង ដើម្បីបានឃើញទស្សនីយភាពទាំងអស់នៃប្រាសាទ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ដែលបែកៗពីគ្នា ។

ខាងខាងស្តាំមានរូបយ៉ាងសង្ហា រីឯទ្វារខាងជើងប្រកបដោយក្បាច់ត្របកឈូកយ៉ាងល្អឆើតឆាយ នៃស្រីទេពអប្សរដែលឆ្លាក់យ៉ាងធំៗ ។ គេចូលមកដល់បរិវេណនេះ គេអាចចូនកាត់ចូលទៅដល់មណ្ឌល ដែលមានរូបនាគនៅក្នុងកេនទងដែលមានកិនភាគមិនស្មើគ្នា ។ ផ្ទៃបញ្ចាប់ខាងជើងនិងខាងត្បូងនៃបាយ័នបានចុះមកក្រោមជំរង់ទៅខាងលិច ដោយទុកបន្ទះយ៉ាងទូលាយ នៅផ្នែកខាងកើតនៃមួនជ្រុងទ្រវែង នៅមណ្ឌលទី ២ ដែលមានផ្នែកខាងក្រៅនៃកេនទង នោះបីជាយ៉ាងណាក៏ហាក់ដូចជានៅផ្ទៃខាងក្រៅ មានក្លោងទ្វារពាក់កណ្តាលតាក់តែងនៅខាងក្នុង នៃក្លោងទ្វារមួយប្រកបដោយក្បាច់ចម្លាក់ ដែលលយចេញដាច់នៅខាងស្តាំនៃរនាំងមួយៗ ។

ធ្វើដំណើរត្រឡប់មកពីខាងស្តាំ នៃព្រះបាទមានរូបនាគដែលតម្រង់ទៅខាងលិចនៃកេនទងខាងក្នុងដែលមានជ្រុងតាបៗ គេក្រឡេកឃើញតាមចុងៗ នៅក្នុងមណ្ឌលមុខខាងអគ្នេយ៍ផ្នែក

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ខាងក្រោម មានព្រះពុទ្ធបដិមាករគង់នៅក្រោមក្បាលនាគ ដែលធ្វើឲ្យមានការកោតស្ញប់ស្ញែងយ៉ាងជ្រាលជ្រៅ ។

បែកផ្លូវទៅខាងជើងតាំងពីរានទី ១ គេបន្តដំណើរដោយកោងខាងមានកំពែងវែងមានជ្រុងតាម ។ នៅពាក់កណ្ដាលក្លោងទ្វារ ។ តាំងពីក្លោងទ្វារនោះមកយើងឃើញកំទេចឥដ្ឋនៅពាសពេញយ៉ាងតិចណាស់ពី ១ ម៉ែត្រ ទៅជញ្ជាំងឡើងទៅលើនៃលានខ្ពស់ ដែលយើងបានឃើញរួចមកហើយ បន្ទាប់មកចូលទៅក្នុងបរិវេណដែលប្រកបដោយរឿងព្រេង នៅជ្រុងក្បាច់និមួយ ៗ ។ គេចុះពីទ្វារខាងទិសខាងកើតហើយចូលទៅក្នុងនៃមណ្ឌលទាំង ៣ ដោយសំគាល់ឃើញនៅកន្លែងខាងលិចនៃមណ្ឌលទី ២ មានជណ្ដើរមួយដែលនៅខាងត្បូងដែឡើងទៅលើលានខាងត្បូង ។ ផ្លូវបត់នេះ បណ្ដាលឲ្យមានសេចក្ដីរន្ធត់ញាប់ញ័រយ៉ាងខ្លាំងនៃបាយ័ន ហើយមានភាពខ្ពស់តាមយ៉ាងច្រើនឥតគណនា ទីធ្លាដែលត្រូវមាននៅជាន់ទី ១ នៃប្រាសាទ ដែលមានផ្លូវវែងហើយចង្អៀតគ្មានខ្យល់ចិង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

គ្មានពន្លឺព្រះអាទិត្យដែលគេឃើញហ៊ានពិតនូវប្រិយភាព ដែលខុសគ្នាឆ្ងាយណាស់ពីអង្គរវត្ត ។

នៅតាមទីលានខាងលើ ដែលគេអាចដើរកំសាន្តជុំវិញបាន គេមិនឃើញនូវភាពកំបាំងហ៊ានច្បាស់ នៅពេលដែលគេដើរកំសាន្ត មិនបានឃើញព្រះភក្ត្រព្រះពោធិសត្វ លោកេស្វរៈ ជាច្រើនដែលធ្លាក់បែករលំគរលើគ្នានៅប្រាសាទកណ្ដាល ។ បរិវេណទាំងនេះបានលេចចេញសឹងតែគ្រប់ទាំងអស់ តែមានភាពប្លែកៗគ្នា មិនមែនមានតែក្បាលដែលមានមុខ ៤ ដូចជាការបង្ហាញនៅក្នុងសាសនាព្រាហ្មណ៍នោះទេ គឺមានសភាពប្លែកពីគំរូនៅប្រាសាទបួនជ្រុងស្មើ មានបួនជាន់ដោយសន្ទុកមិនមានជាក្បាច់គ្របកំពូល ដោយមានមុខនៃមនុស្សមានសភាពប្លែកៗគ្នាពី ១ ម៉ែត្រ ៧៥ ដល់ ២ ម៉ែត្រ ៥០ នៃកំពស់នៅលើអ័ក្សនីមួយ ចម្លាក់នៅតាមកំពស់នៃជាន់ទី ២ នៅផ្នែកទី ១ ។

នៅបរិវេណនេះ មានកង់ប្រាសាទកណ្ដាលខាងបំពង់ខ្យ ដែលជាប់នឹងលយចេញមកក្រៅ ដោយគ្មានទាក់ទងទៅនឹងអ្វី

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ភេះ ហើយមិនអាចទ្រាំបាននឹងឫសឈើទាំងឡាយ ហាក់ដូចជាប្រេះពីលើមកក្រោម តាមបន្ទាត់ត្រង់ជាប់គ្នាគ្មានទាក់ទងទៅនឹងអ្វី ហើយធ្វើឲ្យថ្មរលំដួលជាផ្ទៃឈើចំ ៗ ការបាក់បែកដ៏សម្បើមនេះ បានគេឃើញដើមកំណើតហើយបានជួសជុលជាថ្មីឡើងវិញ ប្រហែលជាពាក់កណ្ដាលនៃប្រាសាទ នៅខាងមុខនៃទិសខាងកើតនិងខាងត្បូង បានបាក់ផុតពីការខូចខាត ហើយការរៀបចំក៏ចេះតែបន្តទៅមុខទៀត ។

កំពូលកណ្ដាលមានបាតកងមូល បន្ទាត់ពុះកណ្ដាលប្រវែង ២៥ ម៉ែត្រ នេះគឺជាវត្ថុមួយដែលពុំសូវមាននៅប្រទេសខ្មែរ ។ នៅខាងលើនៃផ្នែកខាងក្រោមប្រកបដោយផ្លូវចូលទៅប្រាសាទ មានក្បាច់ចម្លាក់បង្កើតបានជាសសរ នៅក្បាលទ្វារមានរាងជាត្រីកោណ ឬ ជួនជ្រុងទ្រវែង នៅលើថ្នាក់ ទី ១ នៅបន្ទប់ឯទៀត ខ្លះទៀតគ្មានផ្លូវចូលទេ តែគូរដោយបង្អួច រូបមកមាន ៨ ជុំ ខាងមុខដាក់នៅលើថ្មសម្រាប់សំគាល់ចំណុចទិសទីជ្រុងជាប់ ៗ គ្នា ហើយមានផ្នែកមុខមួយទៀត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

គ្មានពន្លឺព្រះអាទិត្យដែលគេឃើញហើងពិតឡូវប្រិយភាព ដែលខុសគ្នាឆ្ងាយណាស់ពីអង្គរវត្ត ។

នៅតាមទីលានខាងលើ ដែលគេគាបដើរកំសាន្តជុំវិញបាន គេនឹងឃើញនូវគាថកំបាំងហើងច្បាស់ នៅពេលដែលគេដើរកំសាន្ត ទីងបានឃើញព្រះភក្ត្រព្រះពោធិសត្វ លោកេស្វរៈ ជាច្រើនដែលបាក់បែករលំគរលើគ្នានៅប្រាសាទកណ្តាល ។ បរិវេណទាំងនេះបានលេចចេញសឹងតែគ្រប់ទាំងអស់ តែមានភាពប្លែកៗគ្នា មិនមែនមកពីក្បាលដែលមានមុខ ៤ ដូចជាការបង្ហាញនៅក្នុងសាសនាព្រាហ្មណ៍នោះទេ គឺមានសភាពប្លែកពីគំរូនៅប្រាសាទបួនជ្រុងស្មើ មានបួនជាន់ដោយសន្មតទីងមានជាក្បាច់គ្របគំរូក ដោយមានមុខនៃមនុស្សមានសភាពប្លែកៗគ្នាពី ១ ម៉ែត្រ ៧៥ ដល់ ២ ម៉ែត្រ ៥០ នៃកំពស់នៅលើអ័ក្សនិមួយ ចម្ងាក់នៅតាមកំពស់នៃជាន់ទី ២ នៅផ្នែកទី ១ ។

នៅបរិវេណនេះ មានកងប្រាសាទកណ្តាលខាងបំពង់ខ្យល់ ដែលជាប់នឹងលយចេញមកក្រៅ ដោយគ្មានទាក់ទងទៅនឹងរូ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ភោះ ហើយមិនអាចគ្រាំបាននឹងឫសឈើទាំងឡាយ ហាក់ដូចជាប្រេះពីលើមកក្រោម តាមបន្ទាត់ត្រង់ជាប់គ្នាគ្មានទាក់ទងទៅនឹងអ្វី ហើយធ្វើឲ្យថ្មលំដូចជាផ្លែឈើទុំ ៗ ការបាក់បែកដីសម្បើមនេះ បានរកឃើញដើមកំណើតហើយបានជួសជុលជាថ្មីឡើងវិញ ប្រហែលជាពាក់កណ្ដាលនៃប្រាសាទ នៅខាងមុខនៃទិសខាងកើតនិងខាងត្បូង បានបាត់ផុតពីការខូចខាត ហើយការរៀបចំកំពេះនៃបន្តទៅមុខទៀត ។

កំពូលកណ្ដាលមានបាតកន្លួល បន្ទាត់ពុះកណ្ដាលប្រវែង ៤៨ ម៉ែត្រ នេះគឺជាវត្ថុមួយដែលពុំសូវមានទៅប្រទេសខ្មែរ ។ នៅខាងលើនៃផ្នែកខាងក្រោមប្រកបដោយផ្លូវចូលទៅប្រាសាទ មានក្បាច់ចម្លាក់បង្កើតបានជាសសរ នៅក្បាលទ្វារមានរាងជាត្រីកោណ ឬ ចួនជ្រុងប្រវែង នៅលើថ្នាក់ ទី ១ នៅបន្ទប់ឯទៀត ខ្លះទៀតគ្មានផ្លូវចូលទេ តែក៏ដោយបន្ទប់ រូបមកមាន ៨ ជុំ ខាងមុខដាក់នៅលើថ្មសម្រាប់សំគាល់បំណុចទិសនឹងជ្រុងជាប់ ១ គ្នា ហើយមានផ្នែកមុខមួយទៀត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ដែលនៅពុំទាន់មានសភាពស្រួលល្អនៅឡើយ ។ នៅកំពូលខ្ពស់បំផុតបានបញ្ចេញញកងកោងច្បាស់លាស់ ទ្រដោយសសរនៅខាងក្រោមនៃក្ដោងតួរក្រោយបន្ទស់ ហើយប្រហែលជាមានក្បូរនិចបន្ទប់ដែរ ក្រៅពីសសរនេះ កំពូលប្រាសាទលំអដោយក្បាច់នៅផ្នែកខាងក្នុង ដូចជានៅបរិវេណដែរ យ៉ាងហោចណាស់ក៏មានស្នាមបាក់នេះគេបន្ទាត់ដែលជាគ្រឿងលំអប៉ាងដែរ ។ តិចប្រាកដណាស់នៅបរិវេណដែលណែក ពៀរ ត-ក្ខាន់ បានរៀបរាប់ថា ជាទីសម្រាប់សំគាល់មណ្ឌលនៃនគរជាណាចក្រយើង ដែលបានការពារយ៉ាងមាំមួនដោយកំផែងព័ទ្ធជុំវិញជា ២០ ជុំ និងមានជុំជាង ១០០ ធ្វើពីថ្មបាំងអស់ ។ នៅគ្រប់ផ្នែកខាងលើនេះ ត្រូវបាក់បែកស្ទើរតែទាំងអស់ ក៏ប៉ុន្តែនៅឆ្នាំ ១៩៣៣ គេបានកសាងជាថ្មី និងមានការរៀបចំអង្គប្រាសាទយ៉ាងឆាប់រហ័ស ។

នៅក្នុងប្រាសាទ ជុំសិលាទៀងពណ៌ស្រគាប់ មានប្រវែង ៤ ម៉ែត្រ ពីបក្រាក់ពុះកណ្ដាលព័ទ្ធជុំវិញដោយរបៀងយ៉ាងបន្ទៀត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

នេះហើយជារូបសំណាក សម្រាប់ដំណាងនូវមណ្ឌលនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា មានរូបព្រះបដិមាករមួយអង្គធំសម្រាប់ជាទីសក្ការៈបូជា និងមានកំទេចថ្មជាច្រើនដែលគេបានរកឃើញនៅក្នុងអណ្ដូងកណ្ដាល ។ គេអាចឡើងទៅកាន់ប្រាសាទតាមជ្រុងទាំងបួន ដោយប្រាសាទនេះមានកំពូល ៣ ខណ្ឌដោយយំតូច ១ ។ នៅមួយផ្នែកទៀតមានគ្រឹស្ថានពីរវែង ១ ប្រកបដោយបរិវេណនៅកន្លែងបណ្ណាល័យ ។ គេសង្កេតឃើញនៅជិតគ្រឹះស្ថានខាងផ្នែកនៃទិសខាងជើង មានមុមកែងដូចគ្នានៅទិសភ្លៀសាននៃទីលាន មានក្បាច់មួយដែលគួរឲ្យស្ងើចសរសើរគឺជាក្បាច់តាំងពីបុរាណកាលមក ដែលគេលាក់ទុកនៅកន្លែងក្រាលថ្ម ហាក់ដូចជាមានរូប លោកេស្វរៈ មួយអង្គឈរនៅកណ្ដាល នេះជាលក្ខណៈមួយដែលទាញអារម្មណ៍យើងឲ្យផ្ដោតទៅលើព្រះពុទ្ធសាសនានៅបាយ័ន ។

ការតុបតែងដោយក្បាច់ចាក់ស្រេះ ដូចជានៅសម័យបុរាណគឺនៅពេលចាប់សាងសិល្បៈខ្មែរ ក្បាច់នេះមានសភាព

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ផ្ទាក់យ៉ាងផ្ចិតផ្ចង់ជាទីបំផុត ដូចជានៅខាងក្រោមមានផ្ទាក់លំអដោយមែកឈើយ៉ាងត្រសុំត្រសាយ ដែលបង្ហាញនូវសោភ័ណភាពយ៉ាងអស្ចារ្យ ។ គេសង្កេតឃើញនៅតាមបង្អួចបង្ហោតមានរនាំងផ្ចាំងពាក់កណ្តាល នេះបង្ហាញពីការប៉ិនប្រសប់របស់អ្នកធ្វើ ហាក់ដូចជាសំពត់អានផ្កាព័ទ្ធជុំវិញដោយខ្សែក្រវាត់ ជាគ្រឿងសំយុងយ៉ាងស្រស់ច្រើមច្រើយនៃទេវតា ដែលមានសក់រួញជាក្បួន ដោយផ្ទាក់នៅលើត្រគាកណា ក្បាច់បម្លាក់នេះសម្រាប់បង្ហាញនូវការស្ទាត់ជំនាញ ដែលមាននៅគ្រប់ផ្នែកខាងមុខ ។ យើងសំគាល់ឃើញនៅកន្លែងឯទៀតមានស្រីទេពអប្សរយ៉ាងស្រស់ឆើតឆាយពីរនាក់ នៅបង្អួចប្រាសាទកណ្តាល មិនមានផ្ចាំងបម្លាក់សំខាន់ៗច្រើនទៀតនៅលើជណ្តើរខាងត្បូងនៃផ្លូវចូលទៅទីលាន ដែលបានបង្ហាញពីរឿងព្រេងនៃ « ប៉័រឌីយេ » ដែលផ្សងរើសរកអ្នកមានបុណ្យម្នាក់មកគ្រងរាជ្យ ។

ចុះពីកេងខាងនៃមណ្ឌលទី ២ មកដោយជណ្តើរដែលឡើង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

នៅខាងត្បូងផ្នែកខាងកើត ពួកអ្នកទេសចរណ៍បានប្រញាប់ប្រញាល់ និងទៅទស្សនានៅរោងទងថ្មបាយក្រៀមទៀត គេនឹងឃើញមានទ្វារនៅចន្លោះមណ្ឌលខាងត្បូង និងមណ្ឌលខាងជើង ដែលមានរឿងព្រេងមួយនិទានពីស្ដេចកើតកុដ្ឋរោគ (រោគឃ្លង់) មួយអង្គ ។

បន្តដំណើរទៅទៀត នៅក្នុងរោងទងខ្វាងទិសខាងលិច មានអណ្ដូងមួយដែលមានជម្រៅប្រហែលជា ១០ ឬ ២០ ម៉ែត្រ នៅចំកណ្ដាល ដែលហ៊ុំព័ទ្ធដោយរបងនៅពីខាងមុខ ។

ក្បាច់ចម្លាក់

បាយ័នជាប្រាសាទមួយ ដែលមានរោងទងពីរនៅមណ្ឌលជាមួយគ្នា ប្រកបដោយក្បាច់ចម្លាក់, រោងទងខាងក្នុង មានការតុបតែងយ៉ាងប្រណីត ដែលហាក់ដូចជាទេវតានិម្មិតថ្វាយ មានលើកយកសាសនាព្រាហ្មណ៍មកនិទាន នៅរោងទងខាងក្រៅមានការតុបតែងផ្ទុយគ្នាពីខាងក្នុង ដែលមានសុទ្ធតែពួកអ្នកកាន់សាសនានៅគោរពបូជារំលឹកគុណ និងមានរឿងថ្លែង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

រៀបរាប់ពីការរស់នៅក្នុងសម័យប្រវត្តិសាស្ត្រ និងនៅពេល មានចំបាំង នៅក្នុងរជ្ជកាលព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី ៧ ។ លោក ប៉ូលមូស បានពោលថា ការរៀបរាប់និទានទាំងនេះគឺជាការ ឆ្លាក់ដោយគន្លាក ដែលមានភាពពិត ៗ នៃទេពកោសល្យក្នុង សម័យនោះ ដោយការចម្លងនៃលោកស្មូរៈ ស្តេចនៃ កាចិទេពដែលបានជួយផ្សាយនៅពេលក្រោយនេះ ។

ចំណែកនៃចម្លាក់ពុំសូវប្រសើរទេ ព្រោះក្បាច់ចម្លាក់នៅ បាយ័នពុំសូវល្អ តែមានជម្រៅជ្រៅជាងក្បាច់ចម្លាក់នៅអង្គរវត្ត នេះជាប្រភពមួយដែលមានឯកសារយ៉ាងសំខាន់ៗ ដោយក្បាច់ យ៉ាងច្បាស់ៗ តែអត់មានរូបរាង ។ ឯកសារទាំងនោះ បង្ហាញឱ្យបុរាណកាល និងជីវភាពនៃកស្ត្រខ្មែរនៅសម័យ ដើម ។

ម្យ៉ាងទៀតគឺជាប្រាសាទគំរូ សម្រាប់គត់សំគាល់ឱ្យហេតុ ការណ៍ផ្សេង ៗ ដូចជាបញ្ជីទានក្នុងសម្រាប់បង្ហាញពីច្បាប់ទំ-ហាប់ទានសិល្បៈឱ្យចេះពិនិត្យគោលការណ៍ ម្យ៉ាងវិញទៀត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ដូចជាជាន់ខាងលើនាដើងមេឃ ។ ចេញពីផ្លូវចូលខាងកើត ឃើញទីងបន្តដំណើរទៅពាក់កណ្ដាលខាងត្បូង នៃមុខខាងកើត ឃើញទីងបាមឃើញប្រាសាទខាងស្ដាំផ្លូវ ជាគ្រឿងដំណែលពីបុរាណ ។

រោងទងខាងក្រៅ មណ្ឌលទី ៣

រោងទងខាងកើត ពាក់កណ្ដាលខាងត្បូង

គ្រឿងក្បាច់ចម្លាក់តាំងពីជាន់ផែលបង្ហាញចំណែកជីវិតរស់នៃ សិល្បករ មានក្បួនព្យុហយាត្រាមួយធ្វើដំណើរពីខាងត្បូងមក ខាងជើង ។ ពួកកងទ័ពមានគ្រឿងសាស្ត្រដូចជាស្នា និងខែល ជាដើមនៅគ្រប់ដៃ ពួកទាហានទាំងនេះច្រើនតែមានសក់

(13 វែង ៗ និងក្បាលទទេ នៅពេលនោះមានទ័ពមួយពួកទៀតមកពី ខាងក្រោមមានទុកពុកចង្ការនិងសក់យ៉ាងចាំឡែក ។ ក្រុម ភ្លេងដើរតាមពីក្រោយពួកទ័ពទាហាន និងមានមនុស្សម្នាក់វាយ ស្គរយ៉ាងធំដោយអង្គុងពីរ ។ ពួកភ្លេងទាំងនេះដើរដោយមាន

19 ពួកអ្នកជិះសេះតាមគាន និងឈានជិះអស់ ចំណែកខាងមេទ័ពវិញ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

មានជ្រលំតែងឬស្ស ហើយបាំងដោយខ្ទស់ជាអ្នកតាំផ្លូវ អន្ទ្រីយ ទៅលើដីដែលដឹកនាំដោយហ្វូងដីរ ។

គេសំគាល់ឃើញនៅពេលបច្ចុប្បន្នហាយាក្រាមធំៗ មាន ការប្រកបកើតគ្រឿងយើងរីកកាយសប្បាយ មានពួកអ្នក ផ្ទាល់ផ្គង់ស្បៀងអាហារឲ្យគង់ទៅពេ ដែលមានរោងៈមានដំបូល សម្រាប់ដឹកជូតរទេះប្រើសត្វថ្ងៃដែរ ចំណែកឯដីមធ្ម័រនេះផុត មានហ្វូងរទេះ ។ ដើមដូងមានសភាពដូចថែមនៃទេន ហើយគេ សង្កេតឃើញនៅពុងខាងចុងនៃជាន់ទី ២ មានគោមួយដែល គេបំរុងយកទៅបូជាយញ្ញបង់នៅដើមឈើមួយ ។

នៅទីបញ្ចប់មានរឿងនៅក្នុងផ្ទះតាមជាន់ទាំង ៤ ។ ដំបូលផ្ទះអ្នកស្រុកបង្ហាញនូវប្រទុងផ្ទះ ដែលមានបក្សីទំលើ ។ លក្ខណៈពិសេសមួយទៀត មានការតុបតែងសក់និងសំលៀក បំពាក់របស់មនុស្ស និងវត្ថុដែលព្យួរនៅលើពិតាន អាចឲ្យ យើងយល់បានយ៉ាងច្បាស់ថា អ្នកចម្លាក់នេះបង្ហាញយើង ពីរបៀបធ្វើជំនួញរបស់ជនជាតិចិន ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

មណ្ឌបមុម ខាង អគ្នេយ៍

ចម្លាក់នៅមណ្ឌបនេះ ឆ្លាក់មិនទាន់ហើយនៅឡើយទេ ផ្ទាំងចម្លាក់ទី ១ បង្ហាញយ៉ាងច្បាស់លាស់អំពីរបៀបធ្វើការតាមប្រពៃណីរបស់ខ្មែរ ។ គេសង់ជញ្ជាំងជាដំបូង ទើបគេដាប់តាមគំនូរឲ្យបានជាកង រួចលុះឲ្យក្បាច់លេចក្រឡោតហើយ សំអិតសំអាងជាក្រោយបំផុត ។ មានរូបស្រីទេពអប្សរពីររូប មានសោភ័ណភាពយ៉ាងស្រស់បញ្ចេញក្បាច់ខាងស្តាំ ចំណែកនៅខាងឆ្វេងវិញ មានគ្រោងបំពុំទ្រទ្រង់ទ្វារគ្រស្រូលមួយនិងនៅកណ្តាលមានលិង្គព្រះឥសូរមួយផង ។ នៅផ្ទាំងចម្លាក់
115 ឯទៀត ៗ មានរឿងរាំតាក់ទងនឹងរឿងឆាកបរ ។

រោងទងខាងត្បូង ពាក់កណ្តាលខាងកើត

នៅក្នុងផ្នែកនេះ មានតែរោងទងមួយទេ ដែលចំណាស់ជាងគេ ហើយជាប់ទាក់ទងនឹងចម្បាំងតាមរាក់ នៅចុងសតវត្ស ទី ១២ រវាងខ្មែរ និង ចាម ។ ចម្បាំងនេះធ្វើឲ្យប្រជាជន

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

រំជើបរំជួលយ៉ាងខ្លាំង ចំពោះកាត់សក់ខ្លី ៗ ឯចំពោះ " មាន សក់ដោតផ្កាចំប៉ា " ។ មានការប្រឡូកប្រឡល់ជាខ្លាំង ក្បាល ទូកនីមួយ ៗ លំអយ៉ាងឆើតឆាយ មានអាក់ម្យ៉ាងទៀតដែល អ្នកចែវរាល់គ្នាស្លៀកស្រាប់ជាជួរ ឯពួកអ្នកចំប៉ាំងដែលមានគ្រឿង សស្ត្រាវុធដូចជាធ្នូ ស្នា លំពែង និង ខែលជាដើម, មានខ្លាច ខ្លះស្រែក គ្រាត់ហោរមកលើមាត់ច្រាំង ខ្លះទៀតទំលាក់ឲ្យ ក្រពើស៊ី ។

ព្រះករុណាមានមាឌខ្ពស់ គង់នៅក្នុងកំពង់ នៅចុងខាងស្តាំ ពាក់ពៃរគ្រឿងសំភារៈ មិនបញ្ជាឲ្យអ្នកនៅក្រោមបង្គាប់អង្គុយ ចរោក ធីវ ហើយតាំងពាក់ក្នុងកំប៉ុង ដូចជានៅក្នុងពេញក្នុងពេល បុណ្យស្រុំទូកអកអំបុក ការកំប៉ុងនេះតែងមានជាធម្មតា ដើម្បី ធ្វើឲ្យអ្នកចែវទូកមានកម្លាំងផង មានការរីករាយផង ។ មាន ត្រលោះ ចំប្រុះកទ ខ្លះផ្ទេកតាមដើមឈើ ខ្លះទៀតនៅតាម ព្រៃផតរលិចទឹក នៅវដ្តទឹកជំនន់បានបង្កើតជា បរាភពដ៏ជាក់ ស្ដែង ដូចជាយើងបានជួបប្រទះនៅទន្លេសាបសព្វថ្ងៃនេះ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

នៅតាមមាត់ច្រាំង មានពិតណាស់ថា ដោយប៉ិនប្រសប់អំពីព្រឹត្តិ-ការណ៍ នៃជីវិតរស់នៅកាលថ្ងៃគឺរឿងកំរនៅតាមផ្សារ នៅកន្លែងដាំបាយ នៅកន្លែងបរបាញ់សត្វ ឬប្រយុទ្ធជាមួយពាល្យច្រើន ៗ មានស្រីកៃបឲ្យគេ ប្រឡែងលេងជាមួយកូនក្មេង ខ្លះទៀតយំដោយជម្ងឺដែលឈឺចាប់នៅដៃ ៗ នៅចុងខាងជើង មានអ្នកបរបាញ់ម្នាក់យឺតស្នាប្រុងនឹងបាញ់ក្របី ៗ ស្នានោះ មានសភាពដូចជាស្នារបស់ខ្មែរសម័យឥឡូវនេះ ៗ

នៅតាមមាត់ទ្វារ មានការពិពណ៌នាអំពីការនេសាទត្រី ដោយសំណាញ់ ៗ ទូកចុកតាមមួយដែលពេញដោយបិន បង្ហាញពីការប៉ិនប្រសប់ខាងបោះយុថ្កា ដោយប្រើគ្រឿងសម្រាប់ស្ទូចឡើង ៗ ចំណែកពួកអ្នកនៅលើទូកមួយទៀតសោត គឺកំពុងយោងរីករាយ ដោយប្រព្រឹត្តល្បែងផ្សេង ៗ ៗ នៅខាងក្រោយ មានរឿងប្លែក ៗ ច្រើនទៀត ដែលមានការប្រជល់មាន់យ៉ាងសប្បាយ គួរឲ្យចាប់អារម្មណ៍ជាខ្លាំង ៗ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បន្ទាប់មកទៀត គ្មានការអ្វីថ្មីទេ មានតែរឿងនៅក្នុងវាំង ដែលមានព្រះអង្គម្ចាស់ក្សត្រីហែហម ដោយពួកគេលៀងពាំចំពោរ និងមានលេងល្បែងចតុរង្គ «អុក» ។ នៅខាងក្រោមមានអ្នកចំបាប់និងអ្នកប្រដាល់ព្រមទាំងអ្នកប្រយុទ្ធជាមួយនឹងជ្រូកព្រៃ ។ ទាំងអស់នេះធ្លាក់នៅក្រោមមនុស្សដេកមានរូបរាងមាំ ។ នេះប្រហែលជាស្ដេចទ្រង់បញ្ជាឲ្យធ្លាក់នៅក្នុងវាំង ក្នុងពេលដែលធ្វើបុណ្យតាមប្រពៃណី ឬក៏មានការអភិសេកម្ដង ៗ ។

នៅផ្នែកខាងក្រោម ចំបាំងក៏ចាប់ផ្ដើមឡើង ដោយពួកចាមលើកទ័ពមកលុកលុយ នៅខាងលើមានការប្រយុទ្ធជាមួយនឹងខ្មែរដែលមានសភាពហាក់ដូចជាយក្ស ដើមទ្រូងព័ទ្ធដោយខ្សែ ។ នៅពេលសង្គ្រាមផុតរលត់ សន្តិភាពក៏ចាប់ផ្ដើមកើតឡើង ព្រះរាជាទ្រង់ធ្វើបុណ្យរំលឹកពិជ័យជំនះ នៅគ្រប់មន្ទីរឋាន ប្រជាជនតែងប្រកបការងារ ៗ គ្នា ដូចជាធ្វើជាងផ្ទះ ជាងដែក និងអ្នករៀបចំធ្វើម្ហូប ដើម្បីនឹងធ្វើការជប់លៀង ។ 118

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

នៅចុងខាងជើង ទ្វារក្រោយបង្អស់មានផ្ទាំងចម្លាក់មួយ យ៉ាងតូច ដែលរៀបរាប់ពីការជជែកគ្នាពីការប្រយុទ្ធ ។

រោងទងខាងត្បូង ពាក់កណ្តាលខាងលិច

នៅត្រង់តែផ្នែកនេះ ដែលមានជាន់ខាងក្រោមបានធ្លាក់ រួចស្រេច ចំណែកនៅមណ្ឌលទី ២ ធ្លាក់ពុំទាន់រួចទេ តែមាន សារៈសំខាន់ជាមធ្យម ។ មានក្បួនព្យូហយាត្រាដោយកងទ័ព ដែលមានដំរីជាយានជំនិះ ជាពិសេសពហានម្នាក់ៗ សុទ្ធតែ មានស្នានៅលើខ្នងដំរី ហើយប្រយុទ្ធគ្នាដោយស្នាទៅវិញទៅ មក អ្នកខ្លះកំដង្ហក់ធ្លាក់ទៅលើកង់រទេះ ។ នៅចុងខាងកើត
(19 មានដំរីបាំងក្រស់ដង្ហែមកស្ទឹងដើម្បីផឹកទឹក ។
ផ្ទាំងមួយមានធ្លាក់រូបត្រីជានិមិត្តរូបនៃស្ទឹង ។

រោងទងខាងលិច ពាក់កណ្តាលខាងត្បូង

នៅទីនេះ មានសភាពប្លែកៗតែពុំទាន់បានធ្លាក់ហើយ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

នៅជាន់ខាងក្រោម ពួកម៉ែតចំបាំងនិងមេទ័ពជិះលើដំរី ដើម្បីធ្វើដំណើរចូលទៅក្នុងព្រៃនិងឡើងលើភ្នំ (ដែលមានទេសភាពជាត្រីកោណតូចៗជាប់ៗគ្នា) ។ ចំណែកនៅផ្នែកកណ្ដាលមានឥសីមួយអង្គរត់គេចពីខ្លាមួយដោយវារឡើងដើមឈើមួយដើម ។

នៅផ្នែកខាងលើ មានរឿងសំខាន់ៗដែលរៀបរាប់អំពីការកសាងវិហារ ពួកកម្មករខំប្រឹងទាញថ្ម ដែលនៅពីលើនោះមានមេដឹកនាំកាន់ផ្តៅសម្រាប់បញ្ជា ខ្លះទៀតរៀបចំគ្រឿងសម្ភារៈ ខ្លះទៀតកំពុងដាប់ថ្មដែលត្រូវយកទៅលើវិហារ ។ ឆ្ងាយបន្តិចមក មានការពណ៌នាពីការរស់នៅនៃពួកឥសី ។

នៅជិតក្ដារ មានផ្ទាំងចម្លាក់យ៉ាងវែងដែលលោកសេដែស /20
បានដាក់ឈ្មោះថា « ចំបាំងគ្នាឯងក្នុងស្រុក » ចលនាយ៉ាងស្រួសស្រាញនៃពួកក្រុមបក្សពួកនៅតាមផ្លូវ តាមថ្នល់ មានមនុស្សប្រុសស្រីដែលត្រូវគេគ្រាន់ដៃហើយមិនត្រូវការតែកមកលែង អ្នកខ្លះទៀតរៀបចំខ្លួនប្រណាំងទៅច្បាំង ។ នៅតាមខាងលើមានមនុស្សម្នាក់អង្គុយលុតជង្គង់ហើយកាន់ក្បាលពីរ ដើម្បីបង្ហាញ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ដល់ប្រជាជន ។ នៅខាងលើខ្ពស់មានអ្នកបររាជរថម្នាក់ជំរន់ផ្ទោះទៅរកព្រះអង្គម្ចាស់ដែលទ្រង់រង់ចាំនៅក្នុងរាំង ។

បន្ទាប់មកទៀត មានសភាពលាយឡំគ្នាដោយការប្រយុទ្ធ ពួកទាហានមានខ្លួនទទេនិងមានការតាក់តែងជារបៀបខ្មែរដែលគេមិនអាចសំគាល់ម្នាក់ៗបានទេ មានទ័ពខាងជើងចេញទៅជួយ ។

រោងទងខាងលិច ពាក់កណ្ដាលខាងជើង

ពួកទ័ពចំបាំង មានតែដំបងសម្រាប់ការពារខ្លួន ខ្លះទៀតការពារខ្លួន ដោយខែលតូចៗនិងដាវ ពួកទាំងនោះនាំគ្នាដើរតាមមាត់ស្ទឹង ដែលនៅទីនោះគេឃើញមានត្រីមួយធំសំបើមត្របាក់សត្វចតុបាទតូចមួយ មានអក្សរចារឹកខ្លីមួយបញ្ជាក់ថា: "ប្រើសជាចំណីរបស់វា" ។

មានអត្ថបទខ្លះទៀតវែងៗធ្លាក់នៅក្រោមសត្វធំៗ បង្ហាញពីស្តេចដេញតាមពួកសត្រូវ ក្បាលម្នាក់នេះនៅសល់ពីការយេធថ្មដែលបេលៀនចេញមកក្រៅ នៅក្នុងផ្ទៃខ្ពស់ៗ ដែលគេរកឃើញរូបសំណាកមនុស្សសំខាន់ៗ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

មិនឆ្ងាយពីទ្វារប៉ុន្មានទេ មានអក្សរចារឹកនៅពីក្រោយ សម្រាប់ទុករំលឹកដល់ស្តេច ដែលចេញទៅធ្វើឈានក្នុងព្រៃ មុនពេលដែលទ្រង់ធ្វើពិធីបុណ្យថ្វាយព្រះឥន្ទ្រ ដែលជាទំនៀមទំលាប់របស់ពួកព្រាហ្មណ៍ ។ នៅខាងក្រោយនៃក្បួនហែមានស្រី ៗ និងកូនក្មេង តែគេសង្កេតឃើញមានមន្ត្រីដែលតែងមានមាឌខ្ពស់ជាងអ្នកឯទៀត ឈរនៅលើដំរីមួយរូបហើយឱនក្បាលគោរពក្លោងទ្វារដែលត្រូវគោរព ។

រោងទងខាងជើង ពាក់កណ្ដាលខាងលិច

នៅតាមជញ្ជាំងដែលមានឆ្លាក់នៅផ្នែកក្រោម នៅចំណែកខ្លះទៀតមានគូររាំសជួរ ៗ គ្នា ។ នៅផ្ទាំងបម្ពាក់ទី ១ មានរូបចម្លាក់ពួកអត្តពលករ អ្នកលេងប៉ាហ៊ី អ្នកលោតហក់ អ្នកប្រណាំងសេះ ។ នៅខាងលើរឿងនោះក្នុងព្រះរាជវាំងមានក្បួនសត្វគ្រប់បែប ដែលបង្ហាញថាសត្វផ្សេងៗដែលរស់នៅប្រទេសខ្មែរក្នុងសម័យនោះ ។ នោះពុំមានទៀតពានផស៊ីអន្ទិយ ការនាផមំនៅក្នុងព្រៃ ហើយនៅតាមភាក់ភ្នំដែល

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ចត់បែន មានពួកស្រីមួយក្រុមនិងមនុស្សម្នាក់មានមាឌខ្ពស់
ដែលធ្លាក់ពុំទាន់ហើយ ។

នៅមាត់ទ្វារ មានការប្រយុទ្ធជាថ្មីទៀត ជាមួយនឹងពួកចាមដែលជាសត្រូវរបស់ខ្មែរ តាំងពីបុរាណកាលមក ។

រោងទងខាងជើង ពាក់កណ្ដាលខាងកើត

ជញ្ជាំងប្រាសាទស្រួតស៊ីនតែទាំងអស់ លើកលែងតែជញ្ជាំងពីរដែលនៅខាងចុង ដែលគេឃើញមានគូសត្រួ ដដែល ៗ ពួកចាមមកពីខាងកើតដោយកងទ័ពយ៉ាងច្រើន ប៉ុន្តែលើកមកម្ដងនេះ ឃើញថាទ័ពខ្មែរបរាជ័យដោយកៀសខ្លួន
23 ទៅនៅលើភ្នំពុំហ៊ានតស៊ូ ។ នៅគ្រប់ផ្នែកនេះ មានសាកព
ស៊ូអរធ្លាក់ពីរឿនពិតជាក់ស្ដែង ។

មណ្ឌបមុម ខាងទិសឦសាន

ក្បួនព្យុហយាត្រានៃពួកទ័ពចំបាំងនឹងទ័ពជើងយ៉ាងច្រើន ប៉ុន្តែពុំសូវសំខាន់ឡើយ ។ នៅកណ្ដាលមណ្ឌបមានបាទង្គាន

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

មួយយ៉ាងឆើតឆាយ មានកន្លែងសំរាប់ដំកល់រូបព្រះព្រហ្ម ។ គេមិនអាចដឹងបាននូវដើមកំណើតនៃបាទស្ថាននេះ ដែលខុសពីរបៀបបាយ័ន គេចាត់ទុកជាប្រហែលជាសាងនៅក្នុងសតវត្សទី១០ ។

រោងទងខាងកើត ពាក់កណ្ដាលខាងជើង

ការប្រយុទ្ធយ៉ាងធំរវាងកងទ័ពចាម នឹងកងទ័ពខ្មែរជាថ្មីម្ដងទៀត បង្កើតជាទិលានមួយគួរឲ្យខ្លាច ដែលមានទ័ពដំរីជួយប្រយុទ្ធដែរ ដំរីនីមួយៗប្រយុទ្ធនឹងប្រមោយ តែអាចទ្រលគួរសត្រូវបាន ខ្លះទៀតប្រយុទ្ធតទល់គ្នា ។ ទង់បំពាំងនិងក្លស់មានចំនួនច្រើនឥតគណនា ហាក់ដូចជាផ្កាយបតិត ។ គេសំគាល់ឃើញនៅតាមជ្រុង កងទ័ពខ្មែរមានជ័យជំនះលើពួកកងទ័ពចាម ។

រោងទងខាងក្នុង នៅអណ្ដូលទី ២

នៅទីនេះមានសភាពប្រហែលក្នុងការទស្សនា ក្នុងការធ្វើដំណើរចេញពីផ្លូវចូលខាងលិចមកដល់ប្រាសាទខាងត្បូង ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

គេមិនមែនដើរតែខ្លួនជុំវិញកេនទនមួយដុំប៉ុណ្ណោះទេ គេអាចបន្ត ដំណើរទៅមុខទៀតដរាបដល់តួបនិងកេនទនជាកំណាត់ ៗ ទៀត ផង ។ នៅផ្ទាំងថ្មឆ្លាក់ខ្លះទៀត មានឆ្លាក់ជាក្បាច់ចុកជួបជា ផ្ទាំងមួយពីរូបភាព និងមានកេនទនខ្លះទៀតបានភ្ជាប់ទៅនឹង ភាព ដែលៈលើកយកមកបង្ហាញយើងយ៉ាងច្បាស់លាស់ក្នុងការ ធ្វើដំណើរវង្វេន ។

រោងទងខាងកើត ពាក់កណ្ដាលខាងត្បូង

១– នៅបន្ទោះរនាំងពីរ នៅខាងស្ដាំ មានឥសីនៅក្នុងព្រៃ នៅស្រុកភ្នំ ។ នៅខាងមុខ «ដែលមានស្នាមរលុបច្រើន» ពណ៌នាអំពីរឿងនៅក្នុងវាំង ព្រះកដាដែលជាអធិបតីក្នុងពិធី នោះ ធ្លាក់ពុំទាន់ហើយ ។

២– នៅបន្ទប់តូច ១ នៅខាងស្ដាំ ស្ដេចគង់ក្នុងវាំង នៅក្នុងចំណោមពួកឥសីទាំងអស់ នៅពីលើរឿងនេះ មាន និទានពីរឿងខ្សែលត់ព្យុះនិងការបរបាញ់សត្វ នៅជុំវិញមុខព្រះ ព្រហ្មមានពន្លឺកើតពីក្នុងប្រាសាទ ដែលមាននាងទេពកញ្ញាហោះ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ហើរលើអាកាស ។

៣— ពេលចូលទៅខាងក្រោម ទៅខាងស្ដាំ មានក្បួនត្រីធំក្នុងកំពែងហែហមដោយពួកកំសៀង ។ មានផ្ទាំងចម្លាក់កើងធំ ទៅខាងមុខផ្ទៃបត់ខាងឆ្វេង មានក្បួនព្យុហយាត្រា ប៉ុន្តែទៅក្នុងក្បួននោះមានខ្មែរចិនតាមលាយឡំគ្នា មានមន្ត្រីឈរលើដំរីមួយ ។

មុមខាងទិសអគ្នេយ៍

ពួកទាហានចេញដំណើរ និងមេទ័ពឈរលើដំរីមួយ ។

រោងទងខាងត្បូង ពាក់កណ្ដាលខាងកើត

១— ទៅពេលចូលខាងក្រោម : មានផ្ទាំងចម្លាក់បាក់បែក ហើយមើលមិនច្បាស់ ។ ពួកទាហានតាមហែក្បួនទៅប្រយុទ្ធជាមួយមនុស្សពីរពួក ដែលសុទ្ធតែមានមាឌធំ ៗ ពួកទាហានមកពីផ្ទៃខុសគ្នា ក៏ប៉ុន្តែមានសាសន៍តែមួយ ។ រឿងទៅក្នុងកំពង់ : បន្ទាប់មកគេឃើញមនុស្សឡើងដើមដូង ហើយមានពស់មួយយ៉ាងធំនិងត្រីមួយយ៉ាងសម្បើម នេះជានិមិត្តរូបនៃមហាសាគរ ម្យ៉ាងទៀតបង្ហាញពីការរស់នៅនៃពួកឥសីនិង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សត្វដែលនៅលើក្ដី ។ មួនខេះក្បួនព្យុហយាត្រានៃមនុស្ស ដែលមានបុណ្យសក្ដិខ្ពស់ ៗ ហែនៅមុខព្រះវរមកដង្ហែ ដែលមានប្រាសាទយ៉ាងល្អចំឡាក់ចម្លាប ។ បន្ទាប់មកទៀតមានក្សត្រីកំពុងថើបផ្កាឈិងតាក់តែងកាយនៅមុខកញ្ចក់ ។

២- នៅបន្ទប់តូច ១ : មានមន្ត្រីមានឧមាប្រយុទ្ធនឹងគោ ហើយនៅខាងឆ្វេងប្រយុទ្ធជាមួយដំរី ដែលតាមផ្លូលដំរីបាន ព្រមទាំងពាប់កាន់ខាងមុខបានមួយ ។

៣- នៅបន្ទោះវង់ពីរ : តាមនៅជញ្ជាំងដែលបត់ពីផ្នែកខាងឆ្វេង មានពួកអ្នកជំនួញ នៅពីលើមានក្បួនព្យុហយាត្រា នៃពួកអ្នកចំបាំងនិងស្ដេចមួយអង្គយាងចេញពីវាំង " ដោយឃើញមានផ្ទះ, បំពង់សម្រាប់ដាក់ព្រួញ និងគំរោសសៃ " បំណែកខាងម្ខាងក្សត្រិវិញទ្រង់គង់នៅកណ្ដាលពួកគេស្លៀង ។

នៅខាងមុខពាះឆ្វេងទៅស្ដាំ មានរឿងចំបាំងមួយ តែពុំសូវមានសកម្មភាពខ្លាំងណាស់ណាទេ និងឃើញមានការប្រយុទ្ធជាមួយព្រះអង្គម្ចាស់មួយអង្គទៀត ព្រមទាំងទ័ពរបស់

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ព្រះឥន្ទ្រ ហើយមានកង់មួយនៅមាត់ទឹក ដែលមានអាគារនិង
មនុស្សអង្គុយជុំវិញភ្លើង ។

បន្ទាប់មកមានថែវក្បួនពួកអ្នកភ្លេង និងមនុស្សលើរូបកជ
បណ្តើរនៅលើស្ពានចេញពីកង់ ដែលមានតែពួកស្រីៗ ពួកមន្ត្រី
ក្នុងកង់ៗ នៅផ្ទាំងចម្លាក់ខាងក្រោម មានព្រះអង្គម្ចាស់ក្សត្រី
មួយអង្គកំពុងរៀបហាប់ដាក់កូនក្មេង នេះហាក់ដូចជាធ្វើឲ្យយើង
យល់ថា ក្មេងនេះនឹងត្រូវគេបណ្តែតបំបរបង់ពោលក្នុងត្រពាំង
មួយ នៅក្បែរនោះដែលមានអ្នកនេសាទម្នាក់ដាក់ទូកបង់សំណាញ់
ហើយនិងក្សត្រីមួយអង្គដែលមានគ្រឿងអលង្ការជាច្រើន ហាក់
ដូចជាស្រះទេពកញ្ញាចុះពីលើមេឃមក ។ ចំនេះនោះប្រកប
ដោយដើមឈូកសម្រាប់ទ្រទ្រង់ខ្លួនទេវរូប ឬមនុស្សដែលលោយ
ខ្លួនផុត និងពួកអ្នកធ្វើសក្ការបូជារំលឹកគុណ ។

រឿងនេះជាផ្នែកដើមនៃរឿងព្រេង ដែលទាក់ទងនឹងផ្ទាំង
ចម្លាក់ខាងស្តាំនៃទ្វារមុខ គឺរឿងប្រទ្យុម្ន: កូនរបស់ព្រះក្រឹស្ណ:
និងព្រះនាងរុក្មិនី ដែលបានយកទៅបណ្តែតពេលក្នុងសមុទ្រ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ដោយពិសាចឈ្មោះ សម្ពរៈ ។ កូនក្មេងនេះត្រូវជាចំណី នៃត្រីមួយ ដែលត្រូវអ្នកនេសាទចាប់បានហើយយកទៅជូន សម្ពរៈ ។ លុះដល់វះពោះត្រីបានឃើញប្រទ្យុម្នៈ (ដែលជា កាមៈ កាមទេវតានៃស្នេហា) ។ ស្រីបំរើរបស់ សម្ពរៈ គឺនាង មាយាវតី (អវតារនៃ រតី ត្រូវជាប្រពន្ធរបស់ កាមៈ) បានយក ប្រទ្យុម្នៈទៅចិញ្ចឹមដោយលាក់បំពួន ហើយក្រោយមកក៏យក ធ្វើជាស្វាមី ហើយសម្លាប់ សម្ពរៈចោល ។

គេឃើញក្មេងនោះមានជីវិតរស់នៅ ហើយអង្គុយលើពោះ ត្រីដែល សម្ពរៈ ធ្វើកាយវិការគាប់ជាក់ណាត់ ហើយនាង
29 មាយាវតីលើកដៃទទួលកុមារប្រទ្យុម្នៈ ។

រោងទងខាងត្បូង ពាក់កណ្តាលខាងលិច

១ - នៅចន្លោះរន់ទាំងពីរ : ផ្ទាំងចម្លាក់ខាងស្តាំធ្ងរបត់ មានស្នាមរលុបជាច្រើន គេសង្កេតឃើញមានមនុស្សដេកនៅ ក្នុងបន្ទប់មួយ ម៉ោគន់រាំង ឯណោះមានប្រពន្ធអង្គុយយ៉ាំនៅក្បាល ដំណេក ។ នៅផ្នែកខាងមុខ មានផ្ទាំងចម្លាក់ថ្ងៃរពលទ្ធរបស់

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ព្រះឥសូរ ដែលមានទឹកដៃពុំសូវល្អ : ព្រះឥសូរធ្លាក់ជាកាទិ-ទេពពីរបែប មួយនៅលើកដបល្អក្ក មួយទៀតនៅលើផ្កាឈូករីក កណ្ដាលពួកអ្នកធ្វើសក្ការបូជា ដែលម្នាក់ៗក្រាបផល់ដី; មានប្រអប់ ឬ គោម្ពសម្រាប់ដំកល់អដ្ឋិធាតុដាក់លើកដបេ ។

២– នៅតាមបន្ទប់តូច ១ នៅខាងស្ដាំផ្លូវបត់ មានរូបព្រះឥសូរខុស ១ គ្នាកាន់សត្រីសូល (ច្បូកផ្ទុបី) ខាងលើនិទានពីព្រះនារាយណ៍បានដៃមួយចុះមកកសាងប្រាសាទ ហើយទ្រង់ហាក់ដូចជាជំរងពូលមករកព្រះឥសូរ ដែលឈរកាន់សត្រីសូល ។ នៅភាគខាងមុខនិទានពីរឿងដដែលនេះតែគ្មានព្រះនារាយណ៍ទេ ។

៣– នៅតាមកេងខាងក្រោម : មានសេះទេពកញ្ញាហោះហើរលើអាកាស និងព្រះឥសូរកាន់គ្រឿងឥស្សរិយយសរបស់ព្រះព្រហ្ម ដោយធ្វើគារវកិច្ចចំពោះព្រះព្រហ្ម ។ ទេសភាពលើភ្នំដែលពោរពេញទៅដោយរុក្ខជាតិព្រឹក " មានខ្លាមួយស៊ីមនុស្សម្នាក់ " បានធ្លាក់តាមប្រាសាទដែលមានទ្វារបិទ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ព្រះអង្គម្ចាស់ក្សត្រិយានីទៅក្រសាលក្នុងស្រះ នៅម្ខាង
ទៀត មានពួកស្រីទេពកញ្ញាចំនាក់កំពុងរាំបាក់ក្បាច់លើផ្កាឈូក
ខាងលើមានព្រះឥសូរគង់លើភ្នំបល្ល័ង្ក កណ្តាលចំណោមពួក
បព្រឹះទេវតា ។

ឆ្ងាយបន្តិចមក មានប្រាសាទព្រះឥសូរ សាងនៅ
កណ្តាលស្រះ ។ តាមមាត់ស្រះមានឥសីនិងសត្វសំពោ
មានខ្លាមួយដេញចាប់ឥសីមួយរូប; ចំណែកពួកអ្នកកាន់ព្រះពុទ្ធ
សាសនា អង្គុយគាដែកគ្នានៅក្នុងកំពង់ធ្វើសក្ការបូជាចំពោះព្រះ
សម្ពុទ្ធ ។ នៅកណ្តាលផ្ទាំងចម្លាក់មានរូបព្រះនារាយណ៍ដៃ
/31 បួននៅមាត់ស្រះ ដែលព័ទ្ធជុំវិញដោយស្រីទេពកញ្ញាកំពុងហោះ
ហើរ មានមនុស្សមួយក្រុមទៀតធ្វើសក្ការបូជាក្នុងចំណោម
នោះមានមនុស្សម្នាក់ក្រាបសំពះដល់ដី ដោយគោរពចំពោះ
គោព្ធដែលដាក់នៅលើកដថេ ។ មានចំពោះសះនៅក្នុងកួង
ហៃដែលធ្វើដំណើរមកក្នុងកំពង់ ។ ខាងនេះផ្លូវមានដណ្តើរ...
ដោយតាមសនិទាន មនុស្សម្នាក់អាវុធជាមេបញ្ជាការ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ចំណែកពួកអ្នកបំរើម្ខាងទៀតចំដំណើរចេញ ។ នៅចុងម្ខាងវែក មានព្រះអង្គព្រះសក្ក្រាត្រីជាច្រើនអង្គកាច់ផ្កាឈូក ។ នេះប្រហែលជាព្រះរាជរៀបចំ បូជនីយយសបណ៍ឆ្ពោះទៅវិហារព្រះឥសិរៈទេព ។

រោងទង់ខាងលិច ពាក់កណ្តាលខាងត្បូង

១— នៅជាន់ទីខាងក្រោម : ខាងស្តាំ មានពួកស្រី ៗ នៅក្នុងបន្ទប់ខាងមុខ មានព្រះមាតាយណ៍ដៃជួនប្រគល់ ដោយកំពុងគណ្តុលលើគ្រែ ហើយបានបញ្ចេញបុប្ផាខុភាព ដើម្បីបញ្ញោញនូវប្ញីដែលបុរាណនូវទៅ មានយក្សជាដើម ហើយមិនមានរឿងផ្សេង ៗ ជាច្រើនទៀតនៅក្នុងកំផ ។ 132

២— នៅបន្ទប់តូច : មានរឿងថ្មីទៀតនៅក្នុងកំង ដោយមានស្រីទេពកញ្ញាកំពុងឡើងដោយបង្កើនមួយក្រុម មានពួកស្រីៗ កំពុងបុកវីកហែលលេង បេះផ្កាឈូកក្នុងស្រះ ។ តាមមាត់ស្រះមានឥសីមួយអង្គ ហើយមានរបាំនៅខាងលើ មិនមានរឿងប្រហាក់ប្រហែលមនុស្សប្រុសពីរនាក់ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៣- នៅបន្ទះរនាំងពីរ : ខាងស្តាំ មានការធ្វើសក្ការបូជាដល់ព្រះនារាយណ៍ផ្សេង ដែលមានតាំងតែពីពេលគងនាងប្រាសាទ ខេមរៈ ។ តាមក្បាច់ចម្លាក់នៃកេងខាងខាងក្រៅ មានពួកកម្មករទំព្រើនតាញដឹងធ្លាក់មើល ខ្លះទំរើកថ្មរោយមកប៉ះ តាមរបៀបពិសេសម្យ៉ាង ដោយប្រើករស្លឹក ហើយដាក់ទៅវិញ ខ្លះទៀតទំដកូនគ្រឿងសំភារ មិនះបាបល្មើ ផ្ទៃ ។

ខាងមុខមានគ្រឿងសក្ការបូជាចំពោះព្រះនារាយណ៍ ហើយមានស្រីទេពកញ្ញាជាអ្នកបំរើជាស ។ មានធ្វើពិធីសម្ពោធប្រាសាទ, គ្រឿងអាភរណ៍ ដោយមានលេងល្បែងចតុរង្គ ក្នុងទូក ដែលប្រកបដោយការតុបតែងយ៉ាងល្អឆើតឆាយ ហើយមានទូកតូចជុំវិញ និងការប្រយុទ្ធគ្នា ; ដូចគ្នានឹងបុណ្យផាក-បរណ៍នៅព្រៃតេ រយៈមណ្ឌបមុខខាងទិសខាងកើតនៃអគ្គិភេគ ។ ខាងជើងផ្លូវ គេឃើញព្រះឥសូរនិងព្រះនារាយណ៍កំពុងកាត់ក្បាលយ៉ាងអស្ចារ្យ ។ ចំណែកម្ខាងខ្លះទៀតរៀបរាប់ពីការ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

រសៅ របស់ឥសី ដែលគង់ខះអង្គុយប្រណមណ៍កាន់ធាតុធម៌ទៅ គុនគុហា ហើយនិងមានឥសីខ្លះទៅប្រោះប្រាណឃ្លូកនោះជិតសត្វ សកបមួយដែលចិកត្រីដោយចំពុះ ។

រោងទងខាងលិច ពាក់កណ្ដាលខាងជើង

១– ទៅបញ្ចោះរង់កាំនពីរ : ខាងស្ដាំផ្ទៃបត់ មានរឿង ពាក់ចនៃទៅគុនកាំងដែលត្រូវលុបអស់ជាច្រើន ខាងមុខមាន ផ្កាំនិងម្នាក់បីផ្កាំង ដែលពេញហើយមានពីក្បូនញូហយាត្រាចំពោះដោយ មានមេទ័ពជិះសេះ និងមានពីរនាក់អង្គុយគុនថែកងពីរសម្រាប់ ប្រយុទ្ធគុនសង្គ្រាមស្រួសដោយសេះ ។ ខាងឆ្វេងផ្ទៃបត់ ពេញការហោត្រាទ័ពបន្ដដំណើរទៅមុខទៀត ។

២– ទៅតាមបន្ទប់តូច ។ : ខាងស្ដាំផ្ទៃបត់ មានការ សន្ធាគារកំពង់មេទ័ពពីរនាក់ទៅគុនកាំង ស្រីស្នំជួយតុបតែង កាយឡើងក្បត្រ ។ ខាងឆ្វេងមានប្រាសាទមួយ ដែលបិតបាំង ដោយតំបែតលើដែលមានការជាសាធីប្រៃហែលជា "មណ្ឌប សំពប់រលកយសពាទរើង" ។ ខាងមុខមានកន្លែងសម្រាប់

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ជាទីប្រជុំនៃពួកព្រាហ្មណ៍ ដែលមានខ្លះអង្គុយព័ទ្ធជុំវិញក្រោមមណ្ឌបមានជំហូលតែមួយ មានក្មេងម្នាក់យំសំកប់ជាញ់ព្រួញចំណែកមនុស្សខ្លះទៀតរៀបចំគ្រឿងការពុធយុទ្ធកណ្ឌ ។

៣— ពេលខាងនៅខាងក្រោម : ផ្ទាំងចម្លាក់ធ្លាក់ចុះមកអស់ភាគច្រើន ផ្ទាំងនេះបង្ហាញអំពីការកួរទឹកសមុទ្រ ។ ចម្លាក់ដែលនៅសល់ជាចំណែកលក្ខណៈសម្បត្តិពុំពិសេស ។ ជាវិបុរីមានមន្ទីរសន្និបាតនៃពួកព្រាហ្មណ៍ រូបមានស្រីទេពកញ្ញាពោះហើរលាយឡំនឹងបក្សី ។ នៅក្រោមនោះសត្វតស៊ូមួយជាក្បាលទាញដោយពួកយក្ស កន្ទុយទាញដោយពួកទេវតាហើយព្រមទាំងមានវានរមាណមកជួយថែមទៀតផង ។ មានអណ្ដើក "ករុមារតារ:" វិណ្ណុអវតារ នៅបាតសមុទ្រ ដើម្បីជាជំនួយដល់ការកួរទឹកអម្រឹតឲ្យពួកទេវតាផឹកកុំឲ្យចេះស្លាប់ ដូចនៅរឿងវត្តដែរ ។

គេសង្កេតឃើញហាងតែរ : ហាងព្រះអាទិត្យនិងព្រះចន្ទដូច្នេះហើយបានជាឃើញមានជបមួយ សម្រាប់ត្រងទឹកអម្រឹត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ដែលមានពួកទេវតានិងពួកអសុរ (យក្ស) ប្រាថ្នាចង់បាន ។ នៅខាងឆ្វេងមានព្រះកាទិទេពមួយអង្គ គង់លើសត្វស្វាបចេញ បង្ក្រាបពួកអសុរក្នុងពេលមានចំបាំង ដោយមានមេទ័ពឈរលើកងរថដែលទឹមសត្វគោកែងស្វារ ។

មុមនៅទិសពាយ័ព្យ

ក្បួនយាត្រាទ័ព

ពាងទងខាងជើង ពាក់កណ្ដាលខាងលិច

១– នៅកន្លែងខាងក្រោម : មានផ្ទាំងចម្លាក់ថ ទីតាន អំពីរឿងនៅក្នុងកំន ។ នៅតាមផ្ទាំងចម្លាក់ពីរទៀតមានក្បួនព្យុហយាត្រានៃគង់ទ័ព ដែលបោកជួបជានៅចាំទទួលសំណាយរៀទាទូន ហើយដើរដំរង់ឆ្ពោះទៅកន្លែងដែលមានសត្វចិត្រ-ពាព្យាហារ ផ្កាផ្កា ខ្លា ពោស ជាដើម ។ បន្ទាប់មកមន្ត្រីម្នាក់ជាឧត្ដម ដើរកាត់តាមស្រះធំទៅវិហារ ដែលព្រះចិត្តផឹក ។ បន្ទាប់មកគេឃើញវិហារមួយទៀត ដែលមានសកាតម្នាក់ជ្រៀបមានផ្កាបូលពីរ ។ 136

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ពួកឥសីលុតជង្គង់តាំងខ្លួនក្បួនហោមួយ ដែលមកពីខាង ឆ្វេង ដឹកនាំដោយមេទ័ពពីរនាក់ ដែលមានមាឌមាំកាន់ប្រកផ្លែបី ៗ ពួកនេះប្រហែលជាទើបនឹងឡើងពីនាគនៅក្រោយ ម្ខាង ព្រោះរឿងនេះនិយាយអំពីសំពៅ ៣ ប្រកបដោយការ គុបកែងយ៉ាងស្រស់ ហើយមានទំហំធំ ៗ នៅលើសំពៅពីរ មានមនុស្សកាត់សក់ខ្លី និងមេទ័ពកាន់ប្រកផ្លែបី ឯសំពៅមួយ ទៀតពេញដោយមនុស្សមានផ្កាគ្របលើក្បាល ៗ

២– នៅតាមបន្ទប់តូច ៗ : នៅខាងមុខ ក្រោមការ ហោះហើរនៃស្រីទេពកញ្ញា នៅខាងឆ្វេងព្រះឥសូរមានដៃ ១០ កំពាក់ក្បាច់តាមចង្វាក់ភ្លេង ព្រះនារាយណ៍នៅខាងស្តាំ ព្រះព្រហ្មមុខ ៤ នៅខាងឆ្វេង ជាមួយគណេស ចំណែកខាង ក្រោមវិញមានពហុកំពុងលេបព្រះចន្ទ្រ ៗ នៅតាមខែបខែន ជញ្ជាំងផ្ចិតបត់ មានឥសីនៅលើភ្នំ ព្រះឥសូរគង្គុយលើជ្រូក មួយយ៉ាងធំ នៅក្នុងចន្លោះព្រះនារាយណ៍និងព្រះព្រហ្ម ៗ

៣– នៅក្នុងចន្លោះវង់តាំងពីរ : ខាងស្តាំផ្ចិតបត់ មាន

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ព្រះឥសូរដែលព័ទ្ធជុំវិញដោយឥសីនិងពួកស្រី ៗ ព្រមទាំងមហេសី បាកវតី ឯគេ ណាំឱនឈរនៅក្បែរនោះ ។

នៅខាងមុខ មានពួកឥសីអង្គុយភាវនាធម៌នៅក្នុងព្រៃភ្នំ ហើយមានស្រីម្នាក់ បានរៀបចំតុបតែងកាយយ៉ាងស្រស់ឆើតឆាយបញ្ចេញនូវរូបភាពនៃខ្លួនតាមចន្លោះទ្វារនិងបង្អួច នៅចន្លោះព្រះគន្ធប្ញាសរូបយន្ត ឬ អាទិទេពរូប និង ឥសីរូបយន្ត គេឃើញមានលិង្គនិងសត្វតុក្កែមួយ ។ នេះជារឿងព្រេងមួយដែលយើងបានឃើញនៅអង្គរវត្ត កាលដែលក្រុងពពណ៍កាឡាខ្លួនជាព្រះឥន្ទ្រ ចូលទៅរួមមេត្រីជាមួយនឹងមហេសីរបស់ព្រះឥន្ទ្រនៅក្នុងបន្ទប់ ។ នៅកន្លែងខ្លះទៀត ថ្លែងពីការហោះចុះនៃទេពធីតាឈ្មោះ គង្គា ថ្លែងកាលព្រះកាមៈ ទេវតានៃសេចក្តីស្នេហាបាញ់ព្រួញឆ្ពោះទៅព្រះឥសូរ ដែលកំពុងធ្វើឈានលើកំពូលភ្នំមួយ ដោយមានកិរិយាព្រះនាងឧមានៅក្បែរផង ។ ព្រះឥសូរទ្រង់ក្រោធក៏តបទៅវិញ ។ ឯព្រះកាមៈត្រូវដួលដេកស្លាប់ ដោយចាញ់ឫទ្ធិបារមីរបស់ព្រះឥសូរ ហើយឃើញ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

មហេសីនៅខាងចុងជើង គោណាំទិន នៅតាមចំពក់ភ្នំ ។ ផ្ទាំងថ្មខាងនេះ បានបញ្ចប់ដោយរឿងមិនច្បាស់មួយ ដែលនិទានពីព្រះរាជាទ្រង់ប្រជុំនាម៉ឺនមុខមន្ត្រីក្នុងវាំង ។

នៅខាងឆ្វេងផ្លូវបត់ ព្រះឥសូរជិះលើគោណាំទិន ចេញទៅកសាងសាកលលោក ។

រោងទងខាងជើង ពាក់កណ្តាលខាងកើត

១– នៅបន្ទោះជញ្ជាំងពីរ : ខាងស្តាំផ្លូវបត់ ព្រះឥសូរជិះលើគោណាំទិន ជាមួយនិងមហេសីដែលនៅទីនោះ គេឃើញនាគក្បាលច្រើន នៅខាងក្រោមមានស្រីទេពអប្សរឈររាំតាក់ក្បាច់ ។

នៅខាងមុខ មានគ្រឿងប្រដាប់សម្រាប់បូជាសពមនុស្សម្នាក់ ដែលគេហែតាមផ្ទាំងថ្មខាងក្រោម មានឈាបនស្ថាននិងមណ្ឌបសម្រាប់ធ្វើពិធីបញ្ចុះសព នៅលើក្បាលយក្សមួយ ។ មានរឿងប្រយុទ្ធគ្នារវាងកងទ័ពបាណ្ឌវៈ និង កៅរវៈ ក្នុងរឿងមហាភារតៈ ព្រះឥសូរក្លែងខ្លួនជាកិរាត ប្រយុទ្ធនឹងអជ៌ុន

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ដោយសារតែជ្រូកព្រៃមួយ ដែលម្នាក់ៗ ដណ្តើមថាខ្លួនបាន សម្លាប់ ។ ក្រោយមកព្រះឥសូរបង្ហាញរូបព្រះអង្គពិត អជ៌ុន ទទួលគោរពព្រះឥសូរ ហើយព្រះឥសូរក៏ឲ្យគ្រឿងសាស្ត្រាវុធ ដល់អជ៌ុន ដែលយកទៅប្រើការនៅថ្ងៃក្រោយទៀត ។

នៅទាធិះធ្លូងភ្នា មានបន្ទីគ្រឹមយដំនុំគ្នានៅក្នុងកំពង់ លើកំ ដែលមានស្រាវត្ថុដ៏ពិតៗ ។ រូបមានរឿងក្រេងនិមានត កង់ ពណ៌ដែលបង្ហាញព្រះឥសូរសន្ធក់ក្នុងកណ្តាល និងការរំលះ នៃក្រពពណ៌ ដែលយើងឃើញបានដោយសារក្បាច់ចម្លាក់នៅ អគ្គីវក្ត និងក្បាច់ខ្លះទៀតដែលធ្វើឲ្យយើងពុំអាចបកស្រាយ បាន ដូចជាក្បាច់តាំងរបះវិមានដោយហនុ ។

នៅតាមផ្លូវដើមានរឿងពីរដែលគ្នាក់ត្រូតលើគ្នា ។

២- នៅភាគខាងកើត ៖ មានពួកស្រីបំរើកាន់ផ្លូន ។ បង្អាប់បក្សីទាងលើមានឥសីស្រួគត់បីនៅលើជុំ តាមរាំទឹក ហើយមិនមានពួកផៃបីមួយ ដើរតាមរបៀប ខាងក្រោយមាន ដើមឈើ៖ កជបក្ខតិកនិង ប្រាសាទ គ្នានព្រះពលរស្តេចគនះនៅទេ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

នៅតាមវិហារសន្ធាន មានរូបសំណាកព្រះនារាយណ៍និងព្រះនាងលក្ស្មីជាមហេសី ។ ផ្ទាយបន្តិចមកទៀត ព្រះឥសូរនិងពួកអ្នកធ្វើសក្ការបូជា នៅខាងក្រោមមានស្រីទេពកញ្ញា ហាក់ដូចជាក្សត្រមួយអង្គ មកបន់ស្រន់អាទិទេពមុនពេលធ្វើដំណើរចេញទៅច្បាំង ។ មានក្បួនព្យុហយាត្រាខាងពលថ្មើរជើងនិងពួកក្មេង មានទ័ពដំរី-សេះ ព្រមទាំងក្សត្រិយ៍ជាច្រើនអង្គគង់លើអង្រឹងស្នែង មានកោដ្ឋដាក់ធាតុមួយយ៉ាងធំដាក់លើរទេះទឹមដោយគោ ។ គេធ្វើដំណើរមកដល់ផ្ទះមួយគ្មានមនុស្សនៅ បន្ទាប់មកគេឃើញស្តេចយានចុះពីរាជរថ ដែលមានកង់ ៦ ហើយយាងចូលប្រាសាទដែលមានបាំងព្រៀន សម្រាកកំដរបរិយាកា. . នៅពេលល្ងាចដ៏សែនរីករាយ ។

មុមនៅទិសឦសាន

ក្បួនព្យុហយាត្រា ដោយសង្កត់ៈ តែពុំសូវសំខាន់ ។

រោងទងខាងកើត ពាក់កណ្តាលខាងជើង

១— រោងទងខាងក្រោម : មានក្បួនព្យុហយាត្រាយ៉ាង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ធំៗ ដែលគេសង្កេតឃើញមានរបៀបទុកសក់ពីរបែប : "សក់កាត់ខ្លីនិងសក់គ្របថ្ពក" ។ នៅខាងក្រោមមានទ័ពថ្មើរជើងដែលពាក់ខោជុំវិញដោយអ្នកជិះសេះ, ចំណែកកងរថក្សត្រវិញទឹមដោយសេះក៏មាន អូសដោយដៃក៏មាន ។ នៅខាងលើរទេះធំមួយកង់ ៦ មានហង្ស ព្រះអង្គម្ចាស់មួយអង្គគង់ ដោយមានអគ្គមហេសីពីរអង្គអមផង ។ ម្ចាស់ក្សត្រគង់លើអង្រឹងស្នែងដែលមានគ្រឿងពាក់ជុំវិញ ចូលតាមក្លោងទ្វារពិសេសមួយ ដែលមានកងបញ្ជូនទៅទំនេ និងស្តេចប្រកបដោយឆត្រលើដំរីហែហាមដោយមេទ័ពពីរនាក់ ។

ចូលតាមទ្វារ ដែលមានផ្ទាំងចម្លាក់មួយតូចបង្ហាញពីស្តេចមួយអង្គ ប្រហែលជាស្តេចយាងទៅបួងសួងការទេវតាមុនពេលចេញ ទៅច្បាំងនិងក្រាបថ្វាយបង្គំព្រះឥសូរនៅពីកងបល្ល័ង្ក ។

២ - បន្ទប់តូចៗ : ក្នុងស្រះមួយមានទូកពីរដែលសាតបក ហើយនៅក្នុងទូកនោះគេឃើញមានក្បាលមនុស្សពីរ ។ អ្នកមុជទឹកទំមុជ ហាក់ដូចជាចាំការពាររបស់មានតម្លៃប្រហែលជាថ្ម

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ម្យ៉ាងដែលគ្មានរូបរាងច្បាស់លាស់ ដែលគេឃើញលើស្មា យកទៅដាក់លើកដបល្ពក្ក ។ ស្រីទេពកញ្ញាមិនចក្សហោះ ហើរព្រោងព្រាតទៅខាងលើរឿងចាំងគស់នេះ ។

នៅខាងត្បូងឆ្ងៃបត់ : គេប្រទះឃើញរឿងនិទានអំពីការបំផ្លាញរូបសំណាកដែលមានភេទជាស្រី ។ គេបង់រូបនេះ ហើយអូសដោយមនុស្សនិងដំរី ។ វេជបណ្ឌិត បុស បានយល់ថាជារឿងជួយសង្គ្រោះស្ត្រីម្នាក់ឲ្យរួចពីការឃុំឃាំង ។ នៅតាមថ្មដែលនៅលើក្បាលយើង គេបានគាស់ទីងចបគាស់ដីបានទំរែកថ្ម នៅខាងក្រោមគេបានអនុវត្តន៍តាមរបៀបចាស់ ដើម្បីនឹងកំរើកថ្ម : គេដុតថ្មដោយភ្លើងរួចហើយគេបាចទឹកខ្ទះ ។ រឿងនេះ ហាក់ដូចជាឲ្យគិតមានដល់យើងពីរឿងព្រេងជាគំរូ ដែលតំណាលពីព្រះរាជាមួយអង្គ ដែលបានយាងទៅក្រសាលព្រៃភ្នំ ហើយបានឮសំឡេងស្រីម្នាក់ស្រែកប្រៀងគំសូញជាទីគាប់ព្រះទ័យ ទើបទ្រង់គាស់ថ្មចេញ ហើយទ្រង់ទតឃើញព្រះអង្គម្ចាស់ក្សត្រីមួយអង្គ នាមដើម នាគី

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ដែលទ្រង់នាំយកទៅអភិសេកជាមហេសី ។

រឿងខាងលើនេះ អាចជាចំណាក់ទងទៅនឹងរឿងពីមុនមក ដែលបង្ហាញពីប្រភពដើមរហូតមក ដែលគេត្រូវការគោរពបូជាជាទីបំផុត ។ នៅប្រភពខ្លះទៀត បានបញ្ជាក់ពីរឿងស្តេចគំលង់ មិនមានព្រះឥស្សរនៅជិតទីនោះផង នៅផ្ទាំងចម្លាក់ខាងក្រោយបំផុតនៃកេងទងខាងក្រោម មានរូបឥសីកំពុងឈរប្រណាំកែកេគនៅមុខកេងទងនេះ មានការគោរពចំពោះបុត្រីម្នាក់ដែលបានជួយសង្គ្រោះដល់ខ្លួន ។

៣- នៅបន្ទាយរង់តាំងពីរ : រៀបរៀងដោយព្រះលោកគុយ្យ៉ាបេរ ដែលត្រូវមើលពីឆ្វេងទៅស្តាំ ។ មានស្តេចមួយអង្គសោយរាជ្យនៅក្នុងកិនដែលមានអគ្គមហេសី ហៃហមរជាយមន្ត្រីពជការ និងពួកស្រីបាំ ។ ស្តេចអង្គនេះទ្រង់បានប្រយុទ្ធជាមួយនឹងពស់មួយ ពស់នោះក៏ព្រួសពិសមកលើព្រះកាយរបស់ព្រះអង្គ ។ ដោយត្រូវនឹងពិសពស់នោះ ព្រះកាយនៃព្រះអង្គក៏ក្លាយទៅជាកើតពេកឃ្លង់មួយរំពេច ។ ព្រះអង្គទ្រង់ត្រាស់

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បញ្ជាយ៉ាងប្រញាប់ ឲ្យពួកពលបុរសទៅនិមន្តឥសីពីក្នុងព្រៃមក ព្យាបាលភ្នែករបស់ព្រះអង្គ ។ ព្រះអគ្គមហេសីក៏បានទៅសាកសួរពីភ្នែកនោះដែរ នៅទីបំផុត គេសង្កេតឃើញច្រង់ផ្តុំហើយមានឥសីមួយដាក់ថ្នាំព្យាបាលភ្នែកថ្វាយព្រះអង្គ ។ គេសង្កេតឃើញក្រោយពីរឿងនេះមក មានរឿងប្រយុទ្ធគ្នាជាមួយពស់ ។

ប្រាសាទបាពួន

កសាងនិរាជ គ.ស. ១០៦០ ដោយសម្ដេចព្រះបាទឧទ័យាទិត្យវរ្ម័នទី ២ ការថែរក្សាដោយក្រុមសាលាបារាំងចុងបូព៌ា តាំងពី គ.ស. ១៩០៨ មកទល់សព្វថ្ងៃនេះ ។ ប្រាសាទនេះ សាងឧទ្ទិសចំពោះព្រហ្មញ្ញសាសនា ប្រែមកជាព្រះភិក្ខុ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ក្បែរៗ នៃជញ្ជាំងសម្រាប់ចុះឡើងចូលទៅផ្នែកខាងលើ ។ ផ្ទៃប្រាសាទនេះ មានកំពែងជ្រុងទ្រវែង បណ្តោយ ៤២៥ម៉ែត្រ ទទឹង ១៦៥ ម៉ែត្រ ។

ឯមូលដ្ឋានដែលខ្ពស់ ប្រវែងពីកើតទៅលិច ១២០ ម៉ែត្រ ពីជើងទៅត្បូង ១០០ ម៉ែត្រ ស្ថិតនៅជាប់នឹងកំពែងព្រះកន្លង ហើយនិងផ្លូវតាមភាគស្លាប់ត្រូវខាងជើង គឺមានភាគ ស្រះជៀនក្នុងទីនជំរល នៃស្រះខាងជើងកជ្ជាទីព្រះបាទយសោ-វរ្ម័ន ដែលសាងនៅលើកំពូលភ្នំបាខែងក្នុងសតវត្សទី ៩ ។

បរិមាណនៃរូបភាពប្រាសាទនេះ គាប់ចាត់ទុកបានជា ប្រាសាទមួយយ៉ាងធំ ហើយក្បូរក្រៃលែងក្នុងចំណោមប្រាសាទ កន្តៃ ។ តាម ជីវតាគួន ប្រាសាទបាពួនគឺជា " ប្រាសាទស្ពាន់មានកំពស់ខ្ពស់ជាងប្រាសាទមាស (បាយ័ន) ដែលមើលទៅគួរឲ្យរំភើបចិត្តក្រៃលែង " (ចុងសតវត្សទី ១៣) ។

តាមសិលាចារឹកព្រះគោក និងលទ្ធផលនៃការគេឃើញ ទៅដឹងប្រាសាទបាពួននេះតែម្តង លោក ស៊ីដែស បានថ្លែង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប្រៀបប្រដូចថា ប្រាសាទបាពួននេះ មានគំនិតគាប់សមជា «ភ្នំមាស» ដែលជា «លំអនៃលោកទាំងបី» ហើយសាងឡើងដោយព្រះបាទឧទយាទិត្យវរ្ម័នទី ២ នៅកណ្ដាលព្រះរាជធានីថ្មី ។ គឺជាកន្លែងដំកល់សិវលិង្គនៃព្រះឥសូរ និង [illegible] សាងឡើងអនុលោមទៅតាម [illegible] ហើយជាប្រាសាទមួយដែលគេចាត់ទុកជា [illegible] នៅចន្លោះកណ្ដាលរចនាបថឃ្លាំង និង រចនាបថបាពួន ។

[illegible] ប្រាសាទបាពួននេះជាភ្នំ [illegible] ដែលមាន [illegible] ហើយដែលមនុស្ស [illegible] ។ សព្វថ្ងៃនេះ ប្រាសាទបាពួន បាក់ស្រុតជាពាសពេញ [illegible] [illegible] កំពស់ [illegible] [illegible] ដែលប្រកបដោយ [illegible] [illegible] [illegible]

ប្រាសាទតូចដោយឡែកសាងពីថ្មភក់ ។ ប្រាសាទនេះ សាងនៅជិតទួលខ្ពស់មួយកន្លែង ដោយផ្ដាំងថ្មភក់ទីងថ្មបាយ-ក្រៀមយ៉ាងធំៗ គួរឲ្យស្ងើចសរសើរទឹកចិត្តគេ ។

នៅប្រថមទីព្រះពន្លានអន្ទរធំ មានផ្លូវមួយចូលទៅកាន់ប្រាសាទបាពួន ។ នៅក្បែរផ្លូវនោះគេបានសង់មណ្ឌប ៣ មានគោបុរៈកង់កោងជាកាកបាទគន្លងនៅទីនឹងថែរ សំណង់ទាំង ៣ នេះសាងនៅលើគ្រឹះខ្ពង់ ដែលបញ្ចេញឲ្យដឹងថា មុខនៃគ្រឿងបរិក្ខារទាំងឡាយ ។ ថ្ងៃក្រោយមកគេបានយក-ប្រង់ក្រាបផ្ទះនេះ មកប្រើក្នុងសំណង់ខាងលិចនៃប្រាសាទ អង្គរវត្ត ។ គួរប្រាសាទចំសុគតនៅក្នុងកំពែងទី ៤ ដែលគេបានឃើញរូបម្ចាស់ផ្ទាំងទាំងហើយ និង សសរខ្ទះ នៅសល់ព្រេក ។ គួរឲ្យខ្លាច ។ នៅតាមផ្លូវនៃនេះមានដំកល់សិលាចារិកលើយោធិនករ ៣ ។

មានផ្លូវមួយសាងតពីគោបុរៈនេះទៅប្រមាណ ២០០ម៉ែត្រ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ដែលមានទ្រង់ទ្រាយជាស្តម្ភ ប្រកបដោយសសរទ្រូង ។
រូបយក្សគ្រាន់ល់កដ៏ល ទៀតមានសភាពបាក់ក្បាលជាច្រើនរូប
ទទឹង ៥ ម៉ែត្រ ផ្ទះនេះទល់នឹងជញ្ជាំងប្រាសាទ ។ គេបាន
គាស់រំលាយដីដែលលិចបាក់ ដើម្បីឲ្យមើលទៅឃើញនូវ
គ្រឿងបរិក្ខារទាំងឡាយនៃសសរទ្រូង ។

នៅតាមបណ្តោយ ... នៃមណ្ឌបមួយមានកំពែងកាក
ម្ខាង មានការខូចខាតសសរជាច្រើន ហើយមានដំបូលក្បាច់
ចម្លាក់លំអច្រើន ... អមសងខាងផ្លូវ ។ មានទីលាន ២
លាន មួយលាតសន្ធឹងឆ្ពោះទៅខាងជើង មួយទៀតនៅខាងត្បូង
ឆ្ពោះទៅតាមចាត់ ... ដែលមានបណ្តោយ ៣៧ ម៉ែត្រ ទទឹង
~២៤ ម៉ែត្រ ។

ក្បែរប្រាសាទមានរាងសាជ្រុងខ្ពស់ៗតម្រៀប មានជាន់ ៥
ថ្នាក់ឡើងទៅ ។ ជណ្តើរនេះសាងពីថ្មភក់ប្លុកពីជណ្តើរតាំង
ទ្រាយ ... សតវត្សទី ៩ និងទី ១០ ព្រោះជណ្តើរ
ទាំងនេះមានបែបផែន ៤ ជ្រុងមុខប៉ែត ហើយមានថ្នាក់ខ្ពស់ៗខ្លួន

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

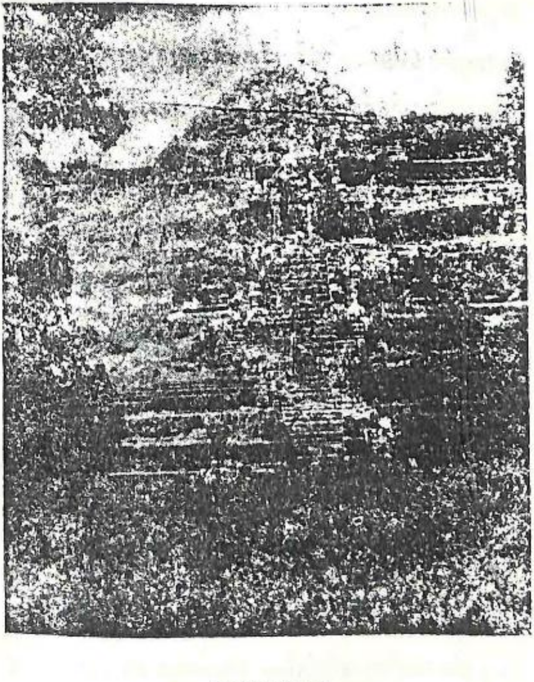

ប្រាសាទបាពួន

មើលចំពីខាងជើង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ហៀតដល់ផ្នែកខាងលើ ។ នៅខាងក្រោមវិញក៏មានកំនាត់ប្រហែលៗគ្នាដែរ ។ បើតាមទិសស្រទះវិញ ប្រាសាទនេះពុំមែនសាងជាប់នឹងផ្លូវថែវឡើយ ។ ថែវទាំងនេះព័ទ្ធជុំវិញថ្នាក់ជណ្ដើរទី ១ ថ្នាក់ទី ៣ និងថ្នាក់ទី ៤ ។ ឯផ្នែកខាងលើមានកំពស់ពីដីទៅ ៦៦ ម៉ែត្រ ។

នៅតាមជញ្ជាំងគ្រឹះ មានថ្នាក់ជាក្បាច់ត្របកឈូកយ៉ាងមាំហើយល្អៗ តែពុំមានថ្នាក់លំអដោយរូបចម្លាក់អ្វីទេ ។ ថែវខាងក្រៅក៏តែងនេះ ទើបនឹងសាងឡើងនៅពេលបន្ទាប់ក្រោយមកទេ ព្រោះគេឃើញមានស្នាកស្នាមដែលធ្វើព្រាងដោយគំនរថ្មជាច្រើនយកទៅរៀបបន្តុបលើគ្នា នៅផ្នែកខាងលិចមានថ្នាក់ព្រះពុទ្ធរូបចូលនិព្វានមួយអង្គ ដំកល់នៅលើជំហូលដែរ គេអាចយល់បានថា លក្ខណៈហ៊ោងព្រួញនៃគោបុរៈដែលមានផ្ទាំងចម្លាក់ មានកំពស់ជាងពាក់កណ្ដាល ហើយមានការពារាំងនៅជាធម្មតា គ្មានការខូចខាតអីឡើយ ។ ឯប្រាង្គមានគម្រង បាក់បែកអស់ជាច្រើន ដូចជាគោបុរៈនៅខាង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ជើងនិងខាងលិចដែរ ។

គេអាចធ្វើដំណើរចូលទៅកាន់ប្រាសាទនេះតាមគោបុរៈខាងកើត ព្រោះគោបុរៈនេះមានទ្វារចូល ៣ ផ្ទោះទៅកាន់ដំណាក់ដែលពុំសូវទាត ។ នៅតាមក្លោងទ្វារបន្ទោះថ្មកណ្តាលហើយនិងយ៉ិសខាងជើង គេសង្កេតឃើញនូវលក្ខណៈតាំងឡាយនៃប្រាសាទនេះ សាងអនុលោមទៅតាមចំនៀមទម្លាប់នៃក្បាច់បដាខ្មែរក្នុងសម័យបុរាណ ។ នៅកន្លែងនេះគេសង្កេតឃើញផ្ទៃមុខចំនួនទ្វារមួយសាងពីថ្មភក់ ដែលមានដុំឈើដាក់ត្រម្រួតពីលើ ស្ថិតនៅនឹងកន្លែងដើម ដោយពុំមានការប្រែប្រួលអស់ជាច្រើន ។ គោបុរៈនេះមានលំអជាង
53 គោបុរៈ ៣ ទៀត ដែលមានក្លោងទ្វារតែមួយ ព្រោះជាគោបុរៈដែលមានខ្នង ហើយមានយ៉ង់មូលកង់គោងត្រម្រួតលើគ្នា ។ មើលពីខាងក្រៅទៅ គេនឹងឃើញនូវបង្អាក់យ៉ាំងល្អៗ ដែលឆ្លាក់ជារូបទេវតា និងរូបមនុស្សតូចៗ អនុលោមទៅតាមបែបនារម្មណ៍ដ៏ត្រចះត្រចង់ មិនតែប៉ុណ្ណោះមានឆ្លាក់ជាផ្កា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ក្បូរកែតពីតេលីស្តំមិកាំង ៤ ជ្រុងស្មើ ដែលគេមើលទៅហាក់ដូច
ការផ្គុំកន្ទ្រៃព្រំបៀម ដែលគេបានប្រមុះឃើញគេរុក្ខ សាង
បន្ទាយស្រី ។

នៅតាមផ្លូវតែងតុំរៀង គេបានប្រមុះឃើញផ្ដាំចម្លាក់ច្រើន
នៅផ្ដឹមវិសាលក្រៃ ដែលរំលងក្រឡុក [illegible] នៅពេលព្រឹក
[illegible] ។ ហើយគេ [illegible] គេរំលង [illegible] ដែល
[illegible] ៣ ពង់ជាកាកបាទ ហើយរៀបចំជាកេរ្ត៍ អគារ
[illegible] ៤ ដែលមានទ្រង់ទ្រាយសមជាមណ្ឌលវេស ង
ជាប់ផ្ដាំតាំងពីបុរាណមក ។ ម្យ៉ាងទៀតនៅតាមពោតទ្វារមាំង
ឡាយ ដែលមានផ្ទៃសង់នៅកើតស្រស់ផ្ទល់ៗស់ៗ ដូចជាគេ
តាមប្រាសាទ ២ នៃប្រាសាទគង្គរេក្តស្រ ក្នុងកាដែលគេបាន
ឃើញនៅកន្ទួនគេរំលងប៉ុន្មាន ក្នុងសម័យបុរាណ [illegible]
[illegible] ។ [illegible] នៅទៀត គេនឹងឃើញនៅក្នុង
នៅទាំងពីរ [illegible] [illegible]
យ៉ាងណា ដែលជាហេតុបង្ហាញឲ្យឃើញនូវកេរ្តិ៍ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

មានក្បាច់ចង្កោមគោង ៗ ដូចជាក្បាច់ ដែលគេធ្លាប់ជួបប្រទះឃើញរាល់ៗ ព្រមទាំងមានឆ្លាក់លំអជារូបទេវតា រូបសត្វ និងក្បូរក្បាច់ផ្កាច្រើនទៀត មិនតែប៉ុណ្ណោះមានឆ្លាក់ជារូបឥសីនៅកណ្ដាលគំនូរតូច ៗ នៃផ្ទាំងបញ្ឈរអនុលោមទៅតាមទំនៀមទម្លាប់ប្រពៃណី ។

នៅមុខខាងត្បូងមានរបៀងជណ្ដើរស៊ីម៉ង់ត៍ដើម្បីឡើងទៅវិហារ ព្រោះកាំជណ្ដើរដំណាន់ដើមត្រូវសឹករិចរិលអស់ជាច្រើន ដូចជាជណ្ដើរនៅតាមមុខផ្សេងទៀត ដែលសុទ្ធតែជាជណ្ដើរថ្មសរ ហើយចោតពិបាកឡើងចុះ ហើយពុំមានប្រឡង់សម្រាក់ទេ [illegible] ខាងឡើយ ។

នៅក្នុងទី ២ មានថែវតូចចង្អៀតហើយមានបរិវេណផង ទៀតនៅអមខាងក្រៅ ឯចំណែកមុខទាំង ៤ មានរោងជ្រុង ។ ដំបូលថែវមានរាងជាក្បាំងយ៉ូគ្របពីលើថែវទាំងឡាយនៅក្រោមសាទរមានអាកាស ដែលសាងប្រក្បមុខក្នុងនៅតាមរ័ក្ស ។ នៅតាមចន្លោះបង្អួចម្ដុំ ៗ មានជា

ចរឹងជើងទៀនជាលំអផង ។

ឯប្រាង្គនៅតាមជ្រុងមានការខូចខាតអស់ជាច្រើន នៅសល់តែបន្ទាក់ជញ្ជាំងខ្លះ ដែលចាល់ទ្រេជាយសសរនៅជ្រុងពិសក្លៀសាន ។ នៅគ្រប់ក្លូកណ្ដាលនៃគោបុរៈទាំងអស់មានសង់ជាពីរថ្នាក់ ហើយមានប៉ុលចេញ ៣ ផង ។ នៅតាមផ្ទុកខ្មៅនៃគោបុរៈនេះ បើមើលពីចម្ងាយទៅ គេឃើញមានក្បាច់ចម្លាក់យ៉ាងល្អ ៗ ។ គោបុរៈខាងត្បូង មានដំបូលកន្ទួលឆ្លាក់លំអដោយក្បាច់គ្របកល្បូក ។ គោបុរៈយ៉ាងល្អពេកនេះ ជាហេតុមួយនាំឲ្យដឹងនូវស្នាដៃការតាំងទុកដាក់នៃការបានខ្មែរតាមសម័យវិជ័យ ។

នៅតាមជណ្ដើរដែលគេភ្ជាប់ពីផ្លូវមួយទៅកាន់ថ្នាក់ប្រាសាទទី២ មានផ្លូវមួយទៀតក្ដួបបង្អៀតបណ្ដោយភ្ជាប់ តាមមុខប្រាសាទនិមួយៗ ដែលមានជាជណ្ដើរ ៣ នៅថ្នាក់ទី ៣ ដែលគេត្រឡប់ចូលទៅវិញតាមជណ្ដើរនោះ ហើយនឹងទៀសការពីជណ្ដើរដែលចោត ៗ ដោយគេត្រូវឡើងចុះតាមជណ្ដើរមួយដោយពិបាក

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

លើថែវគោបុរៈខាងត្បូង ព្រោះដំណើរនេះចុះឡើងស្រួលជាងដំណើរទាំងឡាយ ដែលមានជុំឈរមៀលធ្លាក់តជ្រុងទិសនីរតីនៃគូប្រាសាទធំខ្ពស់ ។

ផ្ទៃកំពង់លើមានបណ្ដោយប្រវែង ៤២ ម៉ែត្រ ទទឹង ៣៦ ម៉ែត្រ ហើយបានទទួលការវិនាសអន្តរាយអស់ជាច្រើន គឺនៅសល់តែគោបុរៈខ្លះនិងយ៉ខ្លះនៅជាប់នឹងគូប្រាសាទ ។ នៅតាមជង្ហុកខ្លួនជញ្ជាំង មានលំអដោយក្បាច់ទេពធារូបបម្លាក់តូចៗ ពេញច្រើន ។ មានសំណង់មួយនៅជ្រុងទិសឦសាន ដែលគេឃើញនៅសល់តែជញ្ជាំង និងសសរនៅតាមផ្លូវដើរ ដែលបង្ហាញឲ្យដឹងនូវការកសាងដោយគ្រឿងសម្ភារៈទាំងនេះ ។

ថែវទាំងនេះបង្ហាញទៀតនូវលក្ខណៈពិសេស គឺបែកជាពីរតាមបណ្ដោយស័ក្ស ដោយមានជញ្ជាំងទ័ណ្ឌដោះជាបន្ទប់ ជាក់បីរងជើងទៀនភ្ជាប់គ្នា បណ្ដាលឲ្យមានទម្រង់ហាក់ដូចជាសាងដោយប្រើសសរទ្រ លក្ខណៈថ្មីដែលគេពុំដែលប្រទះក្នុងការកសាងនៅជំនាន់នោះ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បើគេមើលផ្នែកពីចម្ងាយទៅលើផ្ទៃថ្មលំបូរទៅខាងកើត, ទៅលើប្រាសាទកំពូលវិញនៅខាងត្បូង និងប្រាសាទវិមាន ពិមានអាកាសនៅខាងជើង ដែលស្ថិតនៅស្របតាមគ្នាទាំងអស់ ព្រមទាំងទៅលើព្រៃព្រឹក្សនៃអង្គរ គេអាចឃើញទស្សនីយភាព មួយដ៏ល្អក្រៃលែង ។ តែគេពុំអាចបំភ្លេចបានឡើយពីគ្រប់ ចម្លាក់ ស្ថាបត្យកម្មនៃប្រាសាទកណ្តាលនេះ ដែលបាន សាងឡើងដោយយោបល់ទៅផ្នែកលើ ហើយសុទ្ធសឹងរចនាលំអ និងពិសេសតាមសម័យនិយម ។

ផ្ទៃក្រឹះនេះមានពីរថ្នាក់ គឺផ្ទៃក្រឹះមួយថ្នាក់ក្រោម ៤ ជ្រុងស្មើ ពីគ្នាវិញ ផ្ទៃក្រឹះថ្នាក់មួយទៀតក្រោមជាកាកបាទ ។ ផ្ទៃក្រឹះ ថ្នាក់ទាំងពីរនេះសុទ្ធសឹងតែមានចំអក្សរឲ្យរៀបសរសេរដល់ស្ពា ដែលស្ថាបត្យករខាងពុំបានឡើយ ។ ផ្ទៃក្រឹះនេះដែលស្ថិត នៅកំពូលដី តាមប្រៀបធៀប ប្រាសាទនេះ និងប្រាសាទ ក្បាលចុងបាន ព្រោះតួប្រាសាទជានិមិត្តរូបនៃកំពូលព្រះសុមេរុ ដូច្នេះ ផ្ទៃក្រឹះនេះ គឺបានគាំទ្រសឹងផ្នែកខាងលើដែរ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ក្បាច់របាំ

នោះព្រោះការបង្ហាញនេះ លោក ស៊ីវ៉ែស បានមាន
ប្រសាសន៍ថា : « រឿងរាំទី ១ ជាលំអនៅតាមក្បាច់ក្បាច់ថៃ
ទាំង ៤ ផ្នែក គុណសុទ្ធតែមានទំនងដូចគ្នាទាំងស្រុង គឺយើងមិន
ឃើញមានរឿងណាមួយក្រៅនៅតាមក្បាច់ក្បាច់ទាំង ៤ ព្រមទាំងរឿង
... ទោះក្នុងការខាងកើត រឿងត្រីស្តុះនៅក្បាច់ក្បាច់
ខាងត្បូង ។ រឿងទាំងពួកយើងដែលមាននៅតាមផ្ចាំងចម្លាក់
ទាំងនេះ សុទ្ធសឹងតែមានគោលចំណង់ដើម្បីឲ្យយើងបានយល់
ហេតុបុរាណ ។

ការីស្ទូពពកទាំងនេះ គេឆ្លាក់តាមលំនាំក្បាច់នៅ
ប្រាសាទបាគង ដែលសាងក្នុងសតវត្សទី ៩ ហើយមាន
ក្បាច់ចម្លាក់ ដែលគេនិយមលាយនៅតាមរឿងផ្សេងៗផ្ចិតដោយ
ប្រែកាព្យ នៅតាមធ្នឹមទ្វារ និងនៅតាមក្បាច់ក្បាច់
ដែលសុទ្ធតែមានសារៈសំខាន់ តាមស្ថានការនៃផ្ចាំងចម្លាក់ទាំង
នេះ ដែលគេឆ្លាក់ពីក្រោមហូតដល់លើ ឲ្យមានទ្រង់

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ក្រោយដូចជាកម្រងក្បាច់ ៗ ក្បាច់ចម្លាក់ទាំងឡាយច្រើនតែ មានផ្កាំងតូច ៗ ជាលំអសមទៅតាមការនិយមរាប់អាន ហើយ ដែលមានក្បាច់ខ្វះ បង្ហាញសោភ័ណភាពដ៏ត្រចះត្រចង់លាយ ចំរុះនៅតាមថ្ងៃរឿងផ្សេង ៗ ដែលជារូបចម្លាក់ពិតប្រាកដ ៗ តួប្រាសាទទាំងមូលនេះមានលំអឥតខ្ចោះ ជាហេតុធ្វើឲ្យមនុស្ស បានយល់ឃើញជាក់ច្បាស់ នូវសារៈរឿងទាំងឡាយ ។

គោបុរៈខាងត្បូង មុខខាងឆ្វេង

នៅខាងលិច ក្បែរជិតប្រវត្តិនៃរឿង មានសត្វខ្លា ដេញចាប់ឥសីម្នាក់ ដែលកំពុងតែគេចខ្លួនតោងទៀងដើមឈើ, រឿងព្រានព្រៃម្នាក់បាញ់សម្លាប់សត្វបក្សីមួយ, គ្រប់ដល់គ្នា, ឥសីកំពុងការនាធម៌, ស្រីម្នាក់កំពុងអង្គុយប្រឡែងជាមួយ កូន, រឿងទាំងនេះសុទ្ធតែមានការលាយឡំនឹងរឿងគ្រិស្នៈ : ការបួសគួនដើម្បីជៀសវាងអំពីសេចក្តីស្លាប់ កុំឲ្យមកបៀតបៀនដល់គ្រិស្ន, ការពិឃាតតារក, គ្រិស្នប្រយុទ្ធណ្ណៈ នាគរាជ ដោយហេតុនាគរាជជាតួវន្នក ហើយគយុទ្ធ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឈ្នះនាគពស់ទាំងពីរ ហើយបានទៅតយុទ្ធនឹងសត្វតោដែលមានមុខដូចជាមនុស្សទៀត ។ នៅខាងកើតមានឥសីមួយអង្គកាន់ក្បាលមនុស្សត្រូវប្រួញ ក្បាលនេះប្រហែលជាក្បាលមនុស្សកំពុងសូត្រធម៌ ដែលគេឃើញនៅចំពីខាងក្រោម ។

គោបុរៈខាងត្បូង មុខខាងជើង

នៅខាងកើត ផ្ទាំងថ្មខាងក្រោមមានរឿងផ្សេង ៗ ដំណាលអំពីជីវិតឥសី គឺមានឥសីមួយកំពុងកូរទឹកពាង មួយទៀតកំពុងបុកពោះ ហើយនិងឥសីទី ៣ បង្ហាញឲ្យឃើញទ្រង់ភាពព្យាធិនិងមរណៈ ។ នៅផ្នែកថ្មខាងលើមានរឿងកបះកំរ្ត ត្រង់បព្វាំងពួកស្វានិងយក្ស , ហនុមាននិងនាងសីតាអង្គុយនៅក្នុងម្ដាតព្រៃឈើ ។ ផ្ទាំងថ្មមួយទៀតនោះខាងលើមានរូបព្រះនារាយណ៍ កាន់កេតនកណ្ឌ តាមធម្មតា ។ នៅខាងលិច ត្រង់ផ្នែកផ្ទាំងដែលខូចខាត មានឥសី មនុស្សនិងសត្វនៅក្នុងព្រៃ ព្រមទាំងការប្រយុទ្ធគ្នាផ្សេង ៗ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

គោបុរៈខាងកើត មុខខាងកើត

នៅផ្នែកខាងត្បូងមានរឿងរាមកេរ្តិ៍ ត្រង់ទំព័រសេចក្ដីទុក្ខលំបាករបស់នាងសីតា ដែលទ្រង់ព្រះកន្សែងរៀបរាប់ថ្លែងសេចក្ដីស្មោះត្រង់របស់ព្រះនាងទៅលើភ្លៅព្រះរាម នាងលើកការប្រណម្យដាក់លើព្រះសិរ រំលឹកដល់គុណព្រះអគ្គីជាស្ដេចព្រះអគ្គីដែលនៅជិតព្រះនាង ហើយនិងព្រះមហាក្សត្រជិះលើគោ អស្សក គជ ជាពាហនៈ ។ នៅផ្ទាំងខាងលើព្រះរាមនិងព្រះនាងសីតា គង់លើបល្ល័ង្គ ។ តមកគឺរឿងមហាភារតៈ ត្រង់ចម្បាំងអជ៌ុន និងព្រះនារាយណ៍ ដោយសាររឿងជ្រូកព្រៃ ដែលជាក្រុងយក្សមូកៈក្លែងខ្លួន ។

នៅផ្ទាំងចម្លាក់ខាងជើងមានរឿង មហាភារតៈ ដែលគេធ្លាប់បានជួបប្រទះរួចមកហើយ នៅខាងត្បូងនៃថែវអង្គរវត្តផ្នែកខាងលិច ប៉ុន្តែរឿងនៅប្រាសាទបាពួននេះ គេគ្រាន់តែលាតត្រដាងពីចលនាដ៏សំខាន់ៗខ្លះ ដែលនៅខាងលើមានក្រុមកូរពត្រូវ និង កងទ័ពបាណ្ឌវៈ លើកទៅច្បាំងនឹង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

កន្ទីពកិស្ស: ដែលមេទ័ពត្រូវព្រួញធ្លាក់ពីលើយានជំនិះ ដួលដេកស្លាប់ ។ នៅខាងក្រៅគេឃើញរូបចម្លាក់មនុស្សធំៗជាយុទ្ធជនខ្លាំងពូកែ ហើយនិងកងទ័ពដែលបាញ់សង្គ្រាមយ៉ាងច្រើន នៅតាមបណ្តោយកំពាំងដែលមានស្តេចគង់ ។ នៅជិតផ្ទាំងចម្លាក់នេះ មានរឿងជាច្រើនទៀតនៅលាយឡំគ្នា ហើយនិងមានរឿងព្រេងតូចៗ ដែលមានរឿងមួយបង្ហាញពីមនុស្សប្រុសម្នាក់ចងចាប់ស្ត្រីម្នាក់ ។

គោបុរៈខាងកើត មុខខាងលិច

នៅខាងជើងមានរូបដំរីព្រៃមួយយ៉ាងល្អ និងរូបដំរីស្រុកមួយ ។ មិនត្រឹមតែប៉ុណ្ណោះទេ គេឃើញមានក្រុមនេះមួយជួរផ្តុំគ្នាគួរគប់ពើ និងសេះមួយអង្គទៀតផង ។ នៅខាងត្បូង ពលធ្នូ កំពុងដំឡើងព្រួញបាញ់ស្រីម្នាក់ ។ នៅត្រើយនេះ មានការប្រយុទ្ធរវាងមនុស្សនិងស្វា ហើយមិនដំរី ។ នៅខាងត្បូង ពីលើមនុស្សម្នាក់ដែលកំពុងតែបាញ់សត្វខ្លា មានរឿងប្រយុទ្ធនិងស្រីម្នាក់លើអាកាស នៅខាងស្តាំ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

មានមនុស្សកំពុងចាប់សត្វចតុប្បាទ , ឥសីនៅក្នុងព្រៃ , ស្ត្រី ហើយនិងកងពលធ្លា ព្រមទាំងមានព្រះកជាមួយព្រះអគ្គ គង់លើបល្ល័ង្កកណ្តាលរាជបរិពារ ។

គោបុរៈខាងជើង មុខខាងជើង

នៅខាងកើត គឺសង្គ្រាមក្នុងរឿងរាមកេរ្តិ៍ ដែលគេឃើញព្រះរាមគង់លើរាជរថមាសៈ ២ , ព្រះទៅក្រុងកពណ៌មានដៃនិងក្បាលច្រើន កំពុងតែយកក្បាលមនុស្សប្រដាញ់ ... ។ ក្រុងកពណ៌ច្បាំងនឹងហនុមាន ហើយនិង ... ។ សុគ្រីពច្បាំងនឹងមេទ័ពយក្ស ឯក្រុងកពណ៌ច្បាំងនឹងព្រះរាមជិះលើហនុមានជាសេនាដៃឯក ព្រះអង្គទ្រង់ ... ដើម្បីជាគជ័យ ហើយពិស្តារក្នុងការបំពេញ ... ក្នុងរឿងនេះ ។ នៅតាមបណ្តោយបន្ទប់ ១ ... បានធ្លាក់ជាក្បាលមួយគ្រវើយោងល្អស្រស់ទើក ។

នៅខាងលិច គឺរឿងសង្គ្រាមនៅប្រទេសលង្កាដែល ... មានរូបសត្វនិងរូបគំនូរផ្សេង ៗ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

គេឃើញបុត្រក្រុងកពណ៌ឈ្មោះ ឥន្ទ្រជិត ថែងសរកើតជាពស់នាគពាស រួបរឹតជុំវិញអង្គព្រះរាម និង ព្រះលក្ស្មណ៍ ចំណែកឯពលស្វា ភិតភ័យយំខ្សឹកខ្សួល ។ ក្រុឌ ហោះចុះពីលើអាកាសមកឆាបចឹកពស់នាគពាស ដោះក្សត្រទាំងពីរអង្គឲ្យរួចពីភ័យន្តរាយ ។ ព្រះរាមជិះលើរថឈ្មោះគូសបក ទឹមដោយរាជហង្សបរសំដៅទៅក្រុងអយុធ្យាបុរី ក្រោយពេលដែលព្រះអង្គ ឲ្យពួកពលស្វាឈប់សម្រាករួចហើយ ។ នៅឆ្ងាយពីនេះបន្តិច ផ្នែកក្រោមមានដំរីមួយគូប និង ឥសីគូរទឹក ។ គេឃើញសុគ្រីពយំខ្សឹកខ្សួល កើតទុក្ខជាខ្លាំងដោយបងឈ្មោះ ពាលី បណ្ដេញចេញពីកុំហិមាល័យ ។ ពាលីជាបងត្រូវសរព្រះរាមត្រង់កណ្ដាលខ្លួន ដួលដេកស្លាប់កណ្ដាលពួកពលស្វា ។

គោបុរៈខាងជើង មុខខាងត្បូង

នៅខាងកើត មានគោឈមមុខទល់នឹងសេះ ហើយនិងព្រះរាម ព្រះលក្ស្មណ៍ព្រមទាំងពួកពលស្វារបស់សុគ្រីព

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

នៅខាងក្រៅមានការប្រយុទ្ធគ្នារវាងមនុស្សនិងសត្វ ។ នៅ
ក្រុងផងព្រះមានសីកាតត្តិយកោដ្ឋនិងចក្រ អាសភកៈ ។

គោបុរៈខាងជើង មុខខាងលិច

នៅខាងជើងមានការប្រយុទ្ធគ្នារវាងសត្វនិងសត្វ ។
...ពុក...ត្រូវក្រពើ មនុស្សម្នាក់ជិះលើសេះហេនមាត់
ពោះវៀនបាញ់ព្រួញមក ។ ខាងត្បូងពីលើគ្រុឌទ្រក្រឹ
ផ្ទៃវាលរនៈ កនសត្វហង្សកំពុងទ្រព្រាសាទមួយនៅលើអាកាស
ដែលជាវិមានព្រះកាចិះចតមួយព្រះអគ្គិ មានក្បាលពាក់ដៃបួន ។
ប៉ុន្តែប៉ុណ្ណោះ បានធ្លាក់ជាវៀតចម្លាំងជាច្រើនទៀត ហើង
...ជិះលើយានទៅមុខព្រះកដក់ង ចំណែក ឯអទិន
...តុងឧទ្យានព្រះក្រតែព្រះហស្តព្រះនារាយណ៍ ។

គោបុរៈខាងលិច មុខខាងកើត

...ជើង មានរឿងរាម្ភកំនិងទិករការប្រយុទ្ធគ្នាជាច្រើន
ទៀត ដែលរបស់សត្វ...នឹងហង្ស ។ ស្តាំ...
...ប្រព័ន្ធគ្នា បាប្រុសម្នាក់ត្រូវស្លាប់ នៅលើណ្ណាល

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ផ្ទាំងចម្លាក់ដោយមានដំរីតូចមួយទ្រពីក្រោម ។ ឆ្ងាយពីរូប
នេះបន្តិច មានការប្រយុទ្ធគ្នារវាងជ្រូកព្រៃនិងជ្រូកព្រៃ ក្បែរ
នោះខ្ទាន់ផ្ចាក់ ឃើញឆ្កាញាក់គ្រវែងយកក្របីមួយក្បាលជាមនុស្ស
មិនតែប៉ុណ្ណោះមានឆ្លាក់ជារូបសេះពីរឈមមុខចល់គ្នា ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បរិវេណវាំងស្ដេច

វិមានអាកាស

ប្រាសាទវិមានអាកាស ជាកំពូលមួយតោងពេញទៅដោយ [illegible] ។ ប្រាសាទនេះកសាង ឡើង [illegible] ទី១០ ដោយព្រះបាទរាជេន្ទ្រវរ្ម័ន បព្វជិតព្រះនាម សិវលោក ក្រោយមកដោយព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី ៥ បព្វជិតព្រះនាម បរមវីរលោក និងព្រះបាទសូរ្យវរ្ម័នទី១ បព្វជិតព្រះនាម បរមនិព្វានបទ ដែលបាន [illegible] ។ [illegible] ដោយក្រួស [illegible] គ.ស. ១២៩៦ [illegible] សព្វថ្ងៃនេះ ។

[illegible] ធំ [illegible] ត្រូវធ្វើ [illegible] ២០០ ម៉ែត្រប៉ុណ្ណោះ គេមាន [illegible] ដើរ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ដែលតភ្ជាប់មកពីជញ្ជាំងខាងក្រៅនៃកំពែងវាំង ប្រហែលជា ១០០ ម៉ែត្រ គេនឹងបានឃើញនូវគ្រឹះដំណែលចុកណក្នុងស្រះមួយដែលបានគេក្រុកនូវសភាពដូចដើម ដូចនៅលើទួលស្តេចគំលង់ដែរ នៅជញ្ជាំងខណ្ឌខាងលិចមានចម្លាក់រឿងនាគបរណ៍នៅផ្នែកខាងកើត ។

បើចង់វិលមកវិញ ត្រូវដើរតាមមាគខាងលិចមុខខាងជើងនៅក្នុងបរិវេណវាំង ដែលនៅក្នុងមណ្ឌលនេះ ជញ្ជាំងធ្វើពីថ្មបាយក្រៀម មានកំពស់ ៥ ម៉ែត្រ ហើយសង់យ៉ាងធំ មានកំពស់ពីរជាន់នៃជញ្ជាំងទី២ ដែលសាងឡើងនៅពេលក្រោយ ៗ នេះ ខិងខណ្ឌពីជញ្ជាំងទី ១ ដោយស្នាមភ្ជាប់មួយចំនួន ២៥ ម. ។ ជញ្ជាំងនេះព័ទ្ធណាមួយ ចំនួន ២៥០ ម៉ែត្រ បណ្តោយ ៦០០ ម៉ែត្រ ។

នៅផ្នែកខាងជើង និង ខាងត្បូងនៃមណ្ឌលនេះដែលមានក្រឡាផ្ទៃ ១៥ ហិកតា មានភាគពីរនៅផ្នែកនីមួយៗ សាងអំពីថ្មបាយក្រៀមទាំងអស់ ហើយមាត់ដែលមានភាពនៅគង់វង់

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ជាន់ទេ គឺមានគ្រឹះថ្មដែលដេរកាត់មក ៗ នៅលើផ្ទៃដីកប ស្មើកន្លែង គ្រឹះផ្នែកខាងពីខាងលើ មានបរិវេណថ្មមួយ កង ៤ ជ្រុងស្មើប្រកបដោយជាន់ - ថ្នាក់ ៗ បញ្ចូត ព្រមទាំងស្ពានគោពីរជួបជាអន្ទើង រំលេចជាក្បាច់រចនាយ៉ាងល្អពេកណាស់ ប្រកបដោយគ្រឿងតុបតែងលំអពីសម័យបុរាណ ដូចនៅកន្លែងមុខមានរូបសំណាកធ្វើជាយានជំនិះ ៗ

ដីដែលបានជីករកឃើញ ជាប់ទាក់ទងនៅខាងក្រោមប្រាសាទវិមានអាកាស ដែលនៅកណ្ដាលមណ្ឌលនេះពីហួសពី ១ ម៉ែត្រ ២០ នៅខាងលើដី មានភាពខុសគ្នា តែអាចភ្ជាប់នៅនឹងជ្រុងនេះបាន ៗ គេអាចធ្វើដំណើរដើរនៅខាងស្ដាំបាន បើសិនជាថ្មនោះបានរៀបចំស្រួល ពោលគឺថ្មនៅខាងកើត ដែលនៅទីនោះមានស្រះចាស់មួយ ប្រវែង ៥០ ម៉ែត្រ ទទឹង ២៥ ម៉ែត្រ មានខឿនជិតថ្នាក់សំរាប់ឡើងចុះឡើងពីថ្មបាយក្រៀម ដែលអាចឡើងដល់ដីទួលមួយតូចប្រកបដោយផ្ទាំងឆ្លាក់ក្បាច់ផ្សេង ៗ បង្ហាញក្បួនព្យុហយាត្រា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

មនុស្ស, ប៉ើ មិន សោះ នៅក្រោមក្បាច់គ្រួបគជាសត្វហង្ស ។

វិលមកវិញតាមផ្លូវជើង ដោយបន្តដំណើរដំរង់ទៅខាងកើត គេត្រូវបត់ទៅខាងត្បូងចេញតាមនាគ និងបានដល់មុខទិសពាយ័ព្យនៃស្រះធំមួយ ដែលមានប្រវែង ១២៥ ម៉ែត្រ ទទឹង ៤៥ ម៉ែត្រ តែសព្វថ្ងៃនេះត្រូវរលុបបាត់ដោយដីដុះឡើង ហើយមានជម្រៅតាមការស្ទង់មើលប្រហែលជា ៧ ម៉ែត្រ ៥០ ។ ស្រះនេះ មានជាថ្នាក់ៗ ទំណាដាច់ពីចិញ្ចើមក្រាលថ្មនៃមណ្ឌលខាងជើង និងមានស្រះមួយទៀតនៅខាងកើត ប្រវែងប្រហែល ៥០ ម៉ែត្រ ទទឹង ២០ ម៉ែត្រ ជម្រៅ ៤ ម៉ែត្រ ៥០ ។

ផ្នែកមុខខាងលិច ខាងត្បូងនិងការគូរខាងកើតស្រះនេះ លំអដោយក្បាច់ចម្លាក់ជាសត្វនៅក្នុងទឹក ដូចជាត្រី, ក្ដាម, មករ, អណ្តើក, កន្ធាយ, ពស់ជាដើម ដែលមានសភាពហាក់ស៊ីរស់រវើកហែលត្រៀលត្រាត់នៅក្នុងទឹក ។ ផ្នែកបាតជាផ្ទាំងនាគ ដែលមានពន្ធជាសត្វឬជាមនុស្ស ព័ទ្ធជុំវិញដោយ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

នាគីទាំងឡាយយ៉ាងកក្កុញ និងមានមនុស្សដុះស្លាបប្រហែលជាពួក "គិន្ន" ។ សភាពទាំងអស់នេះ ប្រហែលគ្នានឹងប្រាសាទបាយ័នដែលមានមកុដកជ្យ ទ្រដោយនាគសម្រាប់ដាក់ផែនវេទិកា ចំពោះព្រះមហាក្សត្រ និងចំពោះអ្នកមានបណ្ដាសក្តិធំ ៗ នៅក្នុងព្រះពន្លាសម្រាប់ធ្វើពិធីបុណ្យផ្សេង ៗ យ៉ាងអឹកធឹក ។

អ្នកទស្សនាអាចចុះមកខាងក្រោមដើរពិនិត្យមើលនូវក្បាច់ចម្លាក់ តាំងពីជ្រុងខាងលិចរហូតដល់ជ្រុងខាងត្បូង ដែលនៅទីនេះ មានសុទ្ធតែជុំថ្មក់រៀបគ្នាជាជណ្ដើរអាចឲ្យឡើងទៅខាងលើវិញបាន ។

នៅទីនេះ មានបញ្ហាមួយជាការចាំបាច់ជាងគេ ក្នុងចំណោមបញ្ហាទាំងអស់ដែលលើកឡើង ចំពោះប្រវត្តិសាស្ត្រនៃព្រះរាជវាំងនេះ : ថ្នាក់ទាំងនេះព័ទ្ធជុំវិញស្រះដែលប្រកបដោយការតុបតែងយ៉ាងចំណាន ៗ សុទ្ធសឹងតែមានប្រយោជន៍ទាំងអស់ គឺសម្រាប់ការពារយ៉ាងមាំនូវដីដែលលើក មានសភាពខ្ពស់ទាប

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

មិនស្មើគ្នា ជាពិសេសផ្នែកកណ្ដាល ដែលត្រូវស្ថាបនាប្រាសាទវិមានអាកាស ។

ប្រាសាទនេះ បានរៀបចំឡើងវិញ ដោយលោក ហ. មាក់សាល់ ។ ការជីកកកាយខ្លះទៀតនៅពេលថ្មីៗនេះ បង្ហាញឲ្យឃើញកម្ពស់ដីមួយទៀត ដែលខ្ពស់ជាងដីបាតក្រោម ០ម៉ែត្រ ៨០ ។ ដូច្នេះការបំពេញដីត្រូវបំពេញយ៉ាងតិចពីរដង ហើយកម្ពស់ដីមួយជាន់ៗ ទាក់ទងទៅនឹងវត្ថុបុរាណជាច្រើន នៅតាមជញ្ជាំងនិងតាមផ្លូវក្រាលថ្ម ។ ការនេះផ្ដល់ពត៌មានយ៉ាងជាក់ច្បាស់ថា ប្រាសាទនេះ សាងឡើងដោយសម្ភារៈស្រាលៗត្រង់ផ្នែកខាងកើតនៃវិហារ ហើយវិហារនេះស្ថិតនៅក្នុងចំណោមសំណង់យ៉ាងស្មុគស្មាញ ហេតុនេះហើយបានជាការជីកដី បង្ហាញឲ្យឃើញកំទេចឥដ្ឋនិងក្បឿង ព្រមទាំងស្លាកស្នាមជាច្រើនកន្លែង ដែលមកពីឈើទាក់ទូសបំផ្លាញ ឬក៏មកពីត្រូវភ្លើងឆេះ ។

យើងគ្មានឃើញសញ្ញាអ្វី ដែលបញ្ជាក់ពីការបំពេញដីបន្ត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បន្ទាប់គ្នានោះឡើយ លើកលែងតែជាន់កណ្ដាលដែលមាន សិលាចារឹកតាមព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី ៧ ដែលបញ្ជាក់ឲ្យឃើញថា ជាន់នេះបានលើកដល់នៅចុងសតវត្សទី ១២ ។

សិលាចារឹកទី ១ និយាយរៀបរាប់ពី « ដើមជ្រៃ » មានប្រយោជន៍សំខាន់ ដោយបង្ហាញនូវភស្តុតាងនៃការបញ្ចូលលាយគ្នា ពុទ្ធសាសនា នឹង ព្រហ្មញ្ញសាសនា ដែលគេនិយមរាប់អាននៅសម័យនោះ គឺដើមពោធិព្រឹក្សក្នុងពុទ្ធសាសនាមានសភាពដូចគ្នានឹងព្រះព្រហ្ម ដែលទុកជាឫសនៃព្រះឥសូរជាដើម ព្រះនារាយណ៍ជាមែកធាង ។

សិលាចារឹកទី ២ និយាយសរសើរក្សត្រមួយអង្គដែលមានប្រាជ្ញាឈ្លៀវឆ្លាតលើសពួកស្រីនានា ដែលបានផ្សព្វផ្សាយនូវគុណប្រយោជន៍ដល់មហាជនជុំវិញព្រះអង្គ ហើយកាន់ខ្ជាប់នូវសីលធម៌ដូចឥសី ។ សភាពសព្វថ្ងៃចំពោះបញ្ហានេះ មិនអាចធ្វើឲ្យគេដឹងបានថា នៅក្នុងគ្រឹះព្រះបរមរាជវាំង មានការបែងចែកជាផ្នែកអ្វីខ្លះ ។ ផ្នែកទាំងនេះ ស្ទើរតែធ្វើពីគ្រឿង 174

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សម្ភារៈផ្សេង ៗ ដែលពុករលួយ ជាពិសេស ទីកន្លែងសម្រាប់ព្រះកជា ៗ គេមិនអាចយល់បាននូវការរៀបចំអគារទាំងឡាយ ឲ្យមានសភាពសមរម្យ ៗ អ្នកខ្លះបានទៅពិនិត្យមើលសភាពទាំងអស់ មុនពេលរៀបចំនៅឆ្នាំ ១៩២៤ ហើយពោលថា មានសភាពដូចគ្នានឹងព្រះបរមរាជវាំង ភ្នំពេញ ៗ ប៉ុន្តែច្រើនសតវត្សមក ព្រះមហាក្សត្រមានខ្សែស្រឡាយជាមួយគ្នាបានគង់នៅទីនេះ ហើយបានរុះរើ ឬ ស្ថាបនាអគារតាមព្រះទ័យរៀង ៗ មក ៗ

លោក ហ. ម៉ាកសាល់ ដោយសំអាងទៅលើភាពនៃរបងខ្លះ ដែលមើលឃើញពីចំហៀង ចែកបរិវេណវាំងជា ៤ មណ្ឌល គឺៈ ១/ ពីខាងកើតទៅខាងលិច : ទីធ្លាមួយជម្រៅចូល ៧០ ម៉ែត្រ មានគោបុរៈបីសម្រាប់ចូល; ២/ ព្រះលានប្រវែង ២៨០ ម៉ែត្រ ក្នុងលាននេះមានវិហារវិមានអាកាស និងស្រះធំមួយ ដែលអាចចូលទៅបានដោយគោបុរៈពីរ; ៣/ ផ្នែកសម្រាប់ស្រី ៗ ប្រវែង ១៨០ ម៉ែត្រ គឺមានទីធ្លាជាសាធារណៈ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ពីខាងត្បូង តាំងអស់នេះគ្មានទាក់ទងអ្វីទៅនឹងមណ្ឌលខាងក្រៅទេ; ៤/ មណ្ឌលទី ៤ ដែលបើកចំហទៅមណ្ឌលទី ៣ សម្រាប់ពួកក្មេងស្រីៗ អ្នកបំរើ ៥/ ទីធ្លាក្រោយបំផុតបិទជិត គឺពុំដឹងជាសម្រាប់ប្រើការអ្វីជាពិតប្រាកដឡើយ ។

គេយល់លក្ខណៈនៃបរិវេណទីមួយៗដោយសំអាងទៅលើវត្ថុផ្សេងៗ ដែលបានរកឃើញដូចជា វត្ថុធ្វើអំពីសំរិទ្ធ ទឹង ក្អម ឆ្នាំង ហើយមិនទៅលើការតាក់តែងលំអស្របទៅតាមវប្បធម៌ ។

ការពិពណ៌នាអំពីប្រាសាទវិមានអាកាស

បើយើងក្រឡេកភ្នែកមួយភ្លែតទៅ យើងនឹងអាចប្រៀបធៀបប្រាសាទនេះ ទៅនឹងប្រាសាទភ្នំបាខែង ដែលទុកដូចជាភ្នំនៅកណ្ដាលមណ្ឌលនៃរាជធានីរបស់ព្រះបាទ យសោវរ្ម័ន ដែលបានសាងឡើងក្នុងសតវត្សទី ៩ ។ ក្នុងចំណោមវិហារតូចៗនៅតាមប្រាសាទវិមានអាកាស វិហារទី ២ បានទាញអារម្មណ៍យើងយ៉ាងខ្លាំង ដែលមានរបៀបរៀបចំហ៊ាងសមរម្យ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ផតខ្លះ ដោយសារដែកធំ ៤ ជ្រុងទ្រវែង ហើយនិងប្រាសាទមួយផត់ ដែលធ្វើឲ្យយើងវិនិច្ឆ័យបានថាជាវិហារនៃមួយក្នុងព្រះរាជវាំង ។

នេះគឺជា "ប្រាង្គមាស" ដែលអ្នកទេសចរចិនម្នាក់ ឈ្មោះ ជីវ តា ក្វាន់ បានពណ៌នារៀបរាប់ ។ តាមអ្នកដំណើរនេះគេឃើញមានប្រាសាទសម្រាប់ស្តេចផ្ទំ តាំងនេះបញ្ជាក់យ៉ាងច្បាស់លាស់ពីស្ថានភាពនៃប្រាសាទ និងបង្ហាញពីវត្ថុបុកណាដែលមានចំនួនយ៉ាងច្រើនឥតគណនា ។ នៅក្នុងប្រាង្គនេះ មានព្រលឹងនាគមួយ ដែលមានក្បាល ៩ ហើយជាម្ចាស់ផែនដីនៃព្រះរាជាណាចក្រ ។ ពស់នេះចេញមករាល់រាត្រី ហើយមានភេទជាស្ត្រី ។ ស្តេចត្រូវតែផ្ទំជាមួយពស់នេះជាមុន លុះដល់វេនទី ២ ទើបព្រះអង្គស្តេចទ្រង់ផ្ទំជាមួយមហេសី ។ ប្រសិនបើរាត្រីណាមួយព្រលឹងពស់នោះមិនបានមកទេ នៅពេលនោះហើយ ដែលមរណភាពនៃស្តេចជិតមកដល់ហើយ ឬបើស្តេចទ្រង់ខានផ្ទំមួយយប់ជាមួយពស់នោះ ស្តេចនឹងត្រូវ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ទទួលគ្រោះកាចជាមិនខាន ។

ប្រាសាទវិមានអាកាសមានរាងជាសាជី ប្រកបដោយជាន់ថ្នាក់ធ្វើពីថ្មបាយក្រៀម មានកំពស់ ១២ ម៉ែត្រ ដែលមានជើង ៤ ជ្រុងទ្រវែង បណ្តោយ ២៨ ម៉ែត្រ ពីខាងទិសពាយ័ព្យ នៅខាងក្រោមមាន ២៨ ម៉ែត្រ ពីជើងទៅត្បូងមាន ៣០ ម៉ែត្រ x ២៣ ម៉ែត្រ ទីងតាំងជុំវិញដោយជញ្ជាំងថ្មដែលមានបង្អួច ៦ បង្អួច ២ នៅតាមថ្នាក់ៗ ដែលមានគោ ចំណោតដ៏តូចៗ ឈរលើគ្រៀងទ្រសម្រាប់សំគាល់ ជាមុខ ។

ជាន់ថ្នាក់ដែលតូចៗ មិនអាចឲ្យយើងធ្វើដំណើរបាន ស្រួលទេ ប្រកបដោយក្បាច់ចនាលចទៀងក្រទ្បាតៗ ហាក់ដូចជាមកុដមួយដ៏តូច ធ្វើពីថ្មបាយក្រៀម ក្បាច់មកុដនេះ មានក្បាច់ល្អិតៗ នៅជុំវិញមិននៅប្រាកដកើតខណ្ឌ ដែលមានបង្អួចដាក់ចាំរទិញបុបកែងសម្រាប់សំគាល់ខ្លួនមណ្ឌបតូចៗ ចំណោតបរិណាសម្រាប់ធ្វើដំណើរតាមមាត មានរាងខ្ទង់ដាសាប

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ខាងពីរ ៗ នៅទីនោះ មានសភាពស្ងៀមស្ងាត់ពុំមានជា សកម្មភាពអ្វីសោះឡើយ នៅតាមកន្លែងកន្លែងកាន ធ្វើពីថ្ម បាយក្រៀមហុំព័ទ្ធដោយដីទួលមួយ ធ្វើនេះហាក់ដូចជាស្រប ទៅនឹងការគាត់តែង ដែលបានចារឹកនៅចំណាប់នៃសតវត្ស ទី ១០ និងនៅដើមសតវត្សទី ១១ ៗ

អ្នកទស្សនាដែលបានឈប់សំរាកនៅលើផ្លូវណ្តើរនៃវិមាន កន្សោដីនៅខាងលិច នឹងឃើញប្រាសាទមួយនេះទៀត ដែល បានផ្តល់នូវការកត់សំគាល់របស់ពិសេស ៗ នៅតាមកន្លែង តូច ៗ ដែលមានប្រវែងតែមួយម៉ែត្រ ជួនកាលមានជាន្ទង់
(៧ កោន ២ ភ្ជាប់គ្នា ហើយមានរបនាជាក្បាច់នៅតាមថ្មឲ្យកើតទៅ ជាកន្សូកដែលមាននៅក្នុងកន្សោមតាត ៗ

នៅលើដីទួលខ្ពស់ បន្តើតបានជាទីធ្លាមួយសម្រាប់សំរាក កាយ ហើយមានទស្សនីយភាពថ្លៃ ៗ យ៉ាងល្អ ៗ នៅលើ វិហារជិតខាងនៃប្រាសាទបាពួន គេសង្កេតឃើញខ្ទះទៀតមាន ស្លាកស្នាមចាស់ ៗ នៅកន្លែងក្រោមវិហារកន្លង ៤ ជ្រុងទ្រវែង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

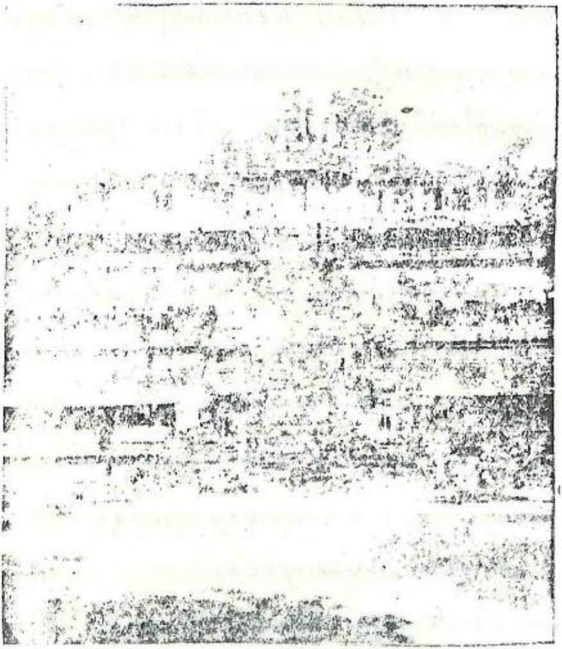

ប្រាសាទ វិមានអាកាស

មើលពីទិសខាងកើត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ដែលលេចត្រដែតឡើងនៅខាងក្រោមពីថ្នាយក្រៀមដែលមាន
ប្រវែង ២ ម៉ែត្រ ៨០ ។ វត្ថុកណាជាច្រើនបានត្រូវខូចខ្ទេចខ្ទី
អស់ នៅវិហារកងខ្វែងផ្ទើពីថ្នាយក្រៀម មានប្រាសាទ
សម្រាប់បន្ទុលបង្ហាញនូវទិសទាំង៤ ត្រង់ផ្នែកខ្ពស់បានខូចខ្ទេច
ខ្ទីអស់ ។ ការកសាងនេះប្រហែលជាមានសភាពដូចដើម
ប៉ុន្តែត្រូវរៀបចំផ្លាស់ប្តូរទ័កនែងក្នុងសម័យណាមួយមិនខាន បើ
តាមមតិលោក ដឺ - គា - ក្លាន់ ថា សំណង់ខ្ពស់ជាងគេធ្វើឡើង
ដោយគ្រឿងសម្ភារៈស្រាល ៗ ។

ថ្នាក់ទី ១ នៃវិមានអាកាស ហាក់ដូចជាមាននៅក្នុង
រដ្ឋកាលព្រះបាទយសោវរ្ម័ន ពីព្រោះមានអក្សរសិលាចារឹកក្នុង
ឆ្នាំ ៩១០ ឆ្លាក់ភ្ជាប់នៅតាមផ្ទឹមទ្វារបង្អួចនៃឆកខាងកើតនៃ
វិហារសព្វថ្ងៃនេះ ពាក់ព័ន្ធទៅនឹងរូបសំណាកព្រះនារាយណ៍
-ក្រឹស្ណៈ ទុកសម្រាប់បួងសួងដែលមាននាមថា "ត្រៃលោក-
នាថ" ។ សភាពដែលប្រឌិតឡើងឲ្យស្របទៅតាមសភាព
នៃធម្មជាតិ ដែលសមតាមភាពនៃប្រាសាទវិមានអាកាស ហើយ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បញ្ចាក់ខ្លួនស្នាព្រះហស្ដនៃព្រះបាទ យសោវរ្ម័ន ។ ផ្លូវចូលទៅកាន់កណ្ដាលព្រំតាំងមូល ត្រង់ច្រកខាងកើតបានទំពចូលទៅជិតវិហារ នេះមិនមែនជាមតិរបស់លោក ល្វី វិណូ ដែលបានឃើញខ្លួនផ្ទើមតារបង្អែក មានសិលាចារឹកតាមផ្លូវនៃវិហារគាកាសអាយតនដែលផ្លាស់ប្ដូរវិហារមួយនៅក្នុងបាវែង ។

ចេញពីវិហារខាងត្បូងមក គេកាត់ចូលតាមប្រហោងជញ្ជាំងដែលធ្លុះ តាមកណ្ដាលនេះ ត្រង់ផ្លូវចូលខាងកើតនៃបាពួន ក្រោយពីប្រាសាទនេះ បានផ្លូវដើរមួយទៀតខាងទិសនិរតីសម្រាប់បាត់តែងការៈកិច្ចផ្សេង ៗ ។

ក្រៅនេះយើងអាចធ្វើដំណើរបានស្រួលដែរ ដោយចេញពីកណ្ដាលព្រំមកតាមទ្វារខាងកើត ហើយដើរបត់មកទៀតតាមផ្លូវខាងស្ដាំនៃថ្មលទ្ធស់កង់ខ្ទង់ដែលធ្វើពីថ្មបាយក្រៀម ប្រកបដោយថ្មីបូកដែលទ្រទ្រង់ដោយសសរយ៉ាងត្រង់ ពីជញ្ជាំងខាងជើងនៃវិហារខាងត្បូង ដែលទំណាជាប់ពីកណ្ដាលព្រំ ជិតទីហោសប្រាប់គេ គ្រឿងសំណល់ពីបុកណោះទៅបណ្ដាបតាំងបួន ធ្វើពីថ្មបាយ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ក្រៀម ត្រូវបើកចំហរតាំងពីខាងលិច ដែលត្រូវខូចខ្ទេចខ្ទីអស់ ។

នៅតាមមុមខាងទិសអគ្នេយ៍នៃមណ្ឌល មានសង់គ្រឹះស្ថានពីរធ្វើពីថ្មបាយក្រៀមនៅសម័យក្រោយបំផុត គ្រឹះស្ថានដែលសំខាន់ជាងគេ គឺគ្រឹះស្ថានដែលមានផ្លូវមុខពីរ មានបង្អួចបែរទៅទិសខាងត្បូងនិងមានរន្ធធំៗហើយដែលមើលពីចំហៀងហាក់ដូចជាផ្តត់អង្កាញ់ៗ គ្រឹះស្ថាននេះ គេហៅថា "បណ្ណាល័យ"

មានរូបនាគមួយ នៅខាងកើតផ្លូវចូលទៅក្នុងកំពែងខាងក្រោយទៀតជណ្ដើរនៃជំរូលលានធំ ហើយជាកន្លែងសំខាន់ជាងគេនៅខាងជើងនិងខាងត្បូង ព្រោះនាគនេះមានផ្លូវពីរបាក់ថ្មបាយក្រៀម ។ លើកលែងតែផ្នែកកណ្ដាលដែលមានជាទីធ្លាមួយ រូបនាគគេកាន់ដោយឥដ្ឋនោះជាសញ្ញាឲ្យប្រយ័ត្នដោយមានសភាពគុំស្ញូវម៉ាំទាំល្អ ។ នៅតាមជើងទ្វារបង្អួចមានរូបចម្លាក់ក្បាលយក្ស ។ មានសិលាចារឹកឆ្លាក់ក្នុងឆ្នាំ ១០១១ គ.ស. ក្នុងរជ្ជកាលនៃព្រះបាទ សុរិយាវរ្ម័នទី ១ ជាអត្ថបទនៃសម្បថស្ដុកកផការនៃព្រះរាជាណាចក្រ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ព្រះទេពប្រណម្យ

កសាងក្នុងបុរាណសម័យ ថែរក្សាដោយក្រសួងអភិរក្សអង្គរ ពី គ.ស. ១៩១៨ រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

នៅឆ្ងាយប្រហែលជា ១០០ ម៉ែត្រ ពីទិសខាងជើងនៃព្រះលានស្តេចគំលង់ គេនឹងឃើញផ្លូវកាត់តាមដងព្រៃព្នោះ តម្រង់ទៅព្រះពុទ្ធរូបអង្គធំ គឺព្រះទេពប្រណម្យដែលកំពុងគង់ពត់ព្រះភក្ត្រទៅទិស[illegible] ។ គេត្រូវធ្វើដំណើរកាត់តាមផ្លូវលំមួយ ក្រាលថ្មបាយក្រៀមប្រវែង ៧៥ ម៉ែត្រ ទទឹង ៨ ម៉ែត្រ តាមលំនាំ ទីលានដែលមានសទ្ទឹកសីមាដាក់ទៅតាមជួរ ៗ និងតាមតក្ស ៗ 184

ទីលាននេះ បណ្តោយ ៥០ ម៉ែត្រ ទទឹង ១៤ ម៉ែត្រ នៅខាងលិចមានទីលានមួយទៀតកន្លងជាកាកបាទ ជួរមួយ ៗ មានប្រវែង ៣០ ម៉ែត្រ ។ ជញ្ជាំងផែនខាងក្រោមធ្វើពីថ្មភក់ [illegible] លើធ្វើពីថ្មភក់ ប្រកបដោយក្បាច់ក្រុបផ្កាឈូក ។ [illegible]ជាក់ឈរមុខទៅខាងកើតនិងភ្ជាក់ដៃនាគ ដែល

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សាងក្នុងបុរាណសម័យ ។ មានសីមាមួយសន្លឹកចារជាអក្សរ
នៅគ្រប់ជ្រុងបញ្ជាក់សេចក្ដីថា ព្រះអាស្រមជំនាន់ដើម ដែល
ព្រះបាទ យសោវរ្ម័ន បានកសាងក្នុងសតវត្សទី ៩ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

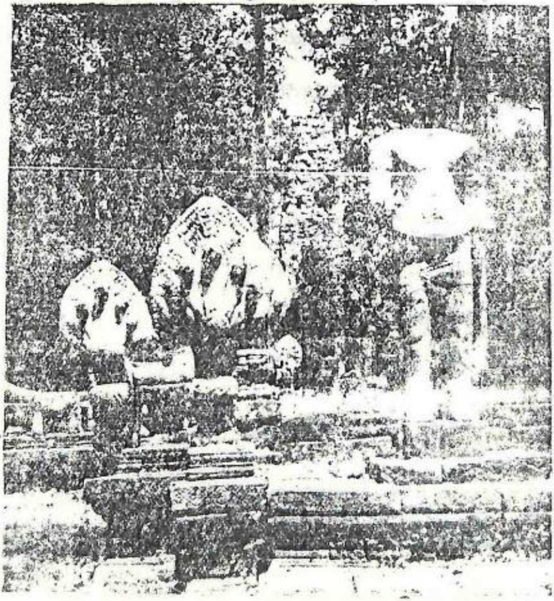

ប្រាសាទព្រះប៉ាលីល័យ

មើលពីមុខ ខាងកើត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ព្រះបាលិល័យ

តួព្រះវិហារសាងនៅដើមសតវត្សទី ១២ គោបុរៈខាងក្នុងសាងក្នុងចុងសតវត្សទី ១២ ដល់ដើមសតវត្សទី ១៣ ឧទ្ទិសចំពោះព្រះពុទ្ធសាសនា ។ ក្រសួងអភិរក្សអង្គរ ចាប់ផ្ដើមថែរក្សាតាំងពី គ.ស. ១៩១៨ រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

ធ្វើដំណើរតាមផ្លូវតូចមួយ ឆ្ពោះទៅទិសខាងជើងឈៀងខាងត្បូងហួស ក្រោយទេពប្រណម្យតាមផ្លូវប្រវែង ១៥០ ម៉ែត្រ តាមព្រះរាជលានដែលមានកំពស់ពីរថ្នាក់ គេនឹងបានឃើញព្រះពុទ្ធរូបអង្គធំមួយនៅតាមគោបុរៈ ហើយនឹងបានដល់ព្រះវិហារព្រះបាលិល័យ ដែលព័ទ្ធព័ទ្ធដោយដើមស្គន់និងដើមឈើតាលមើលពីចម្ងាយទៅមានសម្រស់យ៉ាងល្អថ្កុក ។

ប្រាសាទព្រះពិធូ

តួសំខាន់ៗ សាងនៅចុងសតវត្សទី ១២ ឧទ្ទិសចំពោះព្រហ្មញ្ញសាសនា លើកលែងតែតួព្រះវិហារមួយ ឧទ្ទិសចំពោះព្រះពុទ្ធសាសនា ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ការតុបតែងថែរក្សាដោយក្រសួង អភិរក្សអង្គរ ពី គ.ស. ១៩១៨ រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

ប្រាសាទព្រះពិធូ គឺជាទីប្រជុំដែលមានប្រាសាទ ៥ ខ្នង ទីលានស្ថិតនៅខាងជើងព្រះរាជលានជ្រុងខាងកើត នៅចំពីមុខទេពប្រណម្យ ដែលលេចឡើងឆ្ពោះតាមកន្លែងក្រោមដើមរុក្ខជាតិធំៗ ។ ប្រាសាទនេះសាងឡើងក្នុងជំនាន់ដែលប្រកបទៅដោយការសំពិតសំពាងយ៉ាងពិចិត្រ តាមការរចនាអង្គរវត្ត ក្នុងដើមសតវត្សទី ១២ ។

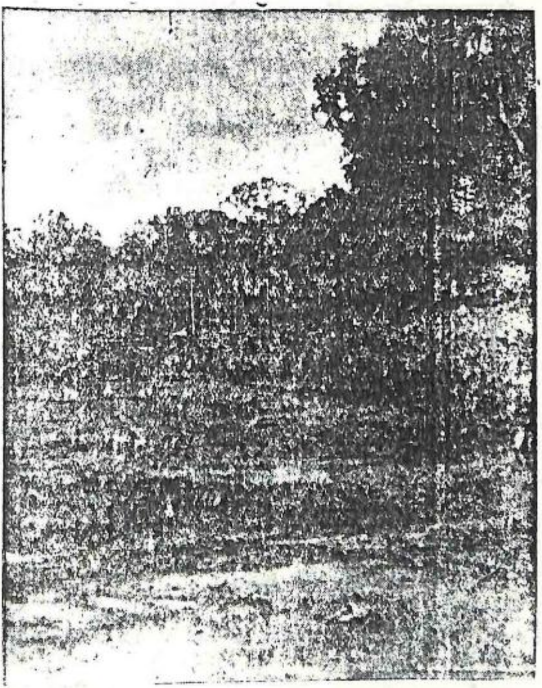

ព្រះលានដំរី

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ព្រះរាជលានអង្គធំ

នៅមុខខាងជើងប្រាសាទបាយ័ន ផ្លូវស្របគ្នាពីរតម្រង់ពីជើងទៅត្បូងបង្កើតជាទីលានមួយបណ្ដោយ ៧២០ម. ទទឹង ៨០ម. ដោយមានផ្លូវមួយកាត់ចំកណ្ដាលឆ្ពោះទៅ " ទ្វារជ័យ " ទៅខាងកើត ។ ផ្លូវស្របទាំងពីរនេះធ្វើឲ្យមានការទាក់ទងរវាងប្រាសាទនា ៗ គឺផ្នែកខាងកើត : ប្រាសាទសួព្រ័ត្រ , ប្រាសាទឃ្លាំងខាងត្បូងនិងខាងជើង, ព្រះពិធូ; ខាងលិចប្រាសាទបាពួន, ព្រះលានដំរី, ព្រះរាជវាំង, និងប្រាសាទភិមានអាកាស, ព្រះលាន " ស្ដេចគំលង់ ", ទេពប្រណម្យ និងព្រះបាលីល័យ ។

ទំហំព្រះលានពិតនោះមាន ២០០ម. X ៥៥០ម. អាចឲ្យក្បួនហែនានា និងក្បួនព្យុហយាត្រា ប្រព្រឹត្តទៅបានយ៉ាងងាយ ៗ គឺព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី ៧ (ចុងសតវត្សទី ១២) ដែលបានសាងព្រះលាននេះ ។ លើព្រះលានមានសង់វេទិកា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

អំពីសម្ភារៈស្រាល សម្រាប់ព្រះរាជាព្រមទាំងព្រះរាជបរិវា ទ្រង់ចងទុកសម្រាប់យកទៅពេលជួបប្រទះ ។

ព្រះលាន " ស្តេចគំលង់ " ស្ថិតនៅខាងជើងព្រះលាន ជ័រ ដោយប្រកបមួយចំណុចទៅតាម ៗ បងមានវាលធំនិយម ហៅថា " ស្តេចគំលង់ " នោះ គឺដោយហេតុតែមានស្តេចដុះ លើខ្ញុំឲ្យពេលដូចជាកើតឃ្លង់ ៗ តាមការស្រាវជ្រាវទិន ដោយសំអាងទៅលើសេចក្តីពារកមួយឃ្លាក្រោមព្រះវិហារ បង- មាកវនេះគឺ " ស្តេចយោមរាជ " ហើយលានជ័រនេះគេតាម ចាត់ទុកជា "វាលព្រះមេរុ" សម្រាប់ហាលព្រះសពព្រះរាជា ។

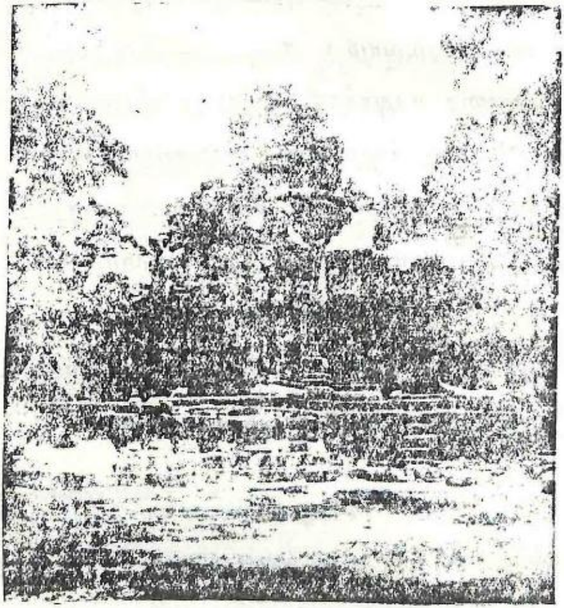

ប្រាសាទធម្មានន្ទ

មើលចំពីខាងកើត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប្រាសាទធម្មនន្ទ

សាងនៅចុងសតវត្សទី ១១ ដល់ពាក់កណ្ដាលសតវត្សទី១២ ដោយស្នាព្រះហស្តព្រះបាទឧទ្យាទិត្យវរ្ម័នទី ២ ឧទ្ទិសចំពោះព្រហ្មញ្ញសាសនា ។ ក្រសួងអភិរក្សអង្គរ ចាប់ផ្ដើមថែរក្សាពី គ.ស. ១៩១៩ រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

ផ្លូវដំណើរពីអង្គរធំតាមទ្វារជ័យ ដែលស្ថិតនៅតាមអ័ក្សនៃគោបុរៈខាងកើត ចម្ងាយប្រហែល ៥០០ ម៉ែត្រ ពីគោបុរៈនេះទៅ គេនឹងឃើញប្រាសាទធម្មននូស្ថិតនៅពីខាងជើងប្រាសាទចៅសាយ ។ ប្រាសាទនេះមាននិម្មាបនកម្មនិងការរចនាផ្សេងៗ មានលក្ខណៈដូចប្រាសាទបាពួននិងប្រាសាទអង្គរវត្ត ប៉ុន្តែមានការខូចខាតអស់ជាច្រើន សព្វថ្ងៃក្រសួងអភិរក្សអង្គរបានស្ថាបនាឡើងវិញរួចស្រេច ។ បើតាមអក្សរសិលាចារឹក នៅតួកណ្ដាលនៃប្រាសាទបេងមាលា ប្រាប់ថាប្រាសាទធម្មននូ សាងឡើងក្នុងពេលជាមួយគ្នានិងប្រាសាទបេងមាលា ហើយនិងប្រាសាទបន្ទាយសំរែ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប្រាសាទធម្មនន្ទមានគោលសំខាន់មួយគឺវិហារ ដែលលាតសន្ធឹងពីលើខ្ពង់បក់ង ៤ ជ្រុងទ្រវែងមួយទៅទិសខាងកើត ដែលជាប្រាសាទប្រែមុខទៅដោយគោបុរៈពីរយ៉ាងសំខាន់ៗ គឺគោបុរៈមួយស្ថិតនៅខាងកើត មួយទៀតស្ថិតនៅត្រង់ជ្រុងខាងត្បូង ។ គេត្រូវដើរឆ្លងកាត់ស្រះបោក្ខរណីមួយ ដែលព័ទ្ធជុំវិញប្រាសាទ ហើយគេចូលទៅក្នុងបរិវេណប្រាសាទ ដែលមានគ្រឹះកំពែងធ្វើពីថ្មបាយក្រៀមព័ទ្ធជុំវិញ មានបណ្ដោយ ៦០ ម៉ែត្រ ទទឹង ៤៥ ម៉ែត្រ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

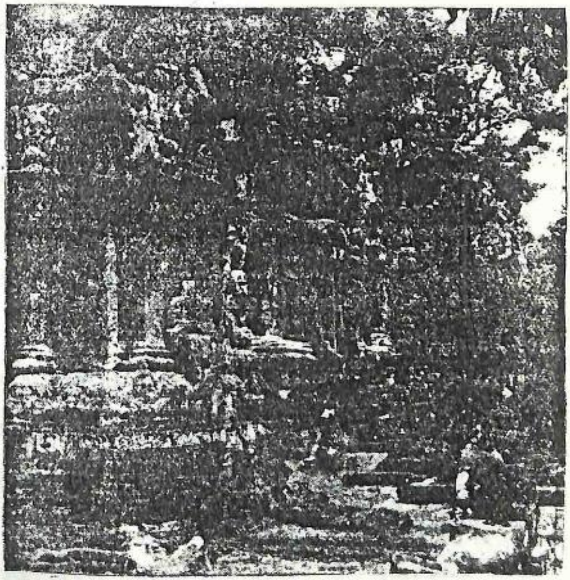

ប្រាសាទចៅសាយទេវតា

មើលពីជ្រុងខាងកើតឈៀងខាងជើង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប្រាសាទចៅសាយទេវតា

សាងនៅចុងសតវត្សទី ១១ ដល់ពាក់កណ្ដាលសតវត្សទី ១២ ដោយស្នាព្រះហស្តព្រះបាទឧទ្យាទិត្យាវរ្ម័នទី ២ ឧទ្ទិសចំពោះព្រហ្មញ្ញសាសនា ។ ក្រសួងអភិរក្សអង្គរ ចាប់ផ្ដើមថែរក្សាតាំងពី គ.ស. ១៩១៩ រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

ធ្វើដំណើរចេញពីអង្គរធំតាមទ្វារជ័យ ដែលស្ថិតនៅតាមអ័ក្សនៃគោបុរៈខាងកើត គេនឹងប្រទះឃើញប្រាសាទចៅសាយទេវតា ដែលស្ថិតនៅឆ្ងាយពីគោបុរៈអង្គរធំប្រហែល ៨០០ ម៉ែត្រ ។ ប្រាសាទចៅសាយទេវតានេះមានសភាពស្រដៀងគ្នានឹងប្រាសាទធម្មននូដែរ ហើយស្ថិតនៅខាងត្បូងប្រាសាទធម្មននូ ទុកណាជាគេពុំបានដឹងពិតប្រាកដនូវការខូចខាតរបស់ប្រាសាទនេះក៏ដោយ ក៏គេអាចយល់ស្ថាបត្យកម្មនិងការរចនាផ្សេងៗ ដែលមានលំនាំលក្ខណៈដូចប្រាសាទអង្គរវត្តដែរ ព្រោះជាប្រាសាទមានការរចនាតាមលំនាំខ្មែរនៅចុងសតវត្សទី ១១ ដល់ពាក់កណ្ដាលដើមសតវត្ស

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ទី ១២ បើតាមសិលាចារឹកនៅនឹងតួកណ្តាលនៃប្រាសាទបេង មាលា ប្រាប់ថា ប្រាសាទនេះកសាងក្នុងពេលជាមួយគ្នានឹងប្រាសាទបេងមាលា ហើយនឹងប្រាសាទបន្ទាយសំរែ ។

ប្រាសាទចៅសាយទេវតា មានការបាក់បែកគស់ជាច្រើន មកជាយូរអង្វែងហើយ ប្រាសាទនេះប្រកបដោយគោបុរៈ ៤ និងបណ្ណាល័យ ២ ដែលបង្ហាញឲ្យឃើញនូវសំណល់នៃផ្ទាំងបម្លាក់ជាច្រើនគរនៅជុំវិញប្រាសាទ ។

ប្រាសាទតាកែវ

សាងនៅចុងសតវត្សទី ១០ និងដើមសតវត្សទី ១១ ៩៧ រវាងឆ្នាំ ១០០០ ដោយព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី ៥ បច្ឆាមរណៈ ព្រះនាមបរមវីរៈ លោក និង ព្រះបាទសុរិយាវរ្ម័នទី ១ បច្ឆាមរណៈ ព្រះនាមបរមនិព្វានបទៈ ឧទ្ទិសចំពោះព្រះនា-រាយណ៍ ព្រហ្មញ្ញសាសនា ។ ក្រសួងអភិរក្សអង្គរ បានចាប់ផ្តើមថែរក្សាតាំងពីឆ្នាំ១៩២០រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

ប្រាសាទតាកែវ ស្ថិតនៅខាងកើតស្ពឺន ហើយស្ថិត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

...ទានរើសផ្កុល ការធ្វើដំណើរទៅកាន់ប្រាសាទនេះ ដោយ
...ផ្លូវខាងលិចនិងខាងត្បូង ។ ប្រាសាទនេះផុះ
...ល្អាតរបៀបពោរពើចំ ។ ដែលមានសភាពតាមចម្លាប់ពីក
...ខាងតូច ... ...សាទខ្ទះទំនៀមទម្លាប់ប្រពៃណី
ពីព្រះបុរាណកាល...កាន់ច្បាស់...តាមគ្រឿង
...ឯក ។ ប៉ុន្តែមានកំពែងជាបេតិយ មើលពីចុងគេមើញ
ប្រចាំបង្ហាញតូច ៗ ស្ថិតនៅតម្រៀបគ្នាជាជួរ ៤ ជ្រុងទ្រវែង
...តូច ៗ ទាំងនេះលេចជាកន្លងមានចំនួនជាផ្លែក ដែលលយ
...ញ ហើយមានស្មួចជាចំនួន ។

មិនដឹងជាហេតុអ្វី បានជាការកសាងប្រាសាទនេះពុំរួច
...បានជាល្អ ប្រហែលជាកំពុងកសាងពុំទាន់រួចហើយ
...ត្រូវតែព្រះករុណាទ្រង់ទីវង្គតទៅ ព្រះករុណាដែលសោយរាជ្យ
...ស្នងរាជ្យក៏ទៀតពុំហ៊ានកសាងបន្ថែម ឲ្យមានក្បាច់របៀបនុ-
...តាមសភាពទាំងទៀយ ទោះបីជាព្រះករុណាអ្នកកសាង
...កន្ទុំព្រះហស្តហ៊ានណាក៏ដោយ ក៏គានខណៈណាមួយជា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឆ្នុកជាអាគារគាំងបន្ថែមលើការកសាងឡើយ ព្រោះហេតុនោះ បានជាប្រាសាទនេះពុំមានសម្រស់ដូចប្រាសាទដទៃឯទៀត ។

ទោះបីយ៉ាងណាក៏ដោយ ក៏ប្រាសាទនេះនៅតែមានចំណង់ និងគុណភាពយ៉ាងប្រសើរនៅផ្នែក ខ្លះដែលមានការសំអិតសំ-អាងគួរជាទីពេញចិត្តដែរ ។ ដោយសារការសិក្សាយ៉ាង ល្អិតល្អន់ អំពីសំណាក់លោកស្រី គូក់ល់ដឺរេមុយសាត៍ , លោក ហ្គោឡូប៊ែរ៍ និង លោក សឹដែស ដែលពិនិត្យប្រាសាទ នេះក្នុងស្បែនៈថ្ងៃកាន្ត គេគាបសន្និដ្ឋានបានថាប្រាសាទនេះ សាងនៅចន្លោះពេលដែលសាងផ្នែកមួយ នៃប្រាសាទបន្ទាយ
/១១ ស្រី និង គោបុរៈ នៃព្រះលានគង្គធំ គឺកសាងឡើងនៅក្នុង ចន្លោះចុងសតវត្សទី ១០ និងដើមសតវត្សទី ១១ ។ អក្សរសិលាចារឹក ដែលនៅនឹងជើងសសរគោបុរៈខាងកើត មានចំនួន ១០០៧ ឃ្លា ដែលផ្ដល់ណាលពីអំណោយនៃការ កសាងប្រាសាទនេះ តែពុំបានប្រាប់អំពីគ្រឹះដែលជាមូល ដ្ឋានទេ គេបានបារក្លាច់នឹងផ្ដាំងសន្លឹកសិលាមួយ ដែលគេបាន

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

គេឃើញនៅក្នុងបណ្ណាល័យខាងត្បូង ផ្ទាំងសិលានេះមាន
អធិប្បាយពីការចាត់ចែងទូទៅ ក្នុងរជ្ជកាលនៃព្រះបាទសុរិ-
យាវរ្ម័នទី ១ ប៉ុន្តែគេបានផ្ដិតទុកពីការកសាង ក្នុង
ឆ្នាំ ៨៩៣ ដោយព្រះបាទយសោវរ្ម័នយ៉ាងណាក៏ដោយ គឺ
ពោក សីវៃស បានបោះបង់ល់ជាប្រាសាទតាកែវនេះ ចាប់
ផ្ដើមកសាងឡើងដោយព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី ៥ ហើយកសាង
បន្ថែមដោយព្រះបាទសុរិយាវរ្ម័នទី ១ គឺជាភ្នំមាសឈ្មោះ
" ហេមសិរី " តំណាងភ្នំព្រះសុមេរុ ជាប្រាសាទសំណាក់ការ
មួយរបស់ព្រះយមរាជ ជាគុហាការជាន់ខ្ពស់ ៗ

ប្រាសាទនេះមានកំពូលជាសាជីហើយមានថ្នាក់ ៥ ដែល
មានកំពស់រួមទាំងអស់ ២២ ម៉ែត្រ តួប្រាសាទដែលមានថ្នាក់ពីរ
នៅពីក្រោម មានថែវព័ទ្ធជុំវិញ ដែលថ្នាក់ក្រោមបំផុតមានធ្វើ
ជាកំពែងជញ្ជាំងព័ទ្ធជុំវិញ ថ្នាក់បន្ទាប់មួយទៀតមានថែវព័ទ្ធ
ជុំវិញ ដែលមានគ្រឿងតាំង កើតឡើងដោយស្នាដៃ
មនុស្សពិត ៗ ដែលសាងឡើងស្ថិតនៅក្នុងជួរនៃជ្រុងតែមួយ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ស្របទីងកិច្ចការនៃប្រាសាទ ជាកន្លែងមានសភាពបង្អៀតចង្អល់ ហើយមិនជាកន្លែងដែលធ្វើឡើងដើម្បីព្យាបាលជម្ងឺជាបណ្ដោះអាសន្ន នេះជាហេតុនាំឲ្យមានការចាប់អារម្មណ៍យ៉ាងក្រៃលែង ។

ប្រាសាទនេះសាងពីថ្មកក់ដូចប្រាសាទនានាដែរ តាមសភាពធម្មតា ការកសាងឡើងដើម្បីឧទ្ទិសដល់មនុស្សណាដែលមានឫទ្ធិបារមីដូចព្រះអាទិទេព ។ បើតាមការពិចារណាសព្វគ្រប់ទៅ ឃើញថាការកសាងនោះមានការសំអិតសំអាងផ្ចិតផ្ចង់ជាទីបំផុត ប៉ុន្តែតែពុំមានការរចនាជាក្បាច់យ៉ាងណាក៏ដោយ ការតុបតែងនៅតែមានសភាពល្អជាធម្មតា ។

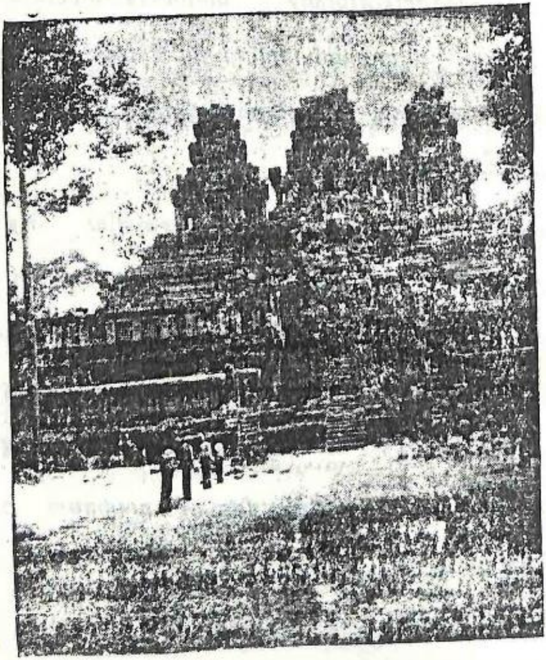

ប្រាសាទតាកែវ

មើលពីមុខខាងកើត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប្រាសាទតាព្រហ្ម

សាងពីពាក់កណ្ដាលសតវត្សទី១២ ដល់ចុងសតវត្សទី១៣ (១១៨៦) ដោយព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី ៧ បច្ចាមរណៈ ព្រះនាមមហាសំគត បត: ឧទ្ទិសចំពោះព្រះពុទ្ធសាសនា ។ ក្រសួងអភិរក្សអង្គរ ចាប់ផ្ដើមថែរក្សាពី គ.ស. ១៩២០ រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

ការធ្វើដំណើរចូលទៅទស្សនាប្រាសាទនេះ ត្រូវចូលបានតាមផ្លូវពីរគឺ បើចូលពីទ្វារទិសខាងលិចត្រូវឲ្យយានជំនិះរ៉ឺម៉ក ឬ រថយន្តទៅឈប់ចាំនៅទ្វារទិសខាងកើត បើចូលពីទ្វារទិសខាងកើត ត្រូវឲ្យយានជំនិះទៅឈប់ចាំនៅទ្វារទិសខាងលិចវិញ ។ ពីទ្វារខាងកើតទៅទ្វារខាងលិចនៃប្រាសាទតាព្រហ្មមានចម្ងាយផ្លូវ ១ គីឡូម៉ែត្រ ។

តាមធម្មតាទូទៅ លោក គាល់ឌូហ៊ិចឡ្យី បានមានប្រសាសន៍ថា : លោកអ្នកត្រូវតែថែរក្សាធម្មជាតិទាំងនេះឲ្យស្ថិតនៅក្នុងសភាពថ្មីថាជានិច្ច ព្រោះធម្មជាតិទាំងនេះត្រូវព្រោះ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ព្រំដោយទឹកភ្លៀងនិងកំដៅព្រះអាទិត្យ ។

ទោះបីធម្មជាតិទាំងនេះ ពុំមានការហត់នឿយយ៉ាងណាក៏ដោយ ប៉ុន្តែមានការវិនាសខូចខាតអស់ជាច្រើន ដោយហេតុនេះហើយ បានជាសាលាបាក់ងវែសសផ្នែកពុងបូព៌ាបានប្រៀបធៀបនូវការលួតលាស់ចំរើនយ៉ាងសំខាន់ ក្នុងករណីយដែលគេបានជួសជុលឡើងវិញខ្លះ ដើម្បីនឹងក្សានូវសភាពបុរាណឲ្យបានគង់វង្សដដែល ហើយជាប្រាសាទប្រកបដោយព្រៃឈើដ៏ច្រើនដុះស្រោងស្រីង ។ បើនិយាយឲ្យស្របទៅតាមកស្តុតាងដែលគេបានសំគាល់ ឃើញនូវក្បាច់របនាខ្មែរហាក់រស់រវើក ។

គួឲ្យមានសេចក្តីសោកស្តាយយ៉ាងខ្លាំង ចំពោះបដិមរូបដែលគួឲ្យអត់សរសើរមិនបាន ព្រោះវត្ថុនិមួយ ១ មានបច្ច័យទាក់ទងទៅនឹងចិត្តជាស្ថាពរ ហាក់ដូចជាទំនេះធ្វើឲ្យនឹកឃើញនូវគុណជាតិដែលជាហេតុនាំឲ្យជីងខ្ញុរត្រូវ ។

ការត្រួសត្រាយឲ្យបានស្រឡះ ដើម្បីឲ្យស្រួលដល់ការ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ទស្សនានូវបុរាណវត្ថុដែលបាក់ទ្រុឌទ្រោម ហើយមានលតាវល្លិ៍តូចធំដុះគ្របពីលើ ព្រមទាំងឫសឈើធំៗ ដែលរុំព័ទ្ធពីទ្រង់ទ្រាយនៃនិម្មាបនកម្ម នាំឲ្យបាត់លំអនៃប្រាសាទ ។ យើងសូមឲ្យមានការគ្រះរះពីអ្នកទេសចរ នូវការពិនិត្យពិច័យយ៉ាងយូរចំពោះផ្ទៃនៃប្រាសាទនេះឲ្យបានសព្វគ្រប់ លោកអ្នកនឹងមានការរញ្ជួលចិត្តយ៉ាងខ្លាំងចំពោះការទ្រុឌទ្រោមចុះនៃប្រាសាទតាំងស្រុង ។

ការទស្សនាប្រាសាទតាព្រហ្មត្រូវចូលតាមទ្វារពីរគឺ ទ្វារខាងកើតនិងទ្វារខាងលិច ព្រោះទ្វារទាំងពីរនេះមានការតក់ទងគ្នាដូចបង្ហាញទៅផែនទី ស្រាប់ ការធ្វើដំណើរត្រូវប្រុងប្រយ័ត្នបន្តិច ព្រោះច្រើនវង្វេងផ្លូវ ។ បើតាមការពិតទ្វារទាំងពីរនេះស្ថិតនៅម្ខាងម្នាក់តក់ទងគ្នាដោយសារបន្ទប់តូចៗ ដែលនៅហែគ្នា ពុំបេះអស់ពុំបេះហើយពាសពេញរកយល់មិនបាន ព្រោះបន្ទាយទាំងនេះ ប្រទាក់ប្រទើសគ្នាដោយផែនសិលាធំៗ ដែលរលំធ្លាក់ ប៉ុន្តែនៅតែមានគុណភាពយ៉ាងប្រសើរតាមការ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប្រមូលផ្ដុំនៃវត្ថុធាតុពិត ៗ ។

ប្រាសាទតាព្រហ្ម គឺជាព្រះវិហារសម្រាប់ព្រះពុទ្ធសាសនា ដែលមានទម្រង់ជាជាន់ ៗ ក្នុងចំណោមប្រាសាទទាំងឡាយ ដែលកសាងឡើងជាថ្នាក់ ៗ ព្រោះមានផ្ទៃបន្ទប់កប ៗ ឯរបៀបកសាងមានទម្រង់ផ្ដេកផ្ដួល ទៅតាមការតាំងបញ្ចៀននៃថែវជាយ ៗ និងគូវិហារធំ ដែលស្ថិតនៅលើការប្រជុំនៃគោលសំខាន់ ៗ ដែលទាក់ទងគ្នាមានទម្រង់ស្របទៅនឹងថែវ ដែលមានជាស្ទួល "ប្រក" នៅត ៗ គ្នាដោយបន្ទាយខិនច្បុ ។ ឯចំណែកស័ក្យខាងកើតនិងខាងលិច មានផ្លូវចូលរហូតទៅដល់ក្នុងប្រាសាទ ។ យើងមានមនោសញ្ចេតនាខ្លក់ញាប់ញ័រ ចំពោះផ្ទាំងសិលាដែលបាក់បែកនៅក្នុងប្រាសាទទាំងនេះ ដែលសាងបន្តុប ៗ លើគ្នាលយចេញក្រៅ បើតាមការពិនិត្យឲ្យច្បាស់ ទៅគេច្រើនឃើញមាននៅក្នុងប្រាសាទបែកខាងកើត ។

កំពែងបរិវេណតំរៃដែលនៅត ៗ គ្នា មានសភាពជាជញ្ជាំងធម្មតា កំពែងខាងក្រៅមានបណ្ដោយ ១.០០០ ម៉ែត្រ ទទឹង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៦០០ ម៉ែត្រ ព័ទ្ធជុំវិញតួប្រាសាទតាំងមូល គេពុំមានការនឿង ងល់ពីផញ្ចាំងតាំងនេះទេ ព្រោះជាផញ្ចាំងដែលសង់ឡើងប្រកប ដោយថែរ ៣ យ៉ាងសំខាន់ ១ ហើយដែលស្ថិតនៅជិត ១ គ្នា ក្នុងផ្ទៃដីកង ៤ ជ្រុងស្មើ ដែលមានប្រវែងមួយជ្រុង ១ ចំនួន ១០០ ម៉ែត្រ កប់បាក់នៅក្នុងប្រកពនៃប្រាសាទដែលមាន ផ្ទៃដី ៦០ ហិតា ។ សិលាចារិកនៅប្រាសាទនេះបានបញ្ជាក់ ប្រាប់ថា មានមនុស្សចំនួន ១២.៦៤០ នាក់ ស្ថិតនៅក្នុងនាទី ប្រាសាទ គឺមានព្រះសង្ឃធំ ១ ចំនួន ១៨ អង្គ មានមន្ត្រីជាន់ ខ្ពស់ ២.៧៤០ នាក់ ពាហាន ២ ២៣២ នាក់ ហើយនៅក្នុង បំណោមពួកតាំងនេះមានស្រីរបាំចំនួន ៦១៥ នាក់ ។ល។

ទុកជាគេបានជីងនូវកំណត់ពេលកសាងចំនួន ២០ ឆ្នាំ ក្នុង រាជ្យព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី ៧ យ៉ាងណាក៏ដោយ កំការកសាង ប្រាសាទតាំងឡាយនេះ នៅតែមានទ្រង់ទ្រាយប្រហែលគ្នានឹង ប្រាសាទបាយ័នដែរ តែសព្វថ្ងៃនេះគេរកឃើញគ្រឿងសម្ភារៈ ដែលនៅសល់ក្នុងបន្ទោះពេលយ៉ាងវិ ដោយបានសាងបន្ថែម

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ទីធំពង្រីកឲ្យមានសភាពថ្លៃក ។ ព្រមទាំងបំពេញសព្វគ្រប់ពុំឲ្យមានខ្វះត្រង់កន្លែងដែលត្រូវទាក់ទងដល់លទ្ធិសាសនា ដែលគេបានសាងបញ្ជាក់ នូវគ្រឿងអាភរណៈនៃអង្គណាមួយឲ្យកើតមានឡើង ។ ប្រាសាទតាព្រហ្មនេះមានសភាពសុក្រស្ងាញយ៉ាងខ្លាំងតាមការពិនិត្យរបស់លោក គ្រូលីយេ ព្រោះជាប្រាសាទ ដែលសាងដោយមានសំណង់លយពេញជាយ៉ ៗ ហើយដែលមានជាស្នាមរេរៀបចំត ៗ គ្នា ដែលនៅតាមកន្លែងខ្លះមាន ទ្រង់ទ្រាយប្រហាក់ប្រហែលគ្នានឹងប្រាសាទអង្គរវត្ត ឬ បាយ័ន ។ ដោយសារការចង់ដឹងនូវជុំរៅនៃការត្រួសត្រាយ ដែលបានតាក់តែងបញ្ចូលគ្រឿងសម្ភារ ខ្លះ ដើម្បីឲ្យមានការពិតប្រាកដឡើង គេបានទុកប្រាសាទតាព្រហ្មនេះឲ្យនៅមានភាពដដែល ដើម្បីជាកស្តុតាង ។

សន្ទឹកសីមានៅប្រាសាទតាព្រហ្មនេះ មានចារឹកនៅគ្រប់ជ្រុងទាំង ៤ ដែលគេបានរកឃើញនៅក្នុងវែរជិតគោបុរៈកំពែងទី ២ ដែលមានចុះពីកំណត់កាលពី គ.ស. ១១៨៦ គឺក្រោយ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ពេលដែលព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី ៧ ទ្រង់ឡើងសោយរាជ្យ ។ ដោយមានការតាក់តែង នឹងការសាងរូបព្រះមាតារបស់ព្រះអង្គ ដែលសាងឡើងជា "ព្រាជ្ញាបារមីតា" ជាតួ "សុក្រឹតភាពនៃគតិបណ្ឌិត" ដែលចូលចិត្តខាងការដោះប្រស្នាសមតាមកិរិយានៃអ្នកប្រាជ្ញ ហើយដែលទុកដូចព្រះមាតានៃព្រះពុទ្ធទាំងឡាយ គេអាចចាត់ដាក់ប្រាសាទនេះទៅក្នុងចំណោមប្រាសាទជាទីគោរពទាំងឡាយ ឧទ្ទិសចំពោះបុព្វគុណភាពនៃព្រះញាតិវង្ស ដែលទុកដូចជាទេវៈ ។ ក្រោយពីបានរៀបរាប់នូវព្រះនាមនៃព្រះអយ្យកោ ព្រះអយ្យិកា ព្រមទាំងដោគជ័យ ក្នុងចម្បាំងជាមួយប្រទេសចំប៉ា សិលាចារឹកនេះ
209 បានកត់សម្គាល់ថា ព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី ៧ បានចាត់ចែងឲ្យសាងរូបទេវៈចំនួន ២៦០ ព្រមទាំងរូបព្រះគ្រូនៃព្រះអង្គ, ប្រាសាទមានស្តូបធ្លាយ ៣៩ ឡើងពីថ្មកក់ខ្ពស់ៗ, លំនៅ ៥៦៦ ឡើងពីថ្ម និង ២៨៦ ឡើងអំពីឥដ្ឋ ព្រមទាំងមានជញ្ជាំងកំពែងប្រវែង ២៧០២ ព្យាមឡើងពីថ្មបាយក្រៀម ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

មានភូមិ ៣១៤០ ហើយមានប្រជាជន ៧៩.៣៦៥ នាក់ ជាអ្នកថែរក្សាប្រាសាទ តាមសេចក្ដីយ៉ាងពិស្ដារនៃអត្ថបទនេះ ដែលអធិប្បាយបញ្ជាក់យ៉ាងក្បោះក្បាយ នូវបែបបទផ្សេងៗ ។ គេបានរៀបរាប់ ជាពិសេសនូវនានាភោជភណ្ឌធ្វើអំពីមាស ទម្ងន់ ៥ តោន គ្រែធ្វើពីសូត្រ ៥១២ និងក្លស់ ៥២៣ ហើយក្រោយពីការបញ្ញត្តិ ដែលតែងតាំងឡើងសម្រាប់ពិធីបុណ្យផ្សេងៗ ទ្រង់បានបញ្ជាឲ្យសាងមន្ទីរព្យាបាលរោគ ចំនួន ១០២ ទៀត ។

21

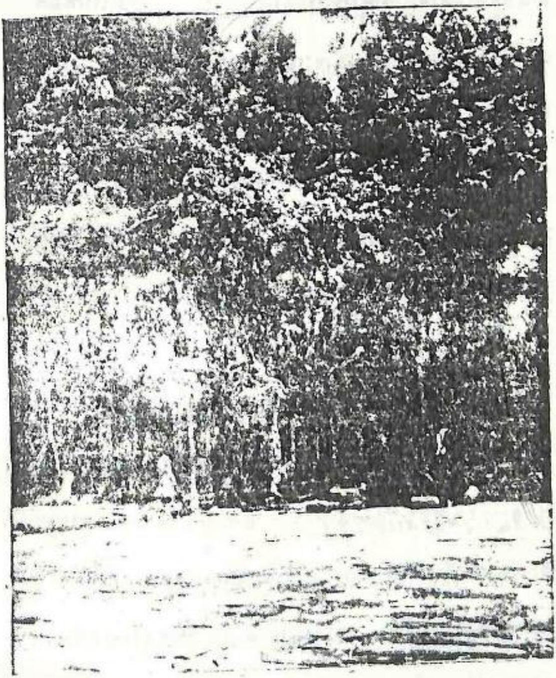

ប្រាសាទតាព្រហ្ម

មើលចំពីខាងកើតនៃគោបុរទី ២

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប្រាសាទបន្ទាយក្តី

សាងក្នុងពាក់កណ្ដាលសតវត្សទី ១២ ដល់ចុងសតវត្សទី ១៣ ដោយព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី ៧ បច្ឆាមរណៈព្រះនាម មហាបរមសុគតបទៈ ឧទ្ទិសចំពោះព្រះពុទ្ធសាសនា ។ ក្រសួងអភិរក្សអង្គរ បានថែរក្សាពី គ.ស. ១៩២០ រហូតដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

លក្ខណៈសំខាន់ :

ប្រាសាទនេះមានលក្ខណៈដូចប្រាសាទតាព្រហ្មដែរ ការធ្វើដំណើរកាត់ប្រាសាទនេះពិបាកទៅបានបាន ដោយរលំ [illegible] ទុកនឹងផ្សក្រានថ្ម ។

បើចេញពីប្រាសាទតាព្រហ្មហើយ ធ្វើដំណើរទៅកាន់ប្រាសាទបន្ទាយក្តី ដោយដើរកាត់តាមផ្លូវដីតូចដែលមានចម្ងាយ ៥០០ ម៉ែត្រ គេនឹងបានទៅដល់ក្លោងទ្វារខាងលិចនៃប្រាសាទ ។

ប្រាសាទនេះជាឧទាហរណ៍មួយចំ នៃគំនិតប្រែប្រួល

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ក្នុងការរៀបចំ ។ ប្រាសាទបន្ទាយក្ដីមានទំហំតូចជាង ប្រាសាទតាព្រហ្មនិងប្រាសាទព្រះខាន់ ដែលសាងបំពេញ ដោយស្នាព្រះហស្ដព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី ៧ ។ ប្រាសាទ បន្ទាយក្ដីនេះ សាងនៅជិតគ្នា នៅក្នុងកំពែងពិសេសដែល មានបណ្ដោយ ៦៣ ម៉ែត្រ ទទឹង ៥០ ម៉ែត្រ ហើយដែល មានកំពែងខាងក្រៅបណ្ដោយ ៧០០ ម៉ែត្រ និង ៥០០ ម៉ែត្រ ទទឹង ។

តាមស្នាកស្នាមខ្លះ ដែលគេបានឃើញនៅប្រាសាទនេះ ប្រហែលជាសាងពីរដងខុសគ្នា ហើយមានលំនាំដូចប្រាសាទ អង្គរវត្តនិងប្រាសាទបាយ័ន ដែលមានក្បាច់ចម្លាក់ខ្លះស្ថិតនៅ កំពុំងនឹងក្បាច់ក្បាំងយ៉ាងច្រើន តាមកន្លែងខ្លះនៃការកសាង បន្ថែម ដើម្បីឲ្យដឹងច្បាស់ឡើងទៀត ហើយមានទ្រង់ទ្រាយ ដូចជាខូចខាតតែមួយក្រោយពេលដែលកសាង ដោយមាន គោលសំខាន់ៗនៃវេនឹងរបៀបមុខ ដែលបង្កើតបានជារូបមន្ត នៃការគោរព ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

វិចិត្ររូបដែលមានសភាពប្លែកពីសភាពដើមនោះ គឺមកពីរស្លាស់បុកណាដែលមានសភាពស្មើ ហើយជាតួព្រះវិហារសម្រាប់ព្រះពុទ្ធសាសនា ដោយមានថែវពីរពាក់ចង្កាតាមស្ទួលតែមួយ "ប្រក" ដែលបញ្ជាក់ឲ្យដឹងនូវសភាពសម្បូណ៌ ដោយបន្ទាយយ៉ាងពិត ។ បន្ទាយទាំងនេះ ស្ថិតនៅពាក់ចងខឹងទីធ្លាមួយដែលមានជំបូលជាកាកបាទ នៅខាងកើតមានកំពែងពីរស្រល់នៅតៗគ្នា ។

៦សភាពដែលខូចខាតនោះ មានមកជាយូរអង្វែងណាស់ហើយ គឺច្រើនមានផ្ដាំងថ្មធំ ៗ របៀលធ្លាក់ ដោយមកពីការរៀបចំពុំបានល្អ ហើយជាហេតុនាំឲ្យធ្លាប់ខូចខាត ព្រោះថ្មកក់ដែលយកមកកសាងនោះ ច្រើនតែថ្មស្រួយ បណ្តាលឲ្យមានការរបើករបាញអស់ជាច្រើន ។ ប្រាសាទបន្ទាយក្តី ដែលបាក់ជួបជាផុះគ្នារឡើងប្រែកបដោយសម្រស់យ៉ាងល្អណែត មិនចាញ់សម្រស់នៃប្រាសាទឯទៀតឡើយ ព្រោះប្រាសាទនេះបង្ហាញឲ្យឃើញនូវផ្ទៃធំ ៗ ដែលរលំធ្លាក់ មិន

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

អាចនឹងរៀបចំឲ្យបានស្រួលបួលវិញឡើយ គេពុំអាចរកការពិតនូវការប្រើប្រាស់ដែលបានចំរុងទុកជាមុន ក្នុងការកសាងប្រាសាទនេះទេ ។ សិលាចារឹកដែលគេរកឃើញនៅគោបុរៈខាងលិចនៃកំពែងទីពីរ បានបង្ហាញនូវថ្មចាស់ដែលគេយកមកប្រើម្តងទៀត ថ្មនេះមានចំណាស់តាំងពីរជ្ជកាលព្រះបាទរាជេន្ទ្រវរ្ម័ន ក្នុងសតវត្សទី ១០ ។ សិលាចារឹកនេះបានបង្ហាញឲ្យដឹងទៀតថា ប្រាសាទបន្ទាយក្តីនេះសាងនៅជិតប្រាសាទកុដីស្វរៈ ហើយព្រមទាំងសំបូនសង្រ្គឹងដល់ព្រះឥស្វរ ម្យ៉ាងទៀតសិលាចារឹកនេះ បានរៀបរាប់ពីការកសាងរូបសំណាកពីរគឺរូបព្រះព្រហ្មមួយ រូបព្រះនារាយណ៍មួយ ។

ឯក្បាច់ក្បាំង ហើយនិងក្បាច់នៅធ្នឹមទទឹងទ្វារនៃព្រះវិហារពុទ្ធសាសនាប៉ែកខាងមហាយាននេះ សុទ្ធតែគួរជាទីជាប់ចិត្ត ហើយសំខាន់ ៗ ទៀតផង ។ ក្បាច់ខ្លះត្រូវខូចខាតដោយសារការបង្ក្ខិនបំផ្លាញនៃសាសនាព្រាហ្មណ៍ ក្នុងសតវត្សទី ១៣ ព្រោះគេឃើញនៅសល់កុដិមួយធ្វើពីឈើ ដែលក្រសួងកសិកម្ម

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

អគ្គីបានក្រសួងក្រោយឃើញ ។

ស្រះស្រង់

សាងនៅចុងសតវត្សទី ១២ ដោយព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី ៧ " បច្ឆាមរណៈ ព្រះនាម " មហាបរមសុគតបទ " ។ ក្រសួងអភិរក្សវត្ថុ បានថែរក្សាតាំងពី គ.ស. ១៩៦០ រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

ការធ្វើដំណើរចេញពីប្រាសាទបន្ទាយក្តីតាមទ្វារខាងកើត កាត់តាមថ្នល់ឆ្ពោះត្រង់គីឡូម៉ែត្រលេខ ១៣ គេនឹងបានទៅដល់កាំជណ្តើរហែងសត្វនាគបាល ដែលស្ថិតនៅចំពីមុខប្រាសាទបន្ទាយក្តី គេនឹងឃើញផ្ទៃទឹកល្ហល្ហៃនៃស្រះស្រង់ ដែលមានបណ្តោយ ៧០០ ម៉ែត្រ ទទឹង ៣០០ ម៉ែត្រ បើតាមការស្មានមើលទៅ ប្រហែលជាស្រះនេះជីកមុនកាលព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី ៧ ព្រោះស្រះនេះស្ថិតនៅឃ្លាតពីតម្រង់ប្រាសាទបន្ទាយក្តី ។ ស្រះនេះមានកាំជណ្តើរធ្វើពីថ្មបាយក្រៀម ហើយមានទៀងធ្វើពីថ្មភក់, នៅកណ្តាលស្រះមានកោះមួយធ្វើពី

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ផ្ទាំងថ្មដែលមានកន្លែងនៅជាប្រាសាទមួយតូច ៗ

ស្រះនេះមិនដែលរីងទឹកទេ ហើយមានដើមរុក្ខជាតិធំ ៗ ដុះនៅជុំវិញ ដែលធ្វើឲ្យមានទិដ្ឋភាពយ៉ាងត្រចះត្រចង់នៅក្នុងចំណោមប្រាសាទមានរាងអស្ចារ្យ ៗ មានទីលានភ្ជាប់ទៅនឹងសំណង់តូច ៗ ខ្លះនៃគនហាល ដែលមានជាបន្ទប់មួយដំកង ៤ ជ្រុងទ្រវែង ព្រមទាំងមានជាថែវព័ទ្ធជុំវិញផង ផ្នែកក្រោលធ្វើពីថ្មភក់ បើតាមការពិតនៃផែនទី " ភងៅ " គឺមានធ្វើជាផ្លូវតូច ៗ ពីរទៀត ហើយមានកាំជណ្ដើរមួយស្ថិតនៅជាប់នឹងស័ក្យដែលមានជាសក្កត់ ១ បែកបានជាជណ្ដើរ ៣ នៅកណ្ដាលស័ក្យ ដែលនៅមុខជណ្ដើរនេះមានឆ្លាក់ជារូបតោពីរ មានភាពយ៉ាងអង់អាច មានសាងជាផ្នែកគនហាល ដែលលៀនលយចេញ ហើយជាលំអដោយក្បាក់ដៃនាគយ៉ាងសង្ហាផង ៗ ការរចនាសិងប្រកបដោយថ្វីដៃយ៉ាងប្រណីតបង្ហាញពីភាពសម្បូណ៌កកកុញ ដោយក្បាច់ដ៏ប្រសើរផ្សេង ៗ នៅពីខាងមុខគនហាលមានរូបគ្រុឌមួយយ៉ាងធំប្រគង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប្រទាក់លើរូបនាគដែលមានក្បាល ៣ ឯក្បាលឯទៀតសម្រាប់រុំព័ទ្ធ ។ នៅពីខាងក្រោយ មាននាគក្បាល ៣ មួយទៀតដែលមានកន្ទុយធ្លាក់ភ្ជាប់លំអដោយក្បាលនាគតូច ៗ ដាក់ពីលើភ្លៅគ្រុឌយ៉ាងច្បាស់ ៗ ។ ឯកន្ទុយនាគធ្លាក់ដាក់លើជើងសសរដែលមានធ្លាក់ជាលំអប្លែក ៗ ហើយដែលដាក់ភ្ជាប់នៅនឹងគ្រឹះយ៉ាងធំ ។ រូបទាំងនេះមានសភាពល្អឥតខ្ចោះ មានទ្រង់ទ្រាយនៅសល់ខ្លះ ដែលមានសភាពដូចនៅប្រាសាទបាយ័នដែរ ។

ប្រាសាទក្រវ៉ាន់

សាងនៅដើមសតវត្សទី ១០ "គ.ស. ៩២១" ដោយព្រះបាទ ហរ្សវរ្ម័នទី ១ បណ្តាមរណៈព្រះនាម "រុទ្រលោក" ឧទ្ទិសចំពោះព្រហ្មញ្ញសាសនា ។ ក្រសួងអភិរក្សអង្គរ បានថែរក្សាតាំងពី គ.ស. ១៩២៩ រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

ប្រាសាទក្រវ៉ាន់នៅចំពីខាងកើតអង្គរវត្ត តាមផ្លូវវង់តូចត្រង់គីឡូម៉ែត្រលេខ ១២ និងលេខ ១៣ ដែលមានតួប្រាសាទ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៥ សន់អំពីថ្ម តែសព្វថ្ងៃនេះត្រូវវិនាសខូចខាតអស់ជាច្រើន ។ ប្រាសាទនេះមានលំអគ្រប់កន្លែងទាំងអស់ ដែលមានលក្ខណៈពិសេសម្យ៉ាងតាមការរចនានៅអង្គរ ដូចជាក្បាច់រចនាខ្លះធ្លាក់នៅលើថ្មខាងក្នុងតួវិហារទាំងនោះ ។

មានស្រះបោក្ខរណីព័ទ្ធជុំវិញ ហើយមានចំនប់មួយនៅទិសពាយ័ព្យ សម្រាប់ជាផ្លូវចូលកាន់ប្រាសាទ ។ ប្រាសាទទាំងនេះស្ថិតនៅជិត ៗ គ្នាលើទីលានដីមួយ ដែលបែរមុខទៅទិសខាងកើត ។ ការខូចខាតនេះមានមកអស់កាលជាយូរមកហើយ ព្រោះមានរុក្ខជាតិធំ ៗ មានឫសចាក់រូតរែតពីលើថ្ម ឯការដែលវិនាសនៃផ្តើរនៅតោរណ៍ទ្វារ គួរឲ្យស្តាយណាស់ ។

ប្រាសាទប្រែរូប

សាងនៅចុងសតវត្សទី ១០ " គ.ស. ៩៦១ " ដោយព្រះបាទរាជេន្ទ្រវរ្ម័ន បញ្ចាមរណៈព្រះនាម "សិវៈលោក" ឧទ្ទិសចំពោះព្រហ្មញ្ញសាសនា ថ្វាយចំពោះព្រះនារាយណ៍ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ក្រសួងអភិរក្សតន្ត្រ បានចាប់ផ្តើមថែរក្សាតាំងពី គ.ស. ១៩៣០ រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

ប្រាសាទនេះ ស្ថិតនៅចម្ងាយ ២៣០០ ម៉ែត្រ ពីផ្លូវខ្វែងវង់ធំនិងវង់តូចត្រង់ជ្រុងស្រះស្រង់ ដែលស្ថិតនៅត្រង់ផ្លូវកែងកាត់ទៅទិសខាងជើង ហើយដែលស្ថិតនៅចម្ងាយ ៨០០ ម៉ែត្រ ពីខាងត្បូងចំនប់ទិសខាងកើតនៃបារាយណ៍ទិសបូព៌ គឺស្ថិតនៅត្រង់បង្គោលគីឡូម៉ែត្រលេខ ១៦ ។

ប្រាសាទប្រែរូប លាតត្រដាងឲ្យឃើញនូវទ្រង់ទ្រាយនិងវិសាលភាពយ៉ាងប្រណីត ដែលសាងឡើងដោយវត្ថុធាតុពណ៌ក្រហម គឺសាងអំពីឥដ្ឋបាយក្រៀមនិងឥដ្ឋ ។ គេបានប្រើនប្រែងរៀបចំឡើងវិញ ដោយយកដីនិងឫសឈើឲ្យអស់ចេញ ដើម្បីកុំឲ្យរមៀលធ្លាក់ ហើយយកកំបោរនិងបាយអមកភ្ជាប់ឥដ្ឋ ដើម្បីឲ្យមានសភាពរឹងប៉ឹងដូចធម្មតា ។

ប្រាសាទនេះ សាងក្រោយប្រាសាទមេបុណ្យ ប៉ុន្តែមានសភាពដូចគ្នាបេះបិត គឺប្រាសាទដែលសាងឡើងជា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប្រាសាទភ្នំ ព្រមទាំងមានជាវែវលេចលយចេញតាំងពីពេល
កសាងមកម្ល៉េះ ហើយមានតាំងបន្ថែមវែង ៗ សំយុងបន្តមក
ក្រោមទៀត ។ តួកប្រាសាទភ្នំទាំងនេះ ជាកន្លែងសម្រាប់
ព្រះអាទិទេព បានកង់ជាសាជី ដូចជាមកុដកង ៦ ជ្រុងញាយ
ហើយមានជាបន្ទប់ វែងៗ កង់ទង្វីសបំពោះវិរៈជន ព្រមទាំង
[illegible] ចំនួន ១៦ នៅតាមក្បាលជណ្ដើរ
ដើម្បីជាកន្លែងសម្រាប់ដកល់ សិវៈលិង្គ ដូចជានៅប្រាសាទ
បាគនិវែវ ។ ឯសិលាចារឹកបានឥតបាយប្រាប់ពីកំណាត់
កាលកសាងពី គ.ស. ៩៦១ មិនប្រាប់ពីឈ្មោះប្រាសាទព្រម
ទាំង...ឧបញ្ញាក់ពី ព្រះរាជវង្សនៃព្រះបាទរាជេន្ទ្រវរ្ម័ន ដែល
ព្រះអង្គបានសាងពិដ្ឋឈ្មោះ រាជេន្ទ្របាទេស្វរៈ ដាក់នៅ
ខាងក្នុងប្រាសាទកណ្ដាល ហើយមានរូបសំណាកព្រះអង្គ
ដែលគង់ ទឹងប្រាសាទតាមជ្រុង គឺជាព្រះរូបដែលតាក់តាំងនៅ
មិនសាសមាព្រាហ្មណ៍ ព្រោះព្រះអង្គជាអ្នកទ្រទ្រង់និងគោរព
ព្រះឥស្វរ ឯព្រះមាតុបាទនិងព្រះអនុជរបស់ព្រះអង្គទ្រង់គោរព

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ព្រះនាងធុមាកគវតី ដែលជាមហេសីនៃព្រះឥស្សរ ព្រះបាទ
ហស៌វរ្ម័នទ្រង់គោរពព្រះនារាយណ៍ ។

សិលាចារឹកនេះ បានបញ្ជាក់ឲ្យដឹងពីការនៅរួបរួមសាមគ្គី
របស់ព្រះរាជវង្សានុវង្ស ក្នុងពេលដែលព្រះអង្គទ្រង់មានព្រះជន្ម
នៅឡើយ ។

នៅស្រុកឈ្នឹងស័ក្យនៃប្រាសាទមេបុណ្យខាងកើត មានទី
វាលមួយប្រកបដោយផលិតផលយ៉ាងប្រសើរ ដោយការបង្ហូរ
ទឹកពីបារាយណ៍ទិសខាងកើតមកប្រើប្រាស់ ។ បើតាមយោបល់
លោក ហ្វីលិពស្ទាន ថាទីនេះ ជាកន្លែងដែលលូតលាស់ក្រោយ
ពេលដែលលើកទីក្រុងពីកោះកេរ៍មក ព្រោះទីក្រុងនេះបានត្រូវ
បោះបង់ចោល ក្រោយពីពេលដែលបានរីកចម្រើនពី គ.ស.
៩២១ រហូតមកដល់ គ.ស.៩៤៤ ។ ព្រះបាទរាជេន្ទ្រវរ្ម័ន
បានបោះបង់រាជធានីនេះដើម្បីមកកាន់អង្គរវិញ ដែលក្នុង
សម័យនោះហៅថា យសោធរបុរៈ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

គេពុំបានដឹងជាតើមកពីហេតុអ្វីទេ បានជាផនជាតិកម្ពុជា ហាត់តែងសាងប្រាសាទនេះឡើង ឲ្យមានទ្រង់ទ្រាយដូចជា កន្លែងបញ្ចុះសព ដែលមានឈ្មោះថា ប្រែរូប ដែលជាកន្លែង ធ្វើឡើងតាមប្រពៃណីនៃឈាបនកិច្ច ដូចមានការគូសវាស ព្រាងជាដំបូង ខ្លះកង់តំនួររូបអសុភយ៉ាងច្បាស់ហាក់គ្នាតាមការ ផ្គត់ផ្គង់យ៉ាងប្លែក ៗ ពីគ្នា ដូច្នេះ ៗ គេឃើញមានផើងមួយ ស្ថិតនៅក្រោមជើងជណ្តើរខាងកើត នៃតួប្រាសាទកងសាជី ដែលគួរឲ្យក្រឡេកភ្នែកមើលទៅពិធីបុណ្យ តាមចំណាំជើងរូប តំនួរដែលរមៀលធ្លាក់មកពីក្រប ដែលសាងសម្រាប់ពិធីថ្វាយ ព្រះភ្លើងស្តេចតំលន់ដែលទ្រង់សុគតនៅលើភ្នំគូលេន ៗ

បើតាមថ្វីដៃនៃនិម្មាបនកម្ម ប្រាសាទនេះមានកំពែងពីរ ជាន់ប្រកបដោយគោបុរៈ ៤ ហើយនិងមានជាតួប្រាសាទកង សាជីដែលមានជណ្តើរតូច ១ សម្រាប់ទល់ទ្រតួប្រាសាទ បន្ទាយទាំង ៩ នោះ ៗ ផ្នែកខាងកើតនៃកំពែងខាងក្រៅមាន

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

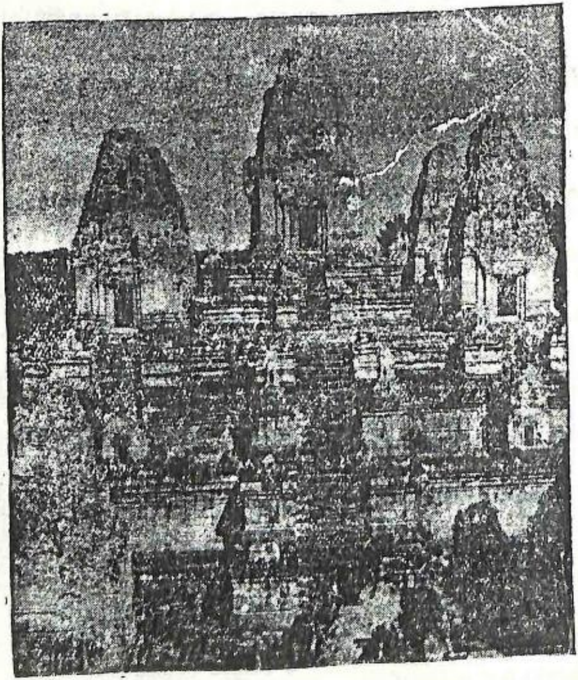

ប្រាសាទប្រែរូប

មើលពីខាងកើត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ទ្រង់ទ្រាយសមតាមការនិយម ដោយមានសាងជាប្រាង្គប្រាសាទពីរក្រុមស្ថិតនៅ ៣ ខ្នង តាមរបៀបយ៉ាងសមទៅតាមអ័ក្សនៅលើខឿនគ្រឹះធំតែមួយ ៗ តួប្រាង្គទីមួយដែលនៅខាងជើងផ្លូវចូល ពុំបានសាងនៅលើមូលដ្ឋាននៃខឿនដែលបានប្រុងប្រៀបជាស្រេចនោះទេ ឬមួយក៏គេយកឥដ្ឋប្រាង្គនេះទៅប្រើជួសជុលកន្លែងដទៃទៀត ដោយប្រាង្គនោះទ្រុឌទ្រោមពេក ។ នៅលើខឿនគ្រឹះកណ្ដាល មានប្រាង្គមួយធំជាងគេដែលមានសភាពគ្រប់សង្កត់ ទៅលើប្រាសាទឯទៀត ។ ប្រាសាទនីមួយ ៗ មានប្រវែង ៥ ម៉ែត្រ ក្នុងមួយជ្រុង ៗ ព្រមទាំងមានសាងជាថ្នាក់ៗ តូចៗ នៅផ្នែកដំបូល ។ នៅតាមជ្រុង មានការខូចខាតអស់ជាច្រើនតាមកន្លែងខ្លះ ដែលខ្ពស់ ហើយមានផ្ដាំងថ្មរមៀលធ្លាក់ ហើយនិងនៅតាមពង់ប្រាសាទដែលលៀនលយចេញក្រៅ ដែលមានស្នាមក្រហែងឥដ្ឋ ៗ ឥដ្ឋនីមួយៗ មានទំហំ ៣០×១៦×៨,៥ ដែលរៀបផ្គុំភ្ជាប់គ្នាបានដោយមិនបាច់ប្រើបាយអ គឺយកដីរលើយមកភ្ជាប់ជំនួសវិញ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប្រាសាទមេបុណ្យទិសបូព៌

សាងនៅពាក់កណ្ដាលសតវត្សទី ១០ "គ.ស. ៩៥២" ដោយព្រះបាទរាជេន្ទ្រវរ្ម័ន "បញ្ចាមវណៈ ព្រះនាមសិវលោក" ។ ការថែរក្សាដោយក្រសួងអភិរក្សអង្គរ ពី គ.ស. ១៩៣៥ រហូតដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

នៅខាងជើងប្រាសាទប្រែរូបចម្ងាយ ៥០០ ម៉ែត្រ គេនឹងទៅដល់បារាយណ៍ទិសបូព៌ ដែលស្ថិតនៅត្រង់ចំកណ្ដាលគីឡូម៉ែត្រលេខ ១៦ បារាយណ៍នេះមានទទឹង ២ គីឡូម៉ែត្រ បណ្ដោយ ៧ គីឡូម៉ែត្រ ហើយមានទំនួលខ្ពស់ព័ទ្ធជុំវិញប្រកបដោយសន្ទឹកសីមាដាក់នៅតាមមុមផង ។ ទីនេះលោក ជីតា ក្លាទ បានឲ្យឈ្មោះថាបឹងធំ ដែលឈ្មោះដើមហៅថា យសោធរតដាកៈ ដែលបានជីកក្នុងរជ្ជកាលព្រះបាទយសោវរ្ម័ន ក្នុងចុងសតវត្សទី ១០ ។

ក្នុងទឹកយ៉ាងធំនេះ ជាកន្លែងសម្រាប់ចាក់បញ្ចេញទឹក

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ស៊ីនសៀមរាប ហើយព្រមទាំងជាកន្លែងសម្រាប់បង្ហូរទឹកទៅដាក់តាមទីវាលទំនាប ដែលសព្វថ្ងៃនេះបានក្លាយទៅជាវាលស្រែអស់ទៅហើយ ។ កាលជំនាន់ដើមបារាយណ៍នេះមានជម្រៅ ៣ ម៉ែត្រ ដោយមានកស្តុកានជាសំកាន់តីកាំជណ្តើរធ្វើពីថ្មបាយក្រៀម ដាក់នៅនឹងទីទួលនៃប្រាសាទមេបុណ្យ ចំណុះទឹកដែលមាននៅក្នុងបឹងនេះមាន ២០ លានម៉ែត្រគូប ។ ដោយហេតុមកពីមានដីខ្សាច់ និងដីល្បប់ហូរមកចាក់បំពេញដូច្នេះហើយបានជាមានកន្លែងខ្លះ ត្រូវរីងគោកអស់គ្មានសល់ទឹកឡើយ ។

១៦ 7 ហេតុនេះហើយ បានជានៅកណ្តាលនេះឃើញមានជាកោះតូចមួយកង ៤ ជ្រុងស្មើ ក្នុងមួយជ្រុង ១ ប្រវែង ១២០ ម៉ែត្រ ។ នៅលើកោះនេះ គេបានសាងប្រាសាទមេបុណ្យទិសបូព៌ ស្របនឹងស័ក្យនៃគុហាដោយទ្វារចូលទៅព្រះរាជវាំងអង្គរធំនឹងក្លោងទ្វារជ័យ ។ ប្រាសាទនេះមានស្ថានភាពជាប្រាសាទភ្នំ ដែលជានិមិត្តរូបនៃភ្នំព្រះសុមេរុ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប្រាសាទមេបុណ្យទិសបូព៌

សាងនៅពាក់កណ្តាលសតវត្សទី ១០ "គ.ស. ៩៥២" ដោយព្រះបាទរាជេន្ទ្រវរ្ម័ន "បច្ឆាមរណៈ ព្រះនាមសិវលោក" ។ ការថែរក្សាដោយក្រសួងអភិរក្សអង្គរ ពី គ.ស. ១៩៣៥ រហូតដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

នៅខាងកើតប្រាសាទប្រែរូបចម្ងាយ ៥០០ ម៉ែត្រ គេនឹងទៅដល់បារាយណ៍ទិសបូព៌ ដែលស្ថិតនៅត្រង់បណ្តោយគីឡូម៉ែត្រលេខ ១៦ បារាយណ៍នេះមានទទឹង ២ គីឡូម៉ែត្រ បណ្តោយ ៧ គីឡូម៉ែត្រ ហើយមានដីទួលខ្ពស់ព័ទ្ធជុំវិញប្រកបដោយសទ្វីកសីមាដាក់នៅតាមមុមពង ។ ទីនេះលោក ជីវតា ក្វាន់ បានឲ្យឈ្មោះថាបឹងធំ ដែលឈ្មោះដើមហៅថា យសោធរតដាកៈ ដែលបានជីកក្នុងរជ្ជកាលព្រះបាទយសោវរ្ម័ន ក្នុងចុងសតវត្សទី ១០ ។

អាងទឹកយ៉ាងធំនេះ ជាកន្លែងសម្រាប់បញ្ចូលបញ្ចេញទឹក

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ស៊ីនសៀមរាប ហើយព្រមទាំងជាកន្លែងសម្រាប់បង្ហូរទឹកទៅដាក់តាមទីវាលចំងាយ ដែលសព្វថ្ងៃនេះបានក្លាយទៅជាវាលស្រែអស់ទៅហើយ ។ កាលជំនាន់ដើមបារាយណ៍នេះមានជម្រៅ ៣ ម៉ែត្រ ដោយមានកសាងជាសំណង់តកាំជណ្ដើរធ្វើពីថ្មបាយក្រៀម ដាក់នៅទីធំទួលនៃប្រាសាទមេបុណ្យ បំណុះទឹកដែលមាននៅក្នុងបឹងនេះមាន ៤០ លានម៉ែត្រគូប ។ ដោយហេតុមកពីមានដីខ្សាច់ និងដីល្បប់ហូរមកចាក់បំពេញដូច្នេះហើយបានជាមានកន្លែងខ្លះ ត្រូវទៅគោកអស់គ្មានសល់ទឹកឡើយ ។

១២ 7 ហេតុនេះហើយ បានជានៅកណ្ដាលនោះឃើញមានជាកោះតូចមួយរាង ៤ ជ្រុងស្មើ ក្នុងមួយជ្រុង ១ ប្រវែង ១២០ ម៉ែត្រ ។ នៅលើកោះនេះ គេបានសាងប្រាសាទមេបុណ្យទិសបូព៌ា ស្របនឹងស័ក្យនៃគុហាដោយទ្វារចូលទៅព្រះរាជវាំងអង្គរធំនឹងគោងទ្វារជ័យ ។ ប្រាសាទនេះមានស្ថានភាពជាប្រាសាទភ្នំ ដែលជានិមិត្តរូបនៃភ្នំព្រះសុមេរុ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឯក្នុងប្រាសាទគេឃើញមានធ្វើផ្ដិតដោយថ្មភក់ ។ ហាងនៅក្នុងបរិវេណកំពែងទាំង ៤ ជាន់ ។ ក្នុងប្រាសាទនេះមានប្រាង្គធំមួយ គឺមានកំពស់ពីដី ៣, ម៉ែត្រ ព្រមទាំងមានគុហាតូច ៗ សាងតម្រៀបគ្នាជាជួរ ៗ ជុំទៅវិញ ប្រហែលជាគេទុកតម្កល់ព្រះរូប ដែលមានចម្លាក់ផ្ចិត នោះគ្រាន់តែជាការសង្កេត ។ គេគ្រាន់តែស្មានថាក្បាលទៅលើប្រាសាទនេះគេមើលឃើញ ដែលជាហេតុនាំឲ្យយើងមានការសង្ស័យចំពោះការ ខេសៈនេះណាស់ ព្រោះជាហេតុនាំឲ្យមនុស្សទៅក្រាបសក្ការបូជាមានចំនួនតិចណាស់ តែមានសភាពត្រជាក់ស្រួលជាទីបំផុត ។

តាមសិលាចារឹកដែលក្រោយ ដែលគេបានរកឃើញនៅក្បែរប្រាសាទ ព្រមទាំងបានរកឃើញរូបសំណាកជាច្រើនទៀត ។ ឯសិលាចារឹកនោះ មានចុះថ្ងៃ ណាត់ពេលនៃការកសាងក្នុង គ.ស. ៩៥២ គឺសាងមុនប្រាសាទប្រែរូប ៩ ឆ្នាំ ដែលជាឲ្យយើងសំគាល់ឃើញនៅក្នុងប្រាង្គទាំងឡាយ ដែលមាន

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

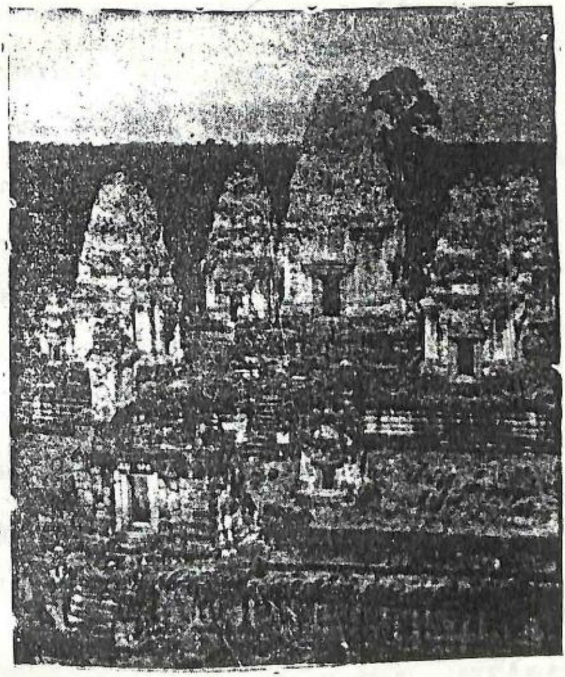

ប្រាសាទមេបុណ្យទិសបូព៌

មើលចំពីខាងកើត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

តំកល់លិង្គ ស្រុកជ្រោស្វះ ឯរូបសំណាកដែលគួរ គោរពបូជា គឺរូបព្រះឥសូរ និង រូបព្រះបកតី ដែលទុកដូចជាព្រះវរមាតា - បិតា នៃព្រះបាទកជ្រោវ័ន្ទ ។ មានរូបលិង្គ ៨ ទៀត ដែលជារូបលិង្គរបស់ព្រះគងិទេព ៨ រូបដែលតំកល់នៅក្នុងគុហាតូច ៗ ចាំង ៨ នៅជុំវិញ គឺមានលិង្គព្រះឧកយេណ៍ និង លិង្គព្រះព្រហ្មជា ជ័យ ។ ប្រាសាទមេបុណ្យគាបចាត់បញ្ចូលនៅក្នុងពពួកប្រាសាទ ដែលគួរជាទីគោរពបូជាតាមអារម្មណ៍ដែលជាកិត្តិគុណដល់ព្រះកទិទេព គឺមានរូបសំណាកស្រីទេពអប្សរមួយយ៉ាងល្អ ដែលបានគេឃើញនៅក្នុងពេលគេសម្រាយរៀបចំ រូបនេះមានក្បាច់យ៉ាងល្អអាចផ្ទឹមបាននឹងក្បាច់ នៃរូបព្រះនាងបកតីតាមការរៀបរាយនៃសិលាចារិក ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប្រាសាទនាគព័ន្ធ

សាងនៅពាក់កណ្ដាលសតវត្សទី ១២ ដោយព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី ៧ បច្ឆាមរណៈ ព្រះនាមមហាបរមសុគតបទ ថ្វាយចំពោះព្រះពុទ្ធសាសនា ។ ក្រសួងអភិរក្សអង្គរ បានថែរក្សាតាំងពី គ.ស. ១៩២២ រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

ប្រាសាទនាគព័ន្ធ ស្ថិតនៅពីខាងមុខប្រាសាទក្រោលគោ តាមផ្លូវតូចមួយមានចម្ងាយ ៣០០ ម៉ែត្រ ដែលកាត់កម្រង់ទៅកាន់កោះដ៏តូចមួយនៃប្រាសាទ ដែលមានសណ្ឋានទីនៅគឺប្រាសាទមេបុណ្យដែលស្ថិតនៅក្នុងបារាយណ៍ ។ ប្រាសាទនេះស្ថិតនៅតាមអ័ក្សជាមួយគ្នានឹងប្រាសាទព្រះខ័ន ដែលមានឈ្មោះថា ជយតដាក: មានបណ្ដោយ ៣៥០០ ម៉ែត្រ ទទឹង ៩០០ ម៉ែត្រ ។ កោះដ៏តូចនេះ មួយជ្រុងៗប្រវែង ៣៥០ ម៉ែត្រ សាងភ្ជាប់នឹងកាំជណ្ដើរដែលឆ្ពោះទៅអ័ក្ស ព្រមទាំងមានចម្លាក់ជារូបដំរីតូច ១ ដាក់នៅតាមមុខប្រាសាទ ដែលសព្វថ្ងៃនេះ គេឃើញរូបមួយនៅសល់នឹងកន្លែងត្រង់ទិសឦសាន ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

តាមសិលាចារឹកនៅប្រាសាទព្រះខ័ន បានបញ្ជាក់ឲ្យដឹងថាជយតតកៈនេះ គឺជាឈ្មោះបឹងនៅខាងជើង ។ លោកផវែកាត់ បានពណ៌នាថាស្រះនេះមានទឹកហូរមកពីស្ទឹងនៃប្រាសាទ ដែលមានទន្ទឹដូចពាសពាំងនោះពាយព្យទិសផ្កាលូក ដែលនាំមកនូវពណ៌សម្បុរដូចទឹក «បឹងឈាម» នៃព្រះភគវន្ត ។ នៅកណ្តាលមានកោះមួយប្រកបដោយប្រាសាទ ដែលគួរឲ្យរីករាយទៅតាមផ្ទៃទឹកដែលព័ទ្ធជុំវិញប្រាសាទនេះ ហើយជាទីតន្ទិ "ទឹកមន្ត" សម្រាប់លាងបាបដែលបាំសពាល់ ការក្នុងកាត់តាមបឹងនេះទៅកាន់ប្រាសាទ គេត្រូវជិះទូក ។

លក្ខណៈជាគ្រឿងសំគាល់នៃប្រាសាទនាគព័ន្ធនេះ គេបានដឹងយ៉ាងច្បាស់លាស់ ។ កាលពីឆ្នាំ ១៨៧៧ លោកដឺឡាប៉ត បានយល់ថាជាវិហារទេវិសចំពោះព្រះពុទ្ធដែលចូលនិព្វាន និងជាកន្លែងទឹកសម្រាប់ជម្រះមន្ទិលពាំងឡាយ ដើម្បីឲ្យបានបរិសុទ្ធស្អាត ។

តាំងពីពេលដែលគេរកឃើញវិញ ដោយលោក

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សីផែស លោក ហ្វីណូត៍ និងលោក គោឡូប៊ែវមក គេបាន សំគាល់បាននៅទីនផ្ទៃស្រះធំ ដែលមានទ្រង់ទ្រាយដូចជាស្រះ អនោតត្តៈ ដែលជាស្រះស្ថិតនៅកណ្តាលភូមិភាគភ្នំហិមពាន្ត គឺជាភ្នំកំពូលពិភពលោក ។ ស្រះនេះជាទីគោរពបូជាតាមទំនៀមទម្លាប់នៃប្រទេសឥណ្ឌា ព្រោះស្រះនេះភ្ជាប់ទៅស្រះតូច ១ ៤ ទៀត ទំហំប៉ុន ១ គ្នាតាមទិស ៤ ដែលជានិមិត្តរូបនៃទន្លេធំ ១ ចំនួន ៤ នៃពិភពលោក ។

ផ្ទៃទឹកហើយនិងផ្កាឈូករីកមួយទ្រព្រះអាទិទេពជានិមិត្តរូបនៃផែនដីដ៏បរិសុទ្ធ ហើយមានកិនភាគដូចរូបព្រះនារាយណ៍គង់នៅលើទឹក បញ្ចេញផ្កាឈូកព្រះព្រហ្ម ។ រូបប្រដូចដ៏ល្អ ។ នេះ របស់លោក ប៉ូល មូស ជាអត្ថន័យ នៃផ្ទៃទឹកដែលមានភាពបរិសុទ្ធនេះត្រមចាំងគ្នប្រាសាទផង ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

តាមសិលាចារឹកនៅប្រាសាទព្រះខ័ន បានបញ្ជាក់ឲ្យដឹងថាជយតដាកៈនេះ គឺជាឈ្មោះបឹងនៅខាងជើង ។ លោកជីវតាក្វាន់ បានពណ៌នាថាស្រះនេះមានទឹកហូរមកពីស្មៃប្រាសាទ ដែលមានពន្លឺដូចមាសចាំងឆ្លុះកាយឲ្យខឹងផ្កាឈូក ដែលនាំមកនូវពណ៌សម្បុរដូចទឹក «បឹងឈាម» នៃព្រះគគនេ ។ នៅកណ្តាលមានកោះមួយប្រកបដោយប្រាសាទ ដែលគួរឲ្យរីករាយនៅតាមផ្លូវទឹកដែលព័ទ្ធជុំវិញប្រាសាទនេះ ហើយជាទីតិ្ថ "ទឹកមន្ត" សម្រាប់លាងបាបដែលប៉ះពាល់ ការឆ្លងកាត់តាមបឹងនេះទៅកាន់ប្រាសាទ គេត្រូវជិះទូក ។

លក្ខណៈជាគ្រឿងសំគាល់នៃប្រាសាទនាគព័ន្ធនេះ គេបានដឹងយ៉ាងច្បាស់លាស់ ។ កាលពីឆ្នាំ ១៨៧៧ លោកដឺឡាប៉ត បានយល់ថាជាវិហារឧទ្ទិសចំពោះព្រះពុទ្ធដែលចូលនិព្វាន និងជាអាងទឹកសម្រាប់ជម្រះមន្ទិលទាំងឡាយ ដើម្បីឲ្យបានបរិសុទ្ធស្អាត ។

តាំងពីពេលដែលគេរកជាថ្មីឡើងវិញ ដោយលោក

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សីផែស លោក ហ្វីណូត៍ និងលោក គោឡូប៊ែវមក គេអាចសំគាល់បាននៅទីនៃផ្ទៃស្រះធំ ដែលមានទ្រង់ទ្រាយដូចជាស្រះអនោតត្តៈ ដែលជាស្រះស្ថិតនៅកណ្ដាលភូមិភាគភ្នំហិមពាន្ត គឺជាភ្នំកំពូលពិភពលោក ។ ស្រះនេះជាទីគោរពបូជាតាមទំនៀមទម្លាប់នៃប្រទេសឥណ្ឌា ព្រោះស្រះនេះភ្ជាប់ទៅស្រះតូច ១ ៤ ទៀត ទំហំប៉ុន ១ គ្នាតាមទេ ៤ ដែលជានិមិត្តរូបនៃទន្លេធំ ១ ទាំង ៤ នៃពិភពលោក ។

ផ្ទៃទឹកហើយនិងផ្កាឈូករីកមួយទ្រព្រះអាទិទេពជានិមិត្តរូបនៃផែនដីដ៏បរិសុទ្ធ ហើយមានគំនូរភាគដូចរូបព្រះនារាយណ៍គង់នៅលើទឹក បញ្ចេញ "ផ្កាឈូកព្រះព្រហ្ម" ។ រូបប្រដូចដ៏ល្អ ១ នេះ របស់លោក ប៉ូល មូស ជាអត្ថន័យ នៃផ្ទៃទឹកដែលមានភាពបរិសុទ្ធនេះព្រមទាំងត្បូងប្រាសាទផង ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

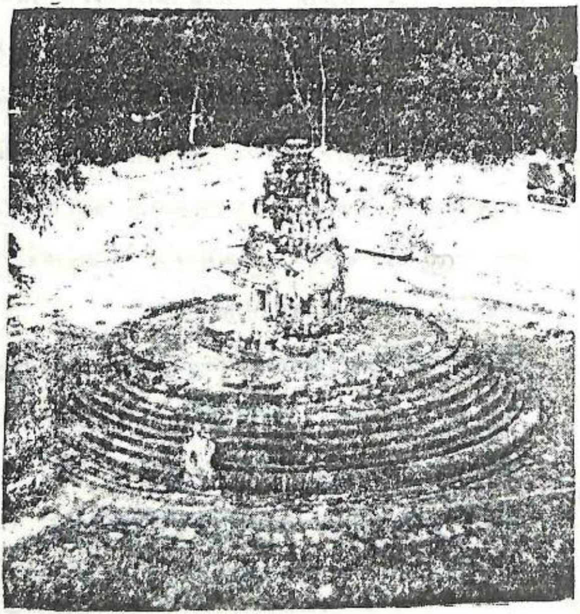

ប្រាសាទនាគព័ន្ធ

មើលពីជ្រុងខាងកើតខាងត្បូង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប្រាសាទព្រះខ័ន

សាងនៅពាក់កណ្ដាលសតវត្សទី ១២ "គ.ស. ១១៩១" ដោយព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី ៧ បច្ឆាមរណៈ ព្រះនាម "មហាបរមសុគតបទ" ឧទ្ទិសចំពោះព្រះពុទ្ធសាសនា ។ ក្រសួងអភិរក្សអង្គរ បានចាប់ផ្ដើមថែរក្សាពី គ.ស. ១៩២៧ រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

លក្ខណៈសំខាន់ :

ការធ្វើដំណើរទៅកាន់ប្រាសាទនេះ ត្រូវចូលពីខាងកើតចេញទៅទិសខាងលិច ឬ បញ្ច្រាសមកវិញ ។ មុននឹងចូលលោកអ្នកត្រូវមានការប្រុងប្រៀបជាមុនបន្តិច គឺត្រូវទុកយានជំនិះនៅទីធ្លាដែលនៅឈមមុខ លោកអ្នក ឬ ក៏យកទៅទុកនៅទ្វារកណ្ដាលនាទិសខាងជើងក៏បាន ។ ផ្លូវចូលទាំង ៣ នៃប្រាសាទនេះជាប់ទាក់ទងនឹងផ្លូវធំ គឺផ្លូវឆ្ពោះទៅក្លោងទ្វារខាងកើត ដែលស្ថិតនៅជិតគីឡូម៉ែត្រលេខ ៩ ផ្លូវចូលទៅក្លោងទ្វារខាងជើងនៅជិតគីឡូម៉ែត្រលេខ ៨ ឯផ្លូវ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ដើមដែលតម្រង់ទៅរកទ្វារខាងលិច ស្ថិតនៅត្រង់គីឡូម៉ែត្រលេខ ៧ ។

ប្រាសាទព្រះខ័នមានកង ៤ ជ្រុងទ្រវែង បណ្តោយ ៨០០ ម៉ែត្រ ទទឹង ៧០០ ម៉ែត្រ ដែលមានស្រះបោក្ខរណីព័ទ្ធជុំវិញ ហើយជាប្រាសាទមានផ្ទៃដីចំនួន ៥៦ ហិកតា ។ ប្រាសាទនេះមានតិនភាគ នឹងលំនាំជាច្រើន ដូចប្រាសាទតាព្រហ្ម ហើយមានសំណង់ជាច្រើនសាងតជាប់ៗ គ្នាពីមួយទៅមួយ នៅសល់តែបន្ទោះតូចៗ ។ កំពែងទី ៣ មានបណ្តោយ ២០០ ម៉ែត្រ ទទឹង ១៧៥ ម៉ែត្រ ហ៊ុំព័ទ្ធប្រាសាទទាំងមូល ដែលមានភាពទូលំទូលាយល្អសមទៅតាមវិលាស-ភាពជំនាន់ដើម ថ្វីត្បិតតែមានភាពប្របូកប្របល់នៃនិម្មាបនកម្មដូរបេះគំដោយ ។ ប្រាសាទនេះច្រើនស្ថិតនៅជុំគ្នាទៅតាមភាពយ៉ាងរុងរឿងបំផុត ព្រោះសំណង់ទាំងនេះស្ថិតនៅជុំគ្នា លើមណ្ឌលតែមួយយ៉ាងទូលាយ ដោយមានសំណង់ខ្លះសាងដោយឈើប្រក់ក្បឿង ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

នៅប្រាសាទព្រះខ័ននេះ វត្ថុជាភស្តុតាងទាំងឡាយនាំឲ្យស្រួលយល់ណាស់ ដោយហេតុនេះហើយបានជានៅតាមទ្វារប្រាសាទមាន សិលាចារឹករៀបរាប់ពីសមាណចិត្តដែលពោរពេញដោយការរីកចំរើនខាងករុណាធម៌ ហើយនិងមានរៀបរាប់បញ្ជីឈ្មោះវត្ថុដែលជាទីគោរពបូជា ដើម្បីជាតំណាងមនុស្សដែលមានកិត្តិគុណទុកដូចជាព្រះអាទិទេព ។ វត្ថុទាំងនេះតាក់តែងសាងឡើង សមជាប្រាសាទដែលមានលក្ខណៈជាប្រាសាទអនុស្សាវរីយ៍ ។ ម្យ៉ាងវិញទៀត បើតាមសិលាចារឹក ដែលគេរកឃើញកាលពី គ.ស. ១៩៣៩ មានបរិយាយថាកន្លែងនេះ ទុកដូចជាកន្លែងនាំមកនូវជ័យជំនះគឺជាទីក្រុង "ជ័យស្រី" ។

តាមយោបល់របស់លោក សឺដែស ថា : ប្រាសាទនេះសមជាមានឈ្មោះថា ព្រះខ័នពិតមែន ថ្វីត្បិតតែមានឈ្មោះដើមថា ទីក្រុងជ័យស្រី និងឈ្មោះថ្មីថាព្រះខ័នដូច្នេះ ក៏ឈ្មោះទាំងពីរនេះសមតាមការនិយមរបស់ខ្មែរពិតប្រាកដ គឺមានន័យ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ជាព្រះច័ន្ទកាន្ត ។ ឯឈ្មោះថា ចរះស្សយស្រី នេះមានន័យថា ទីក្រុងដែលពោរពេញទៅដោយសេចក្ដីសម្បូណ៌សប្បាយ ដែលប្រជាជនតែងហៅថា ព្រះច័ន្ទកាន្ត ពោលគឺព្រះច័ន្ទ នោះឯង ។

ផ្ទុយទៅវិញ ចំពោះលោកអ្នកណាដែលបានទស្សនា ប្រាសាទតាព្រហ្ម ឬ បន្ទាយក្ដី ដែលស្ថាបនាដោយព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី ៧ នោះដែរ រមែងមានផ្លូវចូល ៤ ធ្វងកាត់ស្រះពោក្ខរណីដែលគេតែងឃើញរហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ ព្រោះតាមផ្លូវធ្វងកាត់ស្រះ តែងមានឆ្លាក់ជារូបយក្ស "អសុរ" ទាញនាគ ដូចជានៅតាមមាត់ច្រកនៃក្លោងទ្វារនគរធំដែរ ហើយជាទីក្រុងមួយដែលជានិមិត្តរូបនៃនិម្មាបនកម្ម ដែលនៅដាច់ស្រយាលពីប្រាសាទបន្ទាយឆ្មា ។ ទីក្រុងទាំងពីរនេះមានលក្ខណៈដូចគ្នាបេះបិទ វត្តទាំងនេះជាជំណាន់កជាតិ ដែលត្រូវទទួលការអះអាងបន្ថែមតាមសេចក្ដីសំរេចចិត្ត ឬ តាមគុណប្រយោជន៍យ៉ាងប្រសើរនៃទ្វារចូល ព្រោះជាផ្លូវដើរខុស

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប្លែកពីសភាពធម្មតា ធ្វើឡើងសម្រាប់រទេះ ឬដើរចេញចូល ។ ព្រះខ័នពុំមានទំរង់មុខនុហារដូចជាប្រាសាទបាយ័ន កំពែងខាងក្រៅនៃប្រាសាទតាព្រហ្ម, បន្ទាយក្តី, ប្រាសាទតាសោមនិងប្រាសាទអង្គរធំនោះទេ ព្រោះជាប្រាសាទសាងមុនគេ ហើយជាព្រះរាជនិវេសន៍បណ្តោះអាសន្នសម្រាប់ព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី ៧ ក្នុងពេលដែលកំពុងស្ថាបនាជាថ្មីឡើងវិញនៅទីក្រុងនេះ ដែលត្រូវខូចខាតដោយពួកចាមចូលមកលុកលុយក្នុង គ.ស. ១១៧៧ ។

នៅប្រាសាទនេះមានសិលាចារឹកមួយ ចារឹកនូវអក្សរយ៉ាងច្បាស់លាស់កាលពី គ.ស. ១១៩១ ថា: ព្រះពោធិសត្វលោកេស្វរៈព្រះនាមជ័យវរមេស្វរៈនោះ ព្រះអង្គទ្រង់គោរពបូជាទុកដូចព្រះបិតារបស់ព្រះអង្គ ដូចជានៅប្រាសាទតាព្រហ្មដែលព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី ៧ បានសាងរូបមួយជាដំណាងព្រះមាតានៃព្រះអង្គ ដែលមានព្រះនាមថា ប្រាជ្ញាបារមិតា ។

សិលាចារឹកនេះបានបង្ហាញឲ្យដឹងថា មានរូបសំណាក

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៥១៥ រូប មានមន្ទីរពេទ្យបាលគោ ១០២ ក្នុងព្រះរាជាណាចក្រ តែពុំបានបញ្ជាក់ជាសាងនៅត្រង់ណា ៗ នោះឡើយ ព្រមទាំងមានគោហស្ថានមួយជាកន្លែងឈប់សំរាក ៗ ឯចំណែកកម្មករ ហើយនិងអ្នកបំរើក្នុងការកសាងប្រាសាទ មានចំនួន៩៧,៨៦០ នាក់ ដែលក្នុងចំណោមនេះមានស្ត្រីរបាំចំនួន ១.០០០ នាក់ផង ៗ ក្នុងមួយឆ្នាំមានបុណ្យធំ ៗ ចំនួន ១០ ដង ហើយក្នុងមួយខែមានថ្ងៃបុណ្យ ១០ ថ្ងៃ ដែលជាថ្ងៃសំដែងនូវទឹកចិត្តរបស់ខ្មែរ ក្នុងថ្ងៃបុណ្យតាមប្រពៃណីសាសនា និង តាមពេលសំរាកលំហែ ៗ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

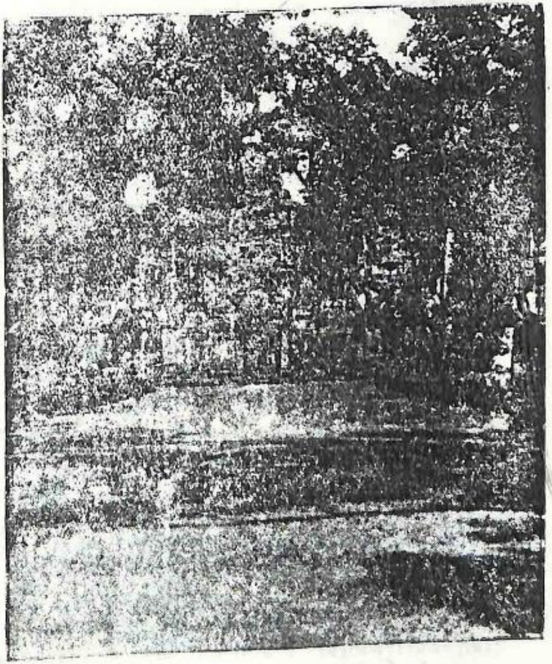

ប្រាសាទព្រះខ័ន

មើលចំពីខាងលិចនៃខ្លោងទ្វារទី ១

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ទិសខាងកើត ដែលហាក់ដូចជាកោះមួយស្ថិតនៅកណ្ដាល

ទិសខាងកើត ដែលហាក់ដូចជាកោះមួយស្ថិតនៅកណ្ដាល

មានទឿនជញ្ជាំងសាងព័ទ្ធព្រួយក្រៀម ឯងមានជ្រើជណ្តើរ ៤ ទៀតតូច ១ នៅតាមទិស តាក់តែងលំអដោយរូបតោមៅ មាត់ជណ្តើរ ហើយមានឡើងជាបន្ទះទឹកបញ្ចេញពីទីលានថ្នាក់ ខាងលើផង ។ ថ្នាក់ទី ១ មានប្រវែងទទឹង ៩ ម៉ែត្រ ហើយតែមជុំវិញទទឹង ២ ម៉ែត្រ តភ្ជាប់ទៅនឹងសណ្ឋានកន្សួល តែរូបមានកង ។ ថ្នាក់ទី ២ ពីកើតទៅលិចប្រវែង ៩៤ ម៉ែត្រ ពីជើងទៅត្បូងប្រវែង ៨០ ម៉ែត្រ ទទឹងកំពស់ ២ ម៉ែត្រ ៤០ " តែម " ៦ តែមជុំវិញទទឹង ៤ ម៉ែត្រ ៤០ តភ្ជាប់ទៅនឹង កំពែង ដែលជាជញ្ជាំងទល់ទ្រនែងក្ដោងខាងលើ ដែលមាន បាក់ដីបំពេញ ។

ប្រាសាទនេះមានប្រាង្គ ៤ សាងពីតត្បូងសិតទៅជាប់ ១ គ្នាលើថ្មគ្រឹះជាមួយគ្នា ។ សព្វថ្ងៃនេះដួលហើយមាន ទម្រង់ពីរជួរគឺជួរខាងក្រោយមានលំអជាងគេ ដោយមានសាង ជាថ្នាក់ ១ នៅជាន់ខាងលើមានពារបោយទឹកកំពោរ តែ សព្វថ្ងៃនេះរលំបាក់អស់ហើយ ក្នុងសំណាក់ជាងគេគឺនៅ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ផ្សែងខាងជើងទៀងខាងកើត ចំណែកប្រាង្គនៅផ្សែងខាងត្បូង ទៀងខាងកើត គ្រៀងខាងលើត្រូវវិនាសខូចខាតអស់ហើយ ។ ឯការស្ថាបនាប្រាង្គតាំងពីរបែកខាងជើង ដែលស្ថិតនៅស្របទិសជណ្តើរពីកើតទៅលិចនោះ គឺជាឧត្តមការណ៍មួយគាបនាំឲ្យយល់ខ្លួនខ្មែរដើមដែលមានប្រាង្គពីរជួរ ដូចនៅប្រាសាទព្រះគោដែរ ឯប្រាង្គពីរទៀតនោះ ស្ថិតនៅក្នុងសភាពដូចទើបនឹងព្រោង ៗ មួយក៏ត្រូវវិនាសខូចខាតអស់ ។

ប្រាសាទព្រះគោ

(មើលពីខាងកើត)

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប្រាសាទព្រះគោ

សាងនៅចុងសតវត្សទី ៩ "គ.ស. ៨៧៩" ដោយព្រះបាទ "ឥន្ទ្រាវរ្ម័នទី ១" បច្ឆាមរណៈ ព្រះនាម "សិវលោក" ថ្វាយចំពោះព្រះឥសូរ ក្នុងសាសនាព្រាហ្មណ៍ ។ ក្រសួងអភិរក្សអង្គរ បានថែរក្សាតាំងពី គ.ស. ១៩៣២ រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

ព្រះគោសាងឧទ្ទិសចំពោះដល់វិញ្ញាណក្ខន្ធព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី ២ ព្រមទាំងបុព្វបុរសនៃព្រះបាទឥន្ទ្រាវរ្ម័នទី ១ ។ ប្រាសាទនេះ សង់នៅខាងលិចផ្លូវចូលទៅកាន់ប្រាសាទបាគង ហើយស្ថិតនៅខាងត្បូងផ្លូវជាតិលេខ ៦ សៀមរាប ភ្នំពេញ ចម្ងាយ ៥០០ ម៉ែត្រ ។ ប្រាង្គទាំងឡាយនៃប្រាសាទនេះ បើកមាត់ទៅផ្លូវខាងកើត ហើយសាងឡើងនៅលើផ្ទៃដីប្រវែងពីកើតទៅលិច ៥០០ ម៉ែត្រ ពីជើងទៅត្បូង ៦០០ ម៉ែត្រ ដោយគិតរួមទាំងស្រះជុំវិញផង ហើយជាប្រាសាទសាងដោយឥដ្ឋនិងថ្មបាយក្រៀម ។ មានផ្ទាំងសិលាចារឹកមួយ មាន

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ទាមជំយាំងក្នុងស្ថិតនៅទីនិះគាមុរកំពែងទី ១ សិលាចារឹកនេះ
ថ្លែងសរសើរការបូជាចំពោះព្រះឥស្វរ ហើយបន្ទាប់មកថ្លែងអំពីបុណ្យ
កុសលនៃព្រះបាទឥន្ទ្រាវរ្ម័ន ការដារក្សាស្រុកយាំងវេង
របស់ពលសំពីការគោរពបូជាព្រះទេវរាជ ដែលស្ថិតនៅលើ
បហាត្រ្ទា គឺ គ្នូលែខ ព្រមទាំងបញ្ជាក់អំពីការកសាងបជិរ-
ការេ ក្នុង គ.ស. ៨៧៩ គឺព្រះឥស្វរ មិន ទេរី ៗ នៅ
មុខសិលាចារឹកម្ខាងទៀត មានចុះជាភាសាខ្មែរ រៀបរាប់
បញ្ជាក់កាលពី គ.ស. ៨៩៣ ក្នុងរជ្ជព្រះបាទ យសោវរ្ម័ន
ដែលទ្រង់បញ្ជាក់ឲ្យកសាងរូប បរមេស្វរៈ ដាក់នៅខឿនប្រាង្គ
ខាងកើត ហើយនិងរូប ព្រិទ្វីន្ទ្រេស្វរៈ ដាក់នៅប្រាង្គខាង
ត្បូង ៗ មានសិលាចារឹកមួយទៀតចារចុះកំណត់កាល
សតវត្សទី ១១ " គ.ស. ១០០៥ " ដែលបញ្ជាក់ឲ្យដឹងនូវ
រជ្ជកាលព្រះបាទ ជ័យវីរវរ្ម័ន ដែលគ្រងរាជ្យពី គ.ស. ១០០២
ដល់ គ.ស ១០១០ ព្រមទាំងបង្ហាញឲ្យដឹងនូវការដណ្តើមយក
រាជ្យពីព្រះអង្គ ដោយព្រះបាទសុរិយាវរ្ម័នទី ១ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

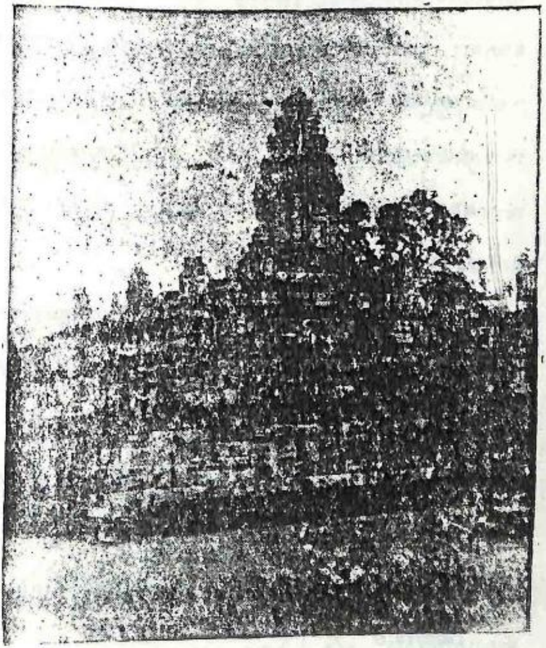

ប្រាសាទបាគង

មើលពីជ្រុងខាងជើង ខាងលិច

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប្រាសាទបាគង

សាងនៅចុងសតវត្សទី ៩ គ.ស. ៨៨១ ដោយព្រះបាទឥន្ទ្រវរ្ម័នទី ១ បច្ឆាមរណៈ ព្រះនាម "ឥសូរលោក" ថ្វាយចំពោះព្រះនាកយណ៍ ។ ការថែរក្សាដោយក្រសួងអភិរក្សអង្គរ ចាប់តាំងពី គ.ស. ១៩៣៦ រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

ប្រាសាទបាគង ស្ថិតនៅតាមផ្លូវដើរមួយប្របកដោយដីឡាច់ចម្ងាយ ១៥០០ ម៉ែត្រ ពីផ្លូវលេខ ១ នៅត្រង់ផ្លូវខ្វែង ដែលមានសញ្ញាចម្ងាយ ១៣ គីឡូម៉ែត្រពីសៀមរាបក្រុង តាមផ្លូវ "សៀមរាបភ្នំពេញ" ។ ផ្លូវដើរនេះតម្រង់ទៅជ្រុងប្រាសាទធំទិសឧត្តរមើលពីចំហៀង ។ នៅទិសឦសានមានជញ្ជាំងកំពែងទី ២ អមជុំវិញរហូតដល់ចុងទិសខាងកើតនៅមុខគោបុរៈទី ២ ។

បាគងជាប្រាសាទមានកងជាសាជី ស្ថិតនៅក្នុងកំពែងទី ៣ គឺជាប្រាសាទភ្នំ មានទ្រង់ទ្រាយប្រហែលគ្នានឹង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប្រាសាទអកយំ ដែលស្ថិតនៅទិសខាងលិចក្រុងសៀមរាបហើយ នឹងប្រាសាទរ៉ុងចិន នៅលើភ្នំគូលែន ។ ប្រាសាទនេះជាប្រាសាទកណ្តាលនៃក្រុងមួយឈ្មោះ "ហរិហរាល័យ" សាងឡើងថ្វាយចំពោះព្រះអាទិទេព ។ នៅប្រាសាទនេះ គេឃើញមានតារារូបមួយ ជាជំណាន់ដែលខ្មែរសាងដែលនៅ ជិតកជាតិខ្មែរ ។ ប្រាសាទនេះប្រហែលជាចាប់ផ្តើមសាងឡើងក្នុងរជ្ជកាលព្រះបាទ "ជ័យវរ្ម័នទី ២" ក្រោយពេលដែលព្រះអង្គទ្រង់បានយាងចាកចេញពីភ្នំគូលែន ។

ប្រាសាទទាំងឡាយនៅអង្គរ សុទ្ធតែមានទីលានសាងឡើងជាថ្នាក់ៗ បន្តបន្ទប់លើគ្នា ។ ប្រាសាទនេះគេការប្រៀបទៅនឹងភ្នំព្រះសុមេរុដែលជាភ្នំនៅកណ្តាលទ្វីប ព្រោះសាងឡើងមាន ៥ ថ្នាក់ ព្រមទាំងមានតាំងរូបតោ គ្រុឌ ឆ្មាំទ្វារ និងយក្ស នៅគ្រប់មុខប្រាសាទទាំង ៤ ទិស តាំងពីថ្នាក់ក្រោមរហូតដល់ថ្នាក់លើ ។

ប្រាសាទនេះសាងល្អសមណាស់. មានទីលានយ៉ាង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ល្អ ៗ ព្រមទាំងមានលំអដោយរូបតារ័ក្សក្អែកតា និងជារូបស្រីជាដើម សុទ្ធតែជារូបដែលគេធ្វើសក្ការបូជារាល់ថ្ងៃ ដើម្បីសេចក្តីសុខចំរើនព្រមទាំងមានរូបសង្ឃរាជមួយអង្គ ដែលគេតែងគោរពបូជាមួយឆ្នាំម្តងរៀងរាល់ឆ្នាំ គឺសុទ្ធតែជានិទស្សនៈមួយថ្ងៃថ្លា ដែលបង្ហាញឲ្យឃើញនូវភាពស្រឡះហើយនិងមានលំអដោយរូបមនុស្សជាក់ហូរហែតាមដំណើរ ប្រៀបបាននឹងដំណើរមួយនៅស្ថានសួគ៌ ជាកសិណសាក្សីមួយបង្ហាញនូវក្រឹត្យវិន័យនៅបូព៌ាទិស ។

បាគងជាប្រាសាទមួយមុខគេ សាងអំពីថ្មភក់ប្រកបដោយនិម្មាបនកម្មយ៉ាងប្រសើរ ដោយព្រះបាទ "ឥន្ទ្រាវរ្ម័ន" ដែលទ្រង់បានឲ្យឈ្មោះថាជា " ប្រាសាទថ្មនៃឥសៈ " ។

សិលាចារឹកមួយគេឃើញដោយលោក ទ្រូវ កាលពី គ.ស. ១៩៣៥ មានឆ្លាក់ជាអក្សរយ៉ាងល្អ ៗ ហើយរៀបរាប់អំពីការបួងសួង និងការរំលឹកអំពីកិត្តិសព្ទនៃព្រះបាទ " ឥន្ទ្រាវរ្ម័ន " ដែលទ្រង់បានកសាងកាលពី គ.ស. ៨៨១

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

នូវរូបសិវលិង្គ “ស្រីឥន្ទ្រាស្វរ” ហើយនិងអំពីការកសាងរូបព្រះ អាកយណ៍ ៨ យ៉ាង សមរម្យទៅតាមទ្រង់ទ្រាយនៃប្រាសាទទាំង៨ ដែលនៅជុំវិញផ្នែកខាងក្រោម, នៅខាងលើបាទជាន់មានជណ្តើរនៅគ្រប់អ័ក្ស ។ ប្រាសាទនេះមានរូបសំណាកជាច្រើនទៀតសាងនៅក្នុងប្រាង្គថ្ម ព្រមទាំងមានគាវៈរូបជាច្រើនទៀត និងរូបសំណាកខ្លះមានភាពចាក់ចងទៅនឹងរូបមនុស្សស្លាប់ មិនតែប៉ុណ្ណោះ មានរៀបរាប់អំពីការកសាងបឹងមួយនៅប្រាសាទលលៃ មានឈ្មោះថា “ឥន្ទ្រតដាកៈ” ។

ល្អ ៗ ព្រមទាំងមានលំអដោយរូបតាក្សេក្ខកតា និងជារូបស្រីជា ដើម សុទ្ធតែជារូបដែលគេធ្វើសក្ការបូជារាល់ថ្ងៃ ដើម្បីសេចក្តី សុខចំរើនព្រមទាំងមានរូបសង្ក្រែកជួយអង្គ ដែលគេតែង គោរពបូជាមួយឆ្នាំម្តងរៀងរាល់ឆ្នាំ គឺសុទ្ធតែជាខាងសម្រះមួយ ថ្ងៃជា ដែលបង្ហាញឲ្យឃើញនូវភាពស្រឡះហើយនិងមានលំអ ដោយរូបមនុស្សដាក់ហូរហែតាមដំណើរ ប្រៀបបាននឹង ដំណើរមួយទៅស្ថានសួគ៌ ជាកសិណសាក្សីមួយបង្ហាញនូវ ក្រឹត្យវិន័យទៅបូព៌ាទិស ។

បានគង់ជាប្រាសាទមួយមុនគេ សាងអំពីថ្មភក់ប្រកប ដោយនិម្មាបនកម្មយ៉ាងប្រសើរ ដោយព្រះបាទ "ឥន្ទ្រាវរ្ម័ន" ដែលទ្រង់បានឲ្យឈ្មោះថាជា " ប្រាសាទថ្មនៃឥសរៈ " ។

សិលាចារឹកមួយគេឃើញដោយលោក ទ្រូវេ កាលពី គ.ស. ១៩៣៥ មានឆ្លាក់ជាអក្សរយ៉ាងល្អ ៗ ហើយ រៀបរាប់អំពីការបួងសួង និងការរំលឹកអំពីកិត្តិសព្ទនៃព្រះបាទ " ឥន្ទ្រាវរ្ម័ន " ដែលទ្រង់បានកសាងកាលពី គ.ស. ៨៨១

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

នូវរូបសិវលិង្គ "ស្រីឥន្រ្ទាស្វរ" ហើយនិងអំពីការកសាងរូបព្រះ នារាយណ៍ ៨ យ៉ាង សមរម្យទៅតាមទ្រង់ទ្រាយនៃប្រាសាទទាំង ៨ ដែលនៅជុំវិញផ្នែកខាងក្រោម, នៅខាងលើបាទដ្ឋានមានជណ្តើរនៅគ្រប់អ័ក្ស ៗ ប្រាសាទនេះមានរូបសំណាកជាច្រើនទៀតសាងនៅក្នុងប្រាង្គថ្ម ព្រមទាំងមានគាវៈរូបជាច្រើនទៀត និងរូបសំណាកខ្លះមានភាពទាក់ទងទៅនឹងរូបមនុស្សស្លាប់ មិនតែប៉ុណ្ណោះ មានរៀបរាប់អំពីការកសាងបឹងមួយនៅប្រាសាទលលៃ មានឈ្មោះថា "ឥន្រ្ទតដាកៈ" ៗ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប្រាសាទបន្ទាយសំរែ

បន្ទាយសំរែ សាងក្នុងសតវត្សទី ១២ ក្រោមឥទ្ធិពលនៃ " វិស្ណុនិយម " ។ គេបានកាប់ឆ្ការព្រៃចេញនៅក្នុងឆ្នាំ ១៩៣០ ហើយបានជួសជុលរៀបចំឡើងដោយក្រសួងអភិរក្សអង្គរ ក្នុងឆ្នាំ ១៩៣៦ រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

ការធ្វើដំណើរទស្សនាបន្ទាយសំរែនេះ គាប់ធ្វើស្របគ្នានឹងការទស្សនាបន្ទាយស្រីតែក្នុងរយៈមួយព្រឹកប៉ុណ្ណោះ ដោយត្រឡប់ពីបន្ទាយស្រី បត់មកខាងត្បូងតាមភូមិប្រដាក ជិតដល់ផ្លូវបត់ខាងស្តាំនៃវង់ធំ យើងត្រូវធ្វើដំណើរអស់ ១៧០០ ម៉ែត្រ តាមទំនប់ខ្ពស់នៃបារាយណ៍ខាងកើត ដែលឆ្ងាយជាង ៥០០ ម៉ែត្រពីផ្លូវទី ១ នាំចូលតាមទ្វារខាងកើតនៃប្រាសាទ ហើយបត់មកខាងស្តាំចម្ងាយ ៣០០ ម៉ែត្រ មានស្ពានបង្ហាញពីផ្លូវវៀង យើងតម្រង់ឆ្ពោះទៅដល់មុខទ្វារកូលខាងកើតដែរ ។

បើសិនជាយើងធ្វើដំណើរទស្សនាតែម្តងតាមផ្លូវវង់ធំដែល មានផ្លូវដើរប្រកបដោយដីទ្រាប ហើយពីបាកធ្វើដំណើរតាម

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

រុមឹក ប្ញកន់ បាញ់ត្រង់ទៅចំណុចដែលមានចម្ងាយ ១៤ គីឡូម៉ែត្រពីសៀមរាប ហើយនៅចន្លោះប្រែរូប និងមេបុណ្យខាងកើតរហូតដល់ច្រកចូលមកផ្លូវខាងកើត នៃប្រាសាទដែលមានចម្ងាយ ៨ គីឡូម៉ែត្រ ហើយត្រូវធ្វើដំណើរចូលមើលក្នុងពេលព្រឹក ។

255

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

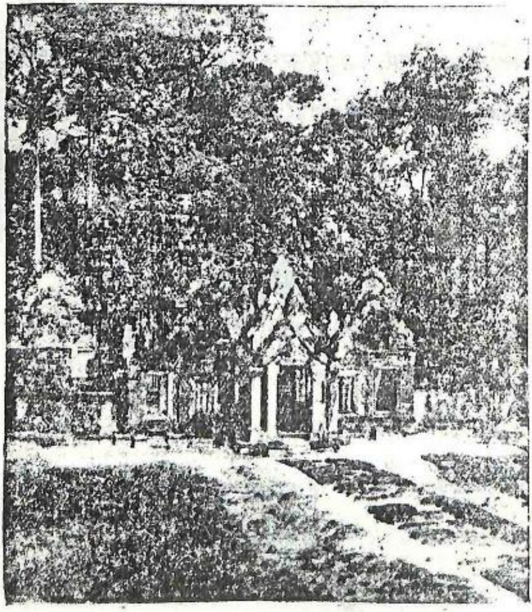

ប្រាសាទបន្ទាយស្រី

មើលចំពីមុខខាងកើតនៃខ្លោងទ្វារទី ៣

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

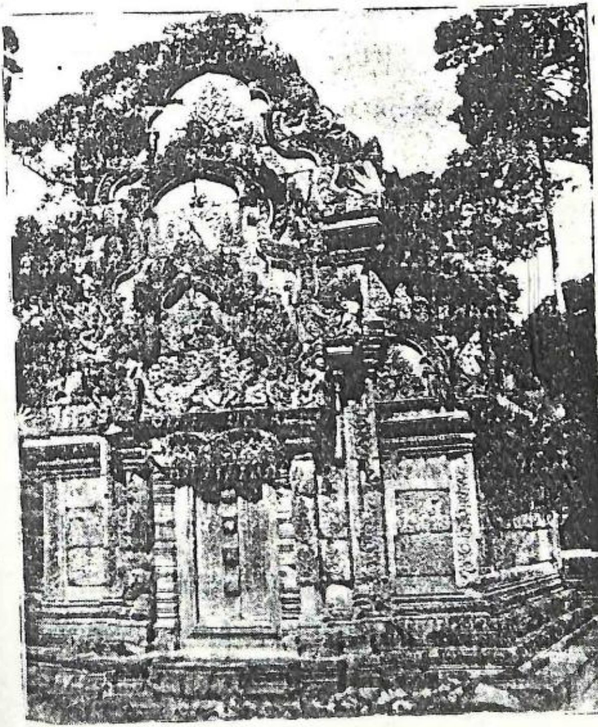

257

18

ប្រាសាទបន្ទាយស្រី

បណ្ណាល័យខាងត្បូង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប្រាសាទបន្ទាយស្រី

បន្ទាយស្រីកសាងនៅក្នុងសតវត្សទី ១០ គឺពីឆ្នាំ ៩៦៧ ដោយព្រះគ្រូជាតិព្រះអង្គគឺ ព្រះបាទរាជេន្ទ្រវរ្ម័ន បច្ឆាមរណៈព្រះនាម «សិវលោក» ក្រោយមកព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី ៥ បច្ឆាមរណៈព្រះនាម «បរមវីរលោក» ឧទ្ទិសចំពោះព្រហ្មញ្ញសាសនាថ្វាយដល់ព្រះឥសូរ ។ ការថែរក្សាដោយក្រសួងអភិរក្សអង្គរ ពី គ.ស. ១៩២៤ រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

ប្រាសាទបន្ទាយស្រី ស្ថិតនៅចម្ងាយជាង ២០ គីឡូម៉ែត្រ ពីទិសឦសាននៃប្រាសាទបាយ័ន នៅត្រើយស្តាំស្ទឹងសៀមរាប ដែលហូរចុះពីភ្នំគូលែន ឆ្ពោះទៅបឹងទន្លេសាប ។ ប្រាសាទនេះគ្របដណ្តប់ដោយដើមព្រឹក្សធំ ៗ យ៉ាងប្រណីតគ្រប់បែប ក្នុងដងព្រៃស្រោងស្រើងគួរឲ្យស្រងេះស្រងោចក្រៃពេក ។ ក្រសួងអភិរក្សអង្គរបានរៀបចំជួសជុលឡើងវិញ ក្នុងឆ្នាំ ១៩៣១ ដល់ឆ្នាំ ១៩៣៦ ដើម្បីឲ្យបានគង់វង្សរហូតតាមសភាពដើម នៃប្រាសាទ ។ គឡូរ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

នេះផ្លូវចូលទៅកាន់ប្រាសាទ មានប្រវែង ២៦ គីឡូម៉ែត្រ ក្រាលដោយគ្រួសបាយក្រៀម ផ្លូវនេះរថយន្តអាចចេញចូលបានគ្រប់រដូវ ។

លុះចេញពីវង់ធំកម្រង់ទៅទិសខាងជើង ត្រង់ចន្លោះប្រាសាទប្រែរូបនិងប្រាសាទមេបុណ្យទិសបូព៌ា ដែលមានចម្ងាយ ១៨ គីឡូម៉ែត្រពីសៀមរាប តាមផ្លូវចូលក្នុងកាត់ភូមិប្រដាក ដើម្បីងឺងបែកចំទៅប្រាសាទនេះដែលមានចម្ងាយ ៦ គីឡូម៉ែត្រយ៉ាងឆ្ងាយ ហើយផ្លូវនេះត្រូវបែកផ្តារទៅទិសឦសាន រួចបែកទៅទិសពាយ័ព្យភ្ជាប់ទៅដល់ភ្នំគូលេន ដែលមានចម្ងាយ ៩ គីឡូម៉ែត្រ ។

នៅតាមផ្នែកខ្លះប្រកបដោយសម្រស់យ៉ាងឆើតឆាយ ដែលហួសចេញពីបន្ទាយស្រីនូវការកត់សំគាល់នៃភាពគង់វង់ គឺងភាពយ៉ាងគ្រប់គ្រាន់ខាងបច្ចេកទេស ក្នុងការតុបតែងលំអដោយក្បាច់ចម្លាក់យ៉ាងសំរើកដូចប្រាសាទអង្គរ ហើយអាចវិនិច្ឆ័យបានថា លក្ខណភាពទាំងនេះ ជាសិល្បៈយ៉ាងចំណាននៃ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប្រាសាទបន្ទាយស្រី

បន្ទាយស្រីសាងនៅក្នុងសតវត្សទី ១០ គឺពីឆ្នាំ ៩៦៧ ដោយព្រះរាជាពីរព្រះអង្គគឺ ព្រះបាទរាជេន្ទ្រវរ្ម័ន បច្ឆាមរណៈព្រះនាម «សិវៈលោក» ក្រោយមកព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី ៥ បច្ឆាមរណៈព្រះនាម «បរមវីរៈលោក» ឧទ្ទិសចំពោះព្រហ្មញ្ញសាសនាថ្វាយដល់ព្រះឥសូរ ។ ការថែរក្សាដោយក្រសួងអភិរក្សអង្គរ ពី គ.ស. ១៩២៤ រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

ប្រាសាទបន្ទាយស្រី ស្ថិតនៅចម្ងាយជាង ២០ គីឡូម៉ែត្រ ពីទិសឦសាននៃប្រាសាទបាយ័ន នៅត្រើយស្ទឹងសៀមរាប ដែលហូរចុះពីភ្នំគូលែន ត្រោះទៅបឹងទន្លេសាប ។ ប្រាសាទនេះគ្របដណ្ដប់ដោយដើមព្រឹក្សាធំ ៗ យ៉ាងប្រណីតគ្រប់បែប ក្នុងដងព្រៃស្រោងស្រឹងគួរឲ្យស្រស់ស្រាយក្រៃពេក ។ ក្រសួងអភិរក្សអង្គរបានរៀបចំជួសជុលឡើងវិញ ក្នុងឆ្នាំ ១៩៣១ ដល់ឆ្នាំ ១៩៣៦ ដើម្បីឲ្យបានគង់វង្សយូរទៅតាមសភាពដើម នៃប្រាសាទ ។ ឥឡូវ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

នេះផ្លូវចូលទៅកាន់ប្រាសាទ មានប្រវែង ២៦ គីឡូម៉ែត្រ ក្រាលដោយគ្រួសបាយក្រៀម ដូច្នេះរថយន្តអាចចេញចូលបានគ្រប់រដូវ ។

លុះចេញពីវង់ធំកម្រង់ទៅទិសខាងជើង ត្រង់ចន្លោះប្រាសាទប្រែរូបនិងប្រាសាទមេបុណ្យទិសបូព៌ ដែលមានចម្ងាយ ១៨ គីឡូម៉ែត្រពីសៀមរាប តាមផ្លូវចូលទន្លេកាត់ភូមិប្រដាក ដើម្បីនឹងបែកចំទៅប្រាសាទនេះដែលមានចម្ងាយ ៦ គីឡូម៉ែត្រយ៉ាងឆ្ងាយ ហើយផ្លូវនេះត្រូវបែកឆ្ពោះទៅទិសឦសាន រួចបែកទៅទិសពាយ័ព្យភ្ជាប់ទៅដល់ភ្នំគូលែន ដែលមានចម្ងាយ ៩ គីឡូម៉ែត្រ ។

នៅតាមផ្លូវខ្លះប្រកបដោយសម្រស់យ៉ាងឆើតឆាយ ដែលចូរចេញពីចម្ងាយស្រូបនូវការកត់សំគាល់នៃភាពគង់វង់ គឺភាពយ៉ាងត្រចះត្រចង់ខាងបច្ចេកទេស ក្នុងការតុបតែងលំអដោយក្បាច់ចម្លាក់យ៉ាងសំរើកដូចប្រាសាទអង្គរ ហើយអាចវិនិច្ឆ័យបានថា សោភណភាពទាំងនេះ ជាសិល្បៈយ៉ាងចំណាននៃ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

- ស្នាដៃដ៏ល្អថ្លៃក ហើយចំនែកក្បាច់មានភាពជ្រៅៗ ខុសប្លែកពីប្រាសាទនានានៅអង្គរ ។ ប្រាសាទបន្ទាយស្រីជាគ្រឿងអលង្ការនៃសិល្បៈខ្មែរ ដែលបានទទួលការស្ញើចសរសើរពីគ្រប់មជ្ឈដ្ឋាន នៃអ្នកចំឡងសិល្បៈ និង ក្បាច់ចម្លាក់លើឈើឬថ្ម ។ គ្រឿងសម្ភារៈដែលយកមកប្រើប្រាស់ក្នុងការកសាងនេះ គឺមានថ្មភក់ពណ៌ផ្កាឈូកដ៏រនៃម្យ៉ាង ដែលគេពុំដែលឃើញនៅប្រាសាទដទៃ ។ សំណង់ទាំងឡាយមានភាពតូចបង្អៀត តែប្រិននៅគន់ដ៏ល្អ មានប្រាសាទខ្លះទៀតត្រូវខូចខាតសម្រស់ខាងវិជ្ជានិម្មាបនកម្ម គឺនៅសល់តែដាំណែលគ្រឹះតែប៉ុណ្ណោះ ។

វិសាលភាពដ៏តូចនៃបន្ទាយស្រី ធ្វើឲ្យមានការងឿងឆ្ងល់ ហើយមិនអាចនឹកពន្យល់បាន ។

សិល្បករខ្មែរក្នុងសម័យនោះ មានការចាប់អារម្មណ៍ទៅលើការតុបតែងលម្អដោយក្បូរក្បាច់រចនាដ៏ល្អិតល្អន់ ជាងទៅលើទិដ្ឋភាពធំធេងទូលំទូលាយ ។ សព្វថ្ងៃក្បាច់ដែលសិល្បករ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

យើងតែងហៅថាក្បាច់អង្គរនោះ គឺច្រើនតែក្បាច់ចម្លងចេញពីប្រាសាទបន្ទាយស្រីនេះឯង ។ ឈ្មោះបន្ទាយស្រីដែលអ្នកស្រុកហៅប្រាសាទនេះ ប្រហែលជាយោលទៅតាមភាពតូចប្រឡឹង សោភណភាពល្អិតល្អន់ និងតុបតែងដោយក្បាច់រចនាវិចិត្រឡើងដូចជាគ្រឿងអលង្ការ ។ បន្ទាយស្រីជាប្រាសាទមួយដោយឡែក ក្នុងចំណោមប្រាសាទនានានៃអង្គរ ហេតុដូច្នេះបានជាអ្នកប្រាជ្ញបានបង្កើត ជារចនាបថមួយហៅថា « រចនាបថបន្ទាយស្រី » ក្នុងសិល្បៈខ្មែរ ។

ចប់

262

សៀវភៅសិក្សាដែលបោះពុម្ពផ្សាយចេញពីបណ្ណាគារ

ភ្នំពេញ លេខ ៥៩ វិថីប៉ាស្ទ័រភ្នំពេញ មានដូចតទៅនេះ៖

១ វចនានុក្រមបារាំង - ខ្មែរ និពន្ធដោយ ពិច យក់, ជារី គន់ គង្វៃ ៤០០៛

២ វចនានុក្រមបារាំង - ខ្មែរសង្ខេប និពន្ធដោយ ពិច យក់, ជារី គន់, លីវ៉ុត ៣០០៛

៣ សទ្ទានុក្រមបារាំង - ខ្មែរ ព្រះឃោសធម្ម ប.ស. ឆ្មោយ . ២០០៛

៤ អនុវចនានុក្រមបារាំង - ខ្មែរ ឃឹម ឆៃ . . . . ១៥០៛

៥ អនុវចនានុក្រមបារាំង - ខ្មែរ តូច ឃឹម ឆៃ . . . ១០០៛

៦ កូនអនុវចនានុក្រមបារាំង - ខ្មែរ ស៊ុម - ហុង . . . ៥០៛

៧ វចនានុក្រមខ្មែរសង្ខេប ប្រជុំសាស្ត្រាចារ្យ . . . ១២០៛

៨ អនុវចនានុក្រមខ្មែរ គួ ជាតិ . . . . . ៥០៛

៩ វចនានុក្រម អង់គ្លេស - ខ្មែរ ឆាយ ហុក ហ៊ី . . . ៧៥៛

១០ យើងរៀនអានថ្នាក់ទី ១២ ល្បាក ឌុំង ម៉ៅ, ហួរ ហេង . ១៥៛

១១ យើងអានថ្នាក់ទី ១១ ហួរ ហេង . . . . . ២៥៛

១២ យើងអានថ្នាក់ទី ១០ . . . . ២៦៛

១៣ យើងអានថ្នាក់ទី ៩ . . . . ៣០៛

១៤ យើងអានថ្នាក់ទី ៧ . . . . ៣០៛

១៥ កុមារដ្ឋាន ស-បិត្ត . . . . ១៥៛

១៦ វិជ្ជាទេសរៈភាសា កុមារដ្ឋាន . . . . . ១៥៛

១៧ — បរិបណដ្ឋាន . . . . . ១៥៛

១៨ — អាទិកដ្ឋាន . . . . . ១៥៛

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៩ វិទ្យាសាស្ត្រអនុវត្តថ្នាក់ទី ៨ - ៧ . . . . . ៣៥រ
២០ — ៦ . . . . . . ១៨រ
២១ សុភាវតមិ ល្បក អ៊ុង មៅ ៣០រ
២២ សក្ដមរិជ្ជា ៣៥រ
២៣ ផ្កាស្រពោន ២៣រ
២៤ ភូណាពចៃប៊ិន ២០រ
២៥ រៀនភាសាបារាំងដោយខ្លួនឯង ៤០រ
២៦ កិត្តិយស ឬ ស្នេហា (Le cid) ២៣រ
២៧ លិខិតពីភោគព្យាល់បក់ខ្ញុំ (លុក ថៃ) ២០រ
២៨ គ្រូពេទ្យកិសតាល្អ (ហាន់ ម៉ុ ផារី) ២០រ
២៩ អ្នកមានបញ្ញាយស (ហ៊ុ ស៊ី សាផន) ៣៥រ
៣០ ក្បួនពុទ្ធ ឈឹម សុទ្ធ ៧៥រ
៣១ អនុពាក្យថ្មី ឧត្តមផ្លាន ២៥រ
៣២ សរសេរតាមសូត្រ លី ធាម តេង ១៨រ
៣៣ ប្រមូលសរសេរតាមសូត្រ ឧត្តមផ្លាន ១៧រ
៣៤ សរសេរតាមសូត្រឧត្តម ជឹម ពៅ ២០រ
៣៥ តែងសេចក្តីឧត្តម សែម សួរ ២២រ
៣៦ មូលដ្ឋានអក្សរសាស្ត្រ ហ៊ុន គីម សៀ ២០រ
៣៧ តែងសេចក្តី អ៊ឹង ហុង សាត ២០រ
៣៨ វិជ្ជាគិតគូនខ្មែរបំរុះ សែម សួរ ៣៥រ
៣៩ តែសេចក្តីខ្មែរបំរុះ សែម សួរ ៣៥រ
៤០ សិក្សារឿងកាកី សែម សួរ ២៥រ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៤១ សិក្សាកថារឿងទុំទាវ អ៊ុក សាខន ៣៨រ
៤២ បរមាធិប្បាយពិសេស ថ្នាក់ទី ១ សែម ស្វា . . . ៤០រ
៤៣ សិក្សាមហាវេស្សន្តរជាតក សែម ស្វា ៤០រ
៤៤ អធិប្បាយសុភាសិតស្រីហិតោបទេស សែម ស្វា . . ៣០រ
៤៥ វិញ្ញាសាមធ្យមសិក្សាប័ត្រ សែម ស្វា ៤០រ
៤៦ ប្រជុំវិញ្ញាសាពិសេស ថ្នាក់ទី ៦ សែម ស្វា . . . ៤០រ
៤៧ វិញ្ញាសាថ្នាក់យើង ថ្នាក់ទី ៦ សេង ឌីយ . . . ៤០រ
៤៨ ភាសិតសំរាយ តៅ ហ៊ុង ២៥រ
៤៩ រឿងចៅស្រទបចេក ៣៥រ
៥០ មរណមាតា ៣៥រ
៥១ ស័ក្តិសិល្បជ័យ ៣៥រ
៥២ លិខិតឆ្លើយឆ្លងបារាំង, អង់គ្លេស, ខ្មែរ ១០រ
៥៣ រឿងធនញ្ជ័យ ១២រ
៥៤ ពស់កេងកង ៥រ
៥៥ សុបិនកុមារ ៧រ
៥៦ មាយាស្រី ៥រ
៥៧ មាយើង ៥រ
៥៨ ច្បាប់ប្រុស ៥រ
៥៩ ច្បាប់ស្រី ៥រ
៦០ ច្បាប់ប្រុស - ស្រី ៧រ
៦១ រឿងរួមថ្នាក់ទី ៦ . . . . ១៧រ
៦២ ច្បាប់រួមថ្នាក់ទី ៥ . . . . ១០រ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

264

៤១ សិក្សាកថារឿងទុំទាវ ឌុក សាម៉ន . . . . . ៣៨៛

៤២ បារមាធិប្បាយពិសេស ថ្នាក់ទី ១ សែម ស្វរ . . . ៤០៛

៤៣ សិក្សាមហាវេស្សន្តរជាតក សែម ស្វរ . . . . ៤០៛

៤៤ អធិប្បាយសុភាសិតស្រីហិតោបទេស សែម ស្វរ . . ៣០៛

៤៥ វិញ្ញាសាចម្លងសិក្សាច័ត្រ សែម ស្វរ . . . . ៤០៛

៤៦ ប្រជុំវិញ្ញាសាពិសេស ថ្នាក់ទី ៦ សែម ស្វរ . . . ៤០៛

៤៧ វិញ្ញាសាពួកយើង ថ្នាក់ទី ៦ សេង ឌិយ . . . ៤០៛

៤៨ ភាសិតសំភាយ តៅ ហ៊ុង . . . . . . ២៥៛

៤៩ រឿងចៅស្រទបចេក . . . . ៣៥៛

៥០ ឋរណមាតា . . . . ៣៥៛

៥១ ស័ង្ខសិល្បជ័យ . . . . ៣៥៛

៥២ លិខិតឆ្លើយឆ្លងបារាំង, អង់គ្លេស, ខ្មែរ . . . . ១០៛

៥៣ រឿងធនញ្ជ័យ . . . . ១២៛

៥៤ ពស់កេងកង . . . . ៥៛

៥៥ សុបិនកុមារ . . . . ៧៛

៥៦ មាយាស្រី . . . . ៥៛

៥៧ មាយើង . . . . ៥៛

៥៨ ច្បាប់ប្រុស . . . . ៥៛

៥៩ ច្បាប់ស្រី . . . . ៥៛

៦០ ច្បាប់ប្រុស - ស្រី . . . . ៧៛

៦១ រឿងរួមថ្នាក់ទី ៦ . . . . ១៧៛

៦២ ច្បាប់រួមថ្នាក់ទី ៥ . . . . ១០៛

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org